

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**BULGARCADAN TÜRKÇEYE YAPILAN EDEBİ ÇEVİRİLERDEKİ DEYİM SORUNLARI
(YORDAN YOVKOV'UN ÖYKÜLERİ BAZINDA)**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Aynur Çavuş Özer

Ankara,2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

**BULGARCADAN TÜRKÇEYE YAPILAN EDEBİ ÇEVİRİLERDEKİ DEYİM SORUNLARI
(YORDAN YOVKOV'UN ÖYKÜLERİ BAZINDA)**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Aynur Çavuş Özer

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zeynep ZAFER**

Ankara,2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI**

**BULGARCADAN TÜRKÇEYE YAPILAN EDEBİ ÇEVİRİLERDEKİ DEYİM SORUNLARI
(YORDAN YOVKOV'UN ÖYKÜLERİ BAZINDA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zeynep Zafer**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Zeynep ZAFER**
- 2- Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM**
- 3- Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR**

Tez Savunması Tarihi: 02.07.2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Zeynep Zafer'in danışmanlığında hazırladığım "Bulgarcadan Türkçeye Yapılan Edebi Çevirilerdeki Deyim Sorunları (Yordan Yovkov'un Öyküleri Bazında) (Ankara.2020)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:
Adı-Soyadı ve İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	viii
BÖLÜM 1.....	1
1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKÇE-BULGARCA VE BULGARCA-TÜRKÇE ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	1
1.1. İki Dilli Sözlükler Ve Gramer Kitapları	1
1.1.1. Osmanlı Devleti Dönemindeki Çalışmalar	1
1.1.2. Bulgar Prensiği Dönemindeki Çalışmalar	6
1.1.3. Bulgaristan'ın Bağımsızlığından 1. Dünya Savaşına Kadar Olan Dönemde Yapılan Çalışmalar.....	8
1.1.4. I. Dünya Savaşı'ndan 1944 Yılına Kadar Yapılan Çalışmalar.....	9
1.1.5. Komünizm Döneminde Yapılan Edebi Çalışmalar	10
1.1.6. 1989 Yılı Sonrası Demokratik Dönemde Yapılan Çalışmalar	12
1.2. Bulgarca Deyimler Sözlükleri	14
1.3. Türkçe Deyimler Sözlükleri	17
1.4. Türkçe-Bulgarca Ve Bulgarca-Türkçe Deyimler Sözlükleri	20

BÖLÜM 2.....	23
2. DEYİMLER	23
2.1. Deyim Nedir?	26
2.2. Deyimlerin Ortaya Çıkışı	28
2.3. Deyimlerin Kalıplaşmış Diğer Dil Birimlerinden Ayırt Edilmesi.....	31
2.3.1. Deyim ve Atasözü	32
2.3.2. Deyim ve Birleşik Fiil.....	33
2.3.3. Deyim ve Terim.....	34
2.3.4. Deyim ve Argo Sözcük	34
2.3.5. Deyim ve Kalıp Söz (İlişki Sözleri).....	35
2.3.6. Deyim ve Dua, Beddua Sözcükleri	36
2.3.7. Deyim ve Kalıplaşmış Sözler	36
2.4. Türkçede Deyimlerin Özellikleri.....	37
2.5. Türkçede Deyim Sınıflamaları.....	42
2.6. Türkiye Türkçesi İle Diğer Türk Lehçeleri Arasındaki Deyim Benzerlikleri.....	46
2.7. Bulgarcada Deyimler	47
2.7.1. Tarihsel Süreçte Türkçe ve Bulgarca Arasındaki Etkileşim	47
2.7.2. Bulgarcada Deyim Sistemi	53
BÖLÜM 3.....	67
3. ÇEVİRİ.....	79
3.1. Çevirinin Tarihçesi	68

3.1.1.	Antik Çağda Çeviri Erkinliği	69
3.1.2.	Roma Medeniyetinde Çeviri Etkinliği	70
3.1.3.	Doğu Medeniyetlerinde Çeviri Etkinliği	71
3.1.4.	Osmanlı İmparatorluğunda Çeviri Etkinliği	71
3.1.5.	Cumhuriyet Döneminde Çeviri Etkinliği	72
3.2.	Bulgar Edebiyatından Türkçeye Yapılan Edebi Çeviriler	74
3.3.	Çeviride Yöntem	83
3.4.	Çeviride Kayıplar Sorunu	84
3.5.	Deyimlerin Çevirisi	87
3.5.1.	Deyimlerin Başka Dile Çevrilmesi Sorunu	92
3.5.2.	Deyim Çevirme Teknikleri	94
4.	YORDAN YOVKOV'UN ÖYKÜLERİNDE DEYİMLER	97
4.1.	Yordan Yovkov'un Hayatı	97
4.2.	Yordan Yovkov'un Üslubu	102
4.2.1.	Yordan Yovkov'un Öykülerindeki Dil Özellikleri	102
4.2.2.	Yordan Yovkov'un İnsana Bakış Açısı	105
4.2.3.	Yordan Yovkov'un Öykücülüğü	109
4.2.4.	Yordan Yovkov ve Türkler	111
4.3.	Yordan Yovkov ve Deyim	119
4.3.1.	Eşdeğer Bir Deyimle Doğru Çevrilen Deyimler	120

4.3.2. Yordan Yovkov Tarafından Yaratılmış Deyimler	123
4.3.3. Çevirmen Tarafından Yaratılmış Deyimler	124
4.3.4. Bulgarcada Deyim iken Türkçede Deyim Olarak Karşılığı Olmayanlar	126
4.3.5. Bulgarcada Deyim Değilken Türkçenin Yapısından Dolayı, Deyim Olarak Çevrilenler	128
4.4. Çeviride Deyim Sorunları	130
4.4.1. Yanlış Anlaşıp Yanlış Çevrilen Deyimler	130
4.4.2. Göz Ardı Edilen Deyimler	131
4.4.3. Eşdeğer Bir Deyim Varken Başka Yakın Bir Deyimle Çevrilenler	134
4.4.4. Bulgarcada Deyim Değilken Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler	136
4.4.5. Bulgarcada Deyim veya Deyimin Anlamına Yakın Bir Sözcük Kullanılmamışken Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler	138
4.4.6. İçinde Türkçe Sözcük Geçen Deyimler	145
SONUÇ	140
TABLolar	142
TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE DEYİM SORUNLARI LİSTESİ	148
KAYNAKÇA	176
ÖZET	191
ABSTRACT	192

KISALTMALAR

A-Asiye

ABD- Ayrı Bir Dünya

a.g.e.- Adı geçen eser

a.g.m.- Adı geçen makale

Al- Albena

Ald- Aldanış

B- Bojura

BA- Başka Alem

Bab- Baba

BAK- Bir Avuç Kül

Baş- Başarısızlık

BÇÖ- Bir Çoban Öyküsü

BGG- Bir Güz Günü

BKÖ- Bir Köy Öğretmeni

BTB- Bir Torba Barut

BVO- Baba ve Oğlu

ÇH- Çoban Hikayesi

D- Düşmanlar

DD- David Dede

De- Define

DG- Dişi Geyik

E- Elka

EEM- En Emin Muhafızlar

EGK- En Güvenilir Koruyucular

SK- Senebirli Kardeşler

G- Gümü

İ- İğfal

İBG- İvan Belin'in Günahı

İD- İki Düşman

İn- İnce

K- Karşılaşma

K. Pınarcı- Kemal Pınarcı

KBÇA- Koruda Bir Çuhaçiçeği Alanı

KGY- Köye Gelen Yabancı

Kı- Kıskançlık

KK- Kadın Kalbi

KU- Kalmuk'un Uyuklaması

M- Mahkeme

M. T. Acaroğlu- M. Türker Acaroğlu

MM- Mor Menekşeler

Ö- Ödeşmek

ÖÖ- Özel öğretmen

PD- Postolov'un Değirmenleri

PDe- Postolovların Değirmeni

PG- Periler Gecesi

R- Roydü

S- Serafim

SBE- Sosyal Bilimler Enstitüsü

Se- Serseri

Ş- Şibil

TŞ- Tekerleklerin Şarkısı

TT 1982- Tekerleklerin Türküsü 1982

TT 2013- Tekerleklerin Türküsü 2013

TTB- Telgrafın Telleri Boyunca

TTe- Telgrafın Telleri

TTKMK- Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar

UK- Uyuyan Kalmuk

VGe- Veba Geliyor

VGü- Veba Günlerinde

ÖNSÖZ

İnsanoğlu doğası gereği çevresindeki her şey ile bir iletişim halindedir. Bu esnada etkileşim kurduğu her şeyi tanımak ister. Bunu yapmak için de en çok dilden faydalanmaktadır.

Her dilin kendine has bir söz dağarcığı vardır. Bu söz dağarcığındaki ögeler ne kadar fazla ise dil o kadar zengindir denilebilir. Tıpkı insanlar gibi ülkeler de birbirleriyle sürekli etkileşim halindedirler. Dillerinin farklı olduğu göz önüne alındığında, bu noktada çeviri devreye girecektir. Çok kolay bir eylem gibi görünen çeviri aslında çok zor ve disiplinli süreçtir. Çeviri, iki dil arasında, söz dağarcığı ögelerinin birebir aktarımı değildir. Çevirmen çeviriyi yaparken belli kurallara sadık kalmalıdır ama bunun yanında kendi yeteneğini ve bilgisini de çeviriye yansıtmalı, başka bir deyişle özgün olmalıdır.

Bu çalışma için konu seçimi yapılırken birçok konu içerisinden, çeviride büyük sorunlara sebep olan deyimler konusu seçildi. Çeviri başlı başına karmaşık bir süreçken işin içine deyimler de girdiğinde süreç daha da zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada amaç, Bulgarcadan Türkçeye çevirisi yapılan Yordan Yovkov'un öykülerindeki deyimleri inceleyerek deyim sorunlarını tespit etmek, daha sonra bu konu üzerinde çalışma yapacak olanlara ufak da olsa bir ışık tutabilmektir.

Bu zorlu süreçte, tez çalışmamda bana verdikleri destek ve gösterdikleri özen nedeniyle danışmanım Prof. Dr. Zeynep Zafer'e, sevgili eşime ve kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Aynur ÇAVUŞ ÖZER

Ankara, 2020

GİRİŞ

Dildeki ve edebiyattaki gelişmeler sayesinde Türkçede deyim bilimi, Bulgarcada frazeologiya (фразеология) olarak adlandırılan bilim dalı, son yıllarda üzerinde daha da çok durulan ve önemi günden güne artan bir mesele olmuştur.

Yazara ve okuyucuya haksızlık etmemek adına, çevirinin var olan kurallarına uymak ve çeviriyi gelişigüzel değil de özen göstererek yapmak çevirmen için birincil amaç olmalıdır. Çeviri etkinliği kendi başına bile çok karmaşık bir süreç iken deyimler söz konusu olunca olay daha da karmaşık hale gelmektedir. Tek başına kullanımlarında farklı farklı anlamları olan sözcükler, deyimlerde bir araya geldiklerinde çok daha farklı bir anlam ortaya çıkabilmektedir. Anadil kullanıcıları bile zaman zaman deyimleri ayırt edemezken, çeviri olayında durum daha da zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada, deyimlerin çevirisi sorunu üzerinde duruldu. Bunu yaparken de Bulgarcadan Türkçeye onlarca eser çevirisi yapılmış Bulgar yazar Yordan Yovkov'un öykülerinden faydalanıldı.

Tezin birinci bölümde tarihsel süreçte, dönem özellikleri göz önüne alınarak Türkçe ve Bulgarca arasında bugüne kadar yapılan çalışmalara değinildi. İkinci bölümde Türkçede ve Bulgarcada deyimlerin özellikleri ve kalıplaşmış diğer dil birimlerinden ayırt edilmesi incelendi. Üçüncü bölümde çeviri eyleminin tarihçesi hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, daha da ayrıntıya inilerek çeviride kayıplar sorunu ve deyimlerin çevirisi üzerinde duruldu. Dördüncü bölümde de farklı çevirmenler tarafından özgün dilden Türkçeye çevirileri yapılmış olan Yordan Yovkov'un öyküleri incelendi. Yordan Yovkov'un hayatı, öykücülüğü, insana ve Türklere bakış açısı hakkında bilgi verildikten sonra öykülerdeki deyim sorunları belirlendi. Bu belirleme

yapılırken öyküler kaynak dilde incelenerek deyimler tespit edildi. Hedef dildeki çeviri metinlerinde var olan deyimler incelendi. Her iki dildeki deyimler karşılaştırılarak doğru çevrilen deyimler tespit edildi. Ardından deyim sorunları tespit edilerek gruplandırma yapıldı ve sonuçlar çıkarıldı.

BÖLÜM 1

1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKÇE-BULGARCA VE BULGARCA-TÜRKÇE ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkler ve Bulgarlar uzun yıllar boyunca gerek ayrı devletlerde komşu olarak gerekse aynı devlet içinde farklı halklara mensup bireyler olarak bir arada yaşamışlardır. Tarih sahnesinde yaşanan olaylar, hayatın her alanında olduğu gibi dil ve edebiyat alanında yapılan çalışmaları da etkilemiştir. Bu sebepten ötürü, Türkçe ve Bulgarca arasında yapılan edebi çalışmalar tarihsel süreç göz önünde tutularak ele alınacaktır.

1.1. İki Dilli Sözlükler ve Gramer Kitapları

Tarih boyunca Türk ve Bulgar halklarının bir arada yaşamaları sonucunda, Türkçe ve Bulgarca dilleri arasında iki dilli sözlüklerin ve gramer kitaplarının hazırlanması bir gereklilik olmuştur.

1.1.1. Osmanlı Devleti Dönemindeki Çalışmalar

Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyası ile ilgili fetih politikaları neticesinde, 1396 yılında Vidin şehrinin ele geçirilmesi ile son Bulgar toprağı da Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içine girmiştir. Bu durum 93 Harbi'ne (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) dek sürmüştür.

Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadası'nda hüküm sürdüğü yüzyıllar boyunca Türk ve Bulgar halkı aynı devletin sınırları içinde komşu olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu bir arada

yaşamanın sonucu olarak birbirlerinin dillerini öğrenmek, zorunlu hale gelmiştir. Anlaşabilmek ve kültürlerini paylaşabilmek için, bir şeyler yapmanın gerekliliği kaçınılmaz olmuştur.

Bu dönemde yapılan çalışmalara bakıldığında hem iki dilli sözlüklerin hem de karşı tarafa kendi dillerini öğretebilmek amacıyla gramer kitaplarının hazırlandığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti döneminde oluşturulmuş ilk sözlüklerden biri *Lügat-i Bulgari* olmuştur. Anonim bir sözlük olan bu çalışma 1826-1827 yıllarında Üsküp'te yazılmıştır.¹ Bu sözlükte Türkçe sözcüklerin ve bunların Bulgarca karşılıkları ve açıklamalarının Kiril harfleri yerine Arap harfleriyle yazılmış olmasıdır.²

Osmanlı Devleti'nde yaşayan aydınlar, Tanzimat Fermanı ilanına dek (1839), nadiren diğer ülke edebiyatlarına ilgi göstermişlerdir. Genellikle Arapça ve Farsça kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu süreçte bazı aydınlar, Rus ve diğer Slav yazarların eserlerini Fransızca çevirilerinden okumayı tercih etmişlerdir.³

1841 yılına gelindiğinde papaz Teodisiy Sinaitski'nin Selanik'te *Slav Bulgarcasını ve Yunancayı ve Karamanlıca'yı*⁴ -*Üç Dili Öğrenme Kitabı* (*Книга за научаване на три езика-славянобългарски и грицки и кaramanлишки*) adlı sözlüğü hazırladığı görülmektedir. Kitapta, Kilise Slavcası ile yazılmış 1000 civarında sözcük bulunmaktadır.⁵ 48 sayfadan oluşan bu çalışmada her sayfa 3 sütuna ayrılarak Bulgarca sözcüklerin Yunanca ve Karamanlıca karşılıkları verilmiştir.⁶

¹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

² H. S. Yenisoğlu, a.g.e., s. 2721-2731.

³ Zeynep Zafer, **Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура** "Международна научна конференция" (Bilgarskata Literatura V Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura "Mejdunarodna Naučna Konferentsiya"), Veliko Tırnovo, 2007, s.466.

⁴ Karamanlıca; Ortodoks Hristiyanlarının konuştuğu Karamanlı Türkçesidir.

⁵ H. S. Yenisoğlu, a.g.e., s. 2721-2731.

⁶ **Годишник на Софийския университет "Св.Климент Охридски"**, Факултет по класически и нови филологии, C. 104, Sofya, 2011, s.183.

1851 yılında Belgrat'ta Karlovolu Penço Radov tarafından *Küçük Türkçe-Bulgarca Sözlük ve Konuşma Kitabı* (*Кратки турско-български речник и разговорник*⁷) yayımlanmıştır. Sözlükte Kiril harfleri ile yazılmış 2000 sözcük bulunmaktadır. Türkçe sözcükler sinonimleriyle birlikte verilmiştir.⁸

1855 yılında sözlüğün malzemesi Mihail Pavlev tarafından derlendikten sonra, Plevneli Aleksandır T. Jivkov tarafından *Bulgarcada Türkçe ve Yunanca Sözcükler Sözlüğü* (*Речник на думи турски и гръцки в езика български*) adında bir sözlük hazırlanmıştır. Sözlükte, Türkçe ve Yunanca sözcüklerin sadece belli bir bölümü üzerinde durulup açıklamalar yapılmıştır.⁹ Aleksandır T. Jivkov, sözlüğün önsözünde, Bulgar dilinin duruluğunu ve zenginliğini vurgulamıştır. Sözlük 68 sayfadan oluşmaktadır ve sözcükler alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.¹⁰

Osmanlı Devleti'nin Islahat Dönemi'nde¹¹, Bulgar eğitim sisteminin de gelişmesiyle birlikte Türkçeye olan ilgi artmış, bunun sonucunda da Türkçe-Bulgarca bir sözlüğe gereksinim duyulmuştur. İki ciltlik *Osmanlıca Sözlük* hazırlanmış ancak maddi imkansızlıklar sebebiyle yayımlanamamıştır.¹²

1856 yılında İstanbul'da St. Vilkov tarafından, Bulgaristan'daki öğrencilere Türkçe öğretmek amacıyla, *Bulgar Gençleri İçin Türkçe Okuma Kitabı* (*Турски буквар за български юноши*) adlı ders kitabı yayımlanmıştır. Kitap 64 sayfadan oluşmaktadır.¹³

1858 yılına gelindiğinde, İstanbul'da *Bulgarca-Yunanca-Türkçe-Fransızca-İngilizce-İtalyanca Konuşmak İsteyenlere Konuşma Kitabı* (*Разговорник греческо-турски-французки-италианска*)

⁷ **Тюркское языкознание в Болгарии**, Академия наук СССР, Институт языкознания, Вопросы языкознания, Год издания, XIII, Издателство "Наука", Moskova, 1964, s. 121.

⁸ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

⁹ H. S. Yenisoğlu, a.g.e., s. 2721-2731.

¹⁰ Годишник на Софийския университет "Св.Климент Охридски", a.g.m., s. 177.

¹¹ Osmanlı İmparatorluğunda, 1856 yılında yayımlanan Islahat Fermanı sonrasında başlayan dönemdir. Fermanın amacı imparatorluk sınırlarında yaşayan Müslümanlara ve gayrimüslimlere eşit vatandaşlık hakları tanımadır.

¹² H. S. Yenisoğlu, a.g.e., s. 2721-2731.

¹³ Тюркское языкознание в Болгарии, a.g.m., s. 121.

англо-италиянски за ония, които желаят разговори на тия езици¹⁴) adlı konuşma kitabı basılmıştır. Kitabı kimin hazırladığı bilinmemektedir. Sözlük, Kilise Slavcası harfleri ile yazılmıştır.¹⁵ Tadeya Pivriyan tarafından basımı yapılan sözlük, 39 sayfadan oluşmaktadır. Sözlükte her sayfa 6 sütuna ayrılmıştır ve Bulgarca sözcüğün karşılığı Yunanca, Türkçe, Fransızca, İngilizce ve İtalyanca dillerinde verilmiştir. Sözlükte yaklaşık 130 sözcük yer almaktadır.¹⁶

1861 yılında Viyana’da T. Hrlev tarafından *Kendi Kendine Türkçe Öğrenme Kitabı* (*Самоучител за турски език*) yayımlanmıştır. Kitap 32 sayfadan oluşmaktadır.¹⁷

1864 yılında İstanbul’da Mehmet Fuat ve Ahmet Cevdet Efendi tarafından *Kavaid-i¹⁸Osmaniyye*¹⁹ adlı kitap yayımlanmıştır. 224 sayfadan oluşan kitabın ikinci baskısı 1867 yılında yapılmıştır.²⁰ Türk dilinin yapı, sözcük ve cümle bilgisi birleştirilerek, ses ve yapı özellikleri ile ifade biçimleri üzerinde durulmuştur.²¹ Batı tarzı ile yazılmış bu kitap, Türk dilinin Türkçe yazılmış ilk gramer kitabı olma özelliğini taşımaktadır.²² Ahmet Cevdet Paşa, Türk dilinin Türkçenin, Arapça ve Farsçanın birleşimi olduğunu düşündüğünden kitabı üç alt bölümde incelemiş ve ayrı ayrı üç dilin de kurallarını vermeye çalışmıştır.²³ Bir ders kitabı olarak hazırlanan bu kitapta özellikle, öğrenciye olumlu davranış tarzı kazandırmak için örneklerin terbiyeli ve kolayca akılda tutulabilir olmasına, örneklerin Türkçenin zevkini tattırmasına, yazı

¹⁴Тюркское языкознание в Болгарии adlı kaynakta bu sözlüğün adı “Разговори български, гречески-турски-французки-англо-италиянски” olarak geçmektedir. s. 121.

¹⁵ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, “V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II”, Ankara, 2004, s. 2721-2731.

¹⁶Годишник на Софийския университет “Св.Климент Охридски”, a.g.e., s. 188.

¹⁷Тюркское языкознание в Болгарии, a.g.m., s. 121.

¹⁸Osmanlı Devleti’nde eğitim ve öğretim amacı taşıyan gramer kitaplarına Kavaid denilmiştir.

¹⁹ Halil İbrahim Usta, “Türk Gramerciliğinin tarihinde Kavaid Kitaplarının Yeri”, *Türkoloji*, C. 11, S. 1, 1993, s. 284.

²⁰Тюркское языкознание в Болгарии, a.g.m.

²¹ H. İ. Usta, a.g.m., s. 284.

²²Esra Karabacak, “Ahmet Cevdet Paşa’nın Dilbilgisi Kitapları Üzerine”, *Turkish Studies*, C. 72, S. 2012, s. 615.

²³ E. Karabacak, a.g.m., s. 614.

dili ile ağız farklarına dikkat edilmiştir.²⁴ Kavaid-i Osmaniyye kitabı Y. Gruev tarafından 1864 yılında İstanbul'da *Osmanlıca Gramer (Османска граматика)* adı ile çevrilmiştir.²⁵

1864 yılında İstanbul'da Y. Gruev tarafından *Osmanlıcaya Başlangıç Kitabı (Начална книга за османски език)* hazırlanmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1867, üçüncü baskısı da 1879 yılında yapılmıştır.²⁶

1864 yılında Rusçuk'ta İv. P. Çorapçiev tarafından 72 sayfadan oluşan *Türkçe-Bulgarca Alfabe Kitabı (Турско-български буквар)* yayımlanmıştır. 1866 yılında yine aynı yazar tarafından Rusçuk'ta *Eğlenceli Okuma Metinlerle Türkçe Alfabe Kitabı (Буквар на турски език със забавни прочити)* hazırlanmıştır. 72 sayfadan oluşan bu kitabın ikinci baskısı 1867, üçüncü baskısı da 1875 yılında yapılmıştır.²⁷

1865 yılında Rusçuk'ta St. Vilkov tarafından *Çocukların Okumayı Öğrenmeleri için Alfabe ya da İlk Kitap (Буквар или първа книга за децата за да учат да четат)* adlı kitap yayımlanmıştır.²⁸

1868 yılında Rusçuk'ta Stefan İliev Popov ve Dimo Vılçev Hranov tarafından *Fransızcada-Bulgarcada-Türkçede En Sık Kullanılan Sözcükler Sözlüğü (Словар француско-българско-турски за най-употребителните думи)*²⁹ hazırlanmıştır. 287 sayfadan oluşan sözlükte Fransızcanın önemine değinilmiştir. Sözlükte 5700 sözcük yer almıştır.³⁰

1868 yılında S. D. Popov ve İv. P. Çorapçiev tarafından *Türkçe-Bulgarca Mektup Örnekleri (Турско-български писмовник)* hazırlanmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1873 yılında

²⁴ Nazım H. Polat, "Türkçenin Öğretimi ve Ahmet Cevdet Paşa", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 13, 2003, s. 451-452.

²⁵ *Тюркское языкознание в Болгарии*, a.g.m., s. 121.

²⁶ a.g.m., s. 121.

²⁷ a.g.m., s. 121.

²⁸ a.g.m., s. 121.

²⁹ a.g.m., s. 121.

³⁰ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, *Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler*, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

Rusçuk'ta, yeni bir başlıkla, *Yeni Türkçe-Bulgarca Mektup Örnekleri (Нов турско-български писмовник)* yayımlanmıştır.³¹

1875 yılında G. Papuçev *Okullarımızdaki Türkçe (Турски език в нашите училища)* adlı kitabını yayımlamıştır.³²

1.1.2. Bulgar Prensliği Dönemindeki Çalışmalar

Osmanlı Devleti'nin ağır kayıplar verdiği Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) sonrasında imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları gereğince, Bulgar Prensliği 30 yıl Osmanlı Devleti'ne vergi veren ama yine de özerk bir yapıya sahip bir prenslik olmuştur. Bu dönem Bulgaristan'ın bağımsızlığına dek (1908) sürmüştür. Bu süreç her iki toplum için sancılı bir dönem olmuşsa da iki dil arasındaki edebi çalışmalar devam etmiştir.

1879 yılında İstanbul'da yayımlanan *Tuhfe-i Sabri an Lisan-i Bulgari* Mustafa Sabri tarafından hazırlanmıştır.³³ Bu sözlük 44 sayfalık Bulgarca-Türkçe bir sözlüktür.³⁴

1895 yılında Sofya'da Stefan Tilkov *Türkçe Mektup Örnekleri (Турски писмовник)* kitabını yayımlamıştır. Hemen arkasından 1896 yılında Selanik'te *Türkçe-Bulgarca Küçük Sözlük (Малък турско-български речник)* adlı sözlüğü hazırlamıştır.³⁵ Sözlükte Türkçe sözcükler Arap

³¹Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 121.

³²а.г.м., s.121.

³³ Zeuner Zafer, **Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура** "Международна научна конференция" (Bılgarskata Literatura V Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura "Mejdunarodna Naučna Konferentsiya"), Veliko Tırnovo, 2007, s. 466.

³⁴ Yusuf Akçay, "Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış", Dil ve Edebiyat Araştırmaları, S. 4, 2011, s. 330.

³⁵Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 121

harfleriyle yazılmış, Kiril harfleriyle her birinin transkripsiyonu yapılmıştır.³⁶ Sözlük 614 sayfadan oluşmaktadır.³⁷

1898 yılında Halis Eşref tarafından İstanbul'da *Bulgarca Elifba ve Kıraat (Кратък буквар на българския език)* yayımlanmıştır. Bu alfabe kitabı 62 sayfadan oluşmaktadır. Yine aynı yıl 107 sayfadan oluşan *Bulgarca Sarf (Българска граматика)* adlı gramer kitabını yayımlamıştır.³⁸

20. yüzyıla gelindiğinde sözlüklerin yanında gramer ve yardımcı ders kitaplarının da hazırlanmaya başladığı görülmektedir.

1904 yılında Selanik'te Abdullah Cemal tarafından 176 sayfadan oluşan gramer kitabı *Bulgarca Muallimi (Граматика)* yayımlanmıştır.³⁹

1904 yılında Sofya'da Asadur Mıgırdıçyan tarafından *Bulgarca-Ermenice-Türkçe Küçük Sözlük (Речник българско-арменско-турски)* hazırlanmıştır. Sözlük 544 sayfadan oluşmaktadır.⁴⁰

1906 yılında Sofya'da P. Sarafov *Osmanlıca Gramer (Османска граматика)* adlı gramer kitabını yayımlamıştır. Kitap 352 sayfadan oluşmaktadır. Aynı yazar tarafından 1907 yılında Sofya'da 358 sayfadan oluşan *Türkçe Ders Kitabı-Sentaks (Учебник по турски език-синтаксис)* hazırlanmıştır.⁴¹

³⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoй, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

³⁷ Osman Erciyas, "Osmanlı'da Batı Dillerine Ait Sözlükler", Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler, 2011, s. 76.

³⁸ Zeynep Zafer, **Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура** "Международна научна конференция" (Bılgarskata Literatura V Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura "Mejdunarodna Naučna Konferentsiya"), Veliko Tırnovo, 2007, s.466.

³⁹ Z. Zafer, a.g.m., s.471.

⁴⁰ H. S. Yenisoй, a.g.e., s. 2721-2731.

⁴¹ Тюркское языкознание в Болгарии, a.g.m., s. 122.

1.1.3. Bulgaristan'ın Bağımsızlığından 1. Dünya Savaşına Kadar Olan Dönemde Yapılan Çalışmalar

1908 yılında Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederken, Osmanlı İmparatorluğu gitgide toprak kaybetmeye başlamıştır. Bu iki devlet, Balkan Savaşları'nın yapıldığı 1912 ve 1913 yıllarında yine karşı karşıya gelmişlerdir. Bu dönemde, her iki ülkenin de savaşta olduğu göz önüne alındığında, yapılabilen edebi çalışmaların az sayıda olması gayet doğaldır. Yine de bu süreçte, az da olsa, edebi çalışmalar yapılabilmiştir.

1911 yılında Em. Lyançev tarafından Selanik'te *İkinci Sınıflar İçin Türkçe Ders Kitabı* (*Учебник по турски език за втори клас*) yayımlanmıştır. Kitap 144 sayfadan oluşmaktadır.⁴²

1913 yılında Filibe'de *Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat* hazırlanmış ve Hurşit matbaasında basılmıştır. Sözlük Osmanlı esirleriyle Bulgar yetkililerin iletişimi için 1913 yılında hazırlanmıştır. Toplam 24 sayfadan oluşan bu sözlüğün yazarı bilinmemekle beraber, Ayşe Kayapınar'a göre, "Hurşit Matbaası çalışanlarının, Osmanlı esirlerinin böyle bir ihtiyacının olduğunu fark etmeleri ile sözlüğü hazırlamış olmaları muhtemeldir". Sözlük Arap harfleriyle yazılmıştır. İki bölümden oluşan sözlükte ilk bölüm sözlük, ikinci bölüm ise ilk karşılaşma konuşmalarından haftanın günlerine kadar çeşitli cümleler içeren bir konuşma kılavuzu niteliği taşımaktadır. Arapça sözcüklerin çoğunlukta olduğu sözlükte Türkçe, az sayıda da Farsça sözcük bulunmaktadır.⁴³

⁴²Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 122.

⁴³ Ayşe Kayapınar, "1913 Yılında Basılmış Bir Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat'e Dair", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat, S.39, 2015, s. 75-88.

1.1.4. I. Dünya Savaşı'ndan 1944 Yılına Kadar Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de 1923 yılında Osmanlı Devleti yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuşken, Bulgaristan'da Bulgaristan Krallığı hüküm sürmekteydi.

1927 yılında İv. Kasırov tarafından Filibe'de 120 sayfadan oluşan *Türkçe-Bulgarca Konuşma Kitabı* (Турско-български разговорник) hazırlanmıştır. 1929 yılında ise yine Filibe'de 272 sayfadan oluşan *Türkçe-Bulgarca Sözlük* (Турско-български речник) yayımlanmıştır.⁴⁴

Cumhuriyet'in ilk yıllarında hazırlanan diğer bir çalışma *Lügat-ı Şahab* adındaki sözlüktür. 1928 yılında Sofya'da yaşayan bir Türk olan Mehmet Celil, Türkçe olarak Rehber gazetesini basmaktaydı. Aynı yıl, Sofya Serbest Üniversitesi'nde Türk Dili profesörü olan arkadaşı Stoyan Blajev ile birlikte, iki ciltlik *Bulgarcadan Türkçeye Lügat-ı Şahab* sözlüğünü kendi matbaasında basmıştır. 806 sayfadan oluşan bu sözlük Bulgarcadan Türkçeye yazılmış ilk sözlük olma özelliğini taşır. Harfleri alfabetik sıraya göre sıralanan sözlükte isim, fiil ve edatlar özel işaretlerde ayrılmış, sözcüklerin mecazi anlamları gösterilmiş ve Türkçe karşılıklar eski harflerle verilmiştir. İçinde yaklaşık 25000 sözcük bulunan sözlüğün baş tarafında Bulgarca öğrenmek isteyenler için bir de gramer özeti yazılmıştır. Bu özelliği ile de Bulgaristan'da Türkçe yazılan ilk gramer yazısı olmuştur.⁴⁵

1932 yılında Filibe'de Ali Kemal Balkanlı tarafından *Yeni Türk Lügatı* yayınlanmıştır. Bu sözlüğün, Bulgaristan Türklerinin eğitim ve kültürel kalkınmasında büyük katkıları olmuştur.⁴⁶

1933 yılında P. Sarafov, *Türkçeyi Yeni Türk Alfabesiyle Öğrenme Kılavuzu/ Türkçe-Bulgarca Sözlükle Ayrıntılı Gramer* (Ръководство за изучаване на турски език с новата

⁴⁴Туркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s.122.

⁴⁵ Mehmet Türker Acaroğlu, "Bulgarca -Türkçe ve Türkçe-Bulgarca Sözlükler", Türk Dili, 1954, s.28.

⁴⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

турскаазбука/ пълнаграматика, с турско-български речник) adlı kitabı Sofya’da yayımlamıştır.⁴⁷

1940 yılında ise Varna’da İsmail Sabri Dalkoçoğlu ve Rıza İsmail Tüneyman tarafından *Bulgarca-Türkçe Sözlük (Българо-турски речник)* basılmıştır. Sözlükte hem Türkçe hem de Bulgarca önsöz bulunmaktadır.⁴⁸

1.1.5. Sosyalizm Döneminde Yapılan Edebi Çalışmalar

Bulgaristan’da 1944 yılında başlayıp 1989 yılına kadar devam eden bu dönemde, Bulgaristan hükümetleri iç tehdit olarak algıladıkları Türklere karşı politikalar geliştirmişti. Türkiye’ye yönelik göçlerin tetiklenerek Türk nüfus varlığı azaltılacak, göçe katılmayanlar da asimile edilecekti.⁴⁹ Bu katı politikalar altında ve devlet kontrollü yayımcılığa rağmen iki dil arasında dilbilim ve sözlükçülük alanında çok sayıda çalışma yapılabilmektedir.

1949 yılında Sofya’da G. D. Gılibov tarafından *Türkçe Gramer (Турска граматика)* kitabı yayımlanmıştır. 399 sayfadan oluşan kitabının ikinci baskısı 1957 yılında Sofya’da yapılmış ve kitabın adı *Türk Dili Grameri (Граматика на турския език)* olarak değiştirilmiştir. G. D. Gılibov’un 48 sayfadan oluşan diğer bir kitabı, “*Arap Alfabesiyle Türkçe Öğrenmek İçin Yardımcı Kitap (Помагало за изучаване на турски език по арабската азбука)*” adıyla 1952 yılında yayımlanmıştır.⁵⁰

⁴⁷Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 122.

⁴⁸ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, “V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II”, Ankara, 2004, s. 2721-2731.

⁴⁹ Emin Atasoy, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, S. 21, 2010, s. 2.

⁵⁰Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 122.

1952 yılında Bulgar Bilimler Akademisi'nin Bulgar Dili Enstitüsü tarafından, tek cilt halinde *Türkçe-Bulgarca Sözlük* (*Турско-български речник*), 3000 adet yayımlanmıştır. Sözlüğü, akademi üyesi Stoyan Romanski'nin başkanlık ettiği ve Gılib Gılibov, Genço Klasov, Trayko Popov, Vasil Şanov'dan ve Nikola Vançev'den oluşan bir ekip hazırlamıştır. Bu sözlük Bulgar Bilimler Akademisi'nin Bulgar Dili Enstitüsü tarafından yayınlanan ilk iki dilli sözlük olma özelliğini taşımaktadır. Sözlüğün içeriğinde; gündelik konuşmada, edebiyatta, basında olduğu kadar bilimde, teknikte ve askerlik hayatında da kullanılan 40000 sözcük ve terim yer almıştır. Bu sözlüğe, Türkçeye girmiş Arapça ve Farsça sözcükler de dahil edilmiştir.⁵¹ 656 sayfadan oluşan sözlüğün ikinci baskısı 1962 yılında yapılmıştır.⁵²

1957 yılında G. D. Gılibov'un ve T. Deliorman'ın redaktörlüğü ile G. Klasov ve Str. Nikolov tarafından hazırlanan ve 592 sayfadan oluşan *Bulgarca-Türkçe Sözlük* (*Българо-турски учебен речник*⁵³) Sofya'da yayımlanmıştır.⁵⁴

1961 yılında Sofya'da St. Pomanski'nin, St. İlçev'in ve T. Deliorman'ın hazırladığı *Bulgarca-Türkçe Sözlük* (*Българско-турски речник*⁵⁵) yayımlanmıştır. Sözlük 1248 sayfadan oluşmaktadır.⁵⁶

1979 yılında Muhidin M. Mehmedov⁵⁷ ve Sabri P. Demirov, birlikte 425 sayfadan oluşan *Bulgarca-Türkçe Sözlük* (*Българско-турски речник*) hazırlamışlar ve sözlük Sofya'da yayımlanmıştır.⁵⁸ Sözlükte Bulgarca sözcüklerin sayısı Türkçe sözcüklerden fazladır.⁵⁹

⁵¹ Mehmet Türker Acaroğlu, "Bulgarca -Türkçe ve Türkçe-Bulgarca Sözlükler", Türk Dili, 1954, s. 29.

⁵²Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s. 122.

⁵³ Milena Mollova, Тюркское языкознание в Болгарии, **Вопросы Языкознания**, Год Издания XIII, Издательство Наука Москва, 1964, s.122.

⁵⁴Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s.122

⁵⁵ catalog.library.tnpu.edu.ua:8080

⁵⁶ Тюркское языкознание в Болгарии, а.г.м., s.122

⁵⁷ Aslen Türk olan Muhidin M. Mehmedov, sonradan adını değiştirmiş ve bir Bulgar adı olan Mihail Yançev'i kullanmaya başlamıştır.

⁵⁸ Регионална библиотека "Никола Фурнаджиев", http://46.40.125.121/abnb/K1404/K2_150323.HTM#207B

1981’de Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için hazırladığı ve iki ciltten oluşan *Bulgarca-Türkçe Tematik Sözlük* (Българско-турски тематичен речник) Sofya Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır. Bu sözlük 25000 sözcük içermektedir ve sözcükler alfabetik sırayla değil konularına göre gruplandırılmıştır.⁶⁰

1.1.6. 1989 Yılı Sonrası Demokratik Dönemde Yapılan Çalışmalar

Bulgaristan’da, 1989 yılında komünizm rejiminin yıkılması sonrasında demokratik bir süreç başlamıştır. Bu süreç özgürlükleri de beraberinde getirmiştir.

1992 yılında M. Yançev⁶¹ tarafından *Türkçe-Bulgarca Sözlük* (Турско-български речник) hazırlanmıştır. 1995 yılında ise N. Hacieva ve V. Martinova tarafından *Bulgarca-Türkçe Sözlük* (Българско-турски речник) yayımlanmıştır.⁶²

2000 yılında Vesela Kristeva tarafından *Çağdaş Bulgar Basınında Türkçe Sözcükler Sözlüğü* (Речник на турските думи в съвременния български печат) yayımlanmış, sonrasında ise Alf Grannes, Kjetil Ra Hauge ve Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu iş birliği ile *Bulgarcadaki Türkçe Sözcükler Sözlüğü* (Речник на турцизмите в българския език) hazırlanmıştır. Sözlükte Türkçeden Bulgarcaya geçmiş 7427 sözcük bulunmaktadır. 2007 yılında Hayriye Süleymanoğlu

⁵⁹ Mehmet Akpınar, Süleyman Köksal, “Türkiyeli Komünistlerin Bulgaristan Türklerinin Dil ve Eğitimindeki Etkisi”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2016, S. 21, s. 252.

⁶⁰ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, “V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II”, Ankara, 2004, s. 2721-2731.

⁶¹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Muhidin M. Mehmedov’u, ‘Bulgarlaştırma olaylarından yıllar önce Türk adından vazgeçerek Mihail Yançev (eşinin soyadını almış) olan Muhiddin Mehmedov, serbest seçmeli bir ders olan Türkçe öğretimine düşman kesilmişti’ diye betimler. (Edebiyatımızda Balkan Göçmenlerinin Göç Kaderi, Ankara, 2005, s.84.) Sofya Üniversitesi Türkoloji biriminde Bulgarlar tarafından başlatılan “Soya dönüş süreci” yıllarında, dışarıdan ders okutan Türklerden sadece Mihail Yançev’in (Muhiddin M. Mehmedov’un) Bulgarların yanında bulunduğunu da ekler.” (s.469)

⁶² H. S. Yenisoğlu, a.g.e., s.2721-2731.

Yenisoy tarafından *Konularına Göre Türkçe-Bulgarca Söz Grupları* adlı sözlük yayımlanmıştır.⁶³ 2007 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'un hazırladığı Türkçe Bulgarca Sözlük yayımlanmıştır.⁶⁴ Sözlük 1184 sayfadan oluşmaktadır.⁶⁵ Türk Dil Kurumu tarafından 2018 yılında Prof. Dr. Zeynep Zafer'in hazırladığı Türkçe-Bulgarca Sözlük yayımlanmıştır. Sözlükte 18800'e yakın sözcük maddesi vardır.⁶⁶

⁶³ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, "V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II", Ankara, 2004, s. 2721-2731.

⁶⁴ Nail Tan, "Ölümünün Birinci Yılında Prof. Dr. Hayriye Memoğlu Süleymanoğlu Yenisoy", Türk Dünyası, S. 47, Bahar 2019, Ankara, s. 280-282.

⁶⁵ <http://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=548772>

⁶⁶ Zeynep Zafer, **Türkçe-Bulgarca Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara, 2018

1.2. Bulgarca Deyimler Sözlükleri

Bulgar sözcük biliminde 1974 yılına kadar hazırlanmış bir deyimler sözlüğü bulunmamaktadır. Ancak folklorik veya diyalektik unsurlarının bulunduğu çeşitli derlemelerde ve şimdiye kadar yayımlanmış Bulgarca-Bulgarca sözlüklerde deyimlere yer verilmiştir.⁶⁷

İçinde deyimlerin de bulunduğu ilk derleme kitabı 1861 yılında Moskova’da Lyuben Karavelov tarafından *Bulgar Halk Gelenek ve Göreneklerinin Hafızası (Памятники народного быта болгар)* başlığı ile yayımlanmıştır.⁶⁸

P. R. Slaveykov’un, içindekilerin zenginliği ile meşhur olan derlemesi *Bulgar Meseller veya Atasözleri ve Karakteristik Sözcükler (Български притчи или пословици и характерни думи)* adındaki derlemesinin ilk bölümü 1889 yılında Filibe’de, ikinci bölümü ise 1897 yılında Sofya’da basılmıştır.⁶⁹

Bulgaristan’ın farklı bölgelerinden derlenen deyim ve özdeyişlerin toplandığı derlemeler *Halkbilimi Derlemesi*’nde (*Сборник за народни умотворения*) yayımlanmıştır. Bunların içinde en önemlileri P. K. Gıbyov’un *Veliko Tırnovo’nun Atasözleri ve Atasözel İfadeleri (Пословици и пословични изрази от В. Търново)*, *Vidin ve Tırnovo Lehçelerinde Atasözleri ve Atasözel İfadeleri vb. (Пословици и пословични изрази/по говора във Видин, Търново и др.)*, D. Vılçev’in *Dupniçko’dan Atasözleri (Пословици от Дупничко)*, S. A. Şişkov’un *Ahiçelebi’den Atasözleri (Пословици от Ахъчелебийско)* ve Al. Burmov’un *Tırnovo’nun Byala Çerkova*

⁶⁷ Ketı Niçeva, Siyka Spasova-Mihaylova, Kristalina Çolakova, **Фразеологичен речник на българския език (Frazеологичен Реçник На BılgarSKIya Ezik)**, C. 1, Sofya, 1974, s.7.

⁶⁸ K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e, s.7.

⁶⁹ K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e., s.7.

Köyünden Halkbilimi (Народни умотворения от с. Бяла Черкова- Търновско) derlemeleridir.⁷⁰

Dua ve beddua içeren çeşitli derleme ve dergilerde de deyimlere rastlanmaktadır. Mariana Ev. Dabeva beddualarla ilgili ayrı bir derleme hazırlamıştır. 1934 yılında basılıp 139 sayfadan oluşan derleme *Bulgar Ulusal Bedduaları (Български народни клетви)* adını taşımaktadır.⁷¹

Deyimler, farklı yerel lehçeler üzerine yapılan derinlemesine çalışmalarda da yer almıştır. Kr. S. Stoyçev'in Teteven lehçesi konusunda yaptığı *Prof. B. Tsonev'in Programı Temelinde İncelenmiş Teteven Lehçesi (Тетевенски говор, изследван по програмата на проф. Б. Цонев)* çalışması buna örnektir.⁷²

Görüldüğü gibi deyimler, çeşitli derlemelerin içinde kendilerine yer bulmuştur. Bununla birlikte günümüze kadar Bulgaristan'da hazırlanmış Bulgarca sözlüklerde de deyimlere yer verilmiştir.

Bulgarcada ulusal deyimlerin en geniş yer bulduğu sözlük, N. Gerov'un 1895-1908 yılları arasında Filibe'de basılan *Bulgarca Sözlük (Речник на българският език)* olmuştur. A. Dyuvernua'nın 1885-1889 yıllarında Moskova'da basılan *Bulgarca Sözlüğü'nde (Словарь болгарского языка)* daha az sayıda da olsa deyimler kendilerine yer bulabilmiştir.⁷³

Bulgar Bilimler Akademisi tarafından 1955-59 yılları arasında Sofya'da üç cilt halinde basılan *Çağdaş Bulgarca Sözlüğü'nde (Речник на съвременния български книжовен език)* de deyimlere geniş yer verilmiştir. Yine Sofya'da 1955 yılında basılan L. Andreyçin ve L.

⁷⁰ Ketі Niçeva, Siyka Spasova-Mihaylova, Kristalina Çolakova, **Фразеологичен речник на българския език (Frazеologičen Reçnik Na Bılgarskiya Ezik)**, C. 1, Sofya, 1974, s.7.

⁷¹ K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e., s.7.

⁷² K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e., s.8.

⁷³ K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e., s.8.

Georgiev'in hazırladığı *Bulgarca-Bulgarca Sözlük'te* (Български тълковен речник) de deyimlere yer verilmiştir.⁷⁴

1974-75 yıllarında iki cilt halinde hazırlanmış Bulgarcadaki deyimleri içeren *Bulgarca Deyimler Sözlüğü* (Фразеологичен речник на български език) yayımlanmıştır. 13000'in üzerinde deyim ihtiva eden bu sözlük, K. Niçeva, S. Spasova-Mihaylova ve Kr. Çolakova tarafından hazırlanmıştır.⁷⁵ Yazarlar, sözlüğün önsözünde, sözlüğü hazırlarken o güne kadar hazırlanmış ve içinde deyim barındıran sözlüklerden ve folklorik ve diyalektik unsurları içeren derlemelerden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

⁷⁴ Ketі Niçeva, Siyka Spasova-Mihaylova, Kristalina Çolakova, **Фразеологичен речник на българския език** (Frazеologіçen Reçnik Na Bılgarskiya Ezik), C. 1, Sofya, 1974, s.8.

⁷⁵ K. Niçeva, S. S. Mihaylova, K. Çolakova, a.g.e., s.8.

1.3. Türkçe Deyimler Sözlükleri

Türkçede yayımlanan ilk deyim örneklerinin, tıpkı Bulgarcada olduğu gibi, derlemelerin ve sözlüklerin içinde kendisine yer bulduğu görülmektedir.

Şinasi'nin 1851 yılında hazırladığı, ikinci baskısının 1870 yılında yapıldığı *Durub-i Emsal-i Osmaniye* adlı sözlük 2500 sözcük birimi içermektedir. Sözlük, aslında atasözü derlemesi olduğu halde içinde deyimler de bulunmaktadır. Ömer Asım Aksoy bu durumu “Kitabın adı *Durub-i Emsal* (atasözleri) olduğu halde, içinde atasözlerinden başka bilgece mısralar, beyitler, deyimler, hatta deyim olmayan düpedüz lafları çoktur” diye eleştirir.⁷⁶

Ebüziyya, Şinasi'nin bu sözlüğüne birçok sözcük birim ilave eder ve sözcük birim sayısını 4004'e çıkarır. Derlemenin 1885 yılında üçüncü baskısı yapılmıştır. Sözlük *Durub-i Emsal-i Osmaniye* adını taşımaktadır. Yazar bu çalışmasında deyimlerle atasözlerini birlikte verdiğini ama ikisini birbirinden ayırmak gerektiğini belirtmiştir.⁷⁷

Durub-i Emsal-i Türkiye veya *Atalar Sözü* adlı derleme Tekezade M. Sait tarafından yazılmış ve 1893 yılında yayımlanmıştır. Derleme 5742 sözcük birim içermektedir.⁷⁸ Aksoy bu derleme ile ilgili “Eserin adı *Atalar Sözü* olduğu halde kitaba atasözlerinden başka pek çok deyim ne atasözü ne deyim olmayan birçok sözcük birim karıştırılmış ve hepsi alfabe sırasıyla verilmiştir” eleştirisini yapmıştır.⁷⁹

Şemsettin Sami'nin yazdığı ve 1899 yılında basılan *Kamus-i Türki* adlı kitapta atasözleriyle beraber deyimlere de yer verilmiştir.⁸⁰ Eser Şemseddin Sami'nin sözlükçülük

⁷⁶ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri Deyimler”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962, TDK Yayınları, s. 149.

⁷⁷ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 151-152.

⁷⁸ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 154.

⁷⁹ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 154.

⁸⁰ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri Deyimler”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962, TDK Yayınları, s. 155-156.

alanındaki en iyi çalışmasıdır. Bu çalışmada Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklerle birlikte batı dillerinden sözcükler de bulunmaktadır.⁸¹

Aksoy'a göre "Cumhuriyet döneminde 1926 yılında Mehmet Ferit ve Saadettin Nüzhet'in yazdığı *Konya Vilayeti Halkiyat ve Harsiyatı* adlı kitap basılmıştır. Kitapta atasözleri ve deyimler ayrı bölümlere ayrılmış, darbimeseller (atasözleri) kısmında 2057, tabirlerde (deyimler) 279 sözcük birime yer verilmiştir."⁸²

Büyük Türk Lügatı da denilen *Türk Lügatı* adlı sözlük Hüseyin Kazım Kadri tarafından hazırlanmıştır. Sözlüğün ilk cildi 1927 yılında basıldıktan sonra 1928 yılında ikinci, 1943'te üçüncü, 1945 yılında da dördüncü cildi basılmıştır. Bu sözlükte 6200'den fazla sözcük birim vardır ve Darbimesel başlığı altında atasözleri ve deyimlerin yanı sıra atasözü ve deyim olmayan sözcük birimler de bulunur.⁸³ İlk iki cildi Arap harfleriyle, üçüncü ve dördüncü cildi ise Latince hazırlanmıştır. Bu sözlükte Arapça ve Farsça sözcüklerle beraber Uygurca, Çağatayca, Kazanca, Azerice, Yakutça, Altayca, Çuvaşça ve Kırgızca'ya ait sözcükler yer almaktadır.⁸⁴

Sadi G. Kırımlı tarafından hazırlanan *Atalar Sözü* adlı kitap 1939'da basılmıştır. Kitapta 2742 atasözü ve 2140 deyim ayrı bölümler olarak verilmiştir.⁸⁵

Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan *Türkçe Tabirler Sözlüğü* 1943'te yayımlanmıştır. Sözlükte 4000'e yakın deyim bulunmaktadır.⁸⁶ Yine aynı yazar tarafından hazırlanmış olan *Türk Ata Sözlüğü* adlı kitap 1952 yılındaki birinci baskısında 8257 atasözü ve

⁸¹ Meltem Gül, Türkçe Sözlükler Üzerine Bir Deneme, International Journal of Social Science, 2013, s. 507

⁸² Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 156-157.

⁸³ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 158.

⁸⁴ Zekeriya Bingöl, Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma, Akademik Bakış, 2006, s. 8.

⁸⁵ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 159.

⁸⁶ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 2014, C. 1, s. 74.

1470 deyim içermekteyken 1956 yılında yayımlanan ikinci baskısında 8600 atasözü ve 2250 deyim yer almıştır.⁸⁷

Feridun Fazıl Tülbentçi'nin hazırladığı *Türk Atasözleri ve Deyimleri* adlı kitap 1963 yılında basılmıştır. 402 sayfa olan çalışmada 15080 sözcük birim yer almıştır. Yazar, kitabın önsözünde atasözleri ve deyimleri özellikle ayrı ayrı vermediğini, daha önce yapılmış çalışmalarda atasözleri ve deyimleri tasnif ederken hatalara düştüğünü belirtmiştir.⁸⁸

1971 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Bin Temel Eser dizisi kapsamında Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü'nce iki cilt olarak hazırlanmış *Türk Atasözleri* adlı kitap yayımlanmıştır. İlk ciltte 5411, ikinci ciltte 10730 sözcük birim bulunmaktadır.⁸⁹ Ömer Asım Aksoy, Milli Eğitim Bakanlığı'nın temel eserleri arasında olmasına rağmen bu sözlükte atasözü ve deyim arasında tanım karmaşası olduğu, kitabın dış kapağında Türk Atasözleri ve Deyimleri, iç kapağında ise Türk Atasözleri yazdığı konularında eleştiride bulunmuştur.⁹⁰

⁸⁷ Ömer Asım Aksoy, "Atasözleri Deyimler", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962, TDK Yayınları, s. 161-162.

⁸⁸ Ö. A. Aksoy, a.g.m., s. 163.

⁸⁹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İstanbul, 2014, C.1, s. 86.

⁹⁰ Ö. A. Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, a.g.e., s. 88.

1.4. Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Deyimler Sözlükleri

Türk ve Bulgar halkları arasındaki kültürel ve sosyal etkileşim, iki dilli deyim sözlüklerine de ihtiyaç doğurmuştur. Günümüze kadar geçen süre zarfında Türkçe ve Bulgarca arasında hazırlanmış deyim sözlükleri ne yazık ki az sayıdadır.

1960 yılında Sofya’da *Türkçe-Bulgarca Askeri Deyimler Sözlüğü* (*Военен турско-български фразеологичен речник*) yayımlanmıştır.⁹¹ 292 sayfadan oluşan bu sözlük St. B. Kinev, G. T. Klasov ve P. S. Paruşev tarafından hazırlanmıştır. Sözlüğün önsözünde, bu sözlüğün savaş terminolojisi alanında Türkçe çalışmalara yardımcı olması, aynı zamanda da Bulgar sözcük biliminin bu alandaki boşluğunu doldurma amacı güttüğü belirtilmektedir. Küçük bir sözlük olmasına rağmen, sözlüğün neredeyse savaş ile ilgili tüm kategorileri içerdiği vurgulanmaktadır. Deyimlerin çoğunluğu silahlı kuvvetlerin temel faaliyetleri ile ilgilidir. Bunun dışında sözlükte, ordu faaliyetleri ile alakası az da olsa teknik, topografya vb. alanlarla alakalı belirli sayıda terim de bulunmaktadır. Sözlüğün sonunda ise sık kullanılan askeri kısaltmalar verilmiştir. Bu sözlük Bulgar sözcük biliminde kendi alanında ilk olma özelliği taşımaktadır.⁹² Sözlüğün adı Türkçe-Bulgarca Askeri Deyimler Sözlüğü olmasına rağmen, sözlük içeriğinde deyimlerden başka, çeşitli sözcükler ve askeri terimlerin daha çoğunlukta olduğu görülür. Örneğin sözlükte “a” harfi ile başlayan sözcük birimi sayısı 887 olmasına rağmen aralarında sadece 10 deyim

⁹¹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**, “V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II”, Ankara, 2004, s. 2721-2731.

⁹² St. B. Kinev, Genço T. Klasov ve Paraşkev Simeonov Paruşev, **Военен турско-български фразеологичен речник** (VoenenTursko-Bilgarski Frazeologičen Rečnik), 1960, Sofya, s. 3-4.

bulunmaktadır. (Örneğin, ablukayı yarmak, adımlarını sıklaştırmak, akamete uğramak, ant içmek, arkasına düşmek, ateş açmak, ateş almamak, ateş etmek, ateş kesmek, ateşe tutmak.)⁹³

Örneğin;

- **Ateş etmek:** Стрелям⁹⁴

- **Çürüğe çıkarmak:** Уволнявам и зачислявам в запаса (по болест или недъг)⁹⁵

- **Топра tutmak:** Обстрелвам⁹⁶

1992 yılında Sofya’da Vera İvanova Samarcieva’nın hazırladığı *Türkçe-Bulgarca Deyimler Sözlüğü* (Учебен турско-български фразеологичен речник) yayımlanmıştır. Sözlük, Sofya Sveti Kliment Ohridski Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencileri için hazırlanmıştır. Sözlüğün içinde Türkçede en çok kullanılan, 3600’ün üzerinde deyim bulunmaktadır. Sözlükte deyimlerin Bulgarca açıklaması yapılmış, sonuna da edebi eserlerden, çeşitli gazete ve dergilerden alınmış deyim örnekleri verilmiştir. Sözlük 593 sayfadan oluşmaktadır. Sözlüğün önsözünde yazarın bu sözlüğü hazırlarken Türkçe deyimlerin eşdeğerliklerini bulduğu, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise deyimın anlamını az ve öz şekilde verdiği belirtilmiştir. Deyimler alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.⁹⁷

⁹³ St. B. Kinev, Gençö T. Klasov ve Paraşkev Simeonov Paraşev, **Военен турско-български фразеологичен речник** (ВоененТурско-Български Фразеологичен Речник), 1960, Sofya, s.7-28.

⁹⁴ St. B. Kinev, G. T. Klasov, P. S. Paraşev, a.g.e., s.24.

⁹⁵ St. B. Kinev, G. T. Klasov, P. S. Paraşev, a.g.e., s. 50.

⁹⁶ St. B. Kinev, G. T. Klasov, P. S. Paraşev, a.g.e., s. 249.

⁹⁷ Vera Samardjieva, **Учебен турско-български фразеологичен речник** (Учебен Турско-Български Фразеологичен Речник), Sofya, 1992, s. 2-7.

Örneğin;

- **Açık yürekle (yürekli):** Откровено, без лицемерие и скрити помисли = с открито сърце

Dünyada açık yürekle, hiç utanmadan ve sıkılmadan konuşabildiğim tek insan oydu.
(F.Baysal, Sarduvan)”⁹⁸

- **Bağrına basmak:** Притискам в обятията си; поощрявам

Memleket böyle bir delikanlıyı bağrına basmakla çok şeyler kazandı. (Türk Dili Dergisi)”⁹⁹

⁹⁸ Vera Samardjieva, **Учебен турско-български фразеологичен речник** (Uçeben Tursko-Bılgarski Frazеologıçen Reçnik), Sofya, 1992, s.19.

⁹⁹ V.Samardjieva, a.g.e., s.80.

BÖLÜM 2

2. DEYİMLER

Salim Pilav, söz varlığını “Bir dildeki sözcük hazinesi (temel söz varlığı), deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri (kalıp sözler), kalıplaşmış sözler, terimler gibi başlıca unsurlar” olarak tanımlar.¹⁰⁰ Türkçede de söz varlığının içinde atasözleri, deyimler, ikilemeler yer alır.¹⁰¹

Türkçe anlatım yollarındaki kolaylık, kıvraklık ve söz varlığı açısından zengin bir dildir.¹⁰²

Ertuğrul Yaman’a göre “Bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde Türkçe konuşan 250 milyon civarında bir Türk nüfusunun söz varlığı da dikkate alındığında sözcük sayısının tahmini olarak 1 milyonun üzerine çıkabileceği söylenebilir.”¹⁰³

Türkçe deyimler bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu zenginlik Türk insanının hayata bakış tarzı, yaşam şekli ve hayal dünyası ile bağlantılıdır denilebilir.

Kültürün parçası olan deyim, bir toplumun felsefesini ve kültürünü yansıtır. Bu hem anlatıma zenginlik katar hem de geçmişten geleceğe kültürel unsurları taşıma vazifesi görür.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Salim Pilav, “Türkçede Söz Varlığı Üzerine Yapılan Araştırmalara Dair Bir Değerlendirme”, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 2010, İzmir, s.754.

¹⁰¹ Hürriyet Gökdayı, “Türkçede Kalıp Sözler”, Bilig, Kış 2008, S. 44, s.89.

¹⁰² Ahmet Turan Sinan, **Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi**, Doktora Tezi, Elazığ, 2000, s.87.

¹⁰³ Ertuğrul Yaman, “Türkçenin Güncel Söz Varlığı”, Milli Eğitim, S: 210, Bahar 2016, s.87.

¹⁰⁴ Murat Özbay, Deniz Melanlıoğlu, “Türkçe Eğitiminde Deyimlerin Öğretme Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi”, Milli Eğitim, S: 181, Kış 2009, s.10.

Dile anlatım zenginliği katan deyimler, dilin kartvizitidir.¹⁰⁵Ulusların kimliklerini ortaya koymada atasözleri ve deyimlerin önemli büyüktür.¹⁰⁶Dili konuşan halkın adetleri, örf ve gelenekleri ve yaşam tarzı atasözlerine ve deyimlere yansır.¹⁰⁷

Türkçedeki deyim sayıları hakkında çeşitli görüşler vardır. Doğan Aksan’a göre, “Türkiye Türkçesi yazın dilinde 8.000’e yakın deyim vardır. Anadolu ağızlarında da onlara yakın sayıda deyimler vardır.¹⁰⁸Türkçede 6 bine yakın, bölge ağızlarında da 5500 civarında deyim vardır.¹⁰⁹ Ömer Asım Aksoy’un 2014 yılında yayımlanan Deyimler Sözlüğünde 8977 adet deyim yer almaktadır.¹¹⁰ Ömer Asım Aksoy’un 2016 yılında yayımlanmış Deyimler Sözlüğünde 6309 deyimden 5231 adedi sözcük grubu yapısında, 1033 adedi ise cümle yapısındadır. Kalan 45 deyim de hiçbir grup oluşturmamıştır.¹¹¹ Sözcük grubunda; belirtili ad tamlaması yapısında 61 adet, belirtisiz ad tamlaması yapısında 342 adet, sıfat tamlaması yapısında 292 adet, tekrar grubu yapısında 194 adet, edat grubu yapısında 83 adet, bağlama grubu yapısında 24 adet, birleşik fiil grubu yapısında da 3794 adet deyim bulunmaktadır. Cümle yapısındaki deyimlerin içinde basit cümle yapısında 561 deyim vardır.¹¹²

Ahmet Turan Sinan, doktora tezinde “Türkçede iki ve üç sözcükten oluşan deyimler %86’lık bir oran oluşturduğunu belirtmiştir. İki sözcükten meydana gelen deyimlerin sayısı

¹⁰⁵ Aleksandr Kalyuta, **Rusça ve Türkçe’deki Hayvan ile İlgili Deyimler**, 1.Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu, Mayıs 2011, s.2.

¹⁰⁶ Esra Lüle Mert, “İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarının Öğrencilerin Atasözü ve Deyim Kazanımlarına Etkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C:47, S:1,2014 s.130.

¹⁰⁷ Lola Amanova, “Türkiye Türkçesindeki Atasözü ve Deyimlerin Özbek Türkçesine Aktarma Problemi”, Türkiye Sosyal Araştırmalar, S:183, Aralık 2014, s.173.

¹⁰⁸ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü**, Yarını, 2003, Ankara, s.114.

¹⁰⁹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, 1996, Ankara, s.32.

¹¹⁰ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, 2014, C: 2

¹¹¹ Dudu Neşe Kavukçu, **Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi SBÜ, 2018, Çankırı, s.469.

¹¹² D. N. Kavukçu, a.g.e, s.16-463.

10790 adettir ve tüm deyimlerin %63'üdür.¹¹³ Üç sözcükten oluşan deyim sayısı 3913'tür. Sekiz sözcükten meydana gelen deyim sayısı 54 iken dokuz sözcükten meydana gelen deyimlerin sayısı 21 adettir."¹¹⁴

¹¹³ Ahmet Turan Sinan, "Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 18, S: 2, 2008, s.99.

¹¹⁴ Ahmet Turan Sinan, **Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi**, Doktora Tezi, Elazığ, 2000, s.108.

2.1. Deyim Nedir?

Deyim bilimi, Frazeologia (фразеология) Yunanca phrasis'ten gelir, phraseus (deyim)+logos (bilim)¹¹⁵ sözcüklerinin birleşmesi ile ortaya çıkmıştır.

Türkçede deyimler için çeşitli terimler kullanılmıştır. Örneğin darbimesel, ta'bir, ıstılah vb. Darbimesel, atasözleri karşılığı kullanılmış bir terimdir. Tanzimat'ın ilanından sonra ta'bir sözcüğü kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ta'bir sözcüğü kullanılmaya devam etmiş ve 1935 yılında Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından İstanbul'da yayımlanan Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu'nda tabir karşılığı "terme", expression karşılığı olarak "deyim" sözcüğü verilmiştir.¹¹⁶ Leyla Subaşı Uzun'a göre, "Deyim sözcüğü karşılığı, İngilizce "idiomatics" ve Almanca "phraseologie" terimleri kullanılmaktadır. Bu iki sözcük birbiri yerine kullanılsa da aslında farklı çalışma alanları vardır. "Phraseologie" çalışmaları kalıp söz ve kalıplaşmış sözleri içerir. "Idiomatic" ise deyimleri inceler."¹¹⁷

Aksan'a göre ise "Dilbilimde frazeoloji ya da idiomatik, kalıplaşmış birimlerin tümünü inceleyen bir alandır."¹¹⁸

Deyimler için çok sayıda tanımlama yapılmıştır. Ömer Asım Aksoy'a göre deyim, "Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da cümledir."¹¹⁹ "Bir gramer şekli veya çekici bir anlatım kılıfı taşıyan ve -genel kural niteliğinde olmamak üzere-

¹¹⁵ Vesa Küvliyova-Mışaykova, **Фразеологизмите в българския език (Frazelogizmite v bılgarskiya ezik)**, Sofya, 1986, s.8.

¹¹⁶ Ahmet Turan Sinan, "Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:18, S: 2, 2008, s.92.

¹¹⁷ Leyla Subaşı Uzun, "Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri", Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 1991, s.29.

¹¹⁸ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, 1996, Ankara, s.171.

¹¹⁹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:1, 2014, s.52.

çoğunun öz anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözler” olarak tanımlar.¹²⁰“Çoğu, öz anlamından ayrı bir anlam taşıyan klişeleşmiş sözlerdir ki maksadı, dikkati çeken bir ifade veya özel anlamda kullanılmış bir gramer şekli ile bildirirler” demektedir. Bir kısmı gerçek anlamlarıyla, bir kısmı gerçek anlamlarından ayrı bir anlam ile kullanılmaktadır.¹²¹

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlükte deyim tanımı “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir” olarak yapılmıştır.¹²²

Hayrullah Hamidov, deyim “Birkaç sözcükten meydana gelen ve kalıplaşarak mecaz bir anlam taşıyan, konuşmayı daha güzel ve etkili kılan, insanlar tarafından benimsenen, insanın yaşam tarzı, düşünceleri, umutları, dünyaya bakışı ve felsefesini ifade eden, halkın günlük yaşamında önemli yer tutmakta olan ve onun serveti olan ifadelerdir” diye tanımlar.¹²³

Doğan Aksan “Deyimler, dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan öğelerdir” diye belirtmektedir.¹²⁴

Keti Niçeva “Deyimler, ayrı olarak şekillenen, nispeten sabit, anlama yeni bir anlam kazandıran, anlamını daha çok veya daha az veya tamamen kaybetmiş sözcük birimlerden oluşan, sözcüğe anlamsal ve fonksiyonel olarak yakın ama eşit olmayan, herkesçe bilinen sözcük üstü birleşmelerdir” olarak tanımlar.¹²⁵

¹²⁰ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri, Deyimler”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1962, TDK Yay. :217, Ankara, 1988, s.148.

¹²¹ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri ve Deyimler Hakkında IV”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Şubat 1953, C:2, S:17, s.282.

¹²² **Türkçe Sözlük**, 1.Cilt, Ankara, 1998, s.368.

¹²³ Hayrullah Hamidov, “Türkçe Deyimlerin Anlam Özellikleri: Konuşma ile İlgili Deyimler”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S:22, s.45.

¹²⁴ Doğan Aksan, **Türkçenin Söz Varlığı**, Ankara, 1996, s.31.

¹²⁵ Keti Niçeva, **Българска фразеология**, Sofya, 1987, s.19.

2.2. Deyimlerin Ortaya Çıkışı

Deyimlerin ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Çoğunlukla, deyimler ve atasözlerinin doğuşu, yaşanmış bir durumu, bir olayı özlü olarak nakletmeye dayanır. Zamanla bu kalıp sözlerin kaynağı unutulabilir ama deyim yaşadığı toplumun dil ve kültür değişimlerine paralel olarak farklılaşarak yaşamaya devam eder.¹²⁶ Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış yapılar olduğu için çoğunun temelinde yaşanmış olaylar vardır ve ait oldukları kültürün izlerini taşır.¹²⁷

Deyimlerin meydana gelişine bakıldığında, bazılarının bir öyküsü olduğu görülür.¹²⁸ Örneğin, Rus ordusunun Demir Baba'nın dergahında konakladığı zamanlardan birinde, askerler kendilerine yemek, atlarına arpa ister. Demir Baba küçük bir kazan yahni ve bir çuval arpa getirir. Gelen yahni ile tüm askerlerin doymasına rağmen yahni, tüm atların doymasına rağmen de arpa bitmemiş. Sonuç olarak, sofrada yemek kalırsa, *bu Demir Baba'nın yahnisine döndü* denmektedir.¹²⁹

Bazı deyimler fıkralardan doğmuş olabilir, bunun yanında bazı deyimler de fıkralaşmış olabilir. Burada önemli konu, deyimleşmenin bir süreç olduğudur.¹³⁰ Nasrettin Hoca fıkralarından doğan deyimler olabilir ama bunun ispatı mümkün değildir. Çünkü bir deyim fıkradan önce sözlü kültürde yaşayıp yaşamadığını bilmek imkansızdır.¹³¹ Örneğin, *acemi bülbül* deyimini toy, çaylak veya tecrübesiz anlamına gelir. Nasreddin Hoca incir ağacına çıktığında bahçenin sahibi

¹²⁶ Abdulkadir Emeksiz, "Nasreddin Hoca Fıkralarının Atasözleri ve Deyimlerle İlgisi", Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2013, s. 335.

¹²⁷ Faruk Çolak, "Yerle İlgili Bazı Atasözleri ve Deyimlerin Mitolojik Bağlantısı", TÜBAR, S: 25, 2010, s.172.

¹²⁸ Sinan Gönen, "Balkan Türklerinin Belleğinde Yaşayan Ortak Deyimlerin Günümüze Yansıması", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2011, S: 25, s.196.

¹²⁹ Ayhan Aydın, "Bulgaristan Deliorman Bölgesindeki İnanç ve Kültür Yaşamı Üzerine Ali Lütfi Piroğlu'yla Yapılan Söyleşi", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2003, S: 26, s.52.

¹³⁰ A. Emeksiz, a.g.m, s. 325.

¹³¹ A. Emeksiz, a.g.m., s. 339.

gelir ve ağaçta ne yaptığını sorar. Hoca da bülbül olduğunu iddia eder. Bahçe sahibi Nasreddin Hoca'nın ötüşünü beğenmez, Hoca da “Ne yapalım acemi bülbül bu kadar öter” der.¹³² Türkmen yaptığı çalışmada, Nasrettin Hoca fıkralarında 38 adet deyim tespit etmiştir.¹³³

Günlük olaylar da deyimlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Örneğin, *avucunu yalamak* deyimini, kış uykusuna yatan tembel ayıların yiyecek bir şey bulamadıklarında karnını doyurmak amacıyla ayak tabanını yalayarak karnını doyurma aldatmacasından esinlenilerek kullanılır. Ayılar kış uykusuna yatarlar ve aç kaldıkları zaman ayak tabanlarını yalayarak açlıklarını yatıştırmaya çalışırlar. Bu deyim, beklediği olmayan veya umduğunu bulamayan tedbirsiz kişiler için kullanılır.¹³⁴

“Beşiktaş’ın Norveç’li yıldızı John Carew’in, Barcelona’ya transferi suya düştü...” (Posta, 18 Aralık 2004, s.27)¹³⁵ örneğindeki *suya düşmek* deyimini bir işin olmaması ya da çeşitli sebeplerle işten vazgeçilmesi anlamında kullanılır.

Yeniçeri topçu ocağında denizdeki hedeflere atış talimi yapılırken ıska geçen atışları gözcüler komutanlarına suya düştü diye bildirirlermiş. Daha sonra bu söz, sadece denize düşüp boşa giden güller için değil, beklenen bir işin olmaması ya da bazı sebeplerden dolayı bir şeyden vazgeçilmesi durumlarında da söylenir olmuş.¹³⁶

Bazı deyimler, dilin aynası niteliğindedir. Toplumun kültürüne ilişkin çok önemli bilgileri, deyim oluşum sürecini yansıtmaktadır. Örneğin, *taburcu çıkmak*, *taburcu olmak*, *taburcu edilmek* deyim ve birleşik eylemlerinde belirlenen taburcu, *tabura dönebilecek durumda*

¹³² Seyfullah Türkmen, “Türkçenin Söz Varlığında Nasreddin Hoca’nın Yeri”, Karadeniz Araştırmaları, C:5, S:17, Bahar 2008, s.155.

¹³³ S. Türkmen, a.g.m., s.155-158.

¹³⁴ Ömer Celep, **Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri**, Akis Kitap, İstanbul, 2013, s.26.

¹³⁵ Mehmet Çevik, **Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2006, s.249.

¹³⁶ Necla Yavuz, Münire Kevser Baş, **Deyimlerin Hikayeleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017, s.268.

olan asker anlamından hareketle, *hastaneden çıkması kararlaştırılmış hasta* anlamını kazanarak kavramlaşmıştır. Bir askerlik terimi olan tabur- dört bölükten kurulan askeri birlik-anlamındadır ve söz varlığımıza yepyeni deyim ve söz öbekleri armağan etmiştir.¹³⁷

Bulgaristan’da deyimlerin ortaya çıkışına bakıldığında, Vesa Küvliyova- Mişaykova “Yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılan en eski deyimlerden bazıları, bir Bulgarın doğa ile doğrudan doğruya münasebetinin sonucudur” demektedir. Mesela benzetmeler ve kıyaslamalar yapılırken, deyimler meydana gelebilir. Örneğin, *кротък като агне (kuzu gibi uslu), хитър като лисица (tilki gibi kurnaz), зъл като змия (yılan gibi kinci-kötü)*.¹³⁸ Yaşanan olayların metafor yoluyla yeniden şekillenmesi ve insan davranışları ile bağdaştırılması sonucu deyimler ortaya çıkabilir. Bulgar yazar İvaylo Petrov, *Преди да се родя и след това (Predi da se rodya i sled tova)* (1973) adlı eserinde *ходя като в турско гробище* (tökezleyerek ve bir o yana, bir bu yana sendeleyerek zor yürümek) deyimini ele alarak açıklamıştır.¹³⁹ Bulgarların günlük hayatındaki iş, tabiat, inanç, gelenek, sosyal hayat ile ilgili durumlarda da metaforik değişimlerle deyimler meydana gelmiştir. Örneğin, *девета дупка на кавала съм* (hiçbir etkim yok, gerekli değilim, *dış kapının mandalı*).¹⁴⁰ Bulgarcada ironi, abartı ve paradoks üzerine kurulu, duygusal durumları ifade eden deyimler de vardır. *И глухият цар го е чул* (herkes duydu, duymayan kalmadı).¹⁴¹

¹³⁷ Tayyibe Uç, **Deyimlerdeki Eski Ögeler Üzerine**, Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Ekim 2011, Adana, s.796.

¹³⁸ Vesa Küvliyova-Mişaykova, **Фразеологизмите в българския език (Frazeologizmite v bılgarskiya ezik)**, Sofya, 1986, s.17.

¹³⁹ V. Küvliyova-Mişaykova, a.g.e., s.17.

¹⁴⁰ V. Küvliyova-Mişaykova, a.g.e., s.19.

¹⁴¹ V. Küvliyova-Mişaykova, a.g.e., s.19.

2.3. Deyimlerin Kalıplaşmış Diğer Dil Birimlerinden Ayırt Edilmesi

Deyimlerin kalıplaşmış diğer dil birimlerinden ayırt edilmesine geçmeden önce temel, mecaz, yan anlam, yakın anlamlılık ve özdeyiş gibi bazı kavramlar üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Temel (düz, gerçek) anlam, söylendiği zaman zihinde ilk oluşan anlamdır.¹⁴²

Mecaz anlam, sözcüğün temel anlamı ile değil de farklı bir sözcük yerine kullanılmasıyla oluşan anlamdır. Örneğin, *soğuk davranmak* vb. Bu cümledeki “soğuk” sözcüğü temel anlamı ile değil de “içten olmayan” anlamıyla kullanılmış olup mecaz anlamda kullanılmıştır.¹⁴³

Yan anlamda ise temel anlamlarından başka bir anlam kazanana sözcükler söz konusudur. Temel anlamın bir nevi çeşitleridir. Örneğin, “kesmek” sözcüğünün gerçek anlamı makas, bıçak vb. araçlarla bir şeyi parçalamak veya ikiye ayırmaktır. *Kurdele kesmek* örneğinde temel anlam kullanılmışken *elini kesmek* örneğinde kesici aletle yaralamak anlamıyla, yan anlamda kullanılmıştır.¹⁴⁴

Yakın anlamlılık, anlamsal olarak birebir aynı olmayan, küçük de olsa anlamsal farklılıkları olan sözcük bağlantılarıdır. Örneğin, *boz*, *kır*, *kurşuni* sözcükleri arasındaki bağlantı bu türdür.¹⁴⁵ Yakın anlamlılık eş anlamlılıktan farklıdır. Anlam eşitliliğinin olması eş anlamlı sözcükler için bir gereklilik iken (didinmek- uğraşmak vb.), anlamsal olarak aralarında yakınlık

¹⁴² Adem İşcan, “Anlam Bilgisi Konularının Öğretimi”, Turkish Studies, C:6, S:2, Sonbahar 2011, s.505.

¹⁴³ A. İşcan, a.g.m., s.507.

¹⁴⁴ A. İşcan, a.g.m., s.508.

¹⁴⁵ A. İşcan, a.g.m., s.510.

olması yakın anlamlı sözcükler için bir zorunluluktur. Sesteş sözcükler her daim birbiri yerine kullanılabiliyorken bu durum yakın anlamlı sözcükte söz konusu değildir.¹⁴⁶

Özdeyiş (vecize), özlü ve kısa sözlerdir, söyleyeni de bellidir. Doğruyu, güzeli söylemektir. Özdeyişler yargı bildirir.¹⁴⁷ Örneğin, Mustafa Kemal Atatürk’e ait “*Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir*” sözü, bir özdeyiştir.¹⁴⁸

2.3.1. Deyim ve Atasözü:

Atasözleri ve deyimler sık sık birbirine karıştırılmaktadır. Atasözleri daha sabit yapılardır. Atasözü genel kural niteliğindeyken, deyimde bu geçerli değildir. Örneğin, *rüzgar eken fırtına biçer* vb.¹⁴⁹ Deyimler, anlatımı etkili, güzel ve akıcı yapar. Atasözleri ise öğüt verir. Atasözleri cümle şeklindedir ve yargı bildirirler.¹⁵⁰

Deyimler ve atasözleri birbirine de benzemektedir. Her ikisinde de kafiyeli ve ölçülü sözcükler bulunabilir. Ahenk ve ölçü daha çok deyimler için önemlidir. Atasözlerinde iç güzellik, deyimlerde ise dış güzellik gereklidir. Deyimlerin daha ahenkli ve süslü olması gerekir. Kafiyeli atasözü sayısı az iken kafiyeli olan deyimler daha çok sayıdadır. Örneğin, *gülme*

¹⁴⁶ Adem İşcan, “Anlam Bilgisi Konularının Öğretimi”, Turkish Studies, C:6, S:2, Sonbahar 2011, s.510.

¹⁴⁷ A. İşcan, a.g.m., s.517.

¹⁴⁸ Esra Darıcı, “Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Yer Alan Kalıplaşmış Sözlerin Politik Söylemdeki Yeri”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:32, Sayı:1, Haziran 2015, s.126.

¹⁴⁹ Muna Yüceol Özezen, “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, Türk Dili, S:600, Aralık 2001, s.869-879.

¹⁵⁰ Handan Burak Nalcı, **Uşak İl Merkezindeki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.13.

komşuna, gelir başına vb. kafiyele atasözleridir. Kafiyele deyimlerin ise; *dediği dedik çaldığı düdük, armut piş ağzıma düş* vb.¹⁵¹

Atasözleri daima öğüt verirler. Anlamlarında kalıplaşma vardır. Atasözlerinin bir de şekil yönü vardır. Bir deyim bir atasözünden anlam ve şekil yönü ayırır.¹⁵² Deyimlerin anlayış belirtmeleri ve kalıplar halinde bulunmaları onları atasözlerinden ayırır.¹⁵³

Atasözlerinin amacı öğüt vermek, yol gösterici olmak ve ibretlik olmak adına gerçekleri göstermektir. Ancak deyimlerde böyle bir amaç yoktur.¹⁵⁴ Atasözleri ve deyimler amaç bakımından da birbirinden ayrılır.

2.3.2. Deyim ve Birleşik Fiil:

Birleşik fiilde sözcükler bir araya gelerek tek bir sözcük gibi davranır. Anlatımı daha etkili kılmak için bazı birleşik fiiller deyimleşmişlerdir. Örneğin, *Kulak misafiri olmak, elden ayaktan düşmek* vb.¹⁵⁵ Birleşik sözcüklerin bir kısmı sözcük grubu şeklindedir. Örneğin, *içli dışlı, ağır başlı* vb. Bunlar kavram açısından deyim, kuruluş olarak birleşik sözcüktür.¹⁵⁶

¹⁵¹ Vecihe Hatiboğlu, "Atasözü ve Deyimler", Türk Dili, C.8, S.152, Ankara, 1964, s.469.

¹⁵² V. Hatiboğlu, a.g.m., s.470.

¹⁵³ Seyfettin Altaylı, "Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar", Karadeniz Araştırmaları, S:25, Bahar 2010, s.130.

¹⁵⁴ S. Altaylı, a.g.m., s.131.

¹⁵⁵ Handan Burak Nalcı, **Uşak İl Merkezindeki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.14.

¹⁵⁶ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.144-148.

2.3.3. Deyim ve Terim:

Terimler de deyimler ile sık sık karıştırılan sözcük grubudur. Terimler spor, sanat, bilim gibi çeşitli alanlarda kullanılan kavramlardır. Terimlerin bir bölümü gündelik yaşamda da kullanılmaktadır. Örneğin “Perde” günlük hayatta pencerelere takılan örtü olarak kullanılırken terim olarak tiyatro bölümlerinin adıdır.¹⁵⁷ Deyimler cümle şeklinde bulunabiliyorken, terimlerin cümle halinde kullanımı yoktur. Örneğin dişli sözcüğü, terim anlamı ile “dişleri bulunan çark” demekken, mecaz anlamda “kendisinden sakınılan, istediğini yaptıran kişi” anlamındadır.¹⁵⁸ Terim özel bir anlamı vardır ve yoruma kapalıdır, bu özelliği ile deyimlerden ayrılır.¹⁵⁹

2.3.4. Deyim ve Argo Sözcük:

Argo sözcükler tek sözcük olabilmeleri ve belli kişiler tarafından bilinmesi ve kullanabilmesi onları deyimlerden ayıran en önemli özelliklerdendir. İki veya daha fazla sözcük bir araya gelip toplumun geneli tarafından kullanılmaya başlarsa deyimleşebilir.¹⁶⁰

Her grubun kendine ait argosu bulunabilir. Bunun sebeplerinden biri kişilerin toplumdan farklı olma arzusudur ve sadece kendilerinin anlayabileceği bir dil kullanmak istemeleridir.¹⁶¹ TDK argoyu “Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz” olarak tanımlar. Örneğin, piston,

¹⁵⁷ Handan Burak Nalcı, **Uşak İl Merkezindeki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.15.

¹⁵⁸ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.144-148.

¹⁵⁹ H. B. Nalcı, a.g.e., s.16.

¹⁶⁰ Muna Yüceol Özezen, “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, Türk Dili, S:600, Aralık 2001, s.869-879.

¹⁶¹ H. B. Nalcı, a.g.e., s.17.

moruk vb. sözcükler argo sözcüktür. Aldırış etmemek anlamındaki *boş vermek*, alay etmek anlamındaki *maytaba almak* deyimleri argo deyimlerdir.¹⁶²

2.3.5. Deyim ve Kalıp Söz (İlişki Sözleri):

Kalıp sözlerin bir kısmı donuk bir yapıya sahiptir. Yani yapıya ekleme veya çıkarma yapılmaktadır. Örneğin, kalıp söz “*Allah rahmet eylesin*”, rahmet Allah eylesin şeklinde kullanılamaz. Bazı kalıp sözler de kişiye göre çekimlenebilir, ek alabilirler. Örneğin, *Hoşça kal*¹⁶³ ikinci tekil şahıs için kullanılırken, ikinci çoğul şahıs için kullanıldığında *Hoşça kalın* şeklinde kullanılmaktadır.¹⁶⁴

Kalıp sözler belli gruplara ayrılır. Bunlar; teşekkür, dua ve iyi dilek, beddua ve küfür, selamlaşma vb. Kalıp sözler, sabit bir biçimde hafızada kalan ve gereğinde hazır kalıplar olarak kullanılan sözcük öbekleridir.¹⁶⁵

Kalıp sözlerin bir kısmı sözcük öbeği (*Allah için, tövbe tövbe vb.*), bir kısmı da cümle (*Her işte bir hayır vardır vb.*) şeklinde kalıplaşmıştır. Tek sözcükten oluşan kalıp sözler de vardır. Örneğin, *günaydın, bravo, aferin vb.* Deyimler en az iki sözcükten meydana gelmektedir.¹⁶⁶

¹⁶² Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.144-148.

¹⁶³ Ömer Asım Aksöy’un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 2. cildi Deyimler sözlüğünde, *hoşça kal* sözcük öbeği deyim olarak kabul edilmiştir.

¹⁶⁴ Hürriyet Gökdayı, “Türkçede Kalıp Sözler”, Bilig, S:44, Kış 2008, s.93.

¹⁶⁵ H. Gökdayı, a.g.m., s.105-106.

¹⁶⁶ H. Gökdayı, a.g.m., s.94.

2.3.6. Deyim ve Dua, Beddua Sözcükleri:

Handan Burak Nalcı, deyimlerin gelenek ve görenekleri de içermesinden dolayı dua ve beddua sözleri ile karıştırılmasını doğal karşılamaktadır.¹⁶⁷ İyi ve kötü dilekler için kullanılan dua ve beddua sözlerinin konusu kısıtlıdır.¹⁶⁸

2.3.7. Deyim ve Kalıplaşmış Sözler:

Sanatçıların, düşünürlerin, ünlü kişilerin belirli bir durum karşısında söylediği ve dünya çapında kullanılan sözlerdir. Örneğin, Julius Caesar'ın "Sen de mi Brutus", Kinik Diogenes'in "Gölge etme, başka ihsan istemez" vb.¹⁶⁹ Ahmet Turan Sinan, doktora tezinde bu tip meşhur sözlerden oluşan bazı ifadeleri deyim olarak kabul etmiştir. Örneğin, Yavuz Sultan Selim'in "Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni", Orhan Veli Kanık'ın "Pek yazık oldu Süleyman Efendi'ye" sözleri deyimdir.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Handan Burak Nalcı, **Uşak İl Merkezindeki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.17.

¹⁶⁸ H. B. Nalcı, a.g.e., s.18.

¹⁶⁹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, 1996, Ankara, s.35.

¹⁷⁰ Ahmet Turan Sinan, **Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi**, Doktora Tezi, Elazığ, 2000, s.91.

2.4. Türkçede Deyimlerin Özellikleri

Türkçede deyimlerin özelliklerine geçmeden önce deyimleşme olgusu üzerinde durmak faydalı olacaktır. Uzun, “Deyimleşme olgusunu deyim aktarması, ad aktarması, benzetme ve alüzyon¹⁷¹ gibi olaylar etkisiyle anlam aktarımının gerçekleştiği süreç” olarak tanımlar. Böylece deyimleşme olgusu neticesinde ortaya çıkan anlamların bütününden deyim anlamı oluşur.¹⁷² *Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek, gavura kızıp oruç yemek* deyim aktarması; *evde kalmak, gözleri parlamak* ad aktarması; *iğne ipliğe dönmek, tereyağından kıl çeker gibi* benzetme; *abayı yakmak, yumurtaya kulp takmak* alüzyon örnekleridir.¹⁷³

Türk dili deyim aktarmaları yönünden zengin bir dildir. Ergene’nin çalışmasında, 82 farklı organ ya da vücut bölümünün 105 farklı hayvan adıyla oluşturduğu 386 deyim aktarması tespit edilmiştir. Deyim aktarmalarında hayvanlardan *kuş* sözcüğünün (17 örnek), organlardan da *göz* sözcüğünün (36 örnek) en çok kullanıldığı vurgulanmıştır.¹⁷⁴

Deyimler farklı şekilde oluşmuştur. Bazı deyimler çift yargılı ve kafiyelidir (*aydan arı, günden duru*). Deyimlerde daha etkili bir anlatım sağlamak için edebi sanatlara da başvurulmuştur. Örneğin, *çiçek gibi* deyiminde teşbih, *aydan arı günden duru* deyiminde mübalağa sanatı kullanılmıştır. Bu örnekler çoğaltılabilir.¹⁷⁵ Ayrıca sözün anlatım gücünü artıran, dili zenginleştiren *çanına ot tıkmak, ağız açtırmamak* gibi bir benzetme ya da bir mecazla

¹⁷¹ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 1991, s.33.

¹⁷² L. Subaşı Uzun, a.g.m., s.31.

¹⁷³ L. Subaşı Uzun, a.g.m., s.31-33.

¹⁷⁴ Oğuz Ergene, “Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Hayvan Adlarının Organ Adlarıyla ya da Vücut Bölümlerine İlişkin Adlarla Oluşturduğu Deyim Aktarması Örnekleri”, Turkish Studies, C:9, S:6 Sonbahar 2014, s. 347.

¹⁷⁵ Ayşe Aydın, “Deyimlerimizde Temizlikle İlgili Kavramlar”, Turkish Studies, C:10, S:8, 2015, s. 533.

kurulmuş deyimler vardır.¹⁷⁶ Benzetmeler bir şeyin başka bir şeyle karşılaştırılmasıyla yapılırlar. Örneğin, güneş gibi aydınlık, kar gibi beyaz vb.¹⁷⁷

Türkçede en önemli deyim özelliklerinden birisi deyim yapısında anlamlı bir bütünlüğün olmasıdır. Farklı bakış açılarıyla farklı değerler verilebilen birim biçiminde düşünülmesi, etkili ve sanatlı bir dil kullanımı kaygısının olması ve kalıplaşma göstermeleri diğer özellikleridir.¹⁷⁸ Kalıplaşmış deyimler kullanıldıkları cümlede tek sözcük olarak değerlendirilirler.¹⁷⁹

Ömer Asım Aksoy “Deyimlerde hem şekil hem de kavram özellikleri bulunduğunu belirtir. Şekil özellikleri açısından bakıldığında, deyimler kalıplaşmış yapılardır. Kısa ve özür. Kavram özellikleri açısından bakıldığında ise, deyim, bir kavramı belirten özel bir anlatım kalıbıdır, düstur niteliğinde bir söz değildir. Deyimlerin amacı, bir kavramı özel kalıp içinde veya çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Deyimlerin çoğu öz anlamlarından ayrı bir kavram belirtir. Örneğin, *devede kulak* vb.¹⁸⁰ Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamı dışında değildir. Örneğin, *Allah bana ben de sana, çoğu gitti azı kaldı*, vb.”¹⁸¹

Deyimlerde genellikle etkili ve güzel bir anlatım olsa da bazı deyimlerde sadece kavram ifade edilmeye çalışılmıştır. Çoğunlukla mecaz anlam taşıdıkları söylenebilir. Ek olarak eksilteli, çift yargılı, kafiyeli ve ikileme şeklinde de olabilirler. *Süs püs, abuk sabuk* ikileme deyimlere

¹⁷⁶ Talat Tekin, “Köktürk Yazıtlarındaki Deyimler Üzerine I”, Nisan 1957, Türk Dili, C:6, S:67, s. 372.

¹⁷⁷ Leyla Çiğdem Dalkılıç, “Kültürdilbilim Çerçevesinde Rus Dilinde “Gibi” Bağlacıyla Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, S:55, 2015, s.360-361.

¹⁷⁸ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 1991, s.29-30.

¹⁷⁹ Bayram Çetinkaya, **Esnek Yapılı Deyimler Üzerine**, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir), s.290.

¹⁸⁰ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri, Deyimler”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.142.

¹⁸¹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:1, 2014, İstanbul, s.43.

örnek sayılabilirken, efil efil, badi badi gibi aynı sözcük tekrarıyla oluşan ikilemeler deyim değildir.¹⁸²

Vecihe Hatiboğlu'na göre deyim “En az iki sözcükten oluşan, cümle şeklinde ya da cümle içerisinde kullanılmış kalıplar şeklinde belirtmiştir. Örneğin, *iğne atsan yere düşmez, ağır endam (ezgi) fistiki makam* vb. Deyimlerin çoğu mastar halindedir, fiil gibi çekimlenirler. Örneğin, *göze girmek, göze batmak, gözden düşmek, göz atmak* vb. Deyimler her zaman fiil kipiyle kullanılmaktadır. *Kaş yaparken göz çıkardı (çıkaracaksın, çıkarma)* vb.¹⁸³ Kimi sözcüklerinin fiil veya isim çekimlerine girebilmesi veya çekimli bir cümlede kalıp olarak kullanılabilmesi deyimleri atasözlerinden de ayıran en önemli özelliklerdendir. Çeşitli çekimlere giren deyimlere örnek olarak, *anasından emdiği süt burnundan geldi (anamdan) (emdiğim) (sütü) (burnumdan) (getir, gelecek, getirmelisin)* verilebilir. *Ayıkla pirincin taşını, tut kelin perçeminden (perçemini), vur abalıya* gibi deyimler ise fiil çekimlerine girmeyen, kalıplaşmış az sayıda deyimlere örnektir.¹⁸⁴

Ömer Asım Aksoy'a göre “Deyimler kalıp halinde, donmuş ifadelerdir. Bazı deyimlerde, cümlelerin yapısı ve ana sözcükler değişmeden fiil çekimi, şahıs zamirleri değişebilir. *Gözüne kestirmek (gözüme kestirdim, gözüne kestirdi)* vb. Farklı bölgelerde farklı şekillerde deyimler söylenebilir, *Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla (dinle, işit)* vb. Deyimlerin bir özelliği de kısa ve öz olmaları rağmen, *yol iz bilmemek, tadı tuzu yok* gibi deyimlerde de görüldüğü üzere bazen gücünü artık sözcükle pekiştirebilirler. Deyimlerdeki sözcük birimlerin kuruluşunda dilin

¹⁸² Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:2, 2014, İstanbul, s.497-509.

¹⁸³ Vecihe Hatiboğlu, “Atasözü ve Deyimler”, Türk Dili, C:8, S:152, Mayıs 1964, s.468.

¹⁸⁴ V. Hatiboğlu, a.g.m., s.469.

her türlü olanağından, anlam ve söz sanatlarından faydalanılır. *Aslan payı, göz koymak* vb. Deyimler her zaman halkın izlerini taşır. Ulusların yaratma gücünün eseridirler.¹⁸⁵

Kalıplaşma deyimlerin özelliklerinden biridir. Bu kuralda sözcüklerin yeri değiştirilemez, sözcük yerine eş anlamlısı olsa dahi kullanılamaz, deyimdeki sözcüklerin arasına başka sözcük giremez. Deyimler içeriğindeki sözcüklerin anlamlarından başka bir anlama gönderme yapar.¹⁸⁶

Sinan’a göre “Deyimlerde kalıplaşma her zaman mümkün olmamaktadır. Bazen deyimde sözcük başında, ortasında veya sonunda birtakım sözcüklerin kendisine yakın anlamda bir başka sözcük ile yer değiştirdiği görülür. Bu değişim sınırlı sayıda sözcük için geçerlidir. Sözcük değişse de işlevi değişmez. Bazen de aralarında anlamca hiçbir bağ olmayan sözcüklerin de birbirlerinin yerini aldığı görülür. Sinan, çalışmasında bu tür 2660 deyim tespit etmiştir. Bu toplam deyimlerin %15’ini oluşturur. Örneğin; *bülbül gibi konuşmak/konuşturmak, okumak, ötmek, söylemek, söyletmek; anadan/Allah’tan sıksa, ne yapsın muska* vb.¹⁸⁷

Hatiboğlu’na göre “Bazı deyimler cümle halinde değil de sözcük öbeği olarak bulunurlar. Örneğin, *iki dirhem bir çekirdek, kel başa şimşir tarak* vb. Bu tip deyimler, uzun uzadıya anlatılacak durumu özet olarak anlatır. Örneğin, pazar günü iki dirhem bir çekirdek gezmeye gidiyordu, gibi. Bu tür deyimlerin bir kısmında sözcükler çekime girebilir. *Darısı başına (başıma), gözünüz (gözümüz) aydın* vb. Deyimlerde anlatım gücünü arttırmak, kavramı çoğaltmak için mantıksız gibi görünen tekrarlara başvurulur. *Çoluk çocuk, konu komşu, ev bark, abur cubur*, vb.”¹⁸⁸

¹⁸⁵ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C:1, 2014, İstanbul, s.48.

¹⁸⁶ Nihat Bayat, Gökhan Çetinkaya, “Tanınırlık ve Saydamlık Derecesi Bakımından Deyimlerin Anlaşılabilirliği”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17, 2014, s.207.

¹⁸⁷ Ahmet Turan Sinan, “Deyimlerin Yapısı Değişir Mi?”, *Turkish Studies*, C:4, S:8, 2009, s.2005-6.

¹⁸⁸ Vecihe Hatiboğlu, “Atasözü ve Deyimler”, *Türk Dili*, C:8, S:152, Mayıs 1964, s.469.

Dilde meydana gelen değişimlerden deyimler de etkilenir. Bu açıdan zamanın deyimler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Deyimler zamanla unutulabilir veya zaman içinde yeni deyimler türeyebilir. Örneğın *falso vermek, yeşil ışık yakmak, kuyrukta beklemek, kuyruğa girmek, arazi olmak, ayar olmak* vb.¹⁸⁹

Türkçede deyimler ahenk özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Uyak, redif ve ölçü özellikleri deyimlere şiirsellik katar. Anlatımı güçlendirmede, kulağa hitap ederken, akılda kalıcılıkta deyimlerin ahenk özelliğı önemli bir unsurdur.¹⁹⁰

Masallarda da deyimlere rast gelmek muhtemeldir. Masallar da deyimler bakımından zengindirler. Bayram Baş yaptığı çalışmada, masallarda toplam 4034 kez kullanılan 1225 farklı deyim tespit etmiştir. Örneğın, *günlerden bir gün (68), muradına ermek (58), yolunu tutmak (54)* vb.¹⁹¹

Bazen kullanımdan kalkan bazı sözcükler deyimler içinde başka sözcüklerle bir araya gelebilmektedir. Örneğın, *mim koymak, iki dirhem bir çekirdek, hem kel hem fodul* gibi deyimlerdeki sözcükler, günlük hayatta kullanılmayan ancak deyim içinde kendine yer bulabilmiş sözcüklerdir.¹⁹²

Bazen de yabancı dillerin etkisiyle deyimler oluşabilir. Örneğın *beyin göçü, yeşil ışık yakmak, jeton düşmek (veya geç düşmek)* vb.¹⁹³

¹⁸⁹ Sinan Gönen, "Balkan Türklerinin Belleğinde Yaşayan Ortak Deyimlerin Günümüze Yansıması", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S:25, 2011, s.195-196.

¹⁹⁰ Erhan Akdağ, **Türkçe Deyimlerde Ahenk Unsurları**, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (16-18 Aralık 2010 İzmir), s.31-32.

¹⁹¹ Bayram Baş, "Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme", Milli Folklor, S:93, 2012, s.131.

¹⁹² Tayyibe Uç, **Deyimlerdeki Eski Öğeler Üzerine**, Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Ekim 2011, Adana, s.796-797.

¹⁹³ Muna Yüceol Özezen, "Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz", Türk Dili, S:600, Aralık 2001, s.869-879.

2.5. Türkçede Deyim Sınıflamaları:

Deyimler, şekil bakımından ikiye ayrılır.¹⁹⁴

- a) Sözcük topluluğu şeklindeki deyimler: *Ağır başlı* vb.
- b) Cümle halindeki deyimler: *İncir çekirdeğini doldurmaz* vb.¹⁹⁵

Sadet Maltepe, Deyimlerin Yapısal Özellikleri adlı yüksek lisans tezinde Ömer Asım Aksoy'un Deyimler sözlüğünde "A" Maddesindeki deyimlerin 648'inin (%80) sözcük öbeği yapısındaki deyimler, 151 tanesinin (%18,64) de cümle yapısındaki deyimler olduğunu tespit etmiştir.¹⁹⁶

Ömer Asım Aksoy 1988 yılında yayımlanan Atasözleri, Deyimler makalesinde ekli sözcüklerden bazılarını da şekil bakımından üçüncü bir deyim türü olarak kabul etmiştir. *Gözde, sudan, görücü* sözcüklerini örnek vermiştir. Ona göre bu tür deyimler, şekilce en yalın, en küçük deyimlerdir.¹⁹⁷ Fakat, deyimlerin en az iki sözcükten oluşması gerektiğinden 2014 yılında yayımlanan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde eski görüşünü düzeltmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:1, İstanbul, 2014, s.39.

¹⁹⁵ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.140-141.

¹⁹⁶ Sadet Maltepe, **Deyimlerin Yapısal Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, SBÜ, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,1997, s.152.

¹⁹⁷ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.140-141.

¹⁹⁸ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:1, 2014, İstanbul, s.39.

Ömer Asım Aksoy’a göre “Deyimler kullanıldıkları yer ve zaman bakımından üçe ayrılabilirler.”¹⁹⁹

- a) Yurdun her yerinde kullanılanlar
- b) Sadece bir bölgede bulunanlar
- c) Eski zamanlarda kullanılmış iken bugün bırakılmış olanlar.”

Ömer Asım Aksoy, bunlara ek olarak Atasözleri ve Deyimler sözlüğünde Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar, maddesini de eklemiştir.²⁰⁰

Leyla Subaşı Uzun’a göre “Deyimler, derecelenme açısından üçe ayrılır:

- a) Tam (Birinci derece) deyimler: Parça ve bütün ilişkisinin olmadığı deyimlerdir.

Örneğin, *ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak* vb.

- b) Yarı (İkinci dereceden) deyimler: Deyimin öğelerinden biri, çoğu zaman ilk öge

yan anlamında kullanılmaktadır. Örneğin, *ağız değiştirmek* vb.

- c) Deyimsiler (Üçüncü derece deyimler): Deyimin tüm öğeleri yan anlamlıdır.

Örneğin, *başına ekşimek* vb.”²⁰¹

¹⁹⁹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.147.

²⁰⁰ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C:1, 2014, İstanbul, s.48.

²⁰¹ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 1991, s.34-36.

Seyfettin Altaylı'ya göre “Deyimler anlayış yönünden de ikiye ayrılır:

- a) Deyimlerde çoğunlukla kalıplaşmış sözcüklerin anlamı gerçek anlamlarıyla örtüşmez.²⁰²
- b) Bazı deyimlerin sözcüklerinin anlamı, asıl anlamlarıyla uyuşmaktadır.”²⁰³

Celal Demir'e göre “Deyimler söz dizimsel özelliklerine göre üçe ayrılır:

- a) Bir Fiilimsi veya Fiil Üzerinde Oluşan Deyimler: Birleşik fiil yapısındaki deyimler (*ipin ucunu kaçır-,ağzından baklayı çıkarmak vb*), bir fiilimsi üzerinde oluşan deyimler (*tepeden inme* (kararlar), *sonradan görme* (kişiler), *Ali kıran baş kesen, gün görmüş* (insanlar), *suya sabuna dokunmadan, göz göre göre vb.*), cümle yapısında olan deyimler(*tut kelin perçeminden, kapıdan kovsan bacadan girer, boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı, hem kel hem fodul, hangi dağda kurt öldü?, darısı başına, “- Adın ne? - Mülayim. - Sert olsan ne yazar!” vb.*)
- b) Fiilsiz Oluşan Deyimler: *Ateş pahası, tadı tuzu, acemi çaylak, aslan yürekli, ele güne karşı, ha Ali Hoca ha Hoca Ali, burnu büyük* (insanlar), *kel başa şimşir tarak, çantada keklik, baldan tatlı* (sözler), vb.
- c) Tek sözcükten oluşan deyimler: Bir sözcük, tek başına mecaz bir anlam kazandığında deyim sayışıp sayılmayacağı tartışmalı bir konudur. Fakat bu tip deyimlere yalın halde veya çekim eki almış isimlerden örnek verilmektedir: *sözde* (dostluk), *dünyalık, başlıca, gözde* (sanatçılar), *sudan* (bahane) (senin) *yüzünden, ...” vb.”*²⁰⁴ Demir, her ne kadar tek sözcükten oluşan yapıları deyim olarak sınıflamış olsa da deyim kabul edilebilmesi için en az iki sözcükten oluşan yapılar gereklidir

²⁰² Seyfettin Altaylı, “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”, Karadeniz Araştırmaları, Bahar 2010, Sayı:25, s.132.

²⁰³ S. Altaylı, a.g.m., s.132.

²⁰⁴ Celal Demir, “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri”, Türk Dili, S:677, 2008, s.431-442.

Muna Yüceol Özezen'e göre "Deyimler biçim olarak üçe ayrılır:

a) İki veya daha fazla sözcükten oluşan ve herhangi bir öbek türünde (edat öbeği, ad veya sıfat tamlaması) olanlar: Bu gruptaki deyimleri kalıp sözlerden ayıran en önemli özellik mecaz yapıda olmalarıdır. Bu deyimler donmuş yapıdadırlar. Örneğin, *gözü açık, yalın ayak, başı kabak* vb.

b) Sonu mastarla bitenler: Bu tür deyimler çekime girdikleri zaman "deyimsi" olarak adlandırılırlar. Örneğin, *hafife almak, göze batmak, havanda su dövmek* vb.

c) Cümle biçiminde olanlar: Deyimi oluşturan tüm sözcükler sözlük anlamı ile kullanılır. Fakat deyim içinde bir araya geldiklerinde bütünün anlamı tamamen farklıdır. Örneğin, *aklına turp sıkayım, buyurun cenaze namazına* vb."²⁰⁵

Elif Arıca Akkök'e göre "Deyimler, anlambilimsel sınıflama ile üçe ayrılır:

- a) Birinci derece deyimler
- b) İkinci derece deyimler
- c) Üçüncü derece deyimler

Akkök, bu sınıflandırmada, deyim bileşenlerinin deyim bütünü anlamına etkisini kriter almıştır.²⁰⁶ Deyimi oluşturan sözcüklerin sözlük anlamlarına bağlılığına göre gerçekleşmiş anlam aktarımlarıyla birinci, ikinci ve üçüncü derece deyimler meydana gelir."²⁰⁷

²⁰⁵ Muna Yüceol Özezen, "Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz", Türk Dili, S:600, 2001, s.869-879.

²⁰⁶ Elif Arıca Akkök, "Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi", Dil Dergisi, S:143, 2009, s.63.

²⁰⁷ E. A. Akkök, a.g.m., s.66.

2.6. Türkiye Türkçesi ile Diğer Türk Lehçeleri Arasındaki Deyim Benzerlikleri

Deyimler her ne kadar kalıplaşmış sözcük öbekleri olsa da çoğu zaman kişi ve zaman kipleri için bir esneklik vardır. Balkan coğrafyasına bakıldığında buna benzer örneklerle rastlanmaktadır. Örneğin, *taşı sıksa suyunu çıkarmak* (Türkiye), *taşı sıksa suyunu çıkarır* (Bulgaristan), *taşı sıksa su çıkaracak* (Gagauz), *taşı sıksa su çıkarır* (Makedonya- Pirlepe) vb.²⁰⁸

Deyimler şahıs kipleriyle de çekimlenebilmektedir. Örneğin, *az gider, uz gider, deve katarı güder* (Türkiye), *az gittim, uz gittim* (Gagauz), *azcit, uz cit, dere tepe düz cit* (Kosova- Prizren). İlk örnekte üçüncü tekil şahıs; ikinci örnekte, birinci tekil şahıs; üçüncü örnekte ise ikinci tekil şahıs karşımıza çıkmıştır.²⁰⁹

Deyimlerdeki sözcüklerin arasına yeni sözcükler girebilir, bu deyimlerin esneklik göstergesidir. Örneğin, *bıçak kemiğe dayandı* (Türkiye), *bıçak kayrı kemi(ğ)e dayandı* (Gagauz).²¹⁰

İnsan varlığının söz konusu olduğu her alanda deyimlere rastlamak mümkündür. Örneğin, *öküz(ün) altında buzağı aramak* (Türkiye), *öküz altında buzağı arar* (Bulgaristan), *ogiz astından bızawkıdırma* (Dobruca), *öküz altında buza(ğ)ı arama* (Gagauz), *üçüz altında buzagiçikarmak* (Kosova-Mamuşa) vb.²¹¹

²⁰⁸ Sinan Gönen, "Balkan Türklerinin Belleğinde Yaşayan Ortak Deyimlerin Günümüze Yansıması", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S:25, 2011, s.197-198.

²⁰⁹ S. Gönen, a.g.m., s.197-198.

²¹⁰ S. Gönen, a.g.m., s.197-198.

²¹¹ S. Gönen, a.g.m., s.198.

2.7. Bulgarcada Deyimler

2.7.1. Tarihsel Süreçte Türkçe ve Bulgarca Arasındaki Etkileşim

Türk kültürünün Bulgar halkı üzerindeki etkisinin en net göstergesi Bulgarcaya girmiş Türkçe sözcüklerdir. Günümüz Bulgar dilinde Türkçeden geçen yaklaşık dört-beş bin sözcük bulunmaktadır. Bulgarcaya Türkçeden sadece sözcükler değil, aynı zamanda atasözleri ve deyimler geçmiştir. Türk kültürü de aynı şekilde Bulgar kültüründen etkilenmiştir.²¹²

Türkçenin Bulgarca dışında diğer dillere de etkisi olmuştur. Türk dilinden en fazla Bulgarca ve Sırpçaya sözcük geçmiştir. Türkçenin bu etkisi Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla yavaş yavaş azalır. Balkan dilleri bu dönemden sonra Almanca, İngilizce, Fransızca vb. Avrupa dillerinin etkisi altına girmeye başlar. Türkçenin diğer dillere verdiği sözcük bu alanda önemli bir çalışma olan Günay Karaağaç'ın "Türkçe Verintiler Sözlüğü" (2008) adlı eserinden tespit edebilir. Bu sözlüğe göre, "Bulgarcaya 3 bin 500, Sırpçaya 9 bin, Rusçaya 2 bin 500, Rumence'ye 3 bin, Farsçaya 3 bin, Çinceye 300, Ukraynacaya 800 sözcük verildiği" belirtilmektedir.²¹³

Türkçe, beş yüz yıl boyunca Balkan dillerinin sözlüklerinin zenginleşmesinde en önemli kaynaklardan birisi olmuştur. Türkçe ve doğudan gelen sözcükler, Balkan dillerinin değişik metinlerinde (örneğin Arnavutça, Makedonca, Sırpça, Bulgarca, Hırvatça, Yunanca ve Rumence)

²¹² Emrullah Yalçın, "Türk-Bulgar Ortak Kültürü", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S:43, Bahar 2009, s. 555.

²¹³ Eyüp Zengin, "Türkçenin Diğer Dillerle Etkileşimi ve Sonuçları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:10, S:52 Ekim 2017, s.297.

XVI. yüzyılın başlangıcından itibaren görülebilmektedir. Türkçenin Bulgarcaya etkisi XIX. yüzyılda en yüksek seviyededir.²¹⁴

Yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğunun Bulgaristan toprakları üzerinde varlığını sürdürmüş olan politik ve ekonomik egemenliği, Bulgar kültürü ve dilinde kalıcı izler bırakmıştır.²¹⁵ Karşılıklı olarak gerçekleşen kültürdeki ve dildeki etkileşimler sonucu, kültürden ve dilden alıntılar meydana gelmiştir. Bunun sonucunda Türkçeden Bulgarcaya muazzam miktarda Türkçe sözcükler, Türkçe ile birlikte de Arapça ve Farsça sözcükler girmiştir. Bulgarcada *турцизми* (*Turtsizmi- Bulgarca'ya girmiş Türkçe sözcükler*), daha doğrusu *османизми* (*Osmanizmi- Bulgarcaya girmiş Osmanlıca sözcükler*) terimi altında toplanmış bu sözcüklerin büyük bir bölümü çağdaş Bulgarcada halen varlığını devam ettirmektedir. Diğer sözcükler aktif olarak kullanılsalar da bu tür deyimler geçmiş yüzyılların yazılı metinlerinde ve edebi eserlerde korunmaktadırlar.²¹⁶ Türkçe alıntılar, Bulgarca terminolojide alıntı sözcükler için kullanılan *чуждощи* (*çujditsi- Bulgarcaya girmiş yabancı sözcükler*) terimiyle değil, direkt olarak *турцизми* (*turtsizmi*) terimiyle karşılanmaktadır.²¹⁷ Türkçe aracılığı ile Bulgar diline girmiş sözcükler Turtsizmi terimiyle adlandırılır. Bu terim Türkçe ya da Türkçe aracılığı ile alınan sözcük anlamına gelir. Bu sözcüklerin içinde Farsça, Arapça ve Batı dillerinden sözcüklerde sayılabilir.²¹⁸

²¹⁴ Spartak Kadiu, Xhemile Abdiu, "Türkçe Yapım Eklerinin Arnavutçada Yapım Eklerine Etkisi", Turkish Studies, C:4, S.3, 2009, s.1230-1231.

²¹⁵ Zoya Barbolova, **Функцията на турцизмите в българската фразеологична система (Funksiyata Na Tursizmite V Bilgarskata Frazeologična Sistema)**, *Саит* е-списание в областта на хуманитаристиката X-XX в. год. II, S:4, 2014

²¹⁶ Z. Barbolova, a.g.m.

²¹⁷ Abidin Karasu, **Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler, Bulgarca-Türkçe Ortak Söz Varlığı**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBÜ, Kocaeli, 2010, s.16.

²¹⁸ Sofia Todorova Todorova, **Türkçeden Bulgarcaya Geçen Türkçe Sözcüklerdeki Anlam ve Ses Değişmeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2017, s.11.

Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy’a göre, Türkçenin Balkan dillerine etkisi tarihsel süreçte iki dönemde incelenmektedir:

1. Osmanlı Devleti öncesindeki dönemde Türk dilinin etkisi: Balkan coğrafyası V. yüzyıldan itibaren XIV. yüzyıla Türklerin yerleşerek yaşadığı topraklar olmuştur. Bunun sonucunda bu topraklarda Türklerin kullandıkları dillerden emareler kalmıştır. Örneğin, Kuman Türklerinin dilinden kalma Kumanca- Latince- Farsça ve Kumanca- Almanca sözlük ve gramer kitabı olan *Codex Cumanicus* çok kıymetli bir eserdir.²¹⁹ Bu tür leksik unsurlar, erken Türkçe kalıntıları olarak adlandırılır. Örneğin, ırmak ve yer adları (Batıl- tahrip edilmiş bir kalenin adı, Berende- köyü, Şabla- Gagavuz yerleşim yeri, Kamçıya- Kamçı suyu, Kamçı ırmağı), unvan ve kişi adları (Bayan, Boris, Krum, Malamir, Omurtag, Tortamış, tarkan, san), başka varlıklara ad olan sözcükler (togan, biser, beleg, tilmaç) vb.²²⁰

2. Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkan coğrafyasında egemen olduğu Türkçenin (Osmanlı Türkçesinin) etkisi: Türklerin Anadolu’dan Balkanlar topraklarına gelmesi XIII. yüzyılın ortalarını bulur.²²¹ Balkanlarda kullanılan Türkçe Balkan halkları arasında birleştirici bir unsur olmuştur. Türkçe, bu topluluklar için hem prestij hem de kültür dili olmuştur.²²²

Yenisoy’un da belirttiği gibi, “Türk- Slav dil ilişkileri için şu dönemler esas alınmaktadır²²³:

1. Ana Slav- Türk periyodu (III, IV-VII. yy.)- An all Slav- Turkic period (III, IV-VII c.)

²¹⁹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Türkçe’nin Balkan Dillerine Etkisi Üzerine**, Balkanlar El Kitabı; C:3, Dil ve Edebiyat, 2007, s.171.

²²⁰ H. S. Yenisoy, a.g.e., s.171-172.

²²¹ H. S. Yenisoy, a.g.e., s.172.

²²² H. S. Yenisoy, a.g.e., s.173.

²²³ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Çalışması ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sempozyumu, Bildiriler**, 24-26 Nisan 1996, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1998, s. 367.

2. Bulgar- Slav- Protobulgar periyodu (VII-XI. yy.)- Bulgarian- Slav- Protobulgarian period (VII-XI c.)
3. Bulgar- Türk (Oğuz-Kıpçak) periyodu (Peçeneklerin, Kumanların Oğuzların ve kısmen de Tatarların eritilmesi dönemi)- Bulgarian- Turkic (Oguzo- Kipchak) period (XI-XIV c.)
4. Bulgar- Osmanlı Türkleri periyodu (XIV-XX. yy.)- Bulgarian- Ottoman- Turkish period (XIV-XIX c.).”

Bulgar dil bilimcisi Nikolay İkonomov, 1968 yılında, Balkan Halk Hikmeti eserinin ikinci kısmında Bulgarlar tarafından kullanılmış ve dil bilimciler tarafından yayımlanmış tüm Türk atasözlerini derlemiştir. Bu atasözlerinin arasında deyimler de yer almaktadır. Örneğin, *kel başa şimşir tarak, eski hamam eski tas, hem kel hem fodul* vb.²²⁴

Türklerin ve Bulgarların yüzyıllar boyunca aynı sınırlar içerisinde yaşam sürdürmesi, ortak yaşayış tarzı, maddi kültür ve zamanla Bulgarlar arasına iki dilliliğin (bilinguizmin) yaygın hal alması Türk dilinin etkisinin, Bulgarcanın deyimler sistemine kadar etki etmiştir. Türkçe deyimler yazılı ve sözlü yollarla Bulgarcaya girmiş, Bulgar halkı tarafından da benimsenmiştir. Bu sözcükler önce sözlü olarak kullanılmış, daha sonra yazılı eserlerde yerini almıştır.²²⁵

Balkan halkları tarafından benimsenen Türkçe deyimler, en başından Türkçe olarak söylenmiştir. Örneğin, *kendi düşen ağlamaz, yolcuya yol kurbağaya göl, artık mal göz çıkarmaz* vb.²²⁶

²²⁴ Emrullah Yalçın, “Türk-Bulgar Ortak Kültürü”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S:43, Bahar 2009, s. 572-573.

²²⁵ Nergis Süleymanoğlu Aksoy, Erhan Süleymanoğlu, **Hayriye Süleymanoğlu Yeniso- Türkçe Deyimlerin Bulgar Dilinin Deyimler Sistemindeki Yeri**, Dergi Park, S:17, 2014, s.136.

²²⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, **Türkçe’nin Balkan Dillerine Etkisi Üzerine**, Balkanlar El Kitabı; C:3, Dil ve Edebiyat, 2007, s.179.

Bulgar aydınlar Tanzimat'ın ilanından sonra önce İzmir'de, sonra İstanbul'da ve zamanla bazı öteki Balkan şehirlerinde de gazete ve dergi çıkartmışlardır. Kırım Savaşından sonra halk dili esasına dayalı bir dilde yazılan Bulgarca basında, sanat eserlerinde, sözlüklerde kalıplaşmış Türkçe sözcük birimleri kullanılmıştır. 1844 yılında İzmir'de çıkmaya başlayan Luboslovie (Любословие) (1844-1846) gazetesinin sayfalarında, daha sonraları İstanbul'da çıkan Tsarigradski Vestnik (Цариградски вестник) (1848-1862), Gayda (Гайда) (1863-1867), Makedonya (Македония) (1866-1872), Şutoş (Шутош) (1873-1874) gazetelerinde, Bılgarski Knijitsi (Български книжици) (1858-1862) dergisinde, derlemelerde ve öteki bazı Balkan şehirlerinde de çıkan Bulgarca basında birçok Türkçe deyim, atasözü, mecazi anlamı olan ifade ve cümlelere yer verilir. Örnekler: *Kedinin ürüyüşü (yürüyüşü) samanlığa kadar* (Gayda gazetesi II, Sayı: 9,1864). Gazetede bu atasözünün Bulgarcası da verilmiş: *Тичането на котката е до плевнята (tiçaneto na kotkata e do plevnyata)*.²²⁷

Doksan Üç Harbi'nin (1877-1878) sona ermesi ve bir Bulgar Prenslığının kurulmasıyla Türkçenin Bulgarcaya etkisi azalmaya başlar. Aslında Rus- Türk Harbinden yıllar önce, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinin sonlarında bazı Türkçe sözcük ve deyimlerin yerini Rusça sözcük ve deyimler alır. Çünkü 1860'lı yıllarda ve daha sonraları Rusçanın etkisi giderek artar. Kültür sözcükleri, gramer ve öteki bilim dallarıyla ilgili terimler de Rusçadan hazır bir biçimde benimsenir. Böylelikle Rusçadan alıntılarla Bulgar bilim terminolojisinin temelleri atılmış olur.²²⁸

Günümüzde Türkçe alıntıların Bulgarcada daha sık kullanılmaktadır. 1990 yılından sonra totaliter devlet düzeninin yıkılması ve serbest pazar ekonomisi dilin durumuna da yansdı. Yabancı dillerden (özellikle İngilizceden) alınan sözcük ve deyimlerin yanı sıra yazı dilinde de

²²⁷ Nergis Süleymanoğlu Aksoy, Erhan Süleymanoğlu, **Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu- Türkçe Deyimlerin Bulgar Dilinin Deyimler Sistemindeki Yeri**, Dergi Park, S:17, 2014, s.138.

²²⁸ N. S. Aksoy, E. Süleymanoğlu, a.g.m., s.140.

argolardan ve ağızlardan sözcükler ve deyimler kullanıldı. Dil purizmine²²⁹ karşı tepki olan bu süreç Bulgarcada da yaşanmıştır. Bu durum Türkçe alıntıların yeniden hayata geçirilmesi ve bunların Bulgar edebiyatında daha sık kullanılmalarıyla sonuçlanmıştır.²³⁰ Bulgar Bilimler Akademisi tarafından 2008 yılında basılan Български Тълковен Речник (Bılgarski Tılkoven Reçnik- Bulgarca-Bulgarca Sözlük)²³¹ 1443 Türkçe sözcük bulunmaktadır.²³² Türkçeye mal olmuş bu sözcüklerden 685'i (%49) Türkçe, 376'sı (%27) Arapça, 287'si (%21) Farsça, 29' u (%2) Yunanca, 22'si (%1) İtalyanca olarak belirlenmiştir.²³³

Bulgarcaya doğrudan geçmiş Türkçe sözcük birimleri birçok fonetik değişiklik geçirmiştir. Türkçe'nin ve Bulgarca'nın fonetik sistemindeki farklılık buna yol açmıştır. Fakat olduğu gibi Bulgarcaya geçmiş ve kendini tamamen korumuş Türkçe sözcükler de yok değildir.²³⁴ Örneğin, ahali- ahaliya, şaka- şega, zerdali- zerdaliya, abalı- abayliya, akıllı- akıllıya sözcükleri ünlü değişmesi ile, ekşimik- işimik, kavuncu- kaunciya ses düşmesi ile Türkçeden Bulgarcaya geçmiştir.²³⁵ Sofiya Todorova Todorova yüksek lisans tezinde, Bulgar dilinde varyantlarıyla birlikte 2481 sözcük birimi tespit etmiştir. Bulgar dilinde 1605 Türkçe sözcük birimin ses değişmesine uğramadığı görülmektedir.²³⁶

Türkçe ile Bulgarca dil ilişkisinde Türk dilinin sözcük verme rolü daha büyüktür. Türkçe Sözlüğe bakıldığında sadece 8 Bulgarca sözcük olduğu görülür. Bunlar, ıştır (yaban pazısı,

²²⁹ Pürizm: Bir dili yabancı öğelerden arıtarak arı, katışıksız bir duruma getirmeyi ve kendi imkanlarıyla geliştirmeyi amaçlayan çalışma, tasfiyecilik, özleştirmeçilik.

²³⁰ Nergis Süleymanoğlu Aksoy, Erhan Süleymanoğlu, **Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu- Türkçe Deyimlerin Bulgar Dilinin Deyimler Sistemindeki Yeri**, Dergi Park, S:17, 2014, s.145.

²³¹ İlk baskısı 1955 yılında yapılan bu sözlük, L. Andreiçin, L. Georgiev, St. İlçev, N. Kostov, İv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov tarafından hazırlanmıştır.

²³² Abidin Karasu, Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler, Bulgarca-Türkçe Ortak Söz varlığı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2010, s.iv.

²³³ A. Karasu, a.g.e., s.138.

²³⁴ Sofia Todorova Todorova, **Türkçeden Bulgarcaya Geçen Türkçe Sözcüklerdeki Anlam ve Ses Değişmeleri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2017, s.106.

²³⁵ S. Todorova Todorova, a.g.e., s.106-126.

²³⁶ S. Todorova Todorova, a.g.e., s.155.

ıspanakgillerden bir ot, blitum capitatum), çete (çeta), gocuk, çuşka (acı biber), gocuk, pastav (çuha kumaşının sarıldığı top), soyka (tüyleri alacalı, küçük bir karga türü), patika.²³⁷

Türkçede deyimlerin ve atasözlerinin büyük çoğunluğu düzgü niteliğindedir. Bulgaristan Türklerin deyimlerinde ve atasözlerinde de düzgüler bulunur.²³⁸ Örneğin;

Acından ölmüş yok, tokundan ölmüş çok.

Armudun sapı var, üzümün çöpü var.

*Astığı astık, kestiği kestik.*²³⁹

2.7.2. Bulgarcada Deyim Sistemi

Deyim bilimi yeni bir bilim dalı olmasına rağmen deyimbilimin konusu olan sabit söz dizimleri üzerinde İsviçreli dilbilimci Charles Bally 1940'lı yıllarda çalışmaya başlamıştır.²⁴⁰ Dilde deyimlerin varlığına ilk dikkat çeken odur. Ferdinand de Sossieur'un öğrencisi olan Bally, Précis de Stilistique isimli kitabında 1905 yılında Cenova'da sözcüklerindeki bağımsız söz dizimleri üzerinde durmuştur.²⁴¹ Rus bilim insanı V. V. Vinogradov, Bally'nin çalışmalarından faydalanarak bu teoriyi Rusçaya uyarlamıştır. Deyimler alanındaki en geniş çalışmayı Polonyalı bilim insanı Stanislav Skorupka yapmıştır.²⁴²

²³⁷ Oğuzhan Durmuş, "Alıntı Sözcükler Bakımından Türkçe Sözlük", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S:26, 2004, s.17.

²³⁸ Doğan Kaya, **Bulgaristan'da Yaşayan Türklerin Düzgü Niteliğindeki Atasözleri ve Deyimleri, Bulgaristan Türk Folkloru**, II. Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyum Bildirileri, (2001), Ankara, s. 89.

²³⁹ D. Kaya, a.g.e., s.99-100.

²⁴⁰ Vırban Vitov, **Лексикология на български език (Leksikologiya na bılgarski ezik)**, 1998, Veliko Tırnovo, s.280.

²⁴¹ Ketı Niçeva, **Българска фразеология (Bılgarska frazeologiya)**, Sofya, 1987, s.9.

²⁴² K. Niçeva, a.g.e., s.11.

Bulgaristan’da deyim biliminin dilbilimden ayrı bir bilim dalı olarak ayrılmasından önce, deyimlerin özellikle idiomların bahsi geçmektedir. 1929 yılında L. Miletîç *през куп за грош* (*prez kup za groş*) deyiminden, yine 1929 yılında A. T. Balan *от игла до конец* (*ot igla do konets*) deyiminden, 1945 yılında St. İlçev *черна борса* (*çerna borsa*) deyiminden bahsetmiştir.²⁴³ Bulgaristan’da deyim bilimi, dilbilimden ayrı bir bilim dalı olarak 1940’lı yıllarda ortaya çıkmıştır.²⁴⁴ İlk kez 1952 yılında St. Stoykov’un Ortaöğretim Okullarındaki X. ve XI. Sınıflar için Bulgarca (Български език за X и XI клас на средните общообразователни училища) adlı ders kitabında deyimler kendine yer bulmuştur.²⁴⁵ 1953 yılında Bulgaristan’da L. Andreyçin deyim biliminin sınırlarını çizmiştir.²⁴⁶ Bulgar deyim biliminin konu ve görevleri sistematik olarak ilk kez L. Andreyçin tarafından Çağdaş Bulgarca, Öğretmen Enstitüleri 1. Sınıflar İçin Ders Kitabı’nda (Съвременен български език. Учебник за I курс на учителските институти) ele alınır, deyimsel birliklerin ilk sınıflamasını yapar. Sonradan K. Niçeva, S. Spasova ve Kr. Çolakova tarafından bu çalışmaya eklemeler ve geliştirmeler yapılarak 1974 yılında Bulgarca Deyimler Sözlüğü’nde yayımlanır. Bu sözlük Bulgaristan’da modern deyim biliminin başlangıcı olmuştur. Deyimsel söz dizimleri, Vesa Kyuvlieva- Mişaykova tarafından Bulgar Dilindeki Deyimler (Фразеологизмите в българския език) kitabında her yönüyle incelenmiştir.²⁴⁷

²⁴³ Ketî Niçeva, **Българска фразеология (Bilgarska frazeologiya)**, Sofya, 1987, s.5.

²⁴⁴ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство “Св. Климент Охридски”, 2011, s.294.

²⁴⁵ K. Niçeva, a.g.e., s.5.

²⁴⁶ K. Niçeva, a.g.e., s.11

²⁴⁷ T. Boyaciev, a.g.e., s.294.

Bulgarcada söz dizimleri ikiye ayrılır:

a) Bağımsız söz dizimleri (Свободни словосъчетания)

b) Sabit söz dizimleri veya deyimel birlikler (Устойчиви словосъчетания)

Bağımsız söz dizimlerinde, sözcükler her zaman sözlükteki anlamlarıyla kullanılır.

Örneğin *синьо небе* (mavi gökyüzü), *студен вятър* (soğuk rüzgar)²⁴⁸, *отварям вратата* (kapıyı açıyorum), *отварям кутията* (kutuyu açıyorum), *прозорецът е голям* (pencere büyüktür). Bağımsız söz dizimlerinin kararsız bağları vardır. Örneğin *широка улица* (geniş sokak), *широка стая* (geniş oda), *широки дрехи* (bol elbiseler).²⁴⁹

Sabit söz dizimleri, dilde hazır birimler olarak bulunur ve anlam olarak sözcüklerin tamamını kapsar. Örneğin, çoban kulübesi ve çoban çantası. Çoban kulübesi bağımsız söz dizimidir. Çoban çantası ise *Capsella bursa pastoris* denilen çorak arazi bitkisi, sabit söz dizimidir.²⁵⁰

Sabit söz dizimleri, iki ya da daha fazla sözcükten meydana gelir. Anlam olarak bir bütünlük vardır, içerik olarak kararlı yapılardır. Örneğin, *сляна улица, точно време, бърза телеграма, пада ми камък от сърцето, от дъжд на вятър*.²⁵¹ Bulgarca deyim biliminde sabit söz dizimlerinin genel kabul görmüş bir sınıflaması yoktur.²⁵²

²⁴⁸ Vladimir İvanov Georgiev, İvan Vasilev Duridanov, **Езикознание (Ezikoznanie)**, 1972, s.134.

²⁴⁹ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bılgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", 2011, s.295.

²⁵⁰ V. İ. Georgiev, İ. V. Duridanov, a.g.e., s.136.

²⁵¹ T. Boyaciev, a.g.e., s.295.

²⁵² T. Boyaciev, a.g.e., s.297.

Sabit söz dizileri ikiye ayrılır:

1) İdiyomatik söz dizimleri veya idiomlar (Идиоматични словосъчетания veya идиоми): Bu tür deyimsel birliklerin anlamı tek tek sözcüklerin anlamından çıkartılamaz. Örneğin Bulgarcada *от угла до конец* (baştan sonuna kadar), Türkçede *topu atmak* (ölmek).²⁵³

2) Deyimsel söz dizimleri (Фразеологични словосъчетания): Sözcüklerle anlam arasındaki bağ vardır. Anlam, daha zayıf ya da daha net algılanabilir.²⁵⁴ Örneğin *лея крокодилски сълзи, търся под дърво и камък*.²⁵⁵

Deyimsel söz dizimleri şunlarla ilgilidir:

I. Deyimler ya da frazemiler (фраземи): Bağımsız söz dizimlerinden mecazi olarak oluşurlar. Dilde itibari (nominal)²⁵⁶ kavramların anlamını vermek için faydalanılır. Örneğin, *клатя си краката* (не работя), *хвърлям тона* (умирам), *слагам рога* (изневерявам).

II. Sabit kıyaslamalar: *Разбират се като като куче и котка, червен като домати, студен като лед*.²⁵⁷

III. Deyimleşmiş yapılar veya deyimsel şema (Фразеологизирани конструкции или фразеосхеми): Bunlar, deyimleşmiş söz dizimsel modellerle oluşan sabit yapılardır. *От хубав по хубав, от село на село, градът си е град*. Deyimleşmiş yapıların her zaman tek bir genel anlamları vardır.²⁵⁸ Bu yapılar sabit söz birliklerinin iki temel kategorisi (sabit birlikler ve sabit

²⁵³ Vladimir Ivanov Georgiev, Ivan Vasilev Duridanov, **Езикознание (Ezikoznanie)**, 1972, s.136.

²⁵⁴ V. İ. Georgiev, İ. V. Duridanov, a.g.e., s.137.

²⁵⁵ V. İ. Georgiev, İ. V. Duridanov, a.g.e., s.138.

²⁵⁶ İtibari (nominal): Gerçekten öyle olmadığı halde öyle sayılan, saymaca, fiktif.

²⁵⁷ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", 2011, s.297.

²⁵⁸ T. Boyaciev, a.g.e., s.298.

ifadeler) arasında sınırdaki bir yerdedir. Çünkü bunlar basit cümleyi olduğu gibi bileşik cümleyi de deyimleştirerek oluştururlar.²⁵⁹

IV. Atasözü(пословици), özlü söz(поговорки), alıntı (цитати) ve özdeyiş (крилати изрази): Dildeki deyim sistemine katılmaları ve bir birim olarak kabul görmelerine rağmen, çoğu araştırmacı için bu yapılar tereddütlü bir problemdir. Atasözü, özlü söz: *като няма риба и ракът е риба, денят си личи от сутринта*. Özdeyiş (aforizma): Aristo “Човекът е обществено животно”, Sezar “Дойдох, видях, победих”.²⁶⁰

Deyimlerin en belirgin özellikleri sabit olmaları ve tekrarlanabilirliğidir.²⁶¹ Deyimsel birliklerin büyük bir bölümünde yapının arasına girilemez. Yapının içine başka sözcükler sokulamaz ya da tüm birliği bozmadan çıkarılamaz. Deyimdeki anlam bütüncüdür ve ayrıştırılamaz.²⁶²

Sabit kıyaslamalar, dillerin deyim sistemlerinde önemli bir yere sahiptirler. Sabit kıyaslamalar, insanlarla ilgili olayları, durumları, insan ruhunun niteliklerini tanımlar. Bulgarcada deyimbilimin bir parçası olan sabit kıyaslamalar, kültürel unsurları, Bulgarların dünya görüşünü, yaşam tarzını, geleneklerini, dış görünüşünü aktarırlar.²⁶³ Bulgarcadaki sabit kıyaslamalar, insanların çeşitli fiziksel özellikleri ve dış görüntüsü ile ilgili bilgiler verir. Onlarda, insanların vücudu ve vücudunun parçaları, kıyafetleri, hijyen alışkanlıkları ve sağlık durumları değerlendirir. Örneğin: *хубаво като (златна) ябълка, грозна като кукумявка, глава като*

²⁵⁹ Ketі Niçeva, **Българска фразеология (Bilgarska frazeologiya)**, Sofya, 1987, s.26.

²⁶⁰ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство “Св. Климент Охридски”, 2011, s.298-299.

²⁶¹ T. Boyaciev, a.g.e., s.300.

²⁶² T. Boyaciev, a.g.e., s.301.

²⁶³ Mariana Vitanova, **Външният вид на българина, отразен в устойчивите сравнения (Vnşniyat vid na bilgarina, otrozen v ustoiçivite sravneniya)**, tksi.org/SUB/papers/2-2/2-2-40.pdf, s.285.

*картоф (малка глава)*²⁶⁴, *тънък като свиня (дебел)*.²⁶⁵ Kıyaslamalar en çok baykuş, karga gibi hayvanlarla, şakayık, gül, kiraz, elma gibi bitkilerle, melek, şeytan, ikona gibi İncil unsurlarıyla, Hırvat, çingene, Arap, Alman gibi etnik unsurlarla, İstanbul gibi yer adlarıyla, düdük ve tulum gibi müzik aletleriyle oluşturulmuştur.²⁶⁶ En sık kullanılan renkler de siyah, beyaz, kırmızı, mavi ve sarıdır. Bu renklerle insanın dış görünüşü tasvir edilir. Örneğin *черно като циганка* (koyu tenli), *черен като кютук* (kirli, pis insan)²⁶⁷

Bulgar deyim bilimi geleneksel olarak sabit söz dizimlerini, deyimisel söz dizimleri ve idiom olarak ikiye ayırdığından söz etmiştik. Sabit söz dizimlerinin anlambilimsel olarak sınıflandırılması V. V. Vinogradov tarafından Rusça için yapılmıştır. Bu sınıflandırma Bulgarcada da kabul görmüştür. Buna göre Bulgarcada deyimisel yapılar üçe ayrılır:

a) Deyimsel Kaynaşmalar (Фразеологични съраствания): Sözcüksel ve anlambilimsel olarak bölünemez ve ayrılamaz söz dizimidir. Bütünün anlamı, kendini oluşturan sözcüklerin anlamından çıkartılamaz. Örneğin, *излезе ми от ума, Содом и Гомор* (суматоха, шум), *дим да ме няма* (изчезвам, избягвам). Deyim kaynaşmaları idiom olarak açıklanır.²⁶⁸ Bu yapıların büyük bir kısmında katı ve değiştirilemez sözcük dizimi kurulumları vardır. Bunlar anlambilimsel olarak ayrılamaz ve yapının içerisine başka parçalar sokulamaz. Örneğin, *златен телец, в глуха доба*.²⁶⁹ Deyimin anlamı kendisini oluşturan sözcüklerin anlamından çıkmaz.

²⁶⁴ Mariana Vitanova, **Външният вид на българина, отразен в устойчивите сравнения (Vnşniyat vid na bilgarina, otrazen v ustoiçivite sravneniya)**, tksi.org/SUB/papers/2-2/2-2-40.pdf, s.286.

²⁶⁵ M.Vitanova, a.g.e., s.289.

²⁶⁶ M.Vitanova, a.g.e., s.288.

²⁶⁷ M. Vitanova, s.289-290.

²⁶⁸ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", 2011, s.314.

²⁶⁹ T. Boyaciev, a.g.e., s.315.

*През куп за грош, опирам нешикура, от дъжд на вятър, ни в клин ни в ръкав, обирам калая.*²⁷⁰

b) Deyimsel Birlikler (Фразеологични единства): Sabit söz dizimlerinin kendi anlamının mecazi kullanımıyla ortaya çıkar. Örneğin, *държа камък в пазвата си, тракат ми зъбите*. Bileşenlerinin içeriği, gramer formları ve anlambilimsel bağlantıları deyim kaynaşmaları gibi katıdır. Deyimsel birliklerin net ve açık görünimleri vardır.²⁷¹ Bu türün bölünmez bütünlüğü, onu oluşturan sözcüklerin anlamlarının bir bütün ve genel olarak mecaz anlamla birleşmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Deyimsel kaynaşmalardan farklı olarak deyimlik birlikler başka sözcüklerin dahil edilmesine olanak tanımaktadır.²⁷² Çağdaş dil açısından anlaşılmayan sözcükler bulunmamaktadır.²⁷³ *Седя със скръстени ръце, намирам се на кръстопът, мътя водата.*²⁷⁴

Bulgarcada, deyimlik birlikler yapısal olarak ikiye ayrılır:

1. Cümle yapısındaki deyimlik birlikler: Cümle çeşitleri içerisinde temel veya yan cümle olarak karşımıza çıkar. Örneğin, *излизам сух от водата, купувам те и те продавам, по-добре късно отколкото никога.*²⁷⁵

2. Sözdizimi veya edat-isim birleşimi yapısındaki deyimlik birlikler: Bu tür deyimlik birlikler çeşitlidir.

a) Fiil+isim: *бягам от къмета си, гледам си пътя.*²⁷⁶

²⁷⁰ Ketі Niçeva, **Българска фразеология (Bilgarska frazeologiya)**, Sofya, 1987, s.13.

²⁷¹ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", 2011, s.315.

²⁷² Svetlana Stomatov, **Rus Dilindeki Deyimlerin Tarihsel (Etimolojik) Açıdan İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s.26.

²⁷³ S. Stomatov, a.g.e., s.27.

²⁷⁴ K. Niçeva, a.g.e., s.13.

²⁷⁵ T. Boyaciev, a.g.e., s.304.

b) İsim+isim: *торба кокали, от дъжд на вятър.*

c) Fiil+zarf: *намирам се на тясно, вървя надолу.*²⁷⁷

d) “Като” edatıyla: *като гръм от ясно небе, като чувал с картофи падам.*²⁷⁸

Başka bir terminolojide bu tür yapılara minimal deyimsel birlik de denmektedir. Bu yapıları deyimsel birlik kabul etmeyen dilbilimciler ise, onların ayrı oluşumlarını kabul etmez ve onları sözcük sayar.²⁷⁹

c) Deyimsel İfadeler (Фразеологични съчетания): Sözcüklerinden biri sadece, bir veya birkaç sözcük ile bir araya getirilerek kullanılan sabit söz dizimleridir. Örneğin, *светли надежди, обръщам внимание.*²⁸⁰ Deyimsel ifadelerin karakteristik özelliği kendi anlamsal parçalanabilirliğidir. Bütünün anlamı, bütünü oluşturan ayrı sözcüklerin anlamlarının toplamıdır. Bu harfi harfine değildir, mecazi, anlamı genişletilmiş ve soyuttur. Örneğin, *давам клетва, полагам клетва.*²⁸¹ Anlamsal ayrıştırılabilirlik vardır. Ögelerden birinde varyant kullanılabilir (nazik bir sorun- nazik bir durum). Çekirdek sözcüğün eşanlamsal değişimi mümkündür (cehennem karanlığı- zifiri karanlık). Deyim içine başka bir sözcük dahil edilebilir. Ögeler yer değiştirebilir. Ögelerden biri serbest, diğeri bağımlı kullanılır.²⁸²

1974’te yayımlanan Bulgarca Deyimler Sözlüğünde (Фразеологичен речник на българския език) 13102 deyimden sadece 1653’ü çok anlamlı deyim olduğu, bunun yanında

²⁷⁶ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bılgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство “Св. Климент Охридски”, 2011, s.304.

²⁷⁷ T. Boyaciev, a.g.e., s.305.

²⁷⁸ T. Boyaciev, a.g.e., s.306.

²⁷⁹ Ketı Niçeva, **Българска фразеология (Bılgarska frazeologiya)**, Sofya, 1987s.24.

²⁸⁰ T. Boyaciev, a.g.e., s.315.

²⁸¹ T. Boyaciev, a.g.e., s.316.

²⁸² Svetlana Stomatov, **Rus Dilindeki Deyimlerin Tarihsel (Etimolojik) Açıdan İncelenmesi**, A.Ü., SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2007, s.29-30.

onlardan ancak 293'ü iki anlamdan daha çok anlama sahip olduğu belirtilmektedir.²⁸³ Bulgarcadaki bu 13102 deyimden 11479'unun tek anlamı varken, 1360 deyim iki anlamlı, 219'u üç anlamlı, 39 deyim dört anlamlı, 3 deyim beş anlamlı, 1'er deyim de altı ve yedi anlamlıdır.²⁸⁴

Bulgarcada, sayı olarak en fazla somatik deyimler vardır. Dillerinde, baş ile ilgili 483, göz ile ilgili 385, el ile ilgili 264 deyim bulunmaktadır. Renklerle ilgili olarak da, beyaz rengiyle kurulmuş 74, siyah rengiyle kurulmuş 59 deyim yer almaktadır. Sayılarla ilgili olarak, iki sayısıyla kurulmuş 160 deyim bulunmaktadır.²⁸⁵

Bulgarcadaki deyimler, kökenine bakılarak ikiye ayrılabilir:

a) Bulgarca deyimler

b) Alıntı deyimler: Alıntı deyimler kendi içinde üçe ayrılır.

1. Taklit deyimler (Фразеологични калки- Frazеologični kalki²⁸⁶): Yabancı deyimlerin sözcüğü sözcüğüne çevirisiyle Bulgarcaya girmiş sabit söz dizimleridir. Örneğin,

Пазя мълчание- (Rusça) *хранить мълчание-* (Latince) *silentium servare*

Последно средство- (Latince) *ultima ratio*

Задна мисъл- (Fransızca) *arrière-pensée*

Bulgarcada Türkçeden alınmış yedi taklit deyim vardır. Bunlar: *Иде ми отръки, имам дълъг език, ножът опря о кокала, хваща око, дръж си езика, близо е до ума, уплаших ми се окото.*²⁸⁷

²⁸³ Virban Vitov, *Лексикология на българския език (Leksikologiya na bŭlgarskiya ezik)*, 1998, Veliko Tŭrnovo, s.310.

²⁸⁴ Ketî Niçeva, *Българска фразеология*, Sofya, 1987, s.114.

²⁸⁵ K. Niçeva, a.g.e., s.212-213.

²⁸⁶ Calque (Fransızca): Öyküntü, sözcüğü sözcüğüne, taklit, kopya, aktarma çeviri.

2. Yarı taklit deyimler (Фразеологични полукалки- Frazеologiçni polukalki): Sözcüklerden biri sözcüğü sözcüğüne (harfi harfine) çevrilmiş, diğer sözcük çevrilmeden alınmıştır. Örneğin,

Изкарвам си юфкет- (Türkçe sözcük *öfke*)

Правя сцена- (Fransızca) *faire une scène*

Чичо Сам- (İngilizce) *uncle Sam*²⁸⁸

3. Çok nadir olarak ta içeriğinde tamamen yabancı sözcükler barındıran deyimler vardır. Örneğin, *Тутти кванти*- (İtalyanca) *tutti quanti*.²⁸⁹

Bulgarcadaki Türkçe sözcüklerden oluşan deyimler iki ana gruba ayrılır:²⁹⁰

a) Türkçe sözcük içeren aktif (güncel) deyimler

b) Türkçe sözcük içeren pasif deyimler

a) Türkçe Sözcük İçeren Aktif (Güncel) Deyimler: Bu deyimler kendi içinde üçe ayrılır:

1) Türkçe Sözcük İçeren Alıntı Deyimler: Bu tür deyimleri oluşturan Türkçe sözcüklerin Bulgarcada eşanlamlıları yoktur. Bu sözcükler prensip olarak isimdirler. Bulgarcaya,

²⁸⁷ Todor Boyaciev, **Българска лексикология (Bılgarska leksikologiya)**, Университетско Издателство “Св. Климент Охридски”, 2011, s.323.

²⁸⁸ T. Boyaciev, a.g.e., s.324.

²⁸⁹ Ketі Niçeva, **Българска фразеология (Bılgarska Frazеologiya)**, Sofya, 1987, s.157-158.

²⁹⁰ Zoya Barbolova, **Функцията на турцизмите в българската фразеологична система (Funksiyata Na Tursizmite V Bılgarskata Frazеologiçna Sistema)**, *Сaum* е-списание в областта на хуманитаристиката X-XX в. год. II, S:4, 2014

Bulgar kültürüne, yaşam tarzına düz anlamlarıyla girmişler ve Bulgarcada “kültürel alıntı” olarak kabul görmüşlerdir. Örneğin; *памук ли имаш в ушите си* (pamuk), *обирам каймака* (kaymak), *късметът ми се усмихна* (kısmet), *вадя луда пара* (para).

2) Türkçe Sözcük İçeren Yabancı Deyimler: Bu tür deyimleri oluşturan Türkçe sözcüklerin Bulgarcada karşılıkları (eşdeğerleri) vardır. Ama bu Türkçe sözcükler yaygındır ve o kadar kabul görmüşlerdir ki, yabancı bir sözcük olarak algılanmazlar ve kullanılırken Bulgarca eş anlamlı karşılıklarından önce tercih edilmektedirler. Örneğin; *къде ти е акъла* (akıl)- *къде ти е ума*, *оставям се от този мерак* (merak) (Merak sözcüğü, Bulgarcada **желание** sözcüğüne karşılık gelmektedir), *всяка жаба да си знае гъола* (göl). (**Гъол=локва**) Göl sözcüğü, Bulgarcada **езеро** sözcüklerine karşılık gelmektedir.

3) Kullanımdan Kalkmış Türkçe Sözcüklerden Oluşan Deyimler: Bulgarcadaki aktif olarak kullanılan Türkçe sözcüklerin bir kısmı artık Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu sözcüklerin bir kısmı, deyimlerin içinde hala varlıklarını sürdürmektedirler. Örneğin; *меря с двоен аришин* (arşın), *като пет пари в кесия* (kese), *гледам като котка на джигер* (ciğer).

b) Türkçe Sözcük İçeren Pasif Deyimler: Bu deyimler de iki gruba ayrılır:

1) Pasif Türkçe Sözcük İçeren Deyimler: Bu sözcükler, uzun zamandır kullanılmayan, çoğunlukla Osmanlı İmparatorluğunun yönetim, din ve kültür hayatı ile ilgili sözcüklerdir. Örneğin; *изгубил си муските* (musk), *от пол ока риба изкарали три литра хайвер* (okka), *не бръсна за лула тютюн* (lüle, tütün).

2) Güncel Türkçe Sözcük İçeren Deyimler: Örneğin; *израснал на дюшек* (döşek), *скърцам като колело без катран* (katran), *червата ми свирят рамазан* (ramazan).

Bulgarcada deyim sisteminden bahsederken, etnonimlerden kısaca söz etmek de faydalı olacaktır. Etnonimler, deyimisel birliklerin içine giren, anlamlarında ironi veya negatif ayrım bulunan sözcük gruplarıdır.²⁹¹

1. Duygusal değerlerle alakalı deyimisel birlikler: Ulusal negatif özelliklerle ilgili etnonimler (*француз акъллия, ни турчин, ни българин, гърците са по-големи турци от турците*), ulusal olay, hayat tarzı ve şartları ile ilgili etnonimler (*сибирски мраз/ студ, седя по турски*), zorluk ve anlaşmazlık (*китайско писмо, египетски труд*), azınlık bir gruba karşı negatif ironi içerenler (*циганска торба, циганско лято*), politik hayattan olayları tipize eden etnonimler (*българският чадър, гръцка грама, гръцки шамар*).

2. Yalın haliyle kullanılan deyimisel birlikler: Ulusal olaylar ve yaşam tarzı ile ilgili etnonimler (*виенско колело, турска тоелетна, турска баня, руска баня, руска рулетка*), yemekler ve yemek yemek için mekanlar (*английска закуска, виенски шницел, руска салата, турски хляб*), maddeler, faaliyetler, dinlenme ve spor (*арабска гума, английска сол, шведски масаж*), sanat, müzik ve renkler (*брюкселска дантела, виенски вальс, турско синьо*), fiziksel özellikleri belirten etnonimler (*гръцки нос, римски нос*).

3. Belli bölgeleri tiplendiren deyimisel birlikler: İronik negatif durumlar (*мусински свидетел, стиснат като габровец*), yalın halli sözdizimleri (*шопска салата, бански старец, македонска хаденица, родпско одеяло*).

²⁹¹ Boryana Bratanova, **Между изтока и запада. Национални стереотипи в българската фразеология (Mejdu iztoka i zapada natsiyonalni stereotipi v bılgarskata frazeologiya)**, В: Ст. Буров et al (ред.). Славянските етноси, езици и култури в съвременния свят. Велико Търново и Уфа: Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий", s.509-517.

Bulgarcada etnonim içeren deyimisel birlikler, az da olsa yaş, zaman ve coğrafi bölgelerle alakalıdır. Farklı nesiller, farklı deyimisel birliklerin taşıyıcısıdır. Farklılıklar Bulgaristan'ın ayrı bölgelerinde gözlenebilir. Etnonimler, yabancıya ve bilinmeyene karşı olumsuz ve ironik ifadelerdir.

Türkçe ile ilgili etnonimler: *ако ще турско да стане, минавам като покрай турски гробища, спя като заклан турчин, турска тоалетна, турска баня, турско кафе*.²⁹²

Bunların dışında Bulgarcada özel deyim yapıları da vardır.

Bulgarcada bazı deyimlerin yapısı içinde, aktif kullanımdan çıkmış ve eski gramer yapıları olan sözcükler korunur. Örneğin *во време оно* (много отдавна), *во веки веков* (завинаги), *в обятията на Морфея съм* (Морфей²⁹³: бог на сънища).²⁹⁴

Yazar Deyimleri (Авторска фразеология): Yazarların kendi yarattıkları deyimlerdir. Bu tür deyimlerin diğer dillerde eşdeğeri de benzeri de yoktur.²⁹⁵ Örneğin, *но възмъжал, хванал Пирана, тъмното хванални усое* (Н. Вапцаров), *хващам гората* (ставам хайдутин бунтовник).²⁹⁶

²⁹² Боряна Братанова, **Между изтока и запада. Национални стереотипи в българската фразеология (Mejdu iztoka i zapada natsiyonalni stereotipi v bilgarskata frazeologiya)**, В: Ст. Буров et al. (ред.). Славянските етноси, езици и култури в съвременния свят. Велико Търново и Уфа: Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий", s.509-517.

²⁹³ Morpheus: Yunan Mitolojisinde rüya tanrısıdır.

²⁹⁴ Todor Boyaciev, Българска лексикология (Bilgarska leksikologiya), Университетско Издателство "Св. Климент Охридски", 2011, s.303.

²⁹⁵ Sergey Ivanov Vlahov, SiderPetrov Florin, **Непреводимото в превода (Neprevodimото v prevoda)**, Sofya, 1990, s.209.

²⁹⁶ Т. Boyaciev, a.g.e., s.320.

Jargon Deyimleri (Жаргонна фразеология): Örneğin; *затваряй си плювалника* (мълчи), *изяла ме липсата* (изчезнал съм), *очите ми са на ластик* (гледам с голям интерес).²⁹⁷

Tüm bu açıklama ve örneklerden sonra deyimnin tanımını şu şekilde yapabiliriz: En az iki sözcükten oluşan, düşüncüyü kısa ve öz ifade eden, bütünün anlamı ögelerinden farklı olan, kullanıldığı toplumun kültürel unsurları taşıyan, anlatıma zenginlik katan, kalıplaşmış sözcük öbeğidir.

²⁹⁷ Virban Vitov, *Лексикология на български език (Leksikologiya na bŭlgarski ezik)*, 1998, VelikoTirnovο, s.319.

BÖLÜM 3

3. ÇEVİRİ

Her toplumun kültürü kendine özgüdür. Bir toplumun tarihi, yaşam tarzı, gelenekleri, görenekleri, örf ve adetleri onun kültürünü meydana getirir. Kişiler arası iletişim ne kadar gerekliyse toplumlar arası iletişim kurmak da o denli gereklidir. Bu gerekliliğin sonucunda çeviri devreye girer. Benzer özelliklere sahip kültürler arasında çeviri yeterince karmaşık bir süreçken, birbirinden tamamen farklı kültürlere sahip toplumlar arasında bu süreç daha da zorlu olmaktadır. Örneğin Türk ve Bulgar kültürü tarihin belli dönemlerinde iç içe geçmiş olsalar bile, kültürlerin farklı olması sebebiyle çeviride güçlükler yaşanmaktadır.

Ayrı kültürlere mensup bireylerin hayata bakış açıları da farklıdır. Bu farklılıkları ortak bir noktada birleştirecek olan eylem çeviridir. Çeviri süreci kendi içinde bile yeterince karmaşıkken, devreye görünenin ve kastedilenin farklı olgular olduğu yazınsal çevirideki deyimler girince, süreç daha da çetin olmaktadır.

Diller, birbirinden sözcük alırken yakınlık uzaklık derecesine veya aynı dil ailesinden olup olmamaya bakmazlar. Bu tamamen şartlar ile alakalıdır. Ural-Altay dil grubunun Altay koluna ait bir dil olan Türkçe ile Hint-Avrupa dil grubunun Slav koluna mensup olan Bulgarca birbirini etkilemiştir.²⁹⁸ Bulgar Bilimler Akademisi tarafından 2008 yılında basılan Bulgarca-Bulgarca (Bilgarski Tilkoven Reçnik) sözlükte Çağdaş Bulgar dilinin söz varlığı olarak 60.000 sözcük bulunmaktadır. Bu sözlüğün içeriğinde 1443 Türkçe sözcük bulunmaktadır.²⁹⁹

²⁹⁸ Abidin Karasu, **Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler, Bulgarca-Türkçe Ortak Söz Varlığı**, Yüksel Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2010, s.33.

²⁹⁹ A. Karasu, a.g.e., s.137.

3.1. Çevirinin Tarihçesi

Yazınsal çeviri tanımadığımız, yeni bir dünyaya adım atmamızı sağlar. Çevirmen ve okur için en can alıcı nokta da bu yeni, bilinmeyen, tanınmayan şeyin kavranışıdır.³⁰⁰

Çevirmen, dilbilgisi ve işleyiş düzeni açısından hem kaynak dile hem de hedef dile hakim seviyede olmalıdır.³⁰¹

Eusebius Hieronymus (348-420) Vulgata çevirisi ile (Kutsal Kitap'ın Latinceye çevirisi) çeviri sorunlarını metin türü açısından değerlendiren ilk çevirmendir.³⁰²

Çeviri geleneğinin en uzun süregelen tartışma konusu, metin türlerinden ziyade, çeviri yöntemiyle ilgilidir. Çeviride aktarılması gerekenin biçim mi içerik mi olması gerektiği sorunu hala tartışılan bir konudur. Bu tartışmalara Cicero'nun *ut interpretes* (sözcüğü sözcüğüne çeviri) ve *ut orator* (anlam çevirisi) tanımları zemin olmaktadır.³⁰³

Yazın çevirisine yön verecek ilkeler koymak güçtür. Bu ilkelerden çoğu, çeviri şöyle olmalıdır ya da böyle olmamalıdır yollu, olumlu ya da olumsuz nitelikte buyruklar, öğütler, zorunluluklar, yasaklamalar biçimindedir. Bunlar “Çeviri kadına benzer, güzel olsa sadık olmaz, sadık olsa güzel olmaz”, “çevrilmiş bir kitap yaralı bir kitaptır”, “çevirmen haindir” gibi çarpıcı olmakla birlikte, konuya pek açıklık getirmeyen yüzeysel görüşlerdir.³⁰⁴

Toplumlar arasındaki kültürel yakınlık, yazın çevirilerinin doğrudan bir dilden diğerine yapılabilmesi adına kolaylık sağlar. Arapçadan Farsçaya, Çince'den Japoncaya, Yunancadan

³⁰⁰ Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, 1998, İstanbul, s.15.

³⁰¹ A. Göktürk, a.g.e., s.17.

³⁰² A. Göktürk, a.g.e., s.18.

³⁰³ A. Göktürk, a.g.e.

³⁰⁴ A. Göktürk, a.g.e., s.50-51.

Latinceye, Hintçeden Çinceye yapılmış ilk çeviriler böyle bir kültürel yakınlığın ya da ortak kültürün ürünleridir. Kültürel bir birliğin olmadığı durumlarda araya farklı bir dil daha girmiştir. Abbasiler 9. yüzyılda bazı kaynakların Yunancadan Arapçaya çevirisini Süryanice üzerinden gerçekleştirmiştir.³⁰⁵

Göktürk’e göre, her eser özgün bir yaratı olduğundan, çevirisi de bu özgün eser çerçevesinde, sınırları olan bir yaratma sürecidir. Her çeviride çevirmene ait izler görülebilse de bu oran yazın çevirilerinde daha sık görülür. Bunun başlıca sebepleri çevirmenin yeti, yetenek, kişisel özellikleri ve melekeleri gibi etkenlerdir.³⁰⁶ Çeviri bir nevi çevirmenin imzasıdır.

Yazın çevirilerinde çevirmen kaynak metindeki kurguyu hedef dilde yeniden ifade edebilmek için yaratıcılığını da sürekli kullanmak zorundadır. Bilimsel çevirilerde ise bilgi içeriği genelgeçer düzlemde aktarılır. Çeviriyi anlaşılır, net, açık seçik yapabilmesi için uzmanlık alanının terminolojisi içinde kalmaya çalışan çevirmen, yerleşik kavramları kullanırken, öznel yaratıcılığını da bastırarak çeviriye yansıtılamamaya gayret göstermektedir.³⁰⁷

3.1.1. Antik Çağda Çeviri Erkinliği

Göktürk, çeviriyi Antik Çağ döneminde doğada bulunan nesnelerin resim, dans, yazılı simge ve seslere dönüşmesiyle başlayan bir etkinlik olarak görmüştür.³⁰⁸

Antik Yunan’da çevirinin varlığı kabul edilmekle birlikte, kültürel üstünlük sağlamak amacıyla “araç” olarak kullanılmıştır.³⁰⁹ Yunan uygarlığından Roma uygarlığına geçildiğinde, çevirmenin varlığının artık kabul edildiği görülmektedir. Bu dönemde evrensel bilgiye erişmede

³⁰⁵ Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, 1998, İstanbul, s.53.

³⁰⁶ A. Göktürk, a.g.e., s.104.

³⁰⁷ A. Göktürk, a.g.e., s.104-105.

³⁰⁸ Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, 2010, s.29.

³⁰⁹ M. Yazıcı, a.g.e., s.30.

ve kültürel kimliğin bulunmasında en etkin araç olan çeviri, merkezi bir konuma getirilmiş ve yoğun bir çeviri etkinliği hareketine girişilmiştir.³¹⁰

Livius Andronicus tarihte ilk çevirmen olarak kabul edilir. Kendisi yaklaşık İÖ. 240 yılında Odisea'yı Yunancadan Latinceye koşuk biçiminde çevirmiştir.³¹¹

Antik çağda yaşayıp da çeviri eğitimi açısından önem taşıyan ikinci kişi Hieronimus'tur (İÖ 348-420). Vulgata olarak bilinen Kutsal Kitap çevirisi İbranice Eski Ahit ile Yunanca Yeni Ahit'in karşılaştırılmasıyla yapılmıştır.³¹²

Antik çağdan başlayarak yazı başta olmak üzere temel bilim dallarını Batı'ya ilk tanıtan ve Batı kültürünün temellerini ilk atan Yunan uygarlığı olmuştur. Çeviri, Yunan uygarlığında eğitim amacıyla bilgi edinmek üzere kullanıldığını ve Yunan uygarlığının, öteki Akdeniz ülkelerine kültürel üstünlüğünü, Mısır'dan edindikleri kaynaklara borçlu olduğunu gösterir. Bu dönemden başlayarak, çeviri etkinliğinin savaşlar sırasında çeşitli kimlikteki askerler arasında iletişim kurma ya da ticari amaçlı olarak gündelik yaşamın bir parçası olduğu öne sürülebilir. Buradan, Antik çağda bile hem yazılı hem de sözlü çeviri etkinliğinde bulunulduğu, ne var ki çeviriye bir "amaç" olarak değil, bir "araç" olarak bakıldığı sonucu çıkartılabilir.³¹³

3.1.2. Roma Medeniyetinde Çeviri Etkinliği

Romalılar bilgiyi Yunanlılardan aldıklarını kabul etmişler ve bir şeyin hem aslı hem de kopyasının, bir başka deyişle hem özgün olanın hem de çevirinin varlığını kabul etmişlerdir.³¹⁴

³¹⁰ Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, 2010, s.30-31.

³¹¹ M. Yazıcı, a.g.e., s.31

³¹² M. Yazıcı, a.g.e., s.35.

³¹³ M. Yazıcı, a.g.e., s.39.

³¹⁴ M. Yazıcı, a.g.e., s.42.

3.1.3. Doğu Medeniyetlerinde Çeviri Etkinliği

Doğu'daki çeviri etkinliklerine bakıldığında bilim ve teknikle ilgili metinlerin çevrildiği görülür. Bu dönemde soyut düşünme yeteneklerini geliştiren yazınsal alan, mitoloji veya felsefe ile ilgili yapıtların çevrilmeyişi, Antik çağdan kalan yapıtların çoğunun Roma ve Arap istilaları sırasında yok olması ya da bu konuyla ilgili eldeki kitapların Hristiyanlık veya Müslümanlık gibi tek tanrılı din anlayışıyla çelişmesidir. Bu gibi yapıtlar yerine, matematik, fizik ya da tıp gibi gündelik yaşamı ilgilendiren konu alanlarında çeviri yapılmıştır. Ayrıca bu kitaplardan bir kısmının Anadolu'da yaşayan Süryaniler tarafından ilk önce Yunancadan Süryaniceye, sonradan da Süryaniceden Arapçaya çevrilmesi ilgi çekicidir. Dolayısıyla çevirilerin kaynak dilden değil de, ikinci dilden yapıldığı anlaşılmaktadır.³¹⁵ İlk çeviri bürosu olarak Abbasi halifesinin 9. yüzyılda Bağdat'ta kurduğu "Beyt-ül-hikme" (bilgelik evi) sayılabilir. Bağdat Okulu, yaklaşık 200 yıl kadar varlığını sürdürmüştür. Bu okulun sona ermesiyle birlikte Mısır, Mağrip ve son olarak da 11-12. yüzyıllar arasında Toledo Okulu'nda devam etmiştir.³¹⁶

3.1.4. Osmanlı İmparatorluğunda Çeviri Etkinliği

Osmanlı döneminde ise çevirilerde tasavvuf eserlerinin ön planda olması dikkat çeker. Bunda Arapçanın bilim dili olması ve İslamiyet'in kabulüyle birlikte medreselerde ilgi alanının Tasavvuf 'la ilgili alanlara kayması yatar. Medreselerde eğitim dilinin Arapça olması nedeniyle bilgi doğu kaynaklarından doğrudan edinilmeye çalışılmış, bu yüzden ana kaynaklardan çeviri

³¹⁵ Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, 2010, s.44.

³¹⁶ M. Yazıcı, a.g.e., s.43.

yoluyla bilgi edinmek üzere, uzun süre Arapça ve Farsça öğrenimiyle zaman kaybedilmiştir. Edebiyat alanındaki çevirilere, Tanzimat döneminde 1840'lı yıllardan sonra başlanmıştır. Bu çeviriler, tiyatro gibi yeni türlerin Türk yazın geleneğine tanıtılmasına aracı olmuştur. Bu türün dışında en bildik Türkçe çeviriler arasında Petis de la Croix'un *Les mille et un Jours (Bin Bir Gece Masalları)* (1710-1712), Fenelon'un *Telemaque* (1699) ve Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* (1710) gibi yapıtları sayılabilir.³¹⁷

Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde çevirmen ihtiyacı dört şekilde karşılanmıştır. Birincisi, devşirme yoluyla yetiştirilenler arasından seçilenler, ikincisi Osmanlı uyruğu Hristiyan azınlık, üçüncüsü ya komşu ülkelerden kaçıp Osmanlıya sığınan ya da macera düşkünü olan Alman, Macar, İtalyan kökenli kimseler, dördüncü olarak da zaman akışı içerisinde özellikle elçiliklerin kurulmasıyla birlikte teknik konularda yetiştirilmek üzere dış ülkelere gönderilen öğrenciler ile karşılanmıştır.³¹⁸

3.1.5. Cumhuriyet Döneminde Çeviri Etkinliği

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Hasan Ali Yücel'in 1940'lardan 1960'lara kadar devam eden çeviri etkinliği göze çarpar. Sabahattin Eyüboğlu ve Nurullah Ataç dönemin önde gelen yazar-çevirmenlerindendir. Tercüme Bürosu 1940 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur ve büronun çıkardığı Tercüme Dergisi, yedi yılda 42 sayı ve 7 cilt yayımlanmıştır. O dönem Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Hasan Ali Yücel'in önderliği ile yayınlanan bu dergilerde Batı'da Aydınlanmaya yol açtığı düşünülen kültürlerin ürünlerinin

³¹⁷ Mine Yazıcı, *Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları*, 2010, s.45-46.

³¹⁸ M. Yazıcı, a.g.e., s.48.

çevirilerine öncelik verilmeye çalışılmıştır. Dergide önce Yunan ve Latin edebiyatlarından, ardından Fransız ve İngiliz klasik edebiyatından çeviriler yer almıştır.³¹⁹ 1960'lı ve 80'li yıllar arasındaki dönemde Yunanca, Latince, Almanca, Fransızca bilimsel yapıtlar yerini İngilizce yapıtların çevrilmesine bırakmıştır.³²⁰ 1980'li, 2000'li yıllara gelindiğinde dünyada çok dilli çeviri etkinliğinin ağırlık kazanmasıyla birlikte, ülkemizde çeviriler irdelenip sorgulanmaya ve bu alanda kuramsal çalışmalar yapma gereği ortaya çıkmaya başlamıştır.³²¹

³¹⁹ Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, 2010, s.59-60.

³²⁰ M. Yazıcı, a.g.e., s.62.

³²¹ M. Yazıcı, a.g.e., s.63.

3.2. Bulgar Edebiyatından Türkçeye Yapılan Edebi Çeviriler

Türkçe sözcükler Bulgar edebiyatına yerleşmeden önce konuşma diline geçmiştir. Hemen hemen bütün Bulgar halkı Türkçe anlıyor ve konuşuyordu. Bunun için Bulgar edebiyatının Uyanış döneminde (1762- 1878) yapıtlar veren yazarlar, Türkçe sözcük kullanmak zorunluluğunu hissetmişlerdir.³²²

Dillerin birbiriyle teması ve doğal olarak bunların konuşucularının birbirinden sözcük almaları o dili tanımalarıyla da alakalıdır. Alıcı dilin konuşucusu, verici dili iyi tanması veya orta seviyede aşına olması ki buna iki dillilik (bilinguizm) diyoruz, bu durumdaki biri, karşı dilden alacağı sözcüğü ses ve dil özelliklerine dikkat ederek alır. Buna *ödünç sözcük (load word)* denmektedir. Verici dili iyi tanımaması ve o dilin ses değerlerini tam olarak alışık olmaması, alıntı yapma sırasında birçok farklı değişiklikler yapmasına sebep olur. Bu tür alıntılara *melez sözcük (hybrid word)* denmektedir. Dil ilişkilerinde ve diller arasındaki alıntılarda karşılaştığımız en sık durum melez sözcük alıntılarıdır. Bu tür alıntılarda, sözcüğün ses ve anlam değerleri değiştirilerek alınan dile göre uyarlanır. Bu alıntılarda sözcüklere alıcı dilin sesleri hatta yapım ve çekim ekleri katılır. Örneğin, *begliçiyiski (бегличийски)*- beylik ile ilgili olan, *kümürdjiyski (кюмюрджийски)*- kömürcülük vb.³²³

Türkçe konuşan Bulgar halkı, bu sayede Bulgar dilini geliştirmeye başlamıştır. Bulgarcaya çok sayıda Türkçe sözcük geçtiği için Türkçe deyimler de geçmiştir. İlk önce Bulgar

³²² Zeynep Zafer, “Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler”, Bir, S:8, İstanbul, 1997, s.145.

³²³ Abidin Karasu, **Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler, Bulgarca-Türkçe Ortak Söz Varlığı**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2010, s.27.

halkı Türkçe deyimleri orijinal olarak kullanmış, zamanla da bu deyimleri Bulgarcaya çevirerek kendi diline de birçok Türkçe deyim kazandırmıştır.³²⁴

Bulgar halkı Türkçeyi o kadar benimsemişti ki, 1878 yılından önce İstanbul'da Bulgarca gazete ve dergi çıkartan Petko Raçov Slaveykov, Kiril alfabesiyle pek çok orijinal Türkçe şarkı, türkü, deyim ve atasözüne yer vermiştir. Bu şekilde Bulgar halkı yalnızca sözlü olarak değil, basın aracılığıyla da Türk dili ve edebiyatı ile tanışma imkanı bulmuştur. Bulgaristan bağımsızlığına kavuştuktan sonra, Bulgar yazı dilini oluştururken Türkçeden geçen pek çok sözcük kullanım dışı bırakılmıştır. Ancak bu sözcükler halk arasında hala kullanılmaktadır. Bazı Bulgar filolog ve yazarlar Türkçe sözcüklerin kullanılmaması konusunda çaba göstermelerine rağmen, Bulgarcaya geçmiş olan havlu (хавлия), haydut (хайдутин), pınar (бунар), çeşme (чешма), peyke (пейка) gibi bazı Türkçe sözcükler, halk tarafından iyice benimsendiği için günümüzde de varlıklarını sürdürmektedir.³²⁵

Bulgar şairi Hristo Botev'in şiirlerinde Türkçe sözcüklerin var oluşu ve bu sözcüklerin yerine Bulgarca olan karşılıkları kullanıldığında anlam değişikliğine, mecaz ve nüktelerin değerlerini yitirmelerine yol açtığını görmek, Türkçenin Bulgar şiirinde de işlevsel olduğunun kanıtıdır. Hristo Botev sayıca çok olmayan şiirlerinde 30'dan fazla Türkçe sözcük kullanmıştır. Kırçaliya (Кирджалия), bayrak (байрак), serdarın (сердарин), bair (баир), hamam (хамам) vb. 1985 yılında Bılgarski pisatel yayınevinde basılan Çağdaş Bulgar Aşk Şiiri antolojisiinde 130 şairin şiirleri yer almaktadır. Bu şiirlerde geçen Türkçe sözcüklerin toplam sayısı 89 olup,

³²⁴ Zeynep Zafer, "Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler", Bir, S.8, İstanbul, 1997, s.146.

³²⁵ Z. Zafer, a.g.m., s.146.

yenilenme ve türevlerle bu sayı 100'ü aşmaktadır. Anlam bakımından çoğunun Bulgarcada karşılıkları da vardır.³²⁶

Eski Bulgar Edebiyatı çerçevesinde, IX. yüzyılda Kiril ve Metodiy kardeşlerin alfabeyi geliştirdikleri ve dinsel metinlerden ilk çevirileri yaptıkları bilinmektedir. Bizans egemenliği döneminde, özellikle Orta Çağ etkilerinin 18. yy sonuna kadar devam etmesiyle edebiyat alanında önemli gelişmeler gözlenmez. Bulgarlar, tarih boyunca önce Rum Patrikliğine karşı Bulgar Kilisesini ayakta tutmaya, Osmanlı egemenliğine girdikten sonra dini açıdan Rum, siyasi açıdan ise Bulgarların iddiasıyla Osmanlı egemenliğinden kurtulup siyasi bağımsızlık kazanmaya yönelik mücadele vermiştir. Yeni Bulgar Edebiyatı, Osmanlı Egemenliği döneminde Bulgaristan'ın, Kırım Savaşı öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılan ve bazı edebiyatçılar tarafından Uyanış Devri Edebiyatı olarak da adlandırılan dönem edebiyatıdır. Bu dönemde Paisiy Hilendarski'nin Slav Bulgar Tarihi adlı eseri ilk eser olarak kabul edilir. Ardından halkın eğitimini amaçlayan Sofroniy Vračanski'nin dini kitapları gelir. Neofit H. Bozveli, Neofit Rilski isimlerinin yanında Petır Beron da eğitime katkısı bulunan yazarlar olarak anılır. Bu devirde özellikle masal çevirileri ön planda olmuş, bunun yanında şiir, dram, hikaye, lirik şarkı, destan, anı, fıkra türlerinde eserler ortaya konulmuştur.³²⁷ Bulgar edebiyatının uyanış döneminde yapıtlar ortaya koyan bütün yazar ve şairler eserlerinde Türkçe sözcüklere yer vermişlerdir. Bu yazarlar, halk diline yakın olmaları, Bulgar yazı dili o dönemde henüz oluşmadığı ve Türkçeden geçen sözcüklerin Bulgarcada karşılığı bulunmadığı için, Türkçe sözcüklere yer vermek zorunda kalmışlardır. Yazarlar aynı zamanda, Türkçe sözcükler yerine Rusça sözcükleri kullanmaya çaba

³²⁶ Kadriye Cesur, **Çağdaş Bulgar Şiirinde Türkçe Unsurlar**, Balkanlar'da Türk Kültürü, S:14, 1995, Bursa, s.13.

³²⁷ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.9.

göstererek bazı Türkçe sözcükleri kullanım dışı bırakmaya çalışmışlardır.³²⁸ Örneğin Uyanış döneminde ve sonrasında yapıt veren İvan Vazov (1850-1921) Bulgar yazı dilinde yeterinde Bulgarca sözcük bulunmadığı ve aynı zamanda bu tür sözcükler kullanan bazı Bulgar kahramanların kültür seviyesinin düşük olduğunu göstermek amacıyla, Türkçe sözcükleri kullanmıştır. Diğer Bulgar yazarı Aleko Konstantinov (1863-1897) da İvan Vazov gibi yazı diline ait olmayan Türkçe sözcükleri Bulgar kahramanlarının kültür seviyesinin düşük ve ruhsal yapılarının basit olduğunu göstermek amacıyla kullanmayı yeğlemiştir.³²⁹ Bu Bulgar yazarlar hiçbir zaman Türk dünyasını incelemeyi hedeflememişlerdir ve genelde olumsuz Türk tiplerini betimlemişlerdir. Onlar, olumlu bir Türk kahramanı betimlemeyi düşünmedikleri için bu kahramanların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtan Türkçe sözcük dağarcığına alaycı bir yaklaşım göstermişlerdir.³³⁰

19. yüzyılın ikinci yarısında, sadece Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşayan azınlıkların Osmanlı Türkçesi öğrenme ihtiyacı değil, aynı zamanda Türklerin beraber yaşadıkları toplumun da dillerini öğrenme ihtiyacı doğmuştur. Midhat Paşa'nın³³¹ bu sorun ve sorunun çözümü için gösterdiği çabalar göz ardı edilemez.³³² Mithat Paşa, Rusçuk'ta 1862-1866 yılları arasında görev yapmış mülki ve adli yeniliklerin yanında eğitim alanında çok önemli uygulamalara imza atmıştır. İlerici fikirleriyle öne çıkan valinin, orada gerçekleştirdiği yeniliklerden birisi

³²⁸ Zeynep Zafer, "Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler", Bir, S:8, İstanbul, 1997, s.146-147.

³²⁹ Z. Zafer, a.g.m., s.147.

³³⁰ Z. Zafer, a.g.m., s.147.

³³¹ Asıl adı Ahmet Şefik olan Midhat Paşa (1822-1884), 3.5 yıl süren Rusçuk Vilayeti valiliği görevi sırasında Türkçe ve Bulgarca dillerinde "Tuna" gazetesini yayımlatmıştır. Bu gazete, Osmanlı Devleti'nde yayımlanan ilk vilayet gazetesi olma özelliği taşımaktadır. Türkçe ve Bulgarca kitaplar basılan bir matbaa da açtırmıştır.

³³² Zeynep Zafer, **Bilgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, (Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура "Международна научна конференция), Veliko Tırnovo, Veliko tırnovski universitet "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", 2007, s.465.

islahhaneler kurarak fakir Müslüman ve gayrimüslim çocukların eğitim görmelerini sağlamak ve meslek edindirmek olur. Okulda umumi olarak Türkçe ve Bulgarca dersi alırlar.³³³

Çağdaş Bulgar edebiyatı, 20. yüzyılın başındaki tarihi ve toplumsal olaylarla şekillenen döneme işaret eder. Bu dönemde Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı yaşanır. Balkan Savaşları'nın öncesinde başlayan özgürlük söylemleriyle, halkın bir karanlığın içinde bulunduğu konuşulur. Savaşların sona ermesiyle de yoğun bir şekilde sürecin tarihselleştirilmesine geçilir. I. Balkan Savaşı ile Bulgar milliyetçiliğinin hızlı bir şekilde sembolleştirilmesi için anıtlar dikilir, tarihi ve edebi çalışmalar hız kazanır. Balkan Savaşlarıyla “kurtuluş, çağdaş yaşam ve adalet” söylemleri artar. Bulgar sanatçılar, Osmanlı himayesi altında bulundukları dönemde eğitim alanında kalkınmalarını sağlayan eserler vermiş; Fransız İhtilali'nden sonra ise körüklenen milliyetçilik duygularıyla nefret söylemleri içeren ürünler ortaya çıkmıştır. Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla çarlık rejimi ve baskıcı idareye bir başkaldırı niteliğinde eserler yazılmış; Sosyalist rejimin ilanından sonra ise edebiyatçılar, bu ideoloji doğrultusunda eser üretmeye mecbur bırakılmıştır. Sosyalist rejimin çöküşüyle de bu kısıtlama ortadan kalkarak sanatçılar diledikleri yönde eser üretebilmişlerdir.³³⁴

Bulgar aydınlarının bazısı, vatandaşı oldukları imparatorluğun resmi dilini öğrenmek gerekliliğini fark etmişlerdir. Bu bağlamda ilk olarak iki dilli sözlükler, alfabe kitapları ve gramer kitapları hazırlanmaya ve yayımlanmaya başlanmıştır. Kısa bir süre sonra Bulgarcaya karşı bir ilgi uyanmaya başlamış, Türk yazarlar Bulgarca alfabe ve gramer kitapları yayımlamışlardır.³³⁵

³³³ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.29.

³³⁴ A. Karasu, a.g.e, s.12-17.

³³⁵ Zeynep Zafer, **Bilgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура “Международна научна конференция, VelikoTirnovovo, Velikotirnovski universitet “Sv. Sv. Kiril i Metodiy”, 2007, s.465.

1977-78 Osmanlı Rus Savaşına zemin hazırlanmış ve savaşın ardından Bulgaristan kısmi bağımsızlığını kazanmıştır. O dönem öncesi ve sonrasında esen milliyetçilik akımıyla birlikte artan ayrımcılık ve nefret söylemleri Bulgar edebiyatında yerini bulmuş, Bulgar halkında şoven duygular yaratılmıştır. Bu sürecin Müslüman halka yaşatılan acı ve göç süreçlerine etkisi yadsınamaz. Dolayısıyla Türkçeye çevrilecek eserler arasında gerek çevirmenlerin gerekse o dönem yayınevlerinin tercihi; halklar arasındaki yaşanmışlıkları nefret söylemleriyle değil, hümanist duygular ve objektif bir şekilde ele alan yazarlar yönünde olmuştur. Bu yönde yazan isimlerin başında Yordan Yovkov ve Elin Pelin yer alır.³³⁶

Varlık dergisi, çıkış yılı olan 1933'ten itibaren Yugoslav, Yunan ve Bulgar edebiyatına en çok yer veren dergidir. Bulgar edebiyatından Acaroğlu gibi birçok edebiyatçı da çeviri yapmıştır.³³⁷ Türkiye'deki çeviri Bulgar edebiyatı başlangıcı olarak Prof. Ali Haydar Taner'in, Temmuz 1933 yılında Varlık dergisinde yayımlanan A. Nikolova'nın Kurban öyküsü çevirisi kabul edilebilir. 1939 yılında Zeki Tunaboğlu'nun çevirmenliğini yaptığı, K. Konstantinov'un Otbor Yunatsi uzun öyküsü, Başbozuklar Alayı başlığı ile ayrı bir kitap olarak yayımlanmıştır.³³⁸ Elin Pelin'in Suç öyküsü gazeteci yazar Mustafa Şerif Alyanak tarafından 1940 yılında, Angelinka öyküsü 1942 Adem Şakar tarafından çevrilmiştir ve Varlık dergisinde yayımlanmıştır. 1943 yılında Yordan Yovkov'un Asiye öyküsü Yücel dergisinde, Albena ve Serseri öyküleri Varlık dergisinde yer bulur. Aynı yıl Dimitr Şişmanov'un Svilenka öyküsü de Varlık'ta çevrilir. 1944'te Elin Pelin'den Konuk öyküsü Adem Şakar tarafından çevrilerek Varlık'ta boy gösterir. Aynı yıl Angel Karaliyçev'den Dönme Osman da çevrilerek yine Varlık dergisinde yayımlanır.

³³⁶ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.17.

³³⁷ Behçet Necatigil, "Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler", Türk Dili, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., S.322, 1978, s.128.

³³⁸ Zeynep Zafer, **Bilgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура "Международна научна конференция, VelikoTirnovovo, Velikotirnovski universitet "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", 2007, s.466.

En popüler yazarların arasında olan Elin Pelin 1945'te de Sağdıçın Konukları öyküsü yine Adem Şakar tarafından çevrilir. Aynı yıl Bir Ülkücü ile Sinek öyküsü ile çevrilen bir diğer yazar da Kiril Hristov olur. 1949 yılında ise Oğuz Peltek, Elin Pelin'in Andreşko öyküsü bu sefer Seçilmiş Hikayeler Dergisinde yayımlanmak üzere çevirir. Burada bahsi geçen çevirmenler Bulgaristan göçmeni olup, çevirileri ilk elden yapmış kişilerdir.³³⁹

1941 yılında A. Konstantinov'un en meşhur eseri Bay Ganyu, Ömer Kaşif Nalbantoğlu tarafından Bay Ganü, Çağdaş Bir Bulgar Hakkında İnanılmaz Hikayeler adıyla yayımlanmıştır. Bu çevirilerin hepsi Bulgaristan göçmenlerinin eserleridir.³⁴⁰

Varlık dergisi 1937 yılında Boyan Penev'in Bulgar Edebiyatında Realizm adlı eserini Rüştü Akyürek çevirisi olarak yayımlamıştır.³⁴¹

Ülkemizdeki Bulgar nesirlerinin çevirisinde en iyi çevirmenlerden olan M. Türker Acaroğlu³⁴² 1944 yılında Edin za vsiçki (Birimiz Hepimiz İçin) çocuklar için öykü derlemesini çevirmiştir. İki yıl sonra Bilgarski prikazki (Bulgar Masalları) basılmıştır.

1930'lardan başlayarak günümüze kadar çevrilen edebi eser sayısı ilk basımları dikkate alındığında 142'dir. Sadece 1960-1980 yılları arasında çevrilen kitap sayısı 60'tır. Bu sayıdaki artışın sebepleri incelendiğinde Bulgar yönetiminin sol düşüncüyü ülkemizde tanıtmak için planlı bir politika uyguladığı görülmektedir. Bu planlı propaganda faaliyetlerine Türkiye'den gönüllü olarak cevap veren yayınevi sahipleri, gazeteci, yazar ve çevirmenlerin etkili bir rolü olmuştur.³⁴³

³³⁹ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.47.

³⁴⁰ Zeynep Zafer, **Bilgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, (Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура "Международна научна конференция), VelikoTırnovo, Velikotırnovski universitet "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", 2007, s.466.

³⁴¹ Behçet Necatigil, "Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler", Türk Dili, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., S.322, 1978, s.132.

³⁴² Mehmet Türker Acaroğlu (1915-2016) sadece çeviri yapmamış, edebi eleştiriler yazmış, kütüphanecilik, tarih, folklor ve çeviri alanında da eserler vermiştir.

³⁴³ Yıldız Mutlu, **Türkiye'de Bulgar Edebiyatı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2018, s.136.

1966 yılında Tahir Alangu, Yordan Yovkov'un Çiflikit kray granitsata (Sınırdaki Çiftlik) romanını Almanca çevirisinden çevirmiştir. 1968 yılında Yordan Yovkov'un öykü derlemesi İndje (İnce) Nihal Yonol tarafından Fransızca çevirisinden çevrilmiştir.³⁴⁴

1967 yılında, M. Türker Acaroğlu'nun en değerli eserlerinden biri olan Antalogiya na bilgarskiya razkaz (Bulgar Hikayeleri Antalojisi) çevrilmiştir.³⁴⁵

Bulgaristan hükümetinin sol düşünceyi kendi ülkesinde yaymak amacıyla uyguladığı farklı bir politika daha vardır: sol görüşü benimsemiş olan Türk yazarların kitaplarını Bulgarcaya çevirterek ülke içinde yayımlanması sağlanır. Komünist düzenin Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı politikalarını değiştirip, baskıcı bir yaklaşımla Türk okullarını kapatmasından (1948) sonra, Türkiye'de sosyalist rejimi savunan yazarların eserleri çevrilerek ülke içinde dağıtımı yapılmıştır. Bu çeviriler siyasi sol düşünceyi yaymak maksadı gütmektedir. Aynı zamanda, 'Bakınız Türk olan bu yazarlar da bu rejimi savunuyor' mesajı iletilmek istenmiştir. Bu amaca hizmet etmiş olan Narodna Prosveta yayınevi devlet eliyle desteklenmiştir. Türk yazarlardan Nazım Hikmet (Moskova Senfonisi, 1957), Sabahattin Ali (Kuyucaklı Yusuf, 1966), Fakir Baykurt (Amerikan Sargısı, 1967), Orhan Kemal (Gurbet Kuşları, 1966), Yaşar Kemal (İnce Memed, 1958), Aziz Nesin (Zübük, 1963), Mahmud Makal'ın (Hayal ve Gerçek, 1965) eserleri Bulgaristan'da basılmıştır.³⁴⁶

Sosyalist propaganda kitaplarının ülkemizde çevrilerek basılması 1980 sonrası hız kesmeye başlar. 1980-2000 yılları arasında çevrilmiş kitap sayısı 20'dir. Bu kitapların arasında 1 adet tiyatro oyunlarının toplandığı kitap, 3 roman, 6 öykü ve 10 şiir kitabı vardır. Bu dönemde

³⁴⁴ Zeynep Zafer, **Bilgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite- Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, Българската литература в Турция, Балканите- Език, История, Култура "Международна научна конференция, VelikoTirnovovo, Velikotirnovski universitet "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", 2007, s.467.

³⁴⁵ Zeynep Zafer, a.g.e., s.466.

³⁴⁶ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.21.

öne çıkan tür şiir olup, şiir çevirilerini yapan isimler arasında Fahri Erdinç, Kemal Özer, Özdemir İnce, Ataol Behramoğlu ve Cevat Çapan isimleri dikkat çekmektedir. Fahri Erdinç dışında adı geçen çevirmenler Bulgarca bilmedikleri için yaptıkları çeviriler ikinci dildendir. Çevirisi yapılan 4 romandan üçünün konusu da sosyalist propaganda özelliği taşımaktadır. ‘*Yan Bibiyan*’ isimli Elin Pelin’in çocuk romanı bu dönemde çevirisi yapılan tek çocuk romanıdır. Öykü kitaplarında çocuk öykü ve masalları ön plandadır. Acaroğlu’nun Yordan Yovkov’dan çevirdiği Pesenta na koleletata (Tekerleklerin Türküsü) dışında diğer 5 öykü kitabı çocuk edebiyatı örneklerindendir.³⁴⁷ Çeviri faaliyetleri kısa bir durgunluk dönemi geçirse de Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 yılında gerçekleşen göç ile yeniden hız kazanır. Çevirmenlerin ortak tercihi ayrılıkçı, Türk kimliğini kötüleyen söylemlerin bulunmadığı konular yönündedir. 2000-2018 yılları arasında yapılan çeviri sayısı 42’dir.³⁴⁸

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında en yaygın edebi tür olan çocuk şiirlerinde, şairlerin bilinçaltına güçlü bir şekilde yerleşen, milli varlığı devam ettirme kaygısıyla birlikte gelen, öğreticilik işlevi dikkati çekmektedir. Bu kapsamda; birçoğu öğretmen olan çocuk şairlerinin aile, ana dili, tabiat ve mevsimler, hayvanlar, meslekler, asimilasyon tehlikesi, dini inançlar ve konjonktürel olarak da siyasi yönetim sistemi (sosyalizm) ile ilgili şiirler yazdığı görülmektedir.³⁴⁹

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının, çağdaş edebiyat eserlerinin hemen hepsi şiir türündedir. Bulgaristan Türkleri, çocuk şiirlerine ağırlıklı olarak birer eğitim aracı olarak yaklaşmışlar ve çocuk şiirlerinde didaktik unsurlara yoğun bir şekilde yer vermişlerdir. Çocuk şiirlerindeki bu yaklaşım; söz konusu türün tematik dağılımında da kendisini göstermekte ve aile,

³⁴⁷ Yıldız Mutlu, **Türkiye’de Bulgar Edebiyatı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2018, s.111.

³⁴⁸ Y. Mutlu, a.g.e., s.136.

³⁴⁹ Atıf Akgün, **Bulgaristan’da Türk Çocuk Edebiyatı**, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir, 2012, s.388.

millet, vatan ve doğa sevgisini işleyen şiirler, Bulgaristan Türkleri çocuk şiirleri arasında büyük yer kaplamaktadır.³⁵⁰

Bulgar dilinden Türkçeye kitap olarak yapılan edebi çeviri sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Edebi anlamda çeviri süreci 1930’larda başlamış, yıllara göre değişkenlik göstererek günümüze kadar toplamda 142 gibi bir sayıya ulaşmıştır.³⁵¹

3.3. Çeviride Yöntem

Bulgarca Hint- Avrupa dil grubunun Avrupa Kolu’nun, Slav Dilleri grubuna aittir. Slav Dilleri, “Batı Slav Dilleri, Doğu Slav Dilleri ve Güney Slav Dilleri olmak üzere üç alt gruba ayrılır.”³⁵² Çekçe, Lehçe, Sorbça (Yukarı Sorb dili ve Aşağı Sorb Dili) ve Slovakça dillerini Batı Slav Dilleri içinde; Rusça, Ukraynaca ve Belarusça dilleri Doğu Slav Dilleri içinde; Güney Slav Dilleri’nde ise Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Slovence, Bulgarca ve Makedonca dilleri yer alır.³⁵³

Yazıcı’ya göre çevirinin yaratıcı bir eylem olduğunun kabulü, çevirinin, bilim dalı olarak görülmesine sebep olmuştur.³⁵⁴

Çeviriyi kültürel bir aktarım, bir eylem olarak tanımlayan Ender Ateşman, hedef metnin işlevini önem sırasında en öne koyar. Ayrıca, metinlerin anlam kazanmasının diğer metinlerle olan ilişkileri içerisinde olacağını söyler.³⁵⁵

³⁵⁰ Atıf Akgün, **Bulgaristan’da Türk Çocuk Edebiyatı**, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir, 2012, s.388.

³⁵¹ Abidin Karasu, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014, s.17.

³⁵² Ali Akar, **Türk Dili Tarihi**, Dönem- Eser- Bibliyografya, Ötüken, 2005, s.15-17.

³⁵³ Roland Sussex, Paul Cuddeby, **The Slavic Languages**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s.2.

³⁵⁴ Mine Yazıcı, **Çeviribilim Temel Kavram ve Kuramları**, 2010, s.15.

³⁵⁵ Ender Ateşman, “Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:18, S:2, 2001, s.31.

Gülfidan Ayvaz'a göre "Sözcükler mi anlam mı sorusuna cevap verilmeye çalışıldığında sözcüklerin tek başlarına çeviride yetersiz kaldığı görülmektedir. Çevirinin kaynak metne sadık kalınarak yapılması hedef kitle özelliklerinin yok sayılmasına sebep olmaktadır. Atasözleri ve deyimlerin oluşturulma sebebi her dil için farklıdır. Bu sebeple kalıplaşmış bu tür ifadeler kaynak kültürün varlığını yansıtır ve hedef metnin alıcısına uygun ifadelerle hedef kültürde aynı anlamı karşılayacak biçimde çevirisi yapılmalıdır."³⁵⁶

Mehmet Demirezen, çevirinin karmaşıklığından bahsederek, çevirilerde kayıp sorunlarına dikkat çeker. Dünyadaki dil yapılarının farklılıkları sebebiyle de çevirilerde kayıpların kaçınılmaz olduğunu söyler.³⁵⁷

Çeviri kayıpları dolayısıyla kusursuz bir çevirinin olamayacağını söyleyip, çeviri yanlışlarını da çeviri sırasında gerçekleşen bilgi kaybına dayandırır.³⁵⁸

3.4. Çeviride Kayıplar Sorunu

Çevirilerde, çevirmenden kaynaklı çeşitli hatalar veya dillere bağlı zorluklar dolayısıyla çeviri kayıpları olmaktadır. Bu kayıpları ve sebeplerini şu şekilde sayabiliriz:³⁵⁹

1. Ses yapıları: Dünyada, konuşulan yaklaşık 3500 dilin de ses yapıları birbirinden farklı ve özgündür. Her dilin ayrı vurguları, ayrı bir ritmi vardır.

³⁵⁶ Gülfidan Ayvaz, "Sözcükler, Söz Öbekleri, Deyimler ve Atasözlerinin Çevirisi ve Çeviri Eylemine Etkisi", SAÜ Fen Edebiyat Dergisi, 2013, s.220.

³⁵⁷ Mehmet Demirezen, "Çeviride Kayıplar Sorunu", Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, S:1, 1991, s.115.

³⁵⁸ M. Demirezen, a.g.m., s.115.

³⁵⁹ Mehmet Demirezen, "Çeviride Kayıplar Sorunu", Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, S:1, 1991, s.115-125.

2. Sözcük dağarcığı: Çeviride kayıplara sebep olan bir durum da sözcük dağarcığıdır. Hedef dil ile kaynak dilin sözcük dağarcıkları arasındaki fark, çeviriyi yaparken eşdeğer sözcük bulmayı etkileyerek çevirmeni zorlar.

3. Sözdizimleri: Örneğin, Türkçe, özne-nesne-yüklem dizisindeyken Bulgarca da bu yapı özne-yüklem-nesne şeklindedir. Dizim sıralarına dikkat edilmediği takdirde çeviride, bazı sözcük veya sözcük grupları atlanmış ya da başka yapılar uydurulmuş olabilir. Kaynak metinlerde yazarın uzun veya kısa cümleler kurması, ağdalı, dolambaçlı bir dil kullanması gibi nedenler, çeviride sözdizimsel sorunları ortaya çıkarır. Böyle metinlerde çevirmenin, dilbilgisi kurallarına göre çeviri yapıp yapmadığı sorunu vardır.

4. Anlam: Çevirilerde biçim, anlam ve anlatım açısından eşdeğerliği tutturmak için çabalansa da hepsinin birden olması mümkün değildir. Ya anlatımdan ya da anlamdan birisinde çeviri zorluğu dolayısıyla kayıp olur. Deyimler, öz adları ve eğretilmeler, anlam çevirisi açısından çevirmeni en çok zorlayan yapılardır .

5. Biçem kaybı: Eşdeğerliği sağlamak için, noktasına virgülüne kadar yapılan çevirilerde, çevirmen, anadiline yabancılaşır.

6. Kültürel farklılıklar: İnsanların dünya görüşünü yansıtan kültür, dilin de yaratıcısıdır. Her kültür kendine ait değerlerini sözcüklere yansıtır. Örneğin, İngilizcede *geçmiş olsun, sıhhatler olsun, sağlık olsun* gibi deyişler yoktur. Türkçede *yenge, elti, baldız, görümce* kavramları, İngilizcede *sister-in-law* ile karşılanırken, İngilizcede *aunt*, Bulgarca da *леля* (*lelya*) sözcüğü hem hala, hem teyze karşılığı olarak kullanılır. Bu tür sözcüklerin anlamının örtük kalmaması için özel bir şekilde çevrilmesi gerekir. Kültür, çeviride sınırlayıcı, çevirmene zorluk çıkaran bir etkidir. Bulgarca da *леля* (*lelya*) sözcüğü hem hala hem teyze karşılığı olarak kullanılır.

7. İkinci elden çeviriler: Bu tür çeviriler daha çok olumsuzluklarla doludur. Kayıplar sorunu iki katına çıkabilir. Bu tür çevirilerde, özgün dil bir ara dile çevrilir, sonra bu ara dil bir özgün metinmiş gibi benimsenip bir başka dile çevrilir.³⁶⁰

Çevirmenler tarafından yapılan en bariz hatalar arasında sesteş sözcükler ile ilgili olanlar önemli yer tutmaktadır. Bunun nedeni aynı sesletime ya da yazılışa sahip bazı sözcüklerin farklı bir anlam taşımasıdır. Sesteş sözcükleri bilmek ve tanımlamak, tüm yabancı dillerde olduğu gibi Bulgarca'yı öğrenen veya bu dili kaynak ya da hedef dili olarak çeviri sürecinde kullanan kişiler açısından büyük önem taşımaktadır.³⁶¹ Örneğin Fransızcadan hem Türkçeye hem de Bulgarca'ya giren “magazin” sözcüğü, her iki dilde de sık kullanılan bir ögedir. Bulgarcada en çok kullanılan “dükkan”, “mağaza” anlamı ile Türkçedeki “sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış kişilerle ilgili haber ve yorum” gibi tamamıyla farklı anlamları, çeviride ciddi sorun oluşturabilirler.³⁶² Bulgarcada “rebeze” (geveze) sözcüğü, zaman içinde Türkçedeki anlamından uzaklaşarak “şımaran, şıarmış olan kimse” anlamında kullanılmaktadır. Türkçede ise bu sözcük “çok konuşan, çenesi düşük, gevşek ağızlı” ve “sır saklamayan, boşboğaz, ayran ağızlı” anlamlarını içermektedir.³⁶³

Kayıpsız çeviri mümkün değildir. Fakat çevirinin en az kayıpla yapılabilmesi çevirmenin sorumluluğundadır. Bunun için dillerin ve kültürlerin özümlemesi gerekmektedir. Çeviride kayıplar, çevirmenden, kültürden ve dil yapılarından kaynaklanan bir sorundur.³⁶⁴

Çeviri odağına hedef metnin işlevinin konulduğu durumlar çevirmenin sorumluluğunu arttırarak daha yaratıcı olmaya zorlar. Bu bakışta asıl metin sadece anlamın veya işlevin ortaya

³⁶⁰ Mehmet Demirezen, “Çeviride Kayıplar Sorunu”, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, S:1, 1991, s.115-125

³⁶¹ Sadık Hacı, **Bulgarca-Türkçe Sesteş Sözcükler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2013, Ankara, s.58.

³⁶² S. Hacı, a.g.e., s.60-61.

³⁶³ Sadık Hacı, **Bulgarca-Türkçe Sesteş Sözcükler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2013, Ankara, s.66.

³⁶⁴ Mehmet Demirezen, “Çeviride Kayıplar Sorunu”, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, S:1, 1991, s.126.

ıkarılmasına yarayan bir materyal niteliğindedir. Çevirmen, eviri süreci boyunca yaptığı çevirinin hedef kültürdeki işlevini göz önünde bulundurmak zorunda kalır. Aktarıcı değil yaratıcı durumuna gelen çevirmenin işi zorlaşır.³⁶⁵

İyi bir eviri yapabilmek, eviri yapılacak konuda sahip olunan bilgiyle doğru orantılıdır. evirmenin o konuda yazabilecek seviyede olması gerekir.³⁶⁶

Çeviride karşılaşılan sorunları çözmek için bazı yöntemleri vardır. Bunlar, kaynak metindeki sözcüğü olduğu gibi bırakmak, metin içinde açıklama yapmak, dipnot yazmak, başka sözcüklere ifade etmek veya çevrilemediği ve bütün açısından anlamsız olduğu için atlayıp eksik bırakmak.³⁶⁷

Çeviride, kaynak dil okuyucuları üzerinde yaratılan etkinin hedef dil okuyucuları üzerinde de oluşturulması sağlanmaya çalışılır.³⁶⁸

3.5. Deyimlerin evirisi

Çeviride sıkça eşdeğerlik ve yeterlilik kavramlarından bahsedilmiş olursa da kullanımlarında çeşitli belirsizlikler, sorunlar bulunmaktadır. Kaynak metinlerle hedef metinlerin öğeleri arasında bir ilişkiyi göstermeleri tek belirgin özellikleridir. Bu iki kavram bazen eşanlamda kullanılır, bazen de “karşılık” gibi bambaşka bir kavramla yer değiştirir.³⁶⁹

³⁶⁵ Ender Ateşman, “Kültürel Farklardan Kaynaklanan eviri Sorunları ve çözüm nerileri”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:18, S:2, s.32.

³⁶⁶ E. Ateşman, a.g.m., s.32.

³⁶⁷ E. Ateşman, a.g.m., s.32.

³⁶⁸ Mehmet İli, “İngilizce Deyimlerin Türkçeye evirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve zm Yolları”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, Ekim 2015, s.112.

³⁶⁹ Akşit Göktürk, **eviri: Dillerin Dili**, 1998, İstanbul, s.60.

Göktürk'e göre, eşdeğerlik, yazın çevirisi için vazgeçilmezdir³⁷⁰

Deyim çevirilerinde eşdeğerlik özelliğinin özellikle gözetilmesi gerekir. Örneğin, İngilizcedeki “*to jump out of the frying pan into the fire*” deyimini Türkçeye salt anlama bağlı kalınarak “*tavadan ateşe atlamak*” diye çevrilirse, düz anlam açısından bilgi aktarılmış, ancak deyimın kaynak dilde oluşturduğu etki çeviride oluşturulmamış olur. Çeviride bu etkinin yaratılması “*yağmurdan kaçarken doluya tutulmak*” deyimini kullanılarak sağlanmış olur. Oysa yine İngilizcedeki “*to kill two birds with one stone*” deyimının Türkçeye düz anlam içeriğiyle çevrilmesi, aynı zamanda özgün deyimın kaynak dilde uyandırdığı etkinin de aktarımını sağlar, “*bir taşla iki kuş vurmak*” gibi.³⁷¹ Bu tarz bir ilişki, Bulgarca “*камък върху камък не остана* (*kamık virhu kamık ne ostana*)” deyimini ile Türkçedeki “*taş taş üstünde bırakmamak*” deyimini arasında da vardır.

“Yeterlilik” kavramı çeviri için önemli bir unsurdur. Gerçekte, yeterliliğin belirleyicisi kolay anlaşılabilirliktir. Pozitif bilimler metinlerinin yeterli çevirisi, içeriği açıkça aktarılmışsa, başarılı sayılmaktadır. Diğer taraftan, yetişkinler için yazılmış bir romanın, İlyada’nın, Don Quijote’nin, Kutsal Kitap’ın ya da Shakespeare oyununun çocuklara için özetini çevrilmesi yeterliliğin konusudur. İçeriğin yeterli bir şekilde aktarılması edebi eserlerde de önemli bir unsurdur.³⁷²

Aktaş’a göre, “Karşılaştırmalı Deyim bilimi açısından bakılırsa önemli bir nokta da eşdeğerlilik kavramıdır. Farklı dil ailelerine mensup dillerde genellikle üç farklı eşdeğerlilik ile karşılaşılır. Bunlar tam eşdeğerlilik, kısmi eşdeğerlilik ve sıfır eşdeğerliliğdir.”³⁷³

³⁷⁰ A. Göktürk, a.g.e., s.60.

³⁷¹ A. Göktürk, a.g.e., s.60-61.

³⁷² Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, 1998, İstanbul, s.85.

³⁷³ Ayfer Aktaş, **Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Türkçe ve Almanca Deyimlerde Kadın**, Bildiri Kitabı: Bir Bilim Kategorisi Olarak “KADIN” Uluslararası Sempozyumu. Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, 2008, s.32.

1. Tam Eşdeğerlilik: Bu gruptaki deyimler çeviride fazla problem yaratmaz, çünkü bu deyimler kaynak ve hedef dilde yapısal ve anlamsal olarak birbirine benzer.³⁷⁴ Örneğin, *günahına girmek- влиза в грях (vliza v gryah)*, *aslan payı- лъвски паї (lvski pay)* vb.

2. Kısmi Eşdeğerlilik: Bu gruptaki deyimlerin sözcüklerinin en az birinin diğer dildeki deyimde de bulunması ve her ikisinin de örtüşmesi gerekir.³⁷⁵ Örneğin, *tavuk gibi- лягам си с кокошките (lyagam si s kokoşkite)*, *pastırma yazı- циганско лято (tsigansko lyato)* vb.

3. Sıfır Eşdeğerlilik: Bu gruba giren deyimlerin başka bir dile aktarılması sürecinde sadece çeviri bakımından bir karşılık bulur, fakat biçimbilimsel ve edimbilimsel açıdan kayıplar söz konusudur. Hedef dile sadece deyim anlamı aktarılabilir ancak hedef dilde hiçbir şekilde benzerlik gözlenmemektedir.³⁷⁶ Örneğin, *ağır ezgi fıstıklı makam (ivmeden, istifini bozmadan)*, *кметско мастило (kmetsko mastilo)* (ментовка- mentovka) vb.

Deyimin manası, öğelerinin mecazlığına dayanarak değişik dillerde çeşitli biçimlerde geçmektedir. Deyimin hiçbir zaman tam, sözcüğü sözcüğüne çevrilmesi mümkün değildir. Çeviri ya kavrama göre yapılmaktadır ya da dilde deyim tam karşılığını bulmak gerekecektir.³⁷⁷

Görünen, gerçek anlamı dışında başka anlamlar da taşıyabildikleri için anadilinde olsa bile atasözleri ve deyimleri anlamak zordur.³⁷⁸

Ödünçleme yoluyla yayılmış atasözleri ve deyimlerin bire bir karşılıkları olabilir. *Vakit nakittir* deyiminin İngilizcede karşılığının *time is Money* olması gibi.³⁷⁹

Kaynak dildeki atasözü veya deyim sadece o dile özgü olması durumunda çeviri yaparken karşılık olarak hedef dilde olan imgeler kullanılır. Atasözleri ve deyimlerde dilsel

³⁷⁴ A. Aktaş, a.g.e., s.38.

³⁷⁵ A. Aktaş, a.g.e., s.38.

³⁷⁶ A. Aktaş, a.g.e., s.39

³⁷⁷ Nana Kaçarava, "Türkçede Göz ile Başlayan Deyimler", Türk Dili, S:650, C:93, 2006, s.130.

³⁷⁸ Musa Yaşar Sağlam, "Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:18, S:1, 2001, s.47.

³⁷⁹ M. Y. Sağlam, a.g.m., s.47.

imgeler olduğundan dolayı bire bir sözcük çevirisi ile deyim işlevinin aktarılması olanaksızdır. Atasözleri ve deyim çevirilerinin zor olmasının nedenleri dil yapılarının ve ait oldukları kültürlerin farklılığıdır. Bundan dolayı dilsel imgeler de çeviri sürecinde çevirmeni zorlar.³⁸⁰

Kültür birikiminin sonucu oluşan deyimler kendilerine özgü anlamlar taşıdıklarından dolayı, birebir, sözcük karşılıkları ve dil bilgisi biçimleri ile çevrilemezler.³⁸¹

Hem düz anlam hem de yan anlamlar ifade edebildikleri için, kişi, farklı kültürden de olsa aynı kültürden de olsa, hangi bağlamda kullanıldığını bilmiyorsa deyim ve atasözünü tam olarak anlayamaz.³⁸² Örneğin, *suya düşen yılan sarılır*.

Bir cümleinin öğelerinin mantığa uygun olması koşulu, deyim içindeki birimler için her zaman mümkün olmayabilir. Musa Yaşar Sağlam'ın da dediği gibi “Örneğin, *balık (suda) yüzyüyor* cümlesinde özne ile yüklem arasında bir uyum vardır, ancak *balık kavağa çıkınca* deyiminde dilbilgisi uygunluğu olduğu halde öğeler arasında uyum olmadığından aykırı bir cümledir. Çünkü “balık”, suda yaşayan bir canlıdır ve “kavağa çıkmak” eylemi karada yaşayan ve el ko yapısı tırmanmaya uygun canlıların yapabildiği bir eylemdir.”³⁸³

Deyimler için anlama ve çeviri süreçleri zor olduğundan çevirmenin çeviri yapacağı her dil ve kültür için yeterli bilgi, birikim, donanım sahibi olması, sorunları çözebilecek seviyede olması gerekir.³⁸⁴

Deyimlerin çeviride zorluk oluşturmalarının nedeni farklı dil unsurlarıyla oluşan ifadeler olmalarıdır.³⁸⁵

³⁸⁰ M. Y. Sağlam, a.g.m., s.47-49.

³⁸¹ Nilgün Yavuz, “Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi”, Dil Dergisi, S:147, 2010., s.9.

³⁸² M. Y. Sağlam, a.g.m., s.49.

³⁸³ Musa Yaşar Sağlam, “Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:18, S:1, 2001, s.50-51.

³⁸⁴ Mehmet İli, “İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, Ekim 2015, s.120.

Her dil özgün ögelere sahip olduğundan ve bunların başka dilde karşılığı olmayabileceğinden ötürü bir dilde anlamlı olabilen bir ifade başka bir dilde anlamsız, anlaşılmaz olabilir. Ayrıca coğrafya, ideoloji, inanç, sosyal yapı ve sınıf gibi farklılıklar da deyim ve atasözlerinin anlaşılmasını ve çevirisini zorlaştırır. Yazın çevirilerinde deyimler çevrilirken yaşanan zorlukların sebeplerinden biri kültürel farklılıklardır.³⁸⁶

Genelde sözcük veya imgesel anlama sahip deyimlerin başka dillere ait oldukları dildeki biçimleriyle çevrilmesi mümkün olmamaktadır. Buna sebep olarak her deyimın ait olduğu kültürden birikimler taşıması söylenebilir. Kaynak dilde bir şey ifade eden bu tür deyimler hedef dile çevrildiğinde çekicilik ve hoşla gitme özelliklerini kaybedebilirler.³⁸⁷ Örneğin “*deveye hendek atlatmak*” Türkçe deyimının anlamı deyimı oluşturan birilerden çıkarılamaz. Bunun gibi deyimlerdeki sözcüklerin gerçek anlamlarından uzak bir anlama sahip olmaları ve imgesel özellikler taşımaları sebebiyle çeviride sorun yaratan ve dilin en zor öğelerindendir.³⁸⁸ Örneğin, Bulgarca “*праштам за зелен хайвер*” (*praştam za zelen hayver*) deyimı, anadili Bulgarca olanlar için anlaşılabilir bir deyimken, anadili Bulgarca olmayanlar için anlaması, hatta deyim olarak fark edilmesi bile güç olacaktır. Aldatmak, şaşırtmak anlamına gelen bu deyim, Bulgarcaya hakim olmayanlar tarafından kolaylıkla *yeşil havyar almaya göndermek* olarak çevrilebilir.

Deyimlerin tam eşdeğeri her zaman hedef dilde bulunmayabilir. Örneğin “*harama uçkur çözmek*”, “*kocaya varmak*” gibi deyimler tamamen kültür odaklı deyimlerdir. İki dil arasında ne kadar kültürel, toplumsal ve dilsel açıdan farklılık varsa çeviri esnasında kayıplar da o kadar çok

³⁸⁵ Ümit Eker, “Tarihi Metin Aktarımında Deyimler”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S:1, 2012, s.136-137.

³⁸⁶ M. İli, a.g.m., s.120.

³⁸⁷ M. İli, a.g.m., s.120.

³⁸⁸ Mehmet İli, “İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:14, Ekim 2015, s.120.

olacaktır. Örneğin *kız vermek*, *kız istemek* gibi Türk kültürüne mahsus deyimlerin, diğer dillere yapılacak çevirilerinde eşdeğerlik sorunu kaynaklı anlam kaybı yaşanacaktır.³⁸⁹

Çevirmen, kaynak dilden hedef dile deyimleri çevirirken, önemli koşullardan biri de her iki dilin dilsel özelliklerine hakimiyetinin tam olmasıdır. İyi bir çevirinin bir diğer koşulu da kaynak dil okuyucusunda yaratılan etkinin hedef dil okuyucularında da yaratılmasıdır. Bir başka deyişle, ehil bir çevirmen erek dil okuyucusunu sadakat ve özgüllük adına deyimlerin farkına varmaktan ve hatta onlardan keyif almaktan mahrum etmemelidir.³⁹⁰

3.5.1. Deyimlerin Başka Dile Çevrilmesi Sorunu:

Deyimler başka dile çevirebilip çevrilememesi bakımından üçe ayrılır:

a) Bu deyimler sözcüğü sözcüğüne başka bir dile çevrilemezler, çevrildikleri zaman da Türkçede yarattığı etkiyi yaratamazlar. Örneğin, *mercimeği fırına vermek*, *çam devirmek*, *etekleri zil çalmak*, vb.

b) Dilimizde gerçek anlamları dışında kullanıldığından başka dillere de aynı sözcüklerle ve mecazlı durumlarıyla çevrilebilenler. Örneğin, *balık kavağa çıkınca*, *bir pire için yorgan yakmak*, *delik büyük yama küçük* vb.

c) Dilimizde gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler. Örneğin, *alan razı satan razı*, *bir yastığa baş koymak*, *çoğu gitti azı kaldı* vb.³⁹¹

Çeviri eylemi kaynak ve hedef dil arasında dilbilgisel ve sözcüksel bir eşdeğerlik yapabilme değildir. Ayrıca kaynak dildeki kültürü de aktarmak gerekir. Çeviride eşdeğerlik denilince aynı olmak manası çıkarılmamalıdır. Bu sebeple çeviride tam eşdeğerlik durumunu

³⁸⁹ M. İli, a.g.m., s.120-121.

³⁹⁰ M. İli, a.g.m., s.122-126.

³⁹¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, II, s.518-520.

sağlamak zordur. Örneğin, Türkçe ve İngilizce arasında tam eşdeğerlik kavramı sorun yaratabilir. İngilizcenin sözcük varlığı 600.000’den fazladır, TDK sözlüğünde ise Türkçenin sözcük varlığı 40-50 bin dolayındadır.³⁹² Bu sebeple İngilizceden Türkçeye çeviri yapmak sorun yaratabilir. Diğer yandan Türkçenin de kendine has nüansları, imge ve sesleri bulunmaktadır. Türkçe bir sözcüğün İngilizce eşdeğerini bulmak zor alabilir. İsmail Boztaş’ın da dediği gibi, “Örneğin Divan şiirini, Tasavvufu ve Fars dilini bilmeyen bir çevirmenin *can* sözcüğünü life, soul, spirit, heart gibi sözcüklerden hangisine eşdeğer sayacağına karar vermekte zorlanabilir. Bir diğer örnekte, Mehmet Akif’in *canı cananı bütün varımı alsın da hüda* dizesindeki *can* ile Yunus Emre’nin *Gelin canlar bir olalım* dizesindeki *can* sözcüğünü nasıl çevireceği de aynı şekilde sorun yaratabilmektedir.”³⁹³

Çevirmenin en öncelikli görevi, çeviri eyleminde kayıpları en düşük seviyede tutmak olmalıdır.

Özet olarak bir çevirmen çeviri eylemine başlamadan önce, kaynak ve hedef dil konusunda tam bir hakimiyete sahip olmalıdır. Çeviri konusunda yeterli bilgisi olmalıdır. Ayrıca kaynak ve hedef dilin kültürleri hakkında da bir fikri olmalıdır. Çeviri metninin akıcılığı açısından çevirmende edebi anlatı yeteneği de olmalıdır. Tüm bunlara bakarak çeviri eyleminin bir dilden bir dile basit bir aktarım olmadığı, karmaşık bir süreç olduğu ve çevirmende belli bir dil düzeyinin ve yazma yeteneğinin gerekli olduğu söylenebilir.

³⁹² İsmail Boztaş, “Çeviri Çevirmen Dilbilim ilişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:10, S:2, 1993, s.57.

³⁹³ İsmail Boztaş, “Çeviri Çevirmen Dilbilim ilişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:10, S:2, 1993, s.57.

3.5.2. Deyim Çevirme Teknikleri

Deyimlerin kimisi başka dile çevrilebilir, kimisi çevrilemez. Cümle halinde kullanılmayan deyimlerden gerçek anlamlarıyla kullanılanlar ve cümle halinde bulunan bütün deyimler başka dile çevrilebilir. Cümle halinde bulunmayan deyimlerden gerçek anlamlarıyla kullanılmayanlar, başka dile çevrilemezler.³⁹⁴

Deyimler, ne kadar kuvvetli olurlarsa olsunlar, bir dilden bir başka dile çevrilirken, kuvvetlerinin çoğunu kaybeder ve deyim erir gider. Bu bakımdan deyimlerin tercümesi çok zordur.³⁹⁵

İki dil arasında yapılan deyim çevirilerinde, en doğru çevirme tekniği “deyimi deyimle çevirmektir”.³⁹⁶ Örneğin, “*Bir taşla iki kuş vurmak* (Türkçe), Mit einem Stein zwei Vögel treffen-*Bir taşla iki kuş vurmak* (Almanca), Upiec dwie pieczenie na jednym ogniu- *İki rostoyu tek közde pişirmek* (Lehçe).”³⁹⁷ Bulgarcada ise “*с един куршум два заека*” (s edin kurşum dva zaeka- *bir kurşunla iki tavşan vurmak*) deyimini aynı anlama gelmektedir.

Deyimi deyimle çevirmek her zaman mümkün olmamaktadır. Eğer deyim deyimle çevrilemiyorsa, aşağıdaki yöntemlere başvurulmalıdır.³⁹⁸

a) Deyimi aynı anlama gelen eşdeğeri ile çevirmek: Bu durum genellikle uluslararası deyimler için geçerlidir. Örneğin;

*Човек за човека е вълк*³⁹⁹

³⁹⁴ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri, Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988, s.144-148.

³⁹⁵ Vecihe Hatiboğlu, “Atasözü ve Deyimler”, Türk Dili, C:13, S:152, Mayıs 1964, s.471.

³⁹⁶ Sergey İvanov Vlahov, Sider Petrov Florin, **Непреводимото в превода**, Sofya, 1990, s.175.

³⁹⁷ Gülден Tüm, “Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü”, Turkish Studies, C:5, S:4, 2010, s.669.

³⁹⁸ S. İ. Vlahov, S. P. Florin, a.g.e, s.175.

Latince- *Homo hominilupus*

b) Yakın anlamlı benzer bir deyimle çevirmek:

Om тихата вода да те е страх повече

Rusça- *В тихом омуте черти водятся*

İngilizce- *Still waters run deep*⁴⁰⁰

c) Eşdeğeri veya yakın anlamlı benzer bir deyim yoksa deyimsel olmayan yöntemle çevirmek:⁴⁰¹

1. Anlamca çeviri yapmak gerekir:

1a. Deyimin sinonimi kullanılır. *Изплюя камъчето*- Ağzından baklayı çıkarmak

1b. Deyimleştirmenin mümkün olmadığı durumda, serbest çeviri yöntemi kullanılmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, orijinal deyimde anlatılmak isteneni ifade edebilmek ve yansıtabilmektir.

2. Taklit deyimler veya sözcüğü sözcüğüne deyim çevirisi: Bu teknik sadece deymi oluşturan sözcüklerin anlamlarından deyim anlamının anlaşılabilir olduğu durumlarda mümkündür.

3. Açıklayıcı çeviride, deyim metin içinde dağıtılır ve sözcükler deymi yansıtmaz, bu durumda deyim için sıfır çeviriden bahsedilir. Bu tür çeviri en sık olarak deyimden erek dilde

³⁹⁹ S. İ. Vlahov, S. P. Florin, a.g.e, s.176.

⁴⁰⁰ S. İ. Vlahov, S. P. Florin, a.g.e, s.178.

⁴⁰¹ Sergey İvanov Vlahov, Sider Petrov Florin, **Непреводимото в превода**, Sofya, 1990s.181-184.

uygun karşılığının bulunamadığı durumlarda kullanılır. Örneğin İncil'den *Гор и Магор* Bulgarlar için pek bilindik değildir. Rus deyim biliminde ürpertici, korkunç anlamlarıyla kullanılır, Bulgarcada kullanılırken iki *страшилище близнаци* olarak kullanılır. Çeviride deyimlessiz anlam verilmiş olur.

İlk iki deyim çeviri tekniğı (a, b), deyimlessel çeviri, üçüncü teknik (c) ise deyimlessel olmayan çeviri tekniğı olarak kabul edilmektedir.⁴⁰²

⁴⁰² S. İ. Vlahov, S. P. Florin, a.g.e, s.175.

BÖLÜM 4

4. YORDAN YOVKOV’UN ÖYKÜLERİNDE DEYİMLER

4.1. Yordan Yovkov’un Hayatı

Yordan Yovkov Çağdaş Bulgar Edebiyatı’nın temsilcilerinden biridir.⁴⁰³

Bulgar edebiyatında Bulgar olmayı dışlayan, “ötekiler”e son derece olumsuz yaklaşan birçok örnek vardır. “Ötekiler” grubuna giren Türkler de bu edebiyatta abartılı bir şekilde dile getirilen kötü özellik ve davranışlarıyla dikkati çekerler. Bu ele alış biçimi temelinde oluşturulan olumsuz imaj, Bulgar halkının hafızasındaki varlığını günümüze kadar sürdürmektedir.⁴⁰⁴

Balkanlarda yer alan Bulgaristan topraklarında farklı din, etnik yapı ve kültüre sahip çok sayıda topluluk yaşamıştır. İlk kez yaklaşık altı yüz yıl önce İslamiyetle karşılaşan bu topluluklar, çoğunlukla Ortodoks olan Bulgarlardır. Bulgar edebiyatına konu olan İslam dini ve kültürü, sanatçılar ve halk tarafından tam bilinmediğinden ve İslamiyeti Hristiyanlığa karşı bir tehlike olarak gördüklerinden, genellikle olumsuz bir bakış açısı hakimdir. İslamiyet hakkında pek çok eserde alay ve aşağılama içeren ifadeler yer almaktadır. Yordan Yovkov, bu tavırları reddeden ender Bulgar sanatçılar arasındadır. Türklerin içinde yaşayan ve Türkçe öğrenen Yovkov, Türk kültürüyle İslam dinini araştırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve sonrasında bu coğrafyada yaşayan haklara aynı değeri vererek kültürlerine ve dinlerine saygı göstermiş, bunu da

⁴⁰³ Diyana İvanova, *Езикът на Йовковите Старопланински Легенди- Жив като живота, “Старопланински Легенди” и Българската Национална Идентичност (Ezikit na Yovkovite Staroplaninski Legendi- Jiv kato jivota, “Staroplanininski Legendi” i Bilgarskata Natsionalna İdentičnost)*, Novi izsledvaniya, Sofya, 2008, s.85.

⁴⁰⁴ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, *Littera Edebiyat Yazıları*, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.68.

eserlerinde başarıyla yansıtmıştır. Bu sebeple Yovkov'un Türk kahramanları, doğrudan hayattan alınmış, kültürel özellikleriyle gerçekçi ve canlı, tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkmaktadırlar.⁴⁰⁵

Yordan Yovkov, çoğu Balkan yazarından farklı olarak, “ötekiler”e ve dolayısıyla Türklere şefkat ve iyi niyetle yaklaşmış, farklı bir bakış açısı ile, değişik kimliğe ve dünya görüşüne sahip figürlerin gizemli dünyalarını özenli ve ayrıntılı bir biçimde incelemiştir. Söz konusu olumsuz Türk imajını çürütme anlayışı ile hareket ederek, birçok Bulgar yazarın hiç tanımadığı veya tanımak istemediği azınlık temsilcilerinin canlı karakterlerini, eserlerinde sevgi ve saygıyla yansıtmıştır.⁴⁰⁶

Yordan Yovkov 9 Kasım 1880 yılında Kocabalkan'ın Kotel (Kazan) kasabası Jeravna köyünde doğmuştur. Okula Jeravna'da başlamış ve Kotel'de devam etmiştir. 16 yaşına kadar memleketinde kalmış ve bu dönemden hatıralarını ve izlenimlerini daha sonraları yazdığı *Kocabalkan Efsaneleri*'nde şairane bir biçimde canlandırmıştır. Ailesi 1896'da Jeravna'dan Dobruca'ya taşınınca Yovkov da öğrenimine Sofya'da devam etmiştir. 1900 yılında lise öğrenimini tamamladıktan sonra Yedek Subay Okulundan mezun olmuştur. Dobruca'ya ailesinin yanına döndükten sonra köylerde öğretmenlik yapmıştır.⁴⁰⁷ 1904-1912 yılları arasında Dobruca'da öğretmenlik yaparken bir yandan edebiyat çalışmalarının da sürdürmüştür. 1902-1911 yılları arasında farklı gazete ve dergilerde 31 şiiri yayımlanmıştır. Bir Çobanın Yakınmaları (Ovçarova jalba) adlı ilk öyküsünü 1910 yılında yazmıştır. Bu öykü daha sonra Koca Balkan Efsanesi (Staroplanininska legenda) adı altında 1910 yılında Prosveta dergisinde

⁴⁰⁵ Zeynep Zafer, **İslamla İlgili Gerçek Dışı Klişelere Karşı Çıkan Bir Bulgar Yazarı**, Uluslararası Balkanlar ve İslam, Karşılaşma-Dönüşüm-Kırılma-Devamlılık Sempozyumu, 03-05 Kasım 2010, s.81.

⁴⁰⁶ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.68.

⁴⁰⁷ Z. Zafer, a.g.m., s.68.

yayınlanmıştır.⁴⁰⁸ Balkan Savaşının patlak vermesiyle subay olarak cepheye gitmiştir.⁴⁰⁹ Yovkov'a göre Bulgaristan, Balkan Savaşlarında topraklarını genişletecekti. Bu coşku, başlangıçta savaşın kötülüklerini göremeyecek kadar Yovkov'u etkisi altına almıştı. Savaş sırasında yazdığı Unutulmayan Günün Sabahı (Utroto na pametniya den, 1913), İlk Zafer (Pırvata pobeda, 1914) gibi belgesel öykülerinde Bulgar askerinin sınır ötesine geçtikleri anda yaşadıkları coşkuyu anlatmıştır. Ancak 1915 yılında yayımlanan Hemşehriler (Zemlyatsi) adlı öyküsünde savaşa karşı gösterdiği coşkunun kaybolduğu görülmektedir. Çünkü Yovkov'a göre savaş, köylülere topraktan ve doğal ortamlarından uzaklaştırmaktadır.⁴¹⁰ Birinci, İkinci Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşına katılan yazar, savaş muhabirliği de yapmıştır. 1921-1927 yılları arası dönemde Bulgaristan'ın Bükreş Elçiliğinde çalıştıktan sonra hayatının sonuna kadar yaşadığı Sofya'ya taşınmıştır. 15 Ekim 1937'de Filibe'nin meşhur Katolik Hastanesinde bir ameliyattan sonra ölmüş ve Sofya'da defnedilmiştir.⁴¹¹

Yovkov'un doğum yeri olan Jeravna, dağlık bir bölgede bulunduğu ve tarıma elverişli olmadığı için, köyün erkekleri önce Trakya'ya, sonra da Kuzey ve Güney Dobruca'ya çalışmaya gidiyorlardı. Türk-Rus savaşından sonra bu kişiler, şüpheli bir biçimde Dobruca'da toprak sahibi olmuşlardı. Daha sonra ailelerini yanlarına alarak Rusya'dan gelen göçmenlerle birlikte, bu bölgenin ilk Hristiyan grubunu oluşturmuşlardı.⁴¹²

Yovkov, doğduğu bölgeden -Kocabalkan'dan ve öğretmenlik yaptığı Dobruca'dan ilham olarak unutulmaz tipler yaratmıştır. Bulgarcanın zengin ifade olanaklarından yararlanan yazar,

⁴⁰⁸ Zeynep Zafer, **Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türkler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1996, s.X.

⁴⁰⁹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, "Yordan Yovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi", Makaleler- Hazırlayan Erhan Süleymanoğlu, s.736.

⁴¹⁰ Z. Zafer, a.g.e., s.X-XI.

⁴¹¹ H. S. Yenisoy, a.g.m., s.736.

⁴¹² Z. Zafer, a.g.e., s.V.

Türkçe alıntılarla da eserlerine başka bir ruh katmıştır. Türkçe sözcüklerin kullanımıyla öykülerine böylesine bir ruh, böylesine bir renklilik katması, Yovkov'un Türkçeyi çok iyi bilmesinden de kaynaklanmaktadır. Çocukluğu, öğrenciliğinin ilköğretim yılları Kocabalkan'da, memleketinde geçen Yovkov'un daha buradayken Türkçeden az çok bilgisi vardır. Ancak gerçek anlamda Türkçeyi Dobruca köylerinde, öğretmenlik yaptığı yerlerde öğrenir.⁴¹³ Yazar yöredeki Türklerin gelenek göreneklerini, dünya görüşlerini ve kültürlerini yakından tanıdıktan, dillerini bile öğrendikten sonra büyük bir değişime uğrar. Türklerin de dahil olduğu farkı topluluklara ilişkin özgün değerlendirme tarzı, bazı Bulgar eleştirmenlerin iddia ettiği gibi, romantik yaklaşımının değil, insanseverliğinin bir sonucudur. Balkan Savaşları döneminde yazdığı ve ilk defa Türklere yer verdiği belgesel nitelikli savaş öyküleri, bu fikri daha da kuvvetlendirmektedir.⁴¹⁴

Dobruca, yüzyıllar boyunca Türklerin yoğun yaşadığı bir bölge olmuştur. Doksanüç Harbi (1877-1878, Rus-Türk Savaşı), Rumeli Türkünün günümüze kadar sonu gelmeyen büyük çilesinin bir başlangıcı olur. Savaş aylarında ve geçici Rus idaresi aylarında Ruslar nüfus ve toprak ihtilali başlatırlar, yani Türkleri Rumeli'den koparıp atmayı, taşınır ve taşınmaz mallarına da el koymayı amaçlarlar ve büyük bir dereceye kadar da amaçlarına ulaşırlar. Rusların yapamadıklarını bundan sonra Bulgarlar devam ettirir. Katliamlar, kitle halinde göçlerle çok kanlı gerçekleşen nüfus ve toprak ihtilalinin tamamlanmasını bir milli politika olarak benimserler. Berlin Barış Antlaşması sonucu bir Bulgar Prenslığı kurulur kurulmaz, göçe zorlanan Türklerin evlerine, mallarına konmak için Kocabalkan ve öteki bölgelerden Bulgarlar Türk bölgelerine

⁴¹³ Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, "Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları", Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S:15, Bahar 2003, s.103.

⁴¹⁴ Zeynep Zafer, "Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı", Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), "Edebiyat ve Bilim" özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.68.

adeta akın ederler. Yordan Yovkov'un babası da bunlardan biridir. Dobruca'ya gelerek 1882 (bazı araştırmalarda 1880) yılında Çifutköy adıyla bilinen (günümüzde Yovkovo adını taşımaktadır), Rumen-Bulgar sınırında, Dobriç Karaömer-Mecidiye ana yolu üzerinde bulunan köyde 800 dekar toprak malının sahibi olur. Yovkovlar eski, fakat çok büyük bir evin sahibi olurlar. Sert karakterli biri olarak bilinen Stefan Yovkov, yani yazarın babası, yaz aylarında Çifutköy'de çiftliklerini işletir, kış aylarını da Kocabalkan'ın Jeravna köyünde ailesi yanında geçirir. 1896'da ailesiyle Dobruca'ya taşınır. Bu Türk köyünde üç kahvehane, iki han, dört koyun kışlası, iki bakkal dükkanı, iki de cami vardır. Kilise ve Hristiyan mezarlığı yoktur. 1905 yılında Yovkov'un babası öldüğünde köyde Hristiyan mezarlığı olmadığı için onu evinin bahçesine gömerler. Yıllar sonra bu köyde Bulgarların artmasıyla bir Hristiyan (Bulgar) mezarlığı oluşunca yazarın babasının mezarı da yeni oluşan bu mezarlığa taşınır.⁴¹⁵

Yovkov, Jeravna'da yaşarken Türkleri yakından tanıma fırsatı bulamamıştır. Daha sonra Dobruca'da Türklerle birlikte yaşama imkanı olunca dillerini, kültürlerini, hayata bakış açılarını yakından öğrenen Yovkov Türklere karşı sevgi duyar. Türkleri Bulgarlardan çok da farklı görmeyen Yovkov'a göre dini, milleti ne olursa olsun insanlar sulh içinde birlikte yaşamalıdır. Bu yüzden Dobruca Yovkov'un eserlerinde kullandığı Türk karakterlerini yaratması için mükemmel bir kaynak olmuştur.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, "Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları", Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S:15, Bahar 2003, s.103-104.

⁴¹⁶ Zeynep Zafer, "Balkanlarda Türk Kültürü ve Yordan Yovkov", Bilge Dergisi, S:31, Kış 2001, s.21.

4.2. Yordan Yovkov'un Üslubu

4.2.1. Yordan Yovkov'un Öykülerindeki Dil Özellikleri

Bir Kocabalkan köyünde doğmuş, 16 yaşına kadar memleketinde yaşamış olan Yovkov, ilhamını memleketinden alarak Kocabalkan Efsaneler'ni yazar, bizleri yüzyıllarca geriye götürerek anlattığı olaylarla, kullandığı tarihi sözcüklerle bu efsanelerde eski bir hayatı bütün renkliliğiyle canlandırmaktadır.⁴¹⁷

Milliyetçilik, Yovkov'un kullandığı dilin karakteristik bir özelliğidir. Yovkov, dildeki problemlere dikkat çeker, edebi dil ile yaşayan günlük konuşma dili arasındaki farkı muhakeme edip konuşma dilinin üstünlüğünü tespit eder.⁴¹⁸

Yovkov, çok eski zamanlardan kalan sözcükleri dilin büyüyle birleşerek kaleme alır ve efsaneleri canlandırır, bunu yaşayan bir hikaye (jiva prikazka) gibi aktarır, bu da onun ustalığını gösterir. Duygu düzleminde kullandığı dil, Yovkov'u sanatsal hitabet ustası yapar, onun kendi tarzına ulaşmasına imkan verir ve ona Bulgar edebiyatı klasikleri arasındaki yerini aldırır.⁴¹⁹

Yovkov'un ve kahramanlarının kullandığı dil, günlük kullanılan dile yakındır. Dildeki bu sözcükler Bulgar sözcük ve deyim sisteminin tüm görüntüsünü yansıtır. Yovkov Bulgarcanın sözcük çeşitliliğinden fazlasıyla faydalanır, diline şairanelik veren mahalli ve diyalektik sözcükler onu halkın konuştuğu dile daha da yakınlaştırır. Örneğin, po- sırçenite (по-сърчените)

⁴¹⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, "YordanYovkov'un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları", Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Bahar-2003, S. 15, s.102.

⁴¹⁸ Diyana İvanova, **Ezikıt na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identiçnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.85.

⁴¹⁹ D. İvanova, a.g.e., s.85.

(İn), otgde (отгде) (İn), gdeto (гдето) (İn), otcole (отколе) (Ko, 21), kolya (коля) (EGK), vışya (въřя) (§), pıçenik (ръченик) (PD).⁴²⁰

Yovkov'un öykülerindeki günümüzde diyalekt olarak kabul edilen sözcükler, o zamanlar Bulgarların günlük hayatta kullandığı sözcüklerdi. Örneğin kopanki (копанки) (B), gurguritsa (гургурица) (EGK). Sıklıkla fonetik diyalekt sözcüklerle de karşılaşılır. Örneğin bereketya (берекетя) (EGK), manastirya (манастиря) (EGK), oltarya (олтаря) (VGe), bayraktarya (байрактаря) (İn). Arkaik sözcüklerle bilhassa haydut temalı öykülerde karşılaşılır. Bunlar genellikle Türkçe sözcüklerdir. Örneğin, bıkelı (бъкели) (PD), fildjan (филджан) (İn), tyombeletsı (тюмбелеци) (İn), çibutsı (чибуци) (İn).⁴²¹

Yovkov'un öykülerinde kullanmış olduğu Türkçe alıntılarla farklı alanlarda da karşılaşılır. Örneğin savaş terimlerinden şarampol (шарампол), tapanja (тапанжа) (İn), ülke idaresinden sultan (султан) (EGK), spahii (спахии) (İn), mesleklerden dyulger (дюлгер) (B), djelep (джелеп) (İn), kıyafetlerden ve takılardan çumber (чумбер), atlas (атлас), gerdan (гердан) (PD), altın (алтън) (§), asma (асма) (B) ve genel sözcüklerden duvar (дувар) (§), haber (хабер) (§) vb.⁴²²

Türkçeyi çok iyi bilen yazar, göstermek istediğı ortamı ve Türk kültürünü olduğu gibi yansıtabilmek amacıyla, bu sözcükleri özellikle yeğlemiştir. Aynı dönemin ürünü ve aynı kitapta yer alan öykülerden, on altı sayfalık Tekerleklerin Türküsü (1924) öyküsünde 100 defa Bulgar diline yerleşmiş ve arkaik olan Türkçe sözcük, yirmi altı sayfalık Mahkeme (1921) öyküsünde

⁴²⁰ Diyana İvanova, **Ezikıt na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identiçnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.85.

⁴²¹ D. İvanova, a.g.e., s.88-89.

⁴²² D. İvanova, a.g.e., s.89-90.

110 kadar Türkçe sözcük kullanmıştır. Bulgarları anlatan otuz beş sayfalık David Dede (1923) öyküsünde yalnızca 35 yerde Türkçe sözcük kullanmıştır.⁴²³

Yordan Yovkov'un eserlerindeki Türkçe alıntılara tarihi terimlerde (ayan, bayraktar, kırserdarın, haydutin), zanaatlerde (dülger, celep, kalfa, kervanciya, çirak, avciya, dervenciya), ev eşyasında (dam, direk, duvar, kilim, çuval vb.) ve dini terimlerde (Allah, sebep, hoca, halalvb.) de denk gelinir.⁴²⁴

Öykülerindeki kahramanların Türkçe ve Yunanca konuşmalarında realiyalara da rastlanılır.⁴²⁵ Örneğin, barem (барем) (Ş), belkim (белким) (EGK), komşıya (комшия) (B), sakın (сакън) (İn).⁴²⁶

Yovkov'un öykülerinde kıyaslamalara çok sık rastlanır. Plahi kato koşuti (Плахи като кошути) (Ş), svetnali kato na vılçitsa oçi (светнали като на вълчица очи) (B), kapçitsite na rosata sveteha kato silzi (капчиците на росата светеха като сълзи) (BÇÖ), pogledite mu tejat kato kamini (погледите му тежат като камъни) (PD).⁴²⁷

Yovkov'un kullandığı deyimlerin ve sabit söz dizimlerinin büyük çoğunluğu ulusal kaynaklıdır. Örneğin, hora, sıbrani ot kol i vije (хора, събрани от кол и въже) (İn), ako iskaş da padne yabılkata, tryabva da razdrusaş klona (ако искаш да падне ябълката, трябва да

⁴²³ Zeynep Zafer, "Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler", Bir, S:8, İstanbul, 1997, s.147-148.

⁴²⁴ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, "Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları", Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Bahar-2003, Sayı: 15, s.101.

⁴²⁵ Realiya: Kültürel özellikleri, gelenekleri, ritüelleri ve tarihsel gerçekleri gösteren ve genellikle başka dillerde sözcük eşdeğeri olmayan sözcükler.

⁴²⁶ Diyana İvanova, **Ezikit na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identičnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.90.

⁴²⁷ D. İvanova, a.g.e., s.95.

раздрусаш клона) (İn), nahair e (на хаир е) (EGK), halal da ti e (халал да ти е) (KBÇA), ne vırjete kusur (не вържете кусур) (EGK) vb.⁴²⁸

4.2.2. Yordan Yovkov'un İnsana Bakış Açısı

Yovkov'un savaşı anlattığı öykülerinde, savaşla ve Türk askerleriyle ilgili izlenimlerinin yanı sıra Türk kültürüne de ilgi göstermiştir. İlk Zafer ve Edirne Yakınlarında adlı öykülerinde İvan Vazov ve Aleko Konstantinov vb. Bulgar yazarlar gibi, Türklerin camilerine nefretle bakmamakta, onları sanat eseri olarak görmektedir. Bu sebeple Selimiye Camisini her iki öyküsünde de anlatmaktadır.⁴²⁹

Yazarın sanatsal yaklaşımı geçici siyasi çıkarlardan bağımsız ve uzaktır. Çünkü Yovkov'a göre, "bizim" ve "sizin" veya "bizim" ve "onların" birlikte yaşaması gerekir, her iki taraf da bunu öğrenmelidir. Çünkü hoşgörü ve iyi niyet olmadan barış içinde, "komşu gibi" yaşamak mümkün değildir.⁴³⁰

Yovkov insanı genellikle iyi olarak göstermek ister. Onda temel olan, barış ve uzlaşmadır. Bu yüzden öykülerinde şiddetli, uzlaşmaz ayrılık ve anlaşmazlıklar görülmez. Ya da varsa hemen çözümlenir.⁴³¹

⁴²⁸ Diyana İvanova, **Ezikit na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identičnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.91.

⁴²⁹ Zeynep Zafer, **Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türkler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1996, s.10.

⁴³⁰ Zeynep Zafer, "Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı", Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), "Edebiyat ve Bilim" özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.72.

⁴³¹ Mehmet Türker Acaroğlu, "Yordan Yovkov'un Sanatında, İnce", Türk Dili ve Edebiyatı, Mart 1970, C:21, S:222, s.518.

Yovkov'un sanatı, bir Bulgar yazarın Türk kültürüyle kurabileceği en samimi diyalogun örneklerini içerir. Yovkov'un içten yaklaşıma dayalı kültürlerarası diyalogunu, Türklere karşı nefretin yükseldiği Balkan Savaşları döneminde ve daha sonraki dönemlerde dahi görmek mümkündür. Yazar, olumsuz bazı siyasi ve toplumsal hadiselerden hiç etkilenmeden, Türklerle gelenek, ahlak ve sanat bağlamında iletişim kurar.⁴³²

Yovkov'un Bulgarlar ile ülkede yaşayan azınlıkları buluşturmak için gösterdiği çaba büyük önem arz etmektedir. Yazarda "öteki"ne karşı, onun acılarına, sevinçlerine, duygularına, arzularına ve hayat tarzına yönelik ince bir hassasiyet ve müthiş bir olgunluk oluşmuştur.⁴³³

Yovkov'un kahramanlarının dili sıcaktır, dünyevi ve samimidir.⁴³⁴ Yordan Yovkov, "öteki"ni, "uzaktaki"ni, "yabancı"yı içten ve samimi, yani "sizin bizi gördüğünüz" gibi değil, "kendi kendimizi gördüğümüz" şekilde, "sizce" değil, "bizce" tarzındaki bakış açısıyla değerlendirebilme ustalığına ulaşır.⁴³⁵

XX. yüzyılın başlarında edebiyata şiirle giren Yovkov, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşından sonra nesirde ve özellikle öykü türünde çok başarılı olur. İlk şöhretini savaşa dair yazdığı öyküleriyle kazanır, Tekereklerin Türküsü ve Kocabalkan Efsaneleri bu şöhreti daha da yayar. Eserlerinde işlediği başlıca konu köy hayatıdır. Bundan dolayı da bazı araştırmacılar Yovkov'a "köy hayatının ve köylünün yazarı" derler. Yazarın köy ve köylü anlayışı bir sosyal davanın çerçevesine sığmaz. Yovkov'un öykülerinde sosyal gruplar arasında bir mücadele yoktur. Bu öykülerde köy doğal hayatını yaşar, köylü ise kaderi ile uğraşmaktadır. Yazar da hep

⁴³² Zeynep Zafer, "Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı", Littera Edebiyat Yazıları (Haz. Cengiz Ertem), "Edebiyat ve Bilim" özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.68.

⁴³³ Z. Zafer, a.g.e., s.69.

⁴³⁴ Diyana İvanova, **Ezikit na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identičnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.85.

⁴³⁵ Z. Zafer, a.g.e., s.68.

dertlilerin, bahtsızların yanındadır. Yovkov, küçük öykülerinde köylünün ruh asaletini, derin şefkatini, ince sanat duygusunu, adalete bağlılığını tasvir etmiştir.⁴³⁶

Yovkov'un eğilimi, insandaki yüceliği aramak, her şeyden önce iyiliği görerek kahramanlarının iç dünyalarına yoğunlaşmaktır. İnsanın coşkusunu ve hırslarını, sevince, acıya, mutluluğa, ıstıraba, aşka ve kedere dair hislerini, yeni bir dünya yaratarak zekice resmetmektir. Kahramanları, gerçek kişilermiş gibi, efsane ve rivayetlerin temelini teşkil ediyorlarmış gibi canlandırır.⁴³⁷

Öykülerinde, esrarlı bir ses, Yovkov'a ve kahramanlarına, insanların kaderinin yine de Tanrı'nın ellerinde olduğunu ve bunun görünmez bir kanun olduğunu hatırlatır.⁴³⁸

Yovkov'un kahramanları, diğer dünyaya geçebilmek için, bu dünyayı ve kanunlarını oldukça iyi anlarlar. Burası ve orası arasında vücuttaki çaresiz bir hastalık yegane bir köprüymiş gibi sıkı bir bağlantı yapabilirler. İstıraptaki doğaüstü boyut sadece yeryüzü mantığı dışındaki çözüm arayışını kolaylaştırabilir. Fakat seçim yapmak o kadar kolay değildir. "Bana kalsa, inanmam ama kadın değiller mi, hasta da çocuk o.." diyen köylünün kararsızlığını duyarız. Mekanına ise güvensizlikle doludur, "Ama gerçek mi? [...] Bu kırlangıç neredeymiş?"⁴³⁹ Yovkov'un öykülerinin sihri, Tanrı'ya böyle farklı ve bilinmeyen yollarla diyalog şeklindeki

⁴³⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, "Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları", Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Bahar 2003, S:15, s.99.

⁴³⁷ Diyana İvanova, **Ezikit na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bılgarskata natsionalna identičnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008, s.87.

⁴³⁸ İvan Meşekov, **"Вечери в Антимовския Хан" Разкази от Й. Йовков ("Veçeri v Antimovskiya Han" Razkazi ot Y. Yovkov)**, İvan Radoslavov, İvan Meşekov, Книгата от техни страници, Knigata ot tehni stranitsi, Veliko Tırnovo, 1996, s.271.

⁴³⁹ Milena Kirova, **Йовков, Съвременни интерпретации (Yovkov, Sıvremenni interpretatsii)**, По жицата (Po jitsata), Galin Tihanov- Диалог за вярата опит върху разказ от Йовков (Diyalog za vyarata opit virhu razkaz ot Yovkov), Veliko Tırnovo, 2003, s.197.

sunumdan gelir. İnanç ve inançsızlık, insan nefesindeki doğal ritmi kaynaştırarak her replikle, her sözcükle değişmektedir.⁴⁴⁰

Yordan Yovkov aşk ve ölüm temasını çok güzel tasvir etmiştir. Kocabalkan Efsaneleri kitabında konusu bakımından özel bir model kullanmıştır. Şibil ile Rada'nın kaderi ile İnce ve Pauna'nın, Bojura ile Vasilço'nun, Jenda ve kervancının, Tiha ve Veliçko'nun, Kraynaliya ve Kurta'nın kaderleri benzerdir. Aşkları ancak ölünce mümkün olacaktır.⁴⁴¹

Yovkov'un öykülerinde iyinin ve kötünün mücadelesi vardır. Örneğin, Serafim fakirdir, demek ki iyi bir insandır. Enyo zengindir, bu sebeple kötü bir insandır. Enyo çok kötüdür çünkü zengindir fakat ihtiyacı olduğunda muhtaç kadına para vermez. Serafim iyi biridir çünkü fakirdir, buna rağmen paralarını kadına verir.⁴⁴²

Yüksek düşünceye ulaşmak için Yovkov'un kahramandan tamamen özgür olmaya ihtiyacı vardır. Bu yüzden Serafim ne şehirlidir ne de köylüdür. Başında melon şapka, ayaklarında çarık vardır. Yovkov'un diğer kahramanları gibi, o da hiçbir yerden biridir. Hiçbir şeydir, işi ve ailesi yoktur.⁴⁴³

Bütün öykülerinde olduğu gibi Şibil'de de aşk ve sevgi ölümle elde edilebilir. Şibil, Rada ile buluşmaya giderken bütün silahlarını kuşağından çıkarır. Bu sahne güçten vazgeçtiğinin sembolik bir jestidir.⁴⁴⁴ Aşk için güçten vazgeçer.

⁴⁴⁰ Milena Kirova, **Йовков, Съвременни интерпретации (Yovkov, Sivremenni interpretatsii)**, По жицата (Po jitsata), Galin Tihanov- Диалог за вярата опит върху разказ от Йовков (Diyalog za vyarata opit virhu razkaz ot Yovkov), Veliko Tırnovo, 2003, s.198.

⁴⁴¹ İvan Stankov, **ЙОВКОВОТО ТВОРЧЕСТВО (Yovkovoto tvorčestvo)**, Шибил (Şibil), VelikoTırnovo, 1999, s.98.

⁴⁴² İvan Stankov, **ЙОВКОВОТО ТВОРЧЕСТВО (Yovkovoto tvorčestvo)**, Серафим (Serafim), VelikoTırnovo, 1999, s.111.

⁴⁴³ İ. Stankov, a.g.e., s.118.

⁴⁴⁴ Violeta Ruseva, **МИСТИЧНИЯТ ЙОВКОВ (Mistiçniyat Yovkov)**, VelikoTırnovo, 1998, s.101.

Yovkov köylü emeğinin şarkıcısıdır. Çoğu araştırmacının da dediği gibi, Yovkov yirmili yılların bütün modernistlerinden daha modernidir.⁴⁴⁵

4.2.3. Yordan Yovkov'un Öykücülüğü

Yordan Yovkov, Bulgar edebiyatının hümanist yazarlarından biridir. İnsan severliği birçok eserinde açıkça görülmektedir. Öykülerindeki olumlu tipler değişik etnik grupların temsilcileridirler. Hepsini aynı sıcaklıkla, aynı sevgiyle kucaklamaktadır.⁴⁴⁶

Yovkov, renkli ve farklı olan insan topluluklarından hoşlanır. Onun için “öteki”, uzak, anlaşılmayan, tehlikeli ve Bulgarlardan daha aşağıda olan bir insan değildir. Onun için “öteki”, yakın, tanıdık, güven veren ve Bulgarlarla aynı değere sahip bir bireydir. Dolayısıyla kendinden olanlar ve olmayanlar, aynı dikkati ve ilgiyi, aynı sanatsal yaklaşımı ve sevgiyi hak eden edebi kişiler olarak incelenmelidir. Bu anlayış eserlerine büyük değer katar.⁴⁴⁷

Yordan Yovkov, doğduğu bölgeden-Kocabalkan'dan ve öğretmenlik yaptığı Dobruca'dan ilham alarak eserlerinde unutulmaz tipler yaratmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bunlar değişik etnik grupların temsilcileridirler ve hepsi yazarın büyük sıcaklık, derin sevgiyle yarattığı güçlü karakterlerdir (...) Yordan Yovkov'un eserleriyle Bulgar dili en yüksek gelişme noktasına ulaşmıştır.⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Ivan Stankov, **Йовковото творчество (Yovkovoto tvorčestvo)**, Серафим (Serafim), VelikoTirnovο, 1999, s.119-120.

⁴⁴⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoγ, “YordanYovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi”, Makaleler- Hazırlayan Erhan Süleymanoğlu, s.739.

⁴⁴⁷ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.68-69.

⁴⁴⁸ H. S. Yenisoγ, a.g.m., s.742.

Yovkov’a göre sanat insana hizmet etmelidir. Bunun yanında sanat estetik duygusu uyandırmalıdır.⁴⁴⁹

Yordan Yovkov Türklerin göç felaketini de eserlerinden birine konu etmiştir. Osmanlı-Rus Savaşından (1877-1878) bu yana yaşanmakta olan bu insanlık trajedisi karşısında Yovkov dışındaki Bulgar sanatçılar sessiz kalmışlardır. Bulgaristan’da hayatı birçok yönde sürekli etkileyen göç olgusu yüzbinlerce masum Türkün göçe zorlanması Bulgar edebiyatında herhangi bir eserin ayrı bir konusu olarak yerini almamıştır.⁴⁵⁰

Hümanist Yovkov çok renkliliği ve farklılıkları severdi. Ona göre “öteki” uzak, bilinmeyen, korkulacak ve bir Bulgardan daha aşağıda değildir. Aksine yakın, güvenilir, tanıdık ve Bulgarla aynı seviyededir.⁴⁵¹

XX. yüzyılın başlarında edebiyata şiirle giren Yovkov, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşından sonra düzyazıda ve özellikle öykü türünde çok başarılı olur. Yordan Yovkov’un ilk öykülerinin konusu savaştır. Ülkede savaş hazırlıkları yapılmış, seferberlik ilan edilmiştir. Savaşa subay olarak katılan Yordan Yovkov da resmi devlet politikasını destekleyenlerden biri olmuş ve savaşa dair ilk yazılarında kendi milliyetçi duygularını gizlememiştir. İkinci Balkan Savaşında yenilgiler birbirini izler, ele geçirilen topraklarla birlikte Güney Dobruca da elden çıkar ve Bulgaristan bir millî felâketle karşı karşıya kalır. Birinci Dünya Savaşındaki yenilgiler de Bulgar halkının ikinci bir felâket yaşamasına neden olur.⁴⁵²

⁴⁴⁹ Zeynep Zafer, **YordanYovkov’un Öykülerinde Türkler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1996, s.76.

⁴⁵⁰ Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, “YordanYovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi”, Makaleler- Hazırlayan Erhan Süleymanoğlu, s.740.

⁴⁵¹ Зе́неп За́фер, “Другият в творчеството на Йовков (Drugiyat v tvorčestvoto na Yovkov), Балканите: Ние, съседите, другите (Balkanite: Nie, sisedite, drugite)”, Universitetsko izdatelstvo Episkop Konstantin Preslavski, Varna, 2011, s. 72.

⁴⁵² H. S. Yeniso, a.g.m., s.737-738.

Savaşlardan sonra yazdığı az sayıda savaş öykülerinde ve öteki eserlerde Yordan Yovkov'un bakış açısında, sanatsal gelişiminde bir değişim olur. Savaşa karşı olumsuz tutumunu *Son Mutluluk* adlı öyküsünde açıkça belirtir. Neuilly Barış Antlaşması Yovkov'u derinden sarsar. Savaşlarda yaşananların bilançosunu yapar, yanlısamalarından vazgeçmeye ve bundan böyle sadece edebiyat alanında çalışmaya karar verir. İlk yazdığı eseri de *Son Mutluluk* olur.⁴⁵³

Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da savaş karşıtı hareketler başlamış ve bu durum Avrupa edebiyatında da yansımaları bulmuştur. Yordan Yovkov'un da savaştan sonra yazdığı eserleri Avrupa edebiyat sürecinden etkilenmiştir. Sanatsal gelişimi ve bakış açısındaki değişim yazarın yaratıcılığının yeni bir dönemi olarak ele alınmaktadır.⁴⁵⁴

Yovkov, savaş meydanlarında sıradan insanların ölmesini büyük bir trajedi olarak tasvir etmiştir. Savaş, günahsız insanların mutluluğa kavuşmasını engelleyen, insanlar arasında güzel olan her şeyi yok eden bir güç olduğunu göstermiştir.⁴⁵⁵

4.2.4. Yordan Yovkov ve Türkler

Yovkov'un Türklere olan yaklaşımı sevgi temelindedir. Gelenek, görenek, ahlak ve sevgi bağlamında Türklerle sohbet etmekten, öncelikli olarak da aksakallı, bilge yaşlıların ortamında bulunmaktan, onların doğrularını tespit etmekten büyük keyif almıştır.⁴⁵⁶

⁴⁵³ Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, "YordanYovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi", Makaleler- Hazırlayan Erhan Süleymanoğlu, s.738.

⁴⁵⁴ H. S. Yeniso, a.g.e., s.738.

⁴⁵⁵ H. S. Yeniso, a.g.e., s.739.

⁴⁵⁶ Zeynep Zafer, "Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı", Littera Edebiyat Yazıları (Haz. Cengiz Ertem), "Edebiyat ve Bilim" özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.69.

Yordan Yovkov herkesin dostudur. Yazarın eserlerinde birçok etnik gruptan temsilciler vardır: Bulgarı da, Yunanı da, Türkü de, Tatar Türkü de, Sudan Arabı da, Arnavutu da, Roman dediğimiz çingenesi de vardır. Bunlar hepsi yazarın büyük sıcaklık, derin sevgiyle yarattığı güçlü tiplerdir. Bazı Bulgar yazarlarında görülen şovenlik Yovkov'da yoktur. Yazar, günah işlemiş olanları dahi çarmıha germeye kıyamaz. Yovkov güzelliği, gençliği, sevgiyi anlatan bir sanatçıdır.⁴⁵⁷

Müslüman olan tipleri belki de Yovkov bir ümmet anlayışıyla ele alır. Ama yeri geldiğinde bunlara karşı negatif duygular da ifade etmekten kaçınmamaktadır. Örneğin, Balkan Savaşına dair Hemşeriler öyküsünde, yaralı bir Bulgar askerinin aşağılayıcı ifadesiyle Türkler çıttır: “Türkler mi? Yukardalar... Bu çıttaklar bir şey yapmayacaklar, bize sadece iş açıyorlar” demektedir. En Emin Muhafızlar öyküsünde Ranka'nın annesi Magda ve rahip Dragota'nın gözünde Hacı Emin, pis, iğrenç, dinsiz imansız bir kişidir, bir kafirdir.⁴⁵⁸

Dobruca'da yaşayan Türklerin mallarına el konulduğu, göçe zorlandıkları gerçeği ile öğretmenliği sırasında da sık sık karşılaşan yazar, eserlerinde konunun acı fotoğrafını çekmiştir. Senebirli Kardeşler adlı öyküsünde iki Bulgar kardeşin yaptığı baskıları ve sergilediği insanlık dışı davranışları büyük bir cesaretle eleştirmektedir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, “YordanYovkov’un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları”, Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Bahar 2003, S:15, s.100.

⁴⁵⁸ H. S. Yenisoy, a.g.e., s.100.

⁴⁵⁹ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.72.

Sanatçı hem mecazi anlamda hem de gerçek anlamda Türklerle aynı dili konuşmaktadır. Yazarı evrensel kılan başka bir boyut da Türk karakterlerinin sahip olduğu farklı özelliklerden çekinmeden söz etmesi, onları değerli, anlaşılan, dikkat çekici birer öge olarak ele almasıdır.⁴⁶⁰

Birinci Balkan Savaşı'nda subay olarak görev yaptığı ilk aylarda Bulgar askeri başarılarından oluşan aşırı milliyetçi görüşleri önemli ölçüde ağırlık kazanmış olsa da Trakya'da yeni terk edilmiş Türk köylerini, öldürülmüş veya yaralanmış Türk askerlerini gördüğünde, sanatını belirleyen en önemli özelliği olan insan severliği bağlamındaki görüşlerini ifade etmekten geri kalmamıştır.⁴⁶¹

Yovkov, Türklerin iç dünyalarına mükemmel bir şekilde ulaşır, sevdiği karakterlerin düşünme ve hayat tarzına, gelenek ve göreneklerine uygun kıyaslama, ifade ve deyim ortaya koyar. Bu nedenle de, karakterleri okuyucuları doğallıklarıyla etkileyebilmektedir. Örneğin Tekerleklerin Türküsü adlı klasik öyküsünde yaşlı kahramanın din konusundaki düşünceleri ve ibadetleri etkileyici bir şekilde dile getirir. Yovkov bir Türk yazar gibi, figürün gizemli dünyasına girerek, düşüncelerini tüm ayrıntılarıyla yansıtabilmiştir. Leyleklerin hareketlerini namaz kılma hareketlerine benzetmesi, Türk kültürünü ve İslam'ı iyi bilen, bu kültürün içinde yetişmiş bir yazarın işlediğinden farksız işleyebilmesi, Yovkov'un ustalığını kanıtlar.⁴⁶²

⁴⁶⁰ Zeynep Zafer, "Ötekiler"i Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), "Edebiyat ve Bilim" özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.70.

⁴⁶¹ Z. Zafer, a.g.m., s.70.

⁴⁶² Z. Zafer, a.g.m., s.72-73.

Memleketini terk etmek zorunda kalan Türklerin, köylerine vedasını böylesine gerçekçi, etkileyici ve cesur biçimde dile getiren bir başka Bulgar veya Balkan yazarı yoktur. Acılarını paylaşabilmek için bu insanları gerçekten tanımak ve sevmek gerekir.⁴⁶³

Eserlerini yıllar sonra ve Dobruca bölgesinden uzak bir yerlerde yazdığını göz önünde bulundurursak, Türklerin dış görünüşü ve giyim- kuşamları konusundaki son derece başarılı tasvirleri, yazarın ne kadar iyi bir gözlemci olduğunu kanıtlamaktadır. “Belden yukarı kıvrılmış, ta alınlarına kadar varan, ama yuvarlak, bembeyaz yüzlerinin ve çiçek gibi kırmızı dudaklarının görüldüğü ipek feraceli Türk kadınları ard arda inmeye başladı”, “Şimdi de gözlerimin önündedir. Atlas şalvarını, sırmalı yeleğini giymiş ve beline kadar uzanan saçlarını serbestçe bırakmıştır” vb.⁴⁶⁴

Yovkov, yapıtlarında yarattığı Türk kahramanlar dışında herhangi bir yerde Türklerle ilgili herhangi bir düşüncesini bildirmemiştir.⁴⁶⁵

Yovkov’un Birinci Balkan Harbi’ni anlatan öykülerinde Türk askerleri ve savaş izlenimleri dışında Türk mimarisine de yer vermesi önemli bir özelliğidir. Türk camilerine nefretle bakan bazı Bulgar yazarların aksine Yovkov bunları sanat eseri olarak görür. Bu tasvir örnekleri *Edirne Yakınlarında* ve *İlk Zafer* adlı eserlerinde görülebilir⁴⁶⁶

1913 ve 1915 yıllarını kapsayan dönemde, Yordan Yovkov dikkatini savaşan askerlerden çok savaşımayan halka ya da savaş ile tüm bağıını koparmış kişilere, doğaya, garip sıra dışı askerlere yöneltir. Örneğin, Garip (Çudniyat) adlı öyküde bu askerlerden olan Popeto kimsenin

⁴⁶³ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.72.

⁴⁶⁴ Z. Zafer, a.g.m., s.73.

⁴⁶⁵ Zeynep Zafer, “Balkanlarda Türk Kültürü ve Yordan Yovkov”, Bilge Dergisi, S:31, Kış 2001, s.21.

⁴⁶⁶ Z. Zafer, a.g.m., s.22.

duymadığı sesler duymaktadır, Jivko kuşlarla konuşmaktadır ve kimsenin anlamadığı işaretlerle yazı yazmaktadır.⁴⁶⁷

Yovkov'un 1912-1918 yılları arasındaki olayları içeren öyküleri kompozisyon açısından zayıftır. Çünkü bu öykülerde belirli bir içerik yoktur, bir öyküde birbirinden farklı, aralarında bağlantı bulunmayan çok sayıda motif yer almaktadır. Yazarın savaş döneminde yazdığı öykülerde bir veya birkaç olay kronolojik bir biçimde anlatılmaktadır ve "ben anlatımı" kullanılmaktadır. Bu dönemin sonlarına doğru Yovkov sanatsal açıdan gelişme göstermeye başlar. Edirne Yakınlarında, İlk Zafer gibi öyküleri daha çok belgesel özellik taşımaktadır. Bu belgesellik, öykülerin bütünlüğünü bozmakta ve sanatsal niteliği azaltmaktadır. Bu öykülerinde Yovkov tam anlamıyla gazete dili kullanmıştır.⁴⁶⁸ Yovkov olgunluk döneminde genelde "o anlatımı" yeğlemiştir. Yovkov'un öykülerinde en çok "ben anlatımı" kullanmasının nedeni, olaylara kendisinin şahit olmasıdır. Bu nedenle yazar ve anlatıcı aynı kişidir. Olgunluk döneminde yazar anlatıcıdan uzaklaşmaktadır ve anlatıcının arkasında gizlenmektedir.⁴⁶⁹

1919-1937 yılları arası Yordan Yovkov'un olgunluk dönemidir. Birinci Dünya Savaşından sonraki dönemde yazdığı kitaplar arasında sadece Koca Balkan Efsaneleri adlı eseri, cesur, güzel Bulgar ve Türk eşkiyaların yaşadığı Koca Balkan'ın geçmişiyle ilgilidir. Diğer eserleri ise Birinci Dünya Savaşında yitirdiği Dobruca bölgesi ile ilgilidir. Yazar romantik bir tutumla Dobruca ovasını geçmişteki durumuyla anlatmayı tercih etmiştir. Yazar bir anlamda eski Dobruca'yı eserleri aracılığı ile bugüne taşımayı istemektedir. Bununla birlikte bireydeki ahlaki güzelliği geçmişte görerek, bu güzelliği çağdaş bireye mal etmeye çalışmıştır. Amacı, okuyucuya

⁴⁶⁷ Zeynep Zafer, **Yordan Yovkov'un Öykülerinde Türkler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1996, s.13.

⁴⁶⁸ Z. Zafer, a.g.e., s.17.

⁴⁶⁹ Z. Zafer, a.g.e., s.87.

geçmişin daha güzel olduğunu anlatmaktır.⁴⁷⁰ Savaşın sonra yazdığı öykülerde, Yovkov Türklere de yer vermiştir. Türkler her zaman yazarın uyum içinde yaşamaya ve insanın doğasındaki iyiliğe duyduğu inancı güçlendirmektedir. Bu öykülerinde genç, cesur ve güzel Türk eşkiyaların yanı sıra çok şey yaşayıp geçirmiş aksakallı, yaşlı Türkler de vardır. Örneğin, Tekerleklerin Türküsü (Pesenta na koleletata, 1926), Şibil 81927), Senebirli Kardeşler (Senebirski bratya, 1928), Rastlantı (Srešta, 1928) öyküleri bu dönemde kaleme aldığı eserlerindendir.⁴⁷¹

Çok suskun, günlük ve sıradan kavgalardan uzak, içine kapanık biri olarak tanınan Yovkov, “ötekiler”in haklarını savunarak, hoşgörüyü ve iyi niyeti ön plana çıkarma gücünü kendisinde bulmuş ve farklı iki toplumu buluşturma misyonunu üstlenebilmiştir.⁴⁷²

Zeynep Zafer’e göre Yovkov’un eserlerinde hayır işi temasının sıklıkla gözlenmesinin nedeni de yine Dobruca’nın çeşitli köylerinde öğretmenlik yaptığı, Türk kültürünü yakından tanımaya başladığı zamanlarda Türklere ait çok sayıda çeşmeyle karşılaşmasıdır.⁴⁷³

Yovkov, Türk karakterleri oluştururken gereken durumlarda Türk dili araçlarından da son derece başarılı bir şekilde yararlanmıştır. Albena ismi, Bulgar halkı tarafından o kadar iyi benimsenmiştir ki, birçok kişi kız çocuklarına Albena, erkek çocuklarına da Alben adını vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda, sonraları Karadeniz kıyısında yeni kurulan bir tatil merkezine de Albena adı verilmiştir.⁴⁷⁴ İnsanı çok iyi tanıyan Yovkov’un yüce sanatını gözler önüne seren daha

⁴⁷⁰ Zeynep Zafer, **Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türkler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 1996, s.19.

⁴⁷¹ Z. Zafer, a.g.e., s.20.

⁴⁷² Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.74.

⁴⁷³ Zeynep Zafer, “Balkanlarda Türk Kültürü ve Yordan Yovkov”, Bilge Dergisi, Sayı:31, Kış 2001, s.23.

⁴⁷⁴ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.73-74.

birçok örnek vardır. Yazar Türkçe “albeni” sözcüğünden yola çıkarak, Bulgar halkına ve kültürüne özel bir isim de bağışlamıştır. Tüm erkekleri etkileyen, büyüleyen, kendisine bağlayan genç ve güzel Bulgar kadın karakterinin yer aldığı bir öyküsüne ve bir tiyatro eserine Albena adını veren Yovkov, aşırı milliyetçi çevreleri rahatsız etmemek için, ilk defa kullanılan bu kadın ismini nereden aldığını söylemekten kaçınmıştır. Sanatçı, Albena adıyla ilgili soruları cevaplarırken, figürün karakterine uygun olduğu için figürün adının değişmemesi gerektiğini öne sürerek, bu hassas konudan uzaklaşmaya çalışmıştır. Ancak, bir gazetenin ölün ilanında “Ablenka” ismini gördüğünü, daha sonra da “Ablena” adının da kullanıldığını öğrendiğini anlatan yazar, Albena isminin Türkçedeki “albeni” sözcüğünün anlamıyla bağlantılı olduğunu ima etmeyi de ihmal etmemiştir.⁴⁷⁵ Bu Türkçe sözcük, kadın kahraman Albena’nın fiziksel yapısını ve iç dünyasını en iyi biçimde açıklamaktadır.⁴⁷⁶

Yovkov’un öykülerinde eski ve yeni Türk kuşakları arasındaki bağ göze çarpar. Yazara göre bu bağ yani geçmişle şimdi arasındaki bağ, ancak hayır yapmak maksadıyla inşa edilen kalıcı sanat eserleriyle mümkündür. Eski zaman, gelecek nesiller için yapılan köprülerde, insanlara su vermek maksadıyla yapılan çeşmelerin üzerindeki yazılarda, han ve su kuyularında da yaşamaktadır.⁴⁷⁷

Sanatçının dili canlı bir halk dilidir. Standart dille halk dili arasında bir paralellik yapar.⁴⁷⁸

Yovkov’un eserleriyle Bulgar dili en yüksek gelişme noktasına ulaşmıştır.⁴⁷⁹

⁴⁷⁵ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.73.

⁴⁷⁶ Zeynep Zafer, “Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler”, Bir, S:8, İstanbul, 1997, s.150.

⁴⁷⁷ Zeynep Zafer, “Balkanlarda Türk Kültürü ve Yordan Yovkov”, Bilge Dergisi, S:31, Kış 2001, s.24.

⁴⁷⁸ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları”, Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Bahar 2003, S:15, s.99.

⁴⁷⁹ H. S. Yenisoğlu, a.g.m., s.99.

İkinci Dünya Savaşına kadar eser vermiş hemen hemen tüm Bulgar yazarlar içinde yalnızca Yordan Yovkov (1880-1937) Türkçe sözcükler konusunda konusuna olumlu yaklaşım göstermiştir. Yovkov, Türkçe bildiği ve Türklerin arasında yaşadığı için Türkçe sözcük dağarcığından büyük bir ustalıkla yararlanmıştır. Yazar Türkçe sözcük kullanmasaydı, Türk kahramanların yaşadıkları ortamı ve dünyaya bakış açılarını yansıtamazdı. Sıradan Türk insanını betimleyen Yovkov, yalın bir üslup kullanmıştır. İçinde Türkçe sözcükler bulunan yalın bir Bulgarcayla, karmaşık karakterlere ve düşüncelere sahip Türk kahramanlar yaratmış olması, yazarın başarısının kanıtıdır.⁴⁸⁰

Dünyada “öteki”ni kucaklayabilen yüce bir sanat anlayışına sahip çok az sayıda yazar vardır. “Ötekiler”e ve dolayısıyla Türklere olumsuz yaklaşma geleneğine karşı çıkarak, farklı kültürlerle ait, son derece canlı bir insan tipi oluşturabilen bu Bulgar yazarın kucaklayıcı bakış açısı ilgi çekicidir. Yovkov, “o”, “uzakta”, “yabancı” ve “onlara ait” şeklindeki kavramları ele alarak, “bu”, “yakın”, “milli” ve “bize ait” olanların derinliklerine kadar ulaşabilen bir üstattır.⁴⁸¹

⁴⁸⁰ Zeynep Zafer, “Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler”, Bir, S:8, İstanbul,1997, s.147.

⁴⁸¹ Zeynep Zafer, “Ötekileri Kucaklayan Bir Sanatçı Anlayışı”, Littera Edebiyat Yazıları, (Haz. Cengiz Ertem), “Edebiyat ve Bilim” özel sayısı, C:29, Aralık 2011, s.74.

4.3. Yordan Yovkov ve Deyim

Yordan Yovkov'un Türkçeye çevrilen öykülerindeki deyimler tez çalışmamız esnasında incelendi. Bu inceleme yapılırken Mehmet Türker Acaroğlu'nun **Tekerleklerin Türküsü- 1982** (Tekerleklerin Türküsü, Şibil, Mahkeme, Senebirli Kardeşler, Asiye, En Güvenilir Koruyucular, Bojura, Köye Gelen Yabancı, Kadın Kalbi, Ayrı Bir Dünya, Bir Çoban Öyküsü, Albena, Telgraf Telleri Boyunca, Serafim, Serseri), **Tekerleklerin Türküsü- 2013** (Tekerleklerin Türküsü, Mahkeme, Senebirli Kardeşler, Asiye, Köye Gelen Yabancı, Kadın Kalbi, Ayrı Bir Dünya, Albena, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar, Serafim, Serseri, Bir Köy Öğretmeni, Baba, Mor Menekşeler, Periler Gecesi, Elka), **Balkan Efsaneleri-2013** (Şibil, Dişi Geyik, En Güvenilir Koruyucular, Bojura, Bir Çoban Öyküsü, Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı, Veba Geliyor, Postolov'un Değirmenleri, İnce), **Kuzgun Hanında Geceler- 2014** (Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk, Baba İle Oğul, Özel Öğretmen, Düşmanlar, Bir Torba Barut, Karşılaşma, Bir Avuç Kül, İki Düşman, Gömü, İğfal, İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt, Bir Güz Günü) ve Kemal Pınarcı'nın **Tekerleklerin Şarkısı- 1999** (Çoban Hikayesi, En Emin Muhafızlar, Veba Günlerinde, İnce, Bojura, Postolovların Değirmeni, Tekerleklerin Şarkısı, Asiye, Mahkeme, David Dede, Kalmuk'un Uyuklaması, Baba ve Oğul, Roydü, Define, Ödeşmek, Başka Alem, Senebirli Kardeşler, Aldanış, Başarısızlık, Kıskançlık, Albena, Kadın Kalbi, Telgrafın Telleri) kitaplarından faydalanıldı.

İnceleme yapılırken önce kaynak dilde öykülerdeki deyimleri tespit edildi ve Frazelogiçen rečnik na Bılgarskiya ezik⁴⁸² (Фразеологичен речник на българския език) deyimler sözlüğünden kontrolü yapıldı. Sonrasında Türkçeye çevrilen öykülerdeki deyimler

⁴⁸² K. Niçeva, S. Spasova- Mihaylova, Kr. Çolakova, Фразеологичен речник на българския език (Frazelogiçen Rečnik Na Bılgarskiya Ezik), C:1-2, 1974

tespit edildi ve bu deyimlerin Deyimler Sözlüğü'nden⁴⁸³ ve Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden⁴⁸⁴ kontrolleri yapıldı. Bu sözlüklerde yer almayan sözcük öbekleri deyim olarak kabul edilmedi. En sonunda da öykülerin Bulgarcası ve Türkçe çevirisi arasında deyimler açısından bir karşılaştırma yapıldı.

4.3.1. Eşdeğer Bir Deyimle Doğru Çevrilen Deyimler

Tüm öyküler incelendiğinde, eşdeğer bir deyimle doğru çevrilen deyim sayısı Kuzgun Hanında Geceler kitabında 65, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 75, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 59, Balkan Efsaneleri'nde 57 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 101 olmak üzere toplam 357 olarak tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 9, Şibil'de 12, Mahkeme'de 13, Senebirli Kardeşler'de 3, Asiye'de 3, En Güvenilir Koruyucular'da 5, Bojura'da 3, Köye Gelen Yabancı'da 3, Ayrı Bir Dünya'da 7, Bir Çoban Öyküsü'nde 2, Albena'da 4, Telgraf Telleri Boyunca'da 2, Serafim'de 2, Serseri'de 7 olmak üzere toplam 75 adet deyimın doğru deyim ile çevrildiği tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabındaki öykülerden Tekerleklerin Türküsü öyküsünde 9, Mahkeme'de 13, Senebirli Kardeşler'de 2, Asiye'de 3, Köye Gelen Yabancı'da 3, Ayrı Bir Dünya öyküsünde 7, Albena'da 4, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar'da 3, Serafim'de 2, Serseri'de 7, Baba'da 2, Periler Gecesi öyküsünde 4 deyim olmak üzere toplam 59 deyim tespit edildi.

⁴⁸³ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, Cilt 2- Deyimler Sözlüğü, 2014

⁴⁸⁴ www.tdk.gov.tr

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında Şibil öyküsünde 12, Dişi Geyik'te 3, En Güvenilir Koruyucular'da 5, Bojura'da 3, Bir Çoban Öyküsü'nde 2, Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı'nda 8, Veba Geliyor'da 3, Postolov'un Değirmenleri'nde 5, İnce öyküsünde 16 olmak üzere toplam 57 adet deyim bu gruba girmektedir.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabında, Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk öyküsünde 7, Baba ve Oğul'da 5, Özel Öğretmen'de 8, Düşmanlar'da 6, Bir Torba Barut'ta 8, Karşılaşma'da 1, Bir Avuç Kül'de 2, İki Düşman'da 8, Gömü'de 8, İğfal'de 5, İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt'ta 6, Bir Güz Günü öyküsünde 1 deyim olmak üzere toplam 65 deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabında Çoban Hikayesi'nde 1, En Emin Muhafızlar'da 4, Veba Günlerinde'de 3, İnce'de 10, Bojura'da 3, Postolovların Değirmeni'nde 5, Tekerleklerin Şarkısı öyküsünde 8, Asiye'de 3, Mahkeme'de 9, David Dede'de 7, Kalmuk'un Uyuklaması'nda 3, Baba ve Oğul'da 3, Roydü'de 5, Define'de 4, Ödeşmek öyküsünde 6, Başka Alem'de 6, Senebirli Kardeşler'de 3, Aldanış'ta 3, Başarısızlık'ta 6, Kıskançlık'ta 4, Albena'da 2, Kadın Kalbi'nde 2, Telgrafın Telleri öyküsünde 1 adet bu gruba giren deyim olmak üzere toplam 101 deyim tespit edildi.

Örneğin;

Бог да го прости deyimini M. Türker Acaroğlu tarafından 1982 ve 2013 yıllarında yayımlanan En Güvenilir Koruyucular öykülerinde eşdeğer bir deyim olan **toprağı bol olsun** olarak çevrildiği, aynı öykünün Kemal Pınarcı tarafından (En Emin Muhafızlar adıyla) çevirisinde deyimın göz ardı edilerek, **Allah rahmet eylesin** sözcük öbeği ile çevrilmiştir. Yine aynı deyimın M. Türker Acaroğlu tarafından Bir Torba Barut, Karşılaşma, Düşmanlar, Dişi Geyik öykülerinde eşdeğer bir deyim ile çevrildiği, ancak Bojura (1982), Bojura (2013) ve

Koruda Bir Çuhaçiçeği Alanı öykülerinde deyimın göz ardı edilerek sırasıyla **dua et, dua et** ve **Allah rahmet eylesin** şeklinde çevirisinin yapıldığı tespit edilmiştir.

Дохожда ми на ум(а) deyimı M. Türker Acaroğlu'nun İğfal, Postolov'un Değirmenleri, İki Düşman ve Kemal Pınarcı'nın Aldanış ve Roydü öykülerinde eşdeğer bir deyim olan **aklına gelmek** ile çevrilmişken, Kemal Pınarcı'nın Postolovların Değirmeni öyküsünde göz ardı edilerek **hatırlamak** sözcüğü ile çevrilmiştir. Benzer anlamlı **идва ми на ум(а)** deyimı M. Türker Acaroğlu'nun Mahkeme (1982), Mahkeme (2013) ve Kemal Pınarcı'nın Mahkeme öykülerinde eşdeğer bir deyim olan **aklına gelmek** ile çevrilmişken aynı öykü içinde aynı deyim geçtiğinde bu kez göz ardı edilerek **düşünmek** sözcüğü ile çevrilmiştir.

Давам уxo deyimı M. Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982), Tekerleklerin Türküsü (2013), Mahkeme (1982), Mahkeme (2013) ve Kemal Pınarcı'nın Kalmuk'un Uyuklaması, Mahkeme ve Kıskançlık öykülerinde eşdeğer bir deyim olan **kulak vermek** ile çevrilmiştir. M. Türker Acaroğlu'nun En Güvenilir Koruyucular (1982), En Güvenilir Koruyucular (2013) ve Kemal Pınarcı'nın En Emin Muhafızlar öykülerinde göz ardı edilerek **dinlemek** sözcüğü ile çevrilmiştir. Aynı deyim Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı öyküsünde bir yerde **kulak vermek** deyimı ile çevrilmişken aynı öykü içinde farklı bir yerde **kulağını yaklaştırmak** olarak çevrilmiştir.

4.3.2. Yordan Yovkov Tarafından Yaratılmış Deyimler

Tezin bu bölümünde Yordan Yovkov tarafından yaratılan düşünülen deyimlere değinildi. Toplam 17 adet deyim varlığı ve bu deyimlerin 37 kez çevirmenlerce çevirisinin yapıldığı tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında Tekerleklerin Türküsü'nde 2, Mahkeme'de 2, Senebirli Kardeşler'de 1, Köye Gelen Yabancı'da 1, Albena öyküsünde 1 deyim olmak üzere toplam 7 deyim Yovkov tarafından yaratıldığına karar verildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında Tekerleklerin Türküsü'nde 2, Mahkeme'de 2, Senebirli Kardeşler'de 1, Köye Gelen Yabancı'da 1, Albena'da 1, Bir Köy Öğretmeni'nde 1, Baba'da 1, Periler Gecesi öyküsünde 1 adet olmak üzere toplam 10 adet deyim tespit edildi.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı'nda 1, Veba Geliyor'da 1, İnce öyküsünde 4 adet olmak üzere bu gruba giren toplam 6 adet deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabında öykülerden Düşmanlar'da 1, Bir Torba Barut'ta 2, Gömü'de 1 deyim olmak üzere toplam 4 adet deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabında öykülerden Veba Günlerinde 1, İnce'de 2, Tekerleklerin Şarkısı'nda 2, Mahkeme'de 2, Define'de 1, Ödeşmek öyküsünde 1, Albena'da 1 olmak üzere toplam 10 adet deyim tespit edildi.

Örneğin;

Tekerleklerin Türküsü öyküsünde geçen **бия се с мислите си** deyimini M. Türker Acaroğlu tarafından Tekerleklerin Türküsü (1982), Tekerleklerin Türküsü (2013) öykülerinde **düşünceleri ile boğuşmak**, Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı öyküsünde **düşünceler**

içinde başını yormak şeklinde çevrilmiştir. Bu deyim Bulgarca Deyimler Sözlüğü'nde **бия се с** **ум** olarak yer almaktadır.

Vragove öyküsünde yer alan **като че беше турска сватба** deyimini Türker Acaroğlu'nun Düşmanlar öyküsünde **bir Türk düğününde olduğu gibi** şeklinde çevrilmiştir. Deyim Bulgarca Deyimler Sözlüğünde **като на циганска сватба** olarak geçmektedir.

Edna Torba Barut öyküsünde geçen **кръв нахлу в главата** deyimini M. Türker Acaroğlu'nun Bir Torba Barut öyküsünde **başına kan sıçramak** olarak çevrilmiştir. Bulgarca Deyimler Sözlüğünde bu deyim **качва ми се кръвта в главата** olarak geçmektedir.

4.3.3. Çevirmen Tarafından Yaratılmış Deyimler

Bu bölümde çevirmenler tarafından yaratıldığı düşünülen Türkçe deyimler incelendi.

Çevirmenler tarafından yaratılan deyim sayısı Kuzgun Hanında Geceler kitabında 2, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 17, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 16, Balkan Efsaneleri'nde 1 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 15 olmak üzere toplam 51 adet olarak tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabındaki öykülerden Mahkeme'de 5, Senebirli Kardeşler'de 2, Kadın Kalbi'nde 1, Ayrı Bir Dünya'da 4, Albena'da 4, Telgraf Telleri Boyunca'da 1 deyim olmak üzere toplam 17 deyim tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabındaki öykülerden Mahkeme'de 5, Senebirli Kardeşler'de 2, Ayrı Bir Dünya'da 4, Albena'da 3, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar'da 1, Periler Gecesi'nde 1 deyim olmak üzere toplam 16 deyim tespit edildi.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında İnce öyküsünde 1 adet deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabında Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk öyküsünde1, İki Düşman öyküsünde de 1, toplam 2 adet deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabındaki öykülerden Postolovların Değirmeni'nde 1, Mahkeme'de 4, Define'de 1, Ödeşmek'te 1, Başka Alem'de 3, Senebirli Kardeşler'de 1, Başarısızlık'ta 1, Albena'da 1, Kadın Kalbi'nde 1, Telgrafın Telleri'nde 1 deyim olmsk üzere toplam 15 deyim tespit edildi.

Örneğin;

M. Türker Acaroğlu İki Düşman öyküsünde **ям като ламя** deyimini, **dev gibi yemek** olarak çevrilmiştir. Deyim deyimler sözlüğünde **domuz gibi yemek** olarak geçmektedir.

M. Türker Acaroğlu'nun Albena (1982) ve Albena (2013) öyküleriyle Kemal Pınarcı'nın Albena öyküsünde **играят ми очите** deyimini, **gözleri fır fır dönmek** olarak çevrilmiştir. Bu deyim, deyimler sözlüğünde **gözleri fıldır fıldır etmek** şeklinde geçmektedir.

Bulgarca **редове** sözcüğü M. Türker Acarolu'nun Periler Gecesi öyküsünde **sıra sıra dizilmek** olarak çevrilmiştir. Bu deyim deyimler sözlüğünde **sıram sıram dizilmek** olarak yer almaktadır.

4.3.4. Bulgarcada Deyim iken Türkçede Deyim Olarak Karşılığı Olmayanlar

Bu bölümde, Bulgarcada deyim olmasına rağmen, Türkçede deyim olarak tam eşdeğeri veya yakın anlamlı bir deyim karşılığı bulunmayan sözcük öbekleri incelendi.

Bu inceleme ile, Kuzgun Hanında Geceler kitabında 20, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 25, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 15, Balkan Efsaneleri'nde 15 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 38 adet olmak üzere toplam 113 deyim Türkçede deyim olarak karşılığı olmadığı tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında yer alan öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 2, Şibil'de 2, Mahkeme'de 3, Senebirli Kardeşler'de 1, En Güvenilir Koruyucular'da 3, Bojura'da 3, Ayrı Bir Dünya'da 2, Telgraf Telleri Boyunca'da 2, Serafim'de 1, Serseri'de 1 deyim olmak üzere bu kategoriye giren 25 deyim tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabındaki öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 2, Mahkeme'de 3, Senebirli Kardeşler'de 1, Ayrı Bir Dünya'da 2, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar'da 2, Serafim'de 1, Serseri'de 2 ve Periler Gecesi öyküsünde 2 olmak üzere toplam 15 deyim bulundu.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında yer alan öykülerden Şibil'de 2, En Güvenilir Koruyucular'da 3, Bojura'da 3, Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı'nda 4 ve Veba Geliyor'da 3 deyim olmak üzere toplam 15 deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabındaki öykülerden Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk'ta 3, Baba ile Oğul'da 4, Özel Öğretmen'de 5, Bir Torba Barut'ta 1, Karşılaşma'da 1, İki Düşman'da 1, Gömü'de 2, İğfa'del 1 ve İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt öyküsünde 2, toplamda 20 deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabındaki öykülerden ise, En Emin Muhafızlar'da 3, Veba Günlerinde'de 3, İnce'de 2, Bojura'da 3, Tekerleklerin Şarkısı'nda 2, Mahkeme'de 3, David Dede'de 4, Kalmuk'un Uyuklaması'nda 3, Baba ve Oğul'da 3, Define'de 2, Ödeşmek'te 1, Başka Alem'de 2, Senebirli Kardeşler'de 1, Aldanış'ta 1, Başarısızlık'ta 1, Kıskançlık'ta 2 ve Telgrafın Telleri'nde 2 deyim olmak üzere toplam 38 deyim tespit edildi.

Örneğin;

Едно време deyiminin Türkçede deyim olarak karşılığı yoktur. M. Türker Acaroğlu'nun Bir Torba Barut, Mahkeme (1982), Mahkeme (2013), Dişi Geyik, İğfal, Koruda Bir Çuhaçiçeği Alanında öykülerinde ve Kemal Pınarcı'nın David Dede ve Aldanış öykülerinde **bir zamanlar** olarak çevrilmiştir. Kemal Pınarcı'nın Kıskançlık öyküsünde **eski**, M. Türker Acaroğlu'nun Mahkeme (1982), Mahkeme (2013) Kemal Pınarcı'nın Mahkeme öykülerinde **iken**, M. Türker Acaroğlu'nun Mahkeme (1982), Mahkeme (2013), Koruda Bir Çuhaçiçeği Alanı ve Kemal Pınarcı'nın Mahkeme öykülerinde **vaktiyle** çevrilmiştir.

Тяжка работа deyiminin Türkçede eşdeğer bir deyim yoktur. Bu deyim M. Türker Acaroğlu'nun Uyuyan Kalmuk, Serseri (1982), Serseri (2013), İki Düşman ve Kemal Pınarcı'nın Kalmuk'un Uyuklaması öykülerinde **ağır iş**, Kemal Pınarcı'nın Kıskançlık öyküsünde **sık iş** sözcük öbeği ile çevrilmiştir.

4.3.5. Bulgarcada Deyim Değilken Türkçenin Yapısından Dolayı, Deyim Olarak Çevrilenler

Bu bölümde Bulgarcada deyim değilken, Türkçenin yapısından dolayı deyim olarak çevirisi yapılan sözcük öbekleri incelendi.

Bu inceleme ile, Kuzgun Hanında Geceler kitabında 73, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 77, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 60, Balkan Efsaneleri'nde 62 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 122 adet olmak üzere toplam 394 deyimın yapısından dolayı Türkçeye deyim olarak çevrildiğı tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabındaki öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 10, Şibil'de 3, Mahkeme'de 9, Senebirli Kardeşler'de 2, Asiye'de 1, En Güvenilir Koruyucular'da 20, Bojura'da 5, Köye Gelen Yabancı'da 1, Kadın Kalbi'nde 2, Ayrı Bir Dünya'da 2, Bir Çoban Öyküsü'nde 4, Albena'da 6, Telgraf Telleri Boyunca'da 2, Serafım'de 5 ve Serseri'de 5 olmak üzere bu gruba giren 77 deyim tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabındaki öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 10, Mahkeme'de 9, Senebirli Kardeşler'de 2, Asiye'de 1, Köye Gelen Yabancı'da 1, Kadın Kalbi'nde 2, Ayrı Bir Dünya'da 2, Albena'da 6, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar'da 2, Serafım'de 5, Serseri'de 5, Bir Köy Öğretmeni'nde 3, Baba'da 4 ve Elka'da 8 olmak üzere toplam 60 deyim tespit edildi.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında yer alan öykülerden Şibil'de 3, Dişi Geyik'te 2, En Güvenilir Koruyucular'da 20, Bojura'da 5, Bir Çoban Öyküsü'nde 4, Koruda Bir Çuha Çiçeğı Alanı'nda 13, Veba Geliyor'da 2, Postolov'un Değirmenleri'nde 7 ve İnce'de 6, toplamda 62 deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabındaki öykülerden Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk'ta 9, Baba ile Oğul'da 2, Özel Öğretmen'de 4, Düşmanlar'da 8, Bir Torba Barut'ta 5, Karşılaşma'da 6, Bir Avuç Kül'de 4, İki Düşman'da 1, Gömü'de 2, İğfal'de 12, İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt'ta 15, Bir Güz Günü'nde 5 deyim olmak üzere toplam 73 deyim belirlendi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) eserindeki öykülerden Çoban Hikayesi'nde 3, En Emin Muhafızlar'da 20, Veba Günlerinde'de 2, İnce'de 7, Bojura'da 5, Postolovların Değirmeni'nde 7, Tekerleklerin Şarkısı'nda 8, Mahkeme'de 8, David Dede'de 6, Kalmuk'un Uyuklaması'nda 8, Baba ve Oğul'da 2, Roydü'de 5, Define'de 4, Ödeşmek'te 4, Başka Alem'de 2, Senebirli Kardeşler'de 2, Aldanış'ta 15, Başarısızlık'ta 1, Kıskançlık'ta 5, Albena'da 6 ve Kadın Kalbi'nde 2 olmak üzere toplam 122 deyim tespit edildi.

Örneğin;

Вземам дъщеря sözcük öbeğinin Türkçedeki karşılığı **kız almak** deyimidir. Kemal Pınarcı'nın İnce öyküsünde **kız almak** deyimini kullanılmıştır.

Добре дошел sözcük öbeğinin Türkçeye çevirisi **hoş geldin** deyimini ile yapılmaktadır. M. Türker Acaroğlu'nun Bir Avuç Kül, Baba ve Oğul, İnce, Karşılaşma, Düşmanlar ve Kemal Pınarcı'nın Baba ve Oğul, Aldanış öykülerinde **hoş geldin**, Kemal Pınarcı'nın Baba ve Oğul, Aldanış öykülerinde **safa geldin** deyimini ile çevrilmiştir.

Прекръствам се sözcüğünün Türkçedeki eşdeğeri **haç ve ya istavroz çıkarmak** deyimidir. Kemal Pınarcı'nın David Dede öyküsünde **istavroz çıkarmak**, En Emin Muhafızlar, Postolovların Değirmeni, Ödeşmek ve M. Türker Acaroğlu'nun En Güvenilir Koruyucular

(1982), En Güvenilir Koruyucular (2013), Postolov'un Değirmenleri, Bir Avuç Kül, Koruda Bir Çuhaçiçeği Alanı öykülerinde **haç çıkarmak** deyimini ile çevrilmiştir.

4.4. Çeviride Deyim Sorunları

4.4.1. Yanlış Anlaşıp Yanlış Çevrilen Deyimler

İncelenen öyküler genelinde yanlış anlaşılıp yanlış çevrilen 31 adet Bulgarca deyim olduğu ve bu deyimlerin toplamda 58 kez yanlış çevrildiği tespit edildi.

Çevirmenler tarafından yanlış anlaşılıp yanlış çevrilen deyimlerin 12'si Kuzgun Hanında Geceler kitabında, 13'ü Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında, 11'i Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında, 6'sı Balkan Efsaneleri'nde ve 16'sı da Tekerleklerin Şarkısı kitabında yer almaktadır.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında bulunan deyimlerden Şibil'de 2, Mahkeme'de 1, Senebirli Kardeşler'de 3, Kadın Kalbi'nde 1, Ayrı Bir Dünya'da 1, Serafim'de 1, Serseri'de 4 olmak üzere toplam 13 deyim yanlış anlaşılıp yanlış çevrildiği tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında yer alan öykülerden Mahkeme'de 1, Senebirli Kardeşler'de 3, Ayrı Bir Dünya'da 1, Serafim'de 1, Serseri'de 4, Periler Gecesi'nde 1 olmak üzere toplam 11 deyim tespit edildi.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında, öykülerden Şibil'de 2, Dişi Geyik'te 1, En Güvenilir Koruyucular'da 1, Postolov'un Değirmenleri'nde 2 deyim olmak üzere toplam 6 deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabında yer alan öykülerden Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk'ta 2, Özel Öğretmen'de 1, Düşmanlar'da 1, Bir Torba Barut'ta 1, Karşılaşma'da 1, Gömü'de 3, İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt, Bir Güz Günü'nde 3 olmak üzere 12 adet deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabındaki öykülerden En Emin Muhafızlar'da 1, Postolovların Değirmeni'nde 1, Mahkeme'de 2, Baba ve Oğul'da 1, Roydü'de 3, Define'de 2, Başka Alem'de 1, Senebirli Kardeşler'de 3, Aldanış'ta 1, Kıskançlık'ta 1 olmak üzere toplam 16 adet deyim tespit edildi.

Örneğin;

Гледам изпод вежди deymi gizlice, fark ettirmeden, kızgınlıkla, düşmanca bakmak anlamına gelirken M. Türker Acaroğlu'nun Mahkeme (1982) ve Mahkeme (2013) öykülerinde **bakış fırlatmak** (çatık kaşları altından bakış fırlatmak) deymi ile çevrilmiştir. **Göz ucuyla bakmak** deyiminin kullanılması daha uygun olurdu.

Цена косъма на две deymi cimrilik anlamına gelirken M. Türker Acaroğlu'nun Uyuyan Kalmuk öyküsünde **kılı kırk yarmak**, Kemal Pınarcı'nın Kalmuk'un Uyuklaması öyküsünde **kılı kırka bölmek** olarak çevrilmiştir. **Eli sıkı** deymi ile çevirmek daha uygun olurdu.

4.4.2. Göz Ardı Edilen Deyimler

Bu bölümde Bulgarcada deyim iken çeviri esnasında göz ardı edilen ve Türkçeye çevirisi deyimle değil de sözcükle yapılan deyimler incelendi.

Kuzgun Hanında Geceler kitabında 39, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 60, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 40, Balkan Efsaneleri'nde 60 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 139 adet olmak üzere toplam 338 deyimın çeviri esnasında göz ardı edildiği tespit edildi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında yer alan öykülerden Tekerleklerin Türküsü'nde 3, Şibil'de 8, Mahkeme'de 9, SenebirliKardeşler'de 3, Asiye'de 1, En Güvenilir Koruyucular'da 11, Bojura'da 7, Köye Gelen Yabancı'da 3, Kadın Kalbi'nde 2, Ayrı Bir Dünya'da 4, Albena'da 5, Serafim'de 2, Serseri'de 2 deyim olmak üzere toplam 60 deyim tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında Tekerleklerin Türküsü öyküsünde 3, Mahkeme'de 9, Senebirli Kardeşler'de 3, Asiye'de 1, Köye Gelen Yabancı'da 3, Kadın Kalbi'nde 2, Ayrı Bir Dünya'da 4, Albena'da 5, Telgrafın Tellerine Kuşlar Mı Konar'da 1, Serafim'de 2, Serseri'de 2, Periler Gecesi'nde 3, Elka'da 2 olmak üzere bu gruba dahil olan 40 deyim bulundu.

Balkan Efsaneleri (2013) eserinde Şibil'de 8, Dişi Geyik'te 2, En Güvenilir Koruyucular'da 11, Bojura'da 8, Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı'nda 8, Veba Geliyor'da 5, Postolov'un Değirmenleri'nde 3, İnce öyküsünde 15 adet olmak üzere toplam 60 adet deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabında Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk'ta 3, Baba İle Oğul'da 2, Özel Öğretmen'de 6, Düşmanlar'da 9, Bir Torba Barut'ta 2, Karşılaşma'da 2, Bir Avuç Kül'de 3, İki Düşman'da 1, Gömü'de 2, İğfal'de 1, İvan Belin'in Günahı Ya Da Dişi Bozkurt'ta 7, Bir Güz Günü'nde 1 olmak üzere toplam 39 deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) kitabında yer alan öykülerden Çoban Hikayesi'nde 1, En Emin Muhafızlar'da 12, Veba Günlerinde'de 6, İnce'de 20, Bojura'da 8,

Postolovların Değirmeni'nde 6, Tekerleklerin Şarkısı'nda 3, Asiye'de 1, Mahkeme'de 10, David Dede'de 10, Kalmuk'un Uyuklaması'nda 5, Baba ve Oğul'da 4, Roydü'de 3, Define'de 7, Ödeşmek'te 9, Başka Alem'de 5, Senebirli Kardeşler'de 3, Aldanış'ta 2, Başarısızlık'ta 6, Kıskançlık'ta 6, Albena'da 7, Kadın Kalbi'nde 2, Telgrafın Telleri'nde 3 deyim olmak üzere toplam 139 deyim tespit edildi.

Örneğin;

Потурчил се турския султан (пашата) deyimini M. Türker Acaroğlu'nun Düşmanlar öyküsünde **Türk sultanı Türkleşmiş, yani Müslüman olmuş** şeklinde çevrilmiştir. Durumda bir değişiklik olmadığı anlamına gelen bu deyim, **eski hamam eski tas** olarak çevrilebilirdi.

Бог високо, цар далеко deyimini M. Türker Acaroğlu'nun En Güvenilir Koruyucular (1982), En Güvenilir Koruyucular (2013) ve Kemal Pıncarcı'nın En Emin Muhafızlar öykülerinde **Tanrı yüksekte, çar uzakta** olarak çevrilmiştir. Yardıma ihtiyacı olduğunda çevresinde kimsenin olmaması anlamına gelen bu deyim, yakın bir deyim olan **kuru başına kalmak** ile çevrilebilirdi.

Играят ѝ очите deyimini Kemal Pıncarcı'nın David Dede öyküsünde hiç çevrilmemiş, Postolovların Değirmeni öyküsünde **gözlerini kırıştırmak**, M. Türker Acaroğlu'nun Postolov'un Değirmenleri öyküsünde **gözleri kaymak** olarak çevrilmiştir. Kışkırtıcı bakmak, flört etmek manasına gelen bu deyim **gözleri fıldır fıldır etmek** ile çevrilebilirdi.

Издаднал германец deyimini, M. Türker Acaroğlu'nun Serafim (1982) ve Serafim (2013) öykülerinde **Sefil patagonyalı** olarak çevrilmiştir. Kötü giyinmiş, evsiz kişileri tarif etmek için kullanılan bu deyim **hırtlamba gibi giyinmek** olarak çevrilebilirdi.

Изпратя за зелен хайвер deyimini, M. Türker Acaroğlu'nun Özel Öğretmen öyküsünde **adamcağızı da yeşil havyar için çağrılan bir yere göndermişsin** olarak çevrilmiştir. Aldatmak, yalan söylemek, kandırmak anlamına gelen bu deyim, **gargaraya getirmek** olarak çevrilebilirdi.

На кукувден deyimini, M. Türker Acaroğlu'nun Bojura (1982) ve Bojura (2013) öykülerinde **guguk günü**, Kemal Pınarcı'nın Bojura öyküsünde **kukuk günü** olarak çevrilmiştir. Hiçbir zaman anlamına gelen bu deyim, **balık kavağa çıkınca** deyimini ile çevrilebilirdi.

4.4.3. Eşdeğer Bir Deyim Varken Başka Yakın Bir Deyimle Çevrilenler

Tezin bu bölümünde Bulgarcadaki deyimlerin Türkçedeki bire bir eşdeğer deyimini değil de anlamca yakın bir deyimini çeviride kullanılmaları incelendi. Buna göre Kuzgun Hanında Geceler kitabında 7, Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında 6, Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında 5, Balkan Efsaneleri'nde 4 ve Tekerleklerin Şarkısı kitabında 7 adet olmak üzere toplam 29 deyimini yakın anlamlı bir deyim ile Türkçeye çevrildiği belirlendi.

Mehmet Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında yer alan öykülerden Şibil'de 1, Mahkeme'de 1, Asiye'de 1, Bojura'da 1, Kadın Kalbi'nde 1, Serafim'de 1 deyim olmak üzere toplam 6 deyimini eşdeğer deyim varken yakın anlamlı bir deyim ile çevrildiği tespit edildi.

Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabındaki öykülerden Mahkeme'de 1, Asiye'de 1, Kadın Kalbi'nde 1, Serafim'de 1 ve Elka'da 1 olmak üzere toplam 5 deyim tespit edildi.

Balkan Efsaneleri (2013) kitabında yer alan öykülerden Şibil'de 1, Bojura'da 1 ve İnce'de 2, toplamda 4 deyim tespit edildi.

Kuzgun Hanında Geceler (2014) kitabındaki öykülerden Kuzgun Hanında Geceler: Uyuklayan Kalmuk'ta 2, Özel Öğretmen'de 1, Düşmanlar'da 1 ve Bir Torba Barut'ta 3 olmak üzere toplam 7 deyim tespit edildi.

Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı (1999) keserindeki öykülerden Bojura'da 1, Tekerleklerin Şarkısı'nda 1, Asiy'e'de 1, Mahkeme'de 1, David Dede'de 1, Ödeşmek'te 1 ve Kıskançlık öyküsünde 1 olmak üzere toplam 7 deyim tespit edildi.

Örneğin;

Давам уxo deymi, M. Türker Acaroğlu'nun Serafim (1982), Serafim (2013), Düşmanlar (1982), Düşmanlar (2013), Asiy'e (1982) ve Asiy'e (2013) öykülerinde **kulak kabartmak** deymi, M. Türker Acaroğlu'nun Bojura (1982), Bojura (2013), Kemal Pınarcı'nın Ödeşmek, Bojura ve Asiy'e öykülerinde **kulak kesilmek** deymi ile çevirilerinin yapıldığı görülmektedir. Belli etmemeye çabalayarak dinlemek anlamına gelen **kulak kabartmak** ve büyük bir dikkatle dinlemek anlamına gelen **kulak kesilmek** yerine, merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak anlamına gelen **kulak vermek** deymi kullanılabilirdi.

Хвърлям поглед deymi M. Türker Acaroğlu'nun Kadın Kalbi (1982) ve Kadın Kalbi (2013) öykülerinde **göz ucuyla bakmak** olarak çevrilmiştir. Fark ettirmeden gözlemek anlamına gelen göz ucuyla bakmak yerine kısa bir süre bakıp geçmek anlamına gelen **bakış atmak** deymi kullanılabilirdi.

4.4.4. Bulgarcada Deyim Değilken Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler

Tüm öyküler incelendiğinde toplam 3328 Bulgarca sözcük, Türkçeye deyim kullanılarak çevrilmiştir. Bu sözcüklerden 346 tanesi Kuzgun Hanında Geceler kitabında, 782 adedi Tekerleklerin Türküsü (1982) kitabında, 738 adedi Tekerleklerin Türküsü (2013) kitabında, 872 adedi Tekerleklerin Şarkısı kitabında, 590 adedi de Balkan Efsaneleri kitabında yer almaktadır.

Örneğin, **ахвам** sözcüğü M. Türker Acaroğlu'nun Dişi Geyik öyküsünde **ah çekmek** deymi ile çevrilmiştir.

Божн ден sözcük öbekleri, Türkçe'ye **her gün** zarfıyla çevrilebilecekken, M. Türker Acaroğlu'nun Tekerleklerin Türküsü (1982) ve Tekerleklerin Türküsü (2013) öykülerinde **Tanrı'nın günü** deymi ile, Kemal Pınarcı'nın Tekerleklerin Şarkısı öyküsünde **Allah'ın günü** deymi ile çevrilmiştir.

Съдба sözcüğü, M. Türker Acaroğlu'nun Senebirli Kardeşler (1982), Senebirli Kardeşler (2013) ve Kemal Pınarcı'nın Sebirli Kardeşler öykülerinde **alın yazısı** deymi ile çevrilmiştir. Bulgarcada deyim olmayan **съдба** sözcüğünün çevirisinde, Türkçede deyim olan **alın yazısı** yerine aynı anlama gelen ve deyim olmayan **kader** sözcüğü tercih edilebilirdi.

Снага (T. Acaroğlu- Dişi Geyik, Albena 1982, Albena 2013), **снажна** (K. Pınarcı- Kalmuk'un Uyuklaması), **снажна, ръст** (M. T. Acaroğlu- Elka), **по снага** (M. T. Acaroğlu- Asiyе 1982, Asiyе 2013), **висок** (M. T. Acaroğlu- Bir Çoban Öyküsü 1982, Bir Çoban Öyküsü 2013) sözcüklerinin hepsinin çevirisi **boy bos** deymi ile çevrilmiştir.

Става sözcüğü, öyküler genelinde 42 kez **ayağa kalkmak**, 6 kez **olup biten**, 3 kez **yerine getirmek**, 3 kez **vuku bulmak**, 1'er kez de **tavır almak** ve **bir hal almak** deyimleri ile çevrilmiştir. Bu deyimler yerine **kalkmak**, **olmak**, **doğrulmak** sözcükleri kullanılabilirdi.

Пее sözcüğünün, 48 kez **türkü söylemek**, 6 kez **türkü çıғırmak**, 3'er kez **türkü tutturmak** ve **türkü çağırmak** deyimleri ile çevirisi yapılmıştır. İncelenen deyim sözlüklerinde deyim olarak karşılığı olmayan **şarkı söylemek** sözcük öbeğı tercih edilebilirdi.

Türker Acaroğlu'nun 1982 yılında yayımlanan Tekerleklerin Türküsü kitabındaki öykülerden bir kısmı 2013 yılında yayımlanan Tekerleklerin Türküsü kitabında da yer almıştır. Öykülerdeki çevirilerin bazılarında sözcük ve deyim değışikliğı tespit edilmiştir. Örneğın,

Бъде sözcüğü 1982 yılında yayımlanan Bir Çoban Öyküsü öyküsünde **sürüp gitmek** deymi ile çevrilmiştir. 2013 yılında yayımlanan aynı öyküde **Бъде** sözcüğü **sürgit olmak** sözcük öbeğı ile çevrilmiştir. Yine aynı öyküde **ходя** sözcüğü 1982 yılında **yollanmak** sözcüğü ile çevrilmişken 2013 yılındaki öyküde **yola düzölmek** deymi ile çevirisi yapılmıştır.

За път sözcüğü 1982 yılındaki Albena öyküsünde **yola hazır** sözcük öbeğı ile çevrilmişken aynı öykünün 2013 yılında yapılan çevirisinde **yola gitmek** deymi ile çevrilmiştir.

Става sözcüğü Ayrı Bir Dünya öyküsünde 1982 yılında yapılan çeviride **kalkmak** sözcüğü ile çevrilmişken, 2013 yılında yayımlanan öyküde **ayağa kalkmak** deymi ile çevrilmiştir.

Мярка се sözcüğü 1982 yılındaki çeviride **dört dönmek** deymi ile çevrilmişken 2013 yılında **görünüyordu** sözcüğü ile çevrilmiştir.

Отидоха си sözcüğü 1982 yılında Bojura öyküsünde **göçüvermek** sözcüğü ile çevrilmişken 2013 yılında **göçüp gitmek** deymi ile çevrilmiştir. Yine aynı öyküde **тайни** sözcüğü 1982 yılında **gizli** sözcüğü ile çevrilmişken, 2013 yılındaki çeviride **gizli kapaklı** deymi kullanılmıştır.

Разноцветни sözcüğü 1982’de Serafim öyküsünde alacalı sözcüğü ile çevrilmişken 2013 yılında **alacalı bulacalı** deymi ile çevrilmiştir.

4.4.5. Bulgarcada Deyim veya Deyimin Anlamına Yakın Bir Sözcük Kullanılmamışken Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler

Bu bölümde Bulgarcada bir deyim ya da deyme anlamca yakın herhangi bir sözcük kullanılmamışken, Türkçe çevirisinde kullanılan deyimler incelendi. İncelenen öykülerde toplam 202 adet Türkçe deyim kullanıldığı tespit edildi. Bu deyimler içinde de en fazla **ara sıra** deyiminin (17 kez) kullanıldığı saptandı.

1982 yılında yayımlanan Tekerleklerin Türküsü kitabında toplam 43 adet bu özellikleri taşıyan deyim kullanıldığı, en çok deyim En Güvenilir Koruyucular (6 adet) ve Senebirli Kardeşler (6 adet) öykülerinde kullanıldığı tespit edildi.

2013 yılında tekrar yayımlanan Tekerleklerin Türküsü kitabında toplam 35 adet deyim kullanıldığı ve bu deyimlerin en çok Elka (7 adet) öyküsünde geçtiği belirlendi.

Kuzgun Hanında Geceler kitabında bu özelliklere sahip toplam 7 Türkçe deyim kullanıldığı ve bu deyimlerin en çok Bir Avuç Kül (2 adet) ve İğfal (2 adet) öykülerinde geçtiği tespit edildi.

Balkan Efsaneleri kitabında bu tür toplam 27 adet deyim kullanıldığı ve en çok deyimın İnce (7 adet) öyküsünde kullanıldığı belirlendi.

Tekerleklerin Şarkısı kitabında bu özelliklere uyan toplam 89 deyim tespit edildi. Sadece Kıskançlık öyküsünde 11 adet Türkçe deyim tespit edildi.

4.4.6. İçinde Türkçe Sözcük Geçen Deyimler

Öykülerin geneli incelendiğinde, içinde Türkçe sözcük geçen toplam 15 deyim tespit edildi. Deyimlerin içinde bulunan Türkçe sözcükler (baskın, kalpak), Arapça kökenli sözcükler (hayır, meydan, cep, kısmet, hak, kusur, hatır, sultan, tencere, helal) ve Farsça kökenli sözcükler (havyar, kese, pey) saptandı.

Örneğin,

Düşmanlar (Vragove) öyküsünde, потурчил се турския **султан** deyiminde sultan sözcüğü Arapçadır. Yine aynı öyküde догде ми паднат **калпаците** (докато ми падне **калпака**) deyimindeki kalpak sözcüğü Türkçedir.

Telgrafın Telleri Boyunca (Po Jitsata) öyküsünde, излиза ми **късмета** deyimindeki kısmet sözcüğü Arapçadır.

Özel Öğretmen (Çastniyat Uçitel) öyküsünde, изпратя за зелен **хайвер** deyimindeki havyar sözcüğü Farsçadır.

Ödeşmek (Plateno) öyküsünde, **кесията** ми е пълна deyimindeki kese sözcüğü Farsçadır.

SONUÇ

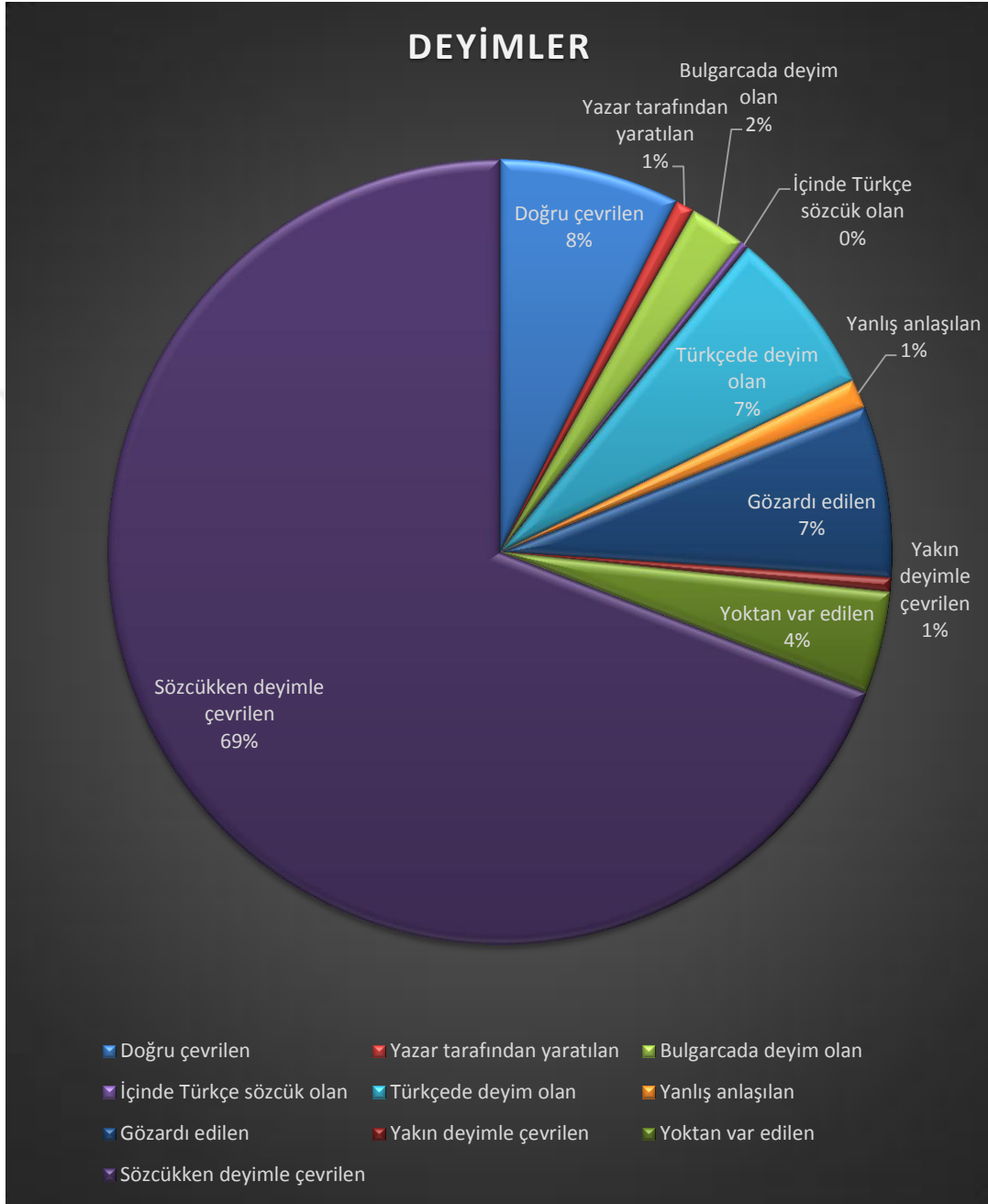
Türkiye'nin ve Bulgaristan'ın coğrafi sınır komşuluğu, tarih sahnesindeki ikili ilişkileri ve Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sayısı göz önüne alındığında, iki dil arasında yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görüldü. Bu çalışmaların sayı olarak arttırılması her iki dilin kullanıcıları için fayda sağlayacaktır.

Söylenen ve kastedilenin farklı olduğu deyimleşme olgusu karmaşık ve zorlu bir yapıdır. Hele ki farklı dil aileleri arasında yapılan deyim çevirileri, süreci daha da karmaşık ve zorlu bir hale getirmektedir. Bu durum da çeviri eyleminin her iki dile hakim ve belli bir donanımına sahip kişilerce yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışma yapılırken, her iki dilin yapısal farklılıkları da göz önüne alındı. Bu çalışmada 4913 deyim tespit edildi ve incelendi. Bu inceleme sonucunda doğru çevrilen deyim sayısı 357 (toplam deyimlerin %7'si) olarak tespit edildi. Yordan Yovkov tarafından 37 adet deyim (toplam deyimlerin %1'i), çevirmen tarafından da 51 adet (%1'i) deyim yaratıldığı saptandı. 113 adet deyim (%2) Bulgarcada deyim iken Türkçede deyim olarak karşılığı olmadığı, 394 adet deyim (%8'i) ise Bulgarcada deyim değilken Türkçenin yapısından dolayı deyim olarak çevrildiği saptandı. İçinde Türkçe sözcük geçen 15 deyim tespit edildi.

Çevirideki deyim sorunlarında ise, 58 adet deyim (%1'i) yanlış anlaşılıp yanlış çevrildiği, 338 deyim (%7'si) göz ardı edildiği ve hiç çevrilmediği, 29 deyim (%1) aynı deyim varken başka yakın bir deyimle çevrildiği, 3328 adet deyim (%68'si) Bulgarcada deyim değilken Türkçeye deyim olarak çevrildiği saptandı. 202 adet deyim (%4'ü) ise Bulgarcada deyim değilken ve deyim anlamına yakın herhangi bir sözcük kullanılmamışken Türkçeye deyim olarak çevrildiği yani yoktan deyim yaratıldığı tespit edildi.

Şekil 1: İncelenen deyimlerin dağılımı.

TABLÖLAR

Tablölarda, satırlarda deyimler ve deyim sorunları, sütunlarda yazarların çevirdiği öyküler verildi.

DÇD: Doğru Çevrilen Deyimler

YYD: Yordan Yovkov Deyimleri

ÇD: Çevirmen Deyimleri

YAD: Yanlış Anlaşılan Deyimler

GAED: Göz Ardı Edilen Deyimler

YD: Yakın Deyimle Çevrilenler

BD: Bulgarca Deyimler (Bulgarcada Deyim iken Türkçede Deyim Olarak Karşılığı Olmayanlar)

TD: Türkçe Deyimler (Bulgarcada Deyim Değilken Türkçenin Yapısından Dolayı, Deyim Olarak Çevrilenler)

SD: Sözcükten Deyimler (Bulgarcada Deyim Değilken, Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler)

YD: Yoktan Deyimler (Bulgarcada Deyim veya Deyimin Anlamına Yakın Bir Sözcük Kullanılmamışken Türkçeye Deyim Olarak Çevrilenler)

Tablo 1: Tekerleklerin Türküsü- M. Türker Acaroğlu (1982)

	DÇD	YDD	ÇD	YAD	GAED	YDÇ	BD	TD	SA	YD
TT	9	2			3		2	10	91	1
Ş	12			2	8	1	2	3	56	4
M	13	2	5	1	9	1	3	9	136	4
SK	3	1	2	3	3		1	2	46	6
A	3				1	1		1	26	2
EGK	5				11		3	20	104	6
B	3				7	1	3	5	61	4
KGY	3	1			3			1	36	1
KK			1	1	2	1		2	28	4
ABD	7		4	1	4		2	2	34	4
BÇO	2							4	46	1
AI	4	1	4		5			6	31	1
TTB	2		1				2	2	34	1
S	2			1	2	1	1	5	25	2
Se	7			4	2		1	5	32	4

Tablo 2: Tekerleklerin Türküsü- M. Türker Acaroğlu (2013)

	DÇD	YYD	ÇD	YAD	GAED	YDÇ	BD	TD	SD	YD
TT	9	2			3		2	10	90	1
M	13	2	5	1	9	1	3	9	135	4
SK	2	1	2	3	3		1	2	45	6
A	3				1	1		1	26	1
KGY	3	1			3			1	36	1
KK					2	1		2	28	4
ABD	7		4	1	4		2	2	35	3
Al	4	1	3		5			6	32	
TTK MK	3		1		1		2	2	34	1
S	2			1	2	1	1	5	26	2
Se	7			4	2		2	5	32	4
BKÖ		1						3	36	
Bab	2	1						4	32	
MM									34	
PG	4	1	1	1	3		2		52	1
E					2	1		8	65	7

Tablo 3: Balkan Efsaneleri- M. Türker Acaroğlu

	DÇD	YYD	ÇD	YAD	GAE D	YDÇ	BD	TD	SD	YD
Ş	12			2	8	1	2	3	56	4
DG	3			1	2			2	37	1
EGK	5			1	11		3	20	106	6
B	3				8	1	3	5	62	4
BÇÖ	2							4	41	1
KBÇ A	8	1			8		4	13	42	3
VGe	3	1			5		3	2	35	
PD	5			2	3			7	76	1
İn	16	4	1		15	2		6	135	7

Tablo 4: Kuzgun Hanında Geceler- M. Türker Acaroğlu

	DÇD	YYD	ÇD	YAD	GAED	YDÇ	BD	TD	SD	YD
UK	7		1	2	3	2	3	9	48	1
BVO	5				2		4	2	27	
OO	8			1	6	1	5	4	43	
D	6	1		1	9	1		8	8	
BTB	8	2		1	2	3	1	5	49	
K	1			1	2		1	6	23	
BAK	2				3			4	23	2
İD	8		1		1		1	1	22	
G	8	1		3	2		2	2	20	
İ	5				1		1	12	17	2
İBG	6				7		2	15	46	1
BGG	1			3	1			5	20	1

Tablo 5: Tekerleklerin Şarkısı- Kemal Pınarcı

	DÇD	YYD	ÇD	YAD	GAED	YDÇ	BD	TD	SD	YD
ÇH	1				1			3	33	
EEM	4			1	12		3	20	77	5
VGü	3	1			6		3	2	22	4
İn	10	2			20		2	7	82	4
B	3				8	1	3	5	41	4
PDe	5		1	1	6			7	49	8
TŞ	8	2			3	1	2	8	49	3
A	3				1	1			24	1
M	9	2	4	2	10	1	3	8	104	5
DD	7				10	1	4	6	54	9
KU	3				5		3	8	39	1
BVO	3			1	4		3	2	27	1
R	5			3	3			5	15	2
De	4	1	1	2	7		2	4	26	5
Ö	6	1	1		9	1	1	4	25	1
BA	6		3	1	5		2	2	50	6
SK	3		1	3	3		1	2	32	5
Ald	3			1	2		1	15	16	6
Baş	6		1		6		1	1	25	1
Kı	4			1	6	1	2	5	32	11
Al	2	1	1		7			6	18	2
KK	2		1		2			2	20	4
TTe	1		1		3		2		12	2

TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE DEYİM SORUNLARI LİSTESİ

EŞDEĞER BİR DEYİMLE DOĞRU ÇEVİRİLEN DEYİMLER

Бия телеграма- Telgraf çekmek (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Блъскам си главата- Kafa yormak (K. Pınarcı- Ö)

Бог да го прости- Toprağı bol olsun (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- K) (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (M. T. Acaroğlu- DG)

Вдигам на крак- Ayağa kaldırmak (K. Pınarcı- Ö)

Вдигам рамене- Omuz silkmek (M. T. Acaroğlu- DG)

Вдигам ръка- El kaldırmak (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

Вдигам чаша- Kadeh kaldırmak (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B)

Вдигам шум- Gürültü koparmak (M. T. Acaroğlu- Bab) (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

Вземам думата от устата- Sözü ağızından almak (M. T. Acaroğlu- İBG)

Вземам пътя- Yol almak (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Вземам страна- Taraf tutmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)

Вземам ума- Aklını almak (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 1982) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 2013) (K. Pınarcı- ÇH) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 1982) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 2013) (M. T. Acaroğlu- BAK) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Виждам добро- İyilik görmek (M. T. Acaroğlu- G) (K. Pınarcı- De) (M. T. Acaroğlu- G) (K. Pınarcı- De) (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald) (K. Pınarcı- R)

Виждам хаир- Hayrını görmek (K. Pınarcı- DD)

Впивам очи- Gözünü dikmek (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B) (M. T. Acaroğlu- PG)

Върти ми се на езика- Dili dönmek (K. Pınarcı- Baş)

Гладен като вълк- Kurt gibi aç (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) Aç kurt gibi (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Гледай си работата- İşine bak (M. T. Acaroğlu- KBÇA) (K. Pınarcı- DD) (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB)

Грабя залька от устата- Lokmasını ağızından almak (M. T. Acaroğlu- İD)

Губя си ума- Aklını yitirmek (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013)

Давам гръб- Sırtını vermek (M. T. Acaroğlu- D)

Давам сметка- Hesap vermek (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013)

Давам ухо- Kulak vermek (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) (K. Pınarcı- K1)

Дебела глава- Kalın kafalı (K. Pınarcı- Baş) (K. Pınarcı- Baş) (K. Pınarcı- Baş) (K. Pınarcı- Baş)

Деля мегдан- Meydan okumak (M. T. Acaroğlu- İn)

До немай-къде- Pek çok (K. Pınarcı-KU)

Докарвам ума в главата- Aklını başına getirmek (M. T. Acaroğlu- İD)

Дохожда ми на ум(а)- Aklına gelmek (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald) (M. T. Acaroğlu- PD) (M. T. Acaroğlu- İD) (K. Pınarcı- R)

Дохождам на себе си- Kendine gelmek (M. T. Acaroğlu- E)

Дума да не става- Lafı olmamak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ)

Един господ знае- Tanrı bilir (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) (M. T. Acaroğlu- A 1982) (M. T. Acaroğlu- A 2013) (K. Pınarcı- A) (K. Pınarcı- DD)

Едно-друго- Şunu bunu (K. Pınarcı-KU)

Езикът ми се връзва- Dili tutulmak (M. T. Acaroğlu- G)

Запалвам свещ- Mum yakmak (K. Pınarcı- DD) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Звярът е като царството си- Saltanat sürmek (M. T. Acaroğlu- İD)

Зная си работата- İşini bilmek (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- İBG)

Зная си устата- Ağzını toplamak (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013)

Идва ми на ума- Aklına gelmek (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Иде ми отръки- Elinden gelmek (M. T. Acaroğlu- KU) (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Изгоря ми душата- Yüreği yanmak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Изгубвам ума и дума- Dilini yutmak (K. Pınarcı- Ö)

Излиза ми душата- Canı çıkmak (K. Pınarcı- K1)

Излиза ми късмета- Kısmeti çıkmak (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (K. Pınarcı- TTe)

Излизам на глава- Başa çıkmak (M. T. Acaroğlu- KU) (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Изяждам хака- Hak yemek (K. Pınarcı- R)

Има- няма- Var yok (K. Pınarcı- Ö)

Имам (си) работа- İş olmak (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- R) İş bulunmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Имам тежка ръка- Eli ağır olmak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Като платно, блед- Bembeyaz kesilmek (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013)

Кой знае- Kim bilir (M. T. Acaroğlu - KU)(K. Pınarcı-KU)(M. T. Acaroğlu- BTB)(K. Pınarcı- TŞ)(M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)(K. Pınarcı- M)(M. T. Acaroğlu- A 1982) (M. T. Acaroğlu- A 2013) (K. Pınarcı- A)(M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB) (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) (M. T. Acaroğlu- VGe) (K. Pınarcı- VGü) (M. T. Acaroğlu- PD) Belki de (K. Pınarcı- PDe) (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn) (M. T. Acaroğlu- İn)

Краката ми се плетат- Ayakları dolaşmak (M. T. Acaroğlu- BTB)

Краката ми се подкосяват- Dizleri kesilmek(M. T. Acaroğlu- E)

Кротък като агне- Kuzu gibi olmak (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Кукувица ми е изпила ума- Aklını peynirle yemek (K. Pınarcı- PDe) Çevirmen burada kendi deyimini yaratmıştır. Sözlükte *aklını peynir ekmekle yemek* olarak geçer.

Майко мила- Vay anacığım (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Минава ми през ума- Aklından geçmek (K. Pınarcı- DD) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pınarcı- PDe) (M. T. Acaroğlu- BVO), aklından geçmek (K. Pınarcı- BVO) (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald) (K. Pınarcı- A)

Минавам в ръцете- Eline geçmek (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK)

Минавам под ножа- Kılıçtan geçirmek (K. Pınarcı- İn)

Минавам си по реда- Sırasını savmak (M. T. Acaroğlu- BTB)

На пръсти- Hırsız gibi (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Наливат ми се очите- Gözleri dolmak (M. T. Acaroğlu- G) (K. Pınarcı- De)

Направлям нос- Nanik yapmak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Не връзвам кусур- Kusura bakmak (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

Не вярвам на очите си- Gözlerine inanmamak (M. T. Acaroğlu- İBG) (M. T. Acaroğlu- İN) (K. Pınarcı- İN) (M. T. Acaroğlu- PG) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Не вярвам на ушите си- Kulaklarına inanmamak (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU)

Не давам и дума да се каже- (Söz) hakkı tanımamak (M. T. Acaroğlu- İN)

Не остана ни(то) крак, - Eser kalmamak (K. Pınarcı- EEM)

Не си оставам на пътя- Sokakta kalmak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ)

Не скършвам хатъра- Gönlünü kırmamak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013), hatırını kırmamak (K. Pınarcı- TŞ)

Не снемам очи- Gözlerini ayıramamak (M. T. Acaroğlu- İ) (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Няма да падне косъм от главата му- Kılına dokunmak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Няма какаво да се каже- Diyecek yok (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Нямам (си) мира- Huzuru kaçmak (M. T. Acaroğlu- İD)

Нямам си работа- İşim olmamak (M. T. Acaroğlu- BGG)

Обръщам гръб- Sırt çevirmek (M. T. Acaroğlu- BTB)

Обръщам наопаки- Altını üstüne getirmek (M. T. Acaroğlu- G) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)

Онзи свят- Öbür dünya (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) (K. Pınarcı- Ö)

Опичай си ума- Aklını başına toplamak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Остава ми в ума- Aklında kalmak (M. T. Acaroğlu- İBG)

Оставам с отворена уста- Ağzı açık kalmak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Остават ми очите- Gözleri kalmak (M. T. Acaroğlu- D)

Остър камък- Kaya gibi keskin (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) Kaya taşı gibi keskin (K. Pınarcı- BA)

От крака(та) до глава(та)- Baştan aşağı (M. T. Acaroğlu- E)

Отварям приказка- Söz açmak (M. T. Acaroğlu- BVO) (K. Pınarcı-BVO)

Отварям си очите- Gözünü dört açmak (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013) (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (M. T. Acaroğlu- İD)

Отварям си устата- Ağzını açmak (M. T. Acaroğlu- BTB)

Отварям уста- Ağzını açmak (M. T. Acaroğlu- G)

Откривам душата си- Gönlünü açmak (M. T. Acaroğlu- MM)

Очите ми гледат на четири- Gözünü dört açmak (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Пада ми на сърце(то)- Gönlünü kaptırmak (M. T. Acaroğlu- A 1982) (M. T. Acaroğlu- A 2013) Gönül vermek (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Падам в ръцете- Eline düşmek (K. Pınarcı- Baş)

Пати ми главата- Çekeceği olmak (M. T. Acaroğlu- PD) Başına gelecek varmış (K. Pınarcı- PDe)

Печеля сърцата- Kalbini kazanmak (K. Pınarcı-KU)

Подкосят ми се краката- Dizleri kesilmek (M. T. Acaroğlu- VGe) Diz bağları çözülmek (K. Pınarcı- VGü)

Подсмива се под мустак- Bıyık altından gülmek (M. T. Acaroğlu-KU) (K. Pınarcı-KU)

Попадам в ръцете- Eline geçmek (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Попадам в примката- Tuzağa düşmek (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)

Потапям очи в земята- Gözlerini (yere) dikmek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) (M. T. Acaroğlu- VGe) (K. Pınarcı- VGü) (M. T. Acaroğlu- E)

Потривам ръце- Ellerinini ovuşturmak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) (M. T. Acaroğlu- G)

Преграждам пътя- Yol kesmek (M. T. Acaroğlu- MM)

Пред очите- Gözleri önüne (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013)

Прекарвам през ума си- Aklından geçirmek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Преплитат ми се краката- Ayaklarının bağı çözülmek (K. Pınarcı- K1)

Препречвам пътя- Yolunu kesmek (M. T. Acaroğlu- MM) (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Пресичам пътя- Yol kesmek (M. T. Acaroğlu- İn)

Прехапвам си езика- Dilini yutmak (M. T. Acaroğlu- BAK)

Притъмнява ми пред очите- Gözleri önü kararmak (K. Pınarcı- K1)

Причернява ми на очите- Gözü kararmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Пускам корени- Kök salmak(M. T. Acaroğlu- KU) (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- BTB)

Пълня джобовете- Cebini doldurmak (M. T. Acaroğlu- D)

Развалям къща- Ocak söndürmek (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013)

Рано или късно- Er- geç (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)

Свивам рамене- Omuz silkmek (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pınarcı- PDe)

Ставам само кожа и кости- Bir deri bir kemik kalmak(M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Стисвам зъби- Dişini sıkma (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Суча мустаците си- Bıyıklarını bükmek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Събирай си ума- Aklını başına toplamak (M. T. Acaroğlu- E)

Събирам си мислите- Düşüncelerini toplamak (M. T. Acaroğlu- BVO) (K. Pınarcı-BVO)

Сън не ме хваща- Gözüne uyku girmemek (K. Pınarcı- Ö)

Тече като река- Su gibi akma (M. T. Acaroğlu- İn) Nehir gibi akma (K. Pınarcı- İn)

Трия си го на главата- Başına çal (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013)

Тръгвам по лош път- Kötü yola sapmak (M. T. Acaroğlu- BVO)

Туй-онуй- Şunu bunu (K. Pınarcı- DD)

Тук-таме- Şurada burada (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)(M. T. Acaroğlu- İD)(M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- G) (K. Pınarcı- De)(M. T. Acaroğlu- İBG)(M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B) (M. T. Acaroğlu- Bab) (M. T. Acaroğlu- MM) (M. T. Acaroğlu- MM) (M. T. Acaroğlu- PG) (M. T. Acaroğlu- PG) (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- DG)(M. T. Acaroğlu- İn) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) (M. T. Acaroğlu- İn) (M. T. Acaroğlu- İn) (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)(K. Pınarcı- DD) (K. Pınarcı- R)

Турям нещо в устата си- Ağzına (bir şey) al (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Турям ръка- İnsan eli değ(me)mek (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Търкулила се тенджерата, та (че) си намерила похлупака- Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Уреждам си сметката- Hesabını görmek (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Усмивам се под мустак- Bıyık altından gülmek (M. T. Acaroğlu- İBG)

Халал да ти е- Helal olsun (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Хвърлям поглед- Göz atmak (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (K. Pınarcı- KK) (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

Хвърлям се в очи-Göze çarpmak (M. T. Acaroğlu- KU) (K. Pınarcı-KU)

Хубава работа- İyi iş doğrusu (M. T. Acaroğlu- BVO)

Целувам крака- Ayak öpmek (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

Час по час- Sık sık (M. T. Acaroğlu- İD) (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Ясно като бял ден- Gün gibi belli olmak (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) Gün gibi ayar (K. Pınarcı- Al)

YORDAN YOVKOV TARAFINDAN YARATILMIŞ DEYİMLER

Бия се с мислите си- Düşünceleri ile boğuşmak (M. T. Acaroğlu- TT 1982), düşünceleri ile boğuşmak (M. T. Acaroğlu- TT 2013), düşünceler içinde başını yormak (K. Pınarcı- TŞ) *Биясе с ум*

Гори ми душата- Yüreğinde yara yanmak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013), kalbinde yara yanmak (K. Pınarcı- TŞ) *Гори ми сърцето*

Зарасна като на куче- Yara kapandı (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Заздравява ми като на куче*

Като пчели в кошер- Bir kovanın arıları (M. T. Acaroğlu- BKÖ) *Като пчели на мед*

Като че беше турска сватба- Bir Türk düğününde olduğu gibi (M. T. Acaroğlu- D) *Като на циганска сватба*

Кесията ми е пълна- Hasetlikten mi nedir (K. Pınarcı- Ö) *Джобът ми е пълен.* Bulgarcada deyim iken Türkçede deyim olarak tam karşılığı yoktur.

Кръв нахлу в главата- Başına kan sıçramak (Kan beynine sıçramak) (M. T. Acaroğlu- BTV) (M. T. Acaroğlu- BTV) *Качва ми се кръвта в главата*

Мърмори под носа си- Burun altından mırıldanmak (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013) *Говоря под носа си*

Откъсвам погледа си- Bakışlarını uzaklaştırmak (M. T. Acaroğlu- PG) *Не откъсвам очите си*

Пада камък на душата ми- Yüreğine taş gibi oturmak (M. T. Acaroğlu- G) Kalbine taş gibi düşmek (K. Pınarcı- De) *Пада камък на сърцето ми*

Пада ми магия на главата- Şeytanın kafasına büyü sokması (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) Kafası meşgul olmak (K. Pınarcı- Al) Пада ми чудо на главата
Deyim yanlış anlaşılıp yanlış çevrilmiştir. *Başına .. gelmek* deyiimi daha uygun olurdu.

Преминава в ума- Usuna girdi (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)
aklına girmek (K. Pınarcı- M) *Минава ми през ума*

Рана в душа- Yüreğinde yarası (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)
yarasını kalbinde saklamak (K. Pınarcı- M) *Рана на сърце*

Слаб като смъртник (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) *Слаб като клечка*

Спираха ми зальците на гърлото- Lokmalar boğazında kalmak (M. T. Acaroğlu- VGe)
Boğazına tıklamak (K. Pınarcı- VGü) *Засяда ми залька на гърлото*

Топят ми се в гърдите- Kalpleri dolmak (M. T. Acaroğlu- İn) Kalpleri erimek (K. Pınarcı- İn) *Топи ми се сърцето*

Топи се в гърдите ми- Göğsünü sıcak bir şey bastırmak (M. T. Acaroğlu- İn) Göğsünde kabarmak (K. Pınarcı- İn) *Топя сърцето*

Трепва душата ми- Gönlünde titremek (M. T. Acaroğlu- Bab) *Трепва ми сърцето*

ÇEVİRMEN TARAFINDAN YARATILMIŞ DEYİMLER

Ağzında dolaşmak- В устата (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) *Dillerde dolaşmak*

Bakış fırlatmak- Гледам (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) *Bakış atmak*

Bakışını dikmek- Спирам поглед (K. Pınarcı- M) *Gözünü dikmek*

Baştan aşağı süzmek- Заглеждам (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013) (K. Pınarcı- KK) (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA) *Tepeden tırnağa süzmek*

Baştan ayağa süzmek- Заглеждам (K. Pınarcı- BA) *Tepeden tırnağa süzmek*

Bir içimlik su- Като капка, хубава (K. Pınarcı- İn) *Bir içim su*

Dev gibi yemek- Ям като ламя- (M. T. Acaroğlu- İD) *Domuz gibi yemek*

Doğu ağarmak- Светва изток (K. Pınarcı- BA) *Tan yeri ağarmak*

Donanıp kuşanmak- Нагиздям се (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) *Giyinip kuşanmak*

Etrafında fır dönme- Мажа около- (K. Pınarcı- De) *Etrafında dört dönmek*

Gönlü sızlamak- Проплаква в душата (М. Т. Acaroğlu- М 1982) (М. Т. Acaroğlu- М 2013) *Yüreği sızlamak*

Gönül kazanmak- Печеля сърцата (М. Т. Acaroğlu- UK) *Kalp kazanmak*

Göz bebeği gibi bakmak- Гледам като очите си (М. Т. Acaroğlu- TTKMK) (М. Т. Acaroğlu- TTB) *Gözü gibi sakınmak*

Göz ucuyla gözlemek- Следвам с очи (К. Pınarcı- Baş) *Göz ucuyla bakmak*

Gözbebeği gibi korumak- Гледам като очите си (К. Pınarcı- TTe) *Gözü gibi sakınmak*

Gözden yitmek- Изгубвам се (М. Т. Acaroğlu- SK 1982) (М. Т. Acaroğlu- SK 2013) *Gözden kaybolmak*

Gözleri fır fır dönmek- Играят ми очите (М. Т. Acaroğlu- Al 1982) (М. Т. Acaroğlu- Al 2013) (К. Pınarcı- Al) *Gözleri fıldır fıldır etmek*

Gözleri par par olmak- Светва очи (К. Pınarcı- PDe) *Gözleri par par yanmak*

Gündoğusu ağarmak- Светва изток (М. Т. Acaroğlu- ABD 1982) (М. Т. Acaroğlu- ABD 2013) *Tan yeri ağarmak*

Havadan sudan sormak- Разприказвам се- (К. Pınarcı- Ö) *Havadan sudan konuşmak*

Kafasına sokmak- Падам (М. Т. Acaroğlu- Al 1982) (М. Т. Acaroğlu- Al 2013) *Kafasına koymak*

Kalbini sarmak- Изпълнявам душата (К. Pınarcı- M) *İçini sarmak*

Kıyıya çekilmek- Заставам настрана (М. Т. Acaroğlu- M 1982) (М. Т. Acaroğlu- M 2013) *Kenara çekilmek*

Konuşmaya karışmak- Всмесвам се (М. Т. Acaroğlu- M 1982) (М. Т. Acaroğlu- M 2013) (К. Pınarcı- M) *Lafa karışmak*

Parıl parıl yanmak- Бляска очи (К. Pınarcı- M) *Par par yanmak*

Saç saça baş başa girmek- Гледам се като квачки- (М. Т. Acaroğlu- ABD 1982) (М. Т. Acaroğlu- ABD 2013) *Saç saça baş başa gelmek*

Sıra sıra dizilmek- Редове (М. Т. Acaroğlu- PG) *Sıram sıram dizilmek*

Yüreğini sarmak- Изпълнявам душата (М. Т. Acaroğlu- M 1982) (М. Т. Acaroğlu- M 2013) *İçini sarmak*

YANLIŞ ANLAŞILIP YANLIŞ ÇEVİRİLEN DEYİMLER

Виждам добро- Rahat yüzü görmek (М. Т. Acaroğlu- BTB) *İyilik görmek*

Впивам очи- Gözlerini ayırmamak (М. Т. Acaroğlu- EGK 1982) (М. Т. Acaroğlu- EGK 2013) (К. Pınarcı- EEM) *Göz kesilmek*

Гледай си работата- Keyfine bakmak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *İşine bak*

Гледам изпод вежди- Çatık kaşları altından bakış fırlatmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) *Göz ucuyla bakmak*

Гледам право в очите- Dosdoğru gözlerine bakmak (M. T. Acaroğlu- PD) Gözleri içine bakmak (K. Pınarcı- PDe) *Açıktan açığa*

Давам сметка- Ne yaptığını bilmeden (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Hesap vermek*

Дойде ми на ум- Aklına esmek (M. T. Acaroğlu- BGG) *Aklına gelmek*

Едно-друго- Bir iki (M. T. Acaroğlu- PG) *Şunu bunu*

Езикът ми се връзва- Dili dolaşmak (K. Pınarcı- De) *Dili tutulmak*

Здраве му кажи- Selam söyle (K. Pınarcı- R) *Maşallahı var*

Измервам с очи- Göz ucuyla ölçmek (M. T. Acaroğlu- DG) Göz ucuyla ölçüp biçmek (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) burada iki deyim kullanılmış, göz ucuyla ve ölçüp biçmek. *Tepeden tırnağa süzmek* deyimini kullanılabildi.

Имам работа- İş başından aşmak (M. T. Acaroğlu- KK 2013) *İşi olmak*

Лежи ми на душата- Yüreğine acı oturmak (M. T. Acaroğlu- MM) *Sorumluluk almak*

На добър ти час- Yolun açık olsun (M. T. Acaroğlu- D) *Cehennem olup gitmek*

Не снемам очи- Baştan aşağı süzmek (K. Pınarcı- Ald) *Gözlerini ayıramamak*

Обръщам наопак- Alt üst etmek (K. Pınarcı- De) Alt- üst olmak (K. Pınarcı- M) (M. T. Acaroğlu- PD) *Altını üstüne getirmek*

Пада ми на сърце- Kalbine saplanmak (M. T. Acaroğlu- G) (M. T. Acaroğlu- G) *Gönlünü kaptırmak*

Прави ми чест- Saygı göstermek (M. T. Acaroğlu- BGG) *Şeref vermek*

Право в очите- Yüreklilik göstermek (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Açıktan açığa*

Процеждам през зъби- Dişleri arasından söz çıkmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Aklın süzgecinden geçirmek*

Работя като вол- Uysal öküz gibi çalışmak (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) *İt gibi çalışmak*

Слушам с отворена уста- Ağzını açmak (K. Pınarcı- K1) *Cankulağı ile dinlemek*

Свива ми се сърцето- Kalbi burkulmak (K. Pınarcı- R) Yüreğine saplanmak (M. T. Acaroğlu- BGG) *Yüreği daralmak*

Стяга ми се душата- Yüreği katılaşmak (M. T. Acaroğlu- G) *İçi daralmak*

Трепва ми сърцето- Gözünü kırpmadan (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pıncı- SK) *Heyecan duymak*

Тръгвам по лош път- Kötü bir yol tutmak (K. Pıncı-BVO), yol tutmak deyiminin, bir yoldan kimseyi geçirmeyecek biçimde düzen kurmak anlamı vardır. *Kötü yola sapmak*

Тук-там- Tek tük (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Şurada burada*

Турям си главата в торба- Başını torbaya kendisi sokmak (M. T. Acaroğlu- K)- *Risk almak*

Турям си мисъл- Aklına sokmak (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) Aklına koymak (K. Pıncı- SK) *Kaygı çekmek*

Хвърлям поглед- Gözünü dikmek (K. Pıncı- R) *Bakış atmak*

Хвърлям се в очи- Göze batmak (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) *Göze çarpmak*

Цепя косъма на две- Kılı kırk yarmak (M. T. Acaroğlu- UK), kılı kırka böler (K. Pıncı- KU) *Eli sıkı*

GÖZ ARDI EDİLEN DEYİMLER

Ако е рекъл господ- Tanrı dilerse (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013) *Allah'ın işine bak*

Бабини деветини- Kocakarı masalı (K. Pıncı-KU), Boş laf (M. T. Acaroğlu- UK) *Deli saçması*

Бастисали по пътя- Yolda basmak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pıncı- TŞ) *Baskın yapmak*

Бия се в гърдите- Göğsünü dövmek (K. Pıncı- Ö) *Dizini dövmek*

Бледно като платно- Bir bez parçası gibi solgun yüz (M. T. Acaroğlu- E) *Bembeyaz kesilmek*

Бог високо, цар далеко- Tanrı yüksekte, çar uzakta (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM) *Kuru başına kalmak*

Бог да го прости- Allah rahmet eylesin (K. Pıncı- EEM) Dua et (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) Allah rahmet eylesin (K. Pıncı- B) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Toprağı bol bolsun*

Божя работа- Tanrı'nın işi (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B) *Allah'ın hikmeti*

Божии пръст- Keramet görmek (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) Deyim yok (K. Pıncı- Al) *Allah'ın gazabı*

В тъмно- Karanlık (M. T. Acaroğlu- MM) *Akşam üzeri*

Вдигам десницата си- Sağ elini uzatmak (M. T. Acaroğlu- VGe) Elini yukarıya kaldırmak (K. Pıncı- VGü) *Yüz çevirmek*

Вдигам чашата- Bardağı kaldırmak (M. T. Acaroğlu- D) Kadeh dikmek (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B) *Kadeh kaldırmak*

Вдигам шум- Gürültü eden (M. T. Acaroğlu- İD) Gürültü kaldırmak (K. Pıncı- DD) *Gürültü koparmak*

Вземам глава- Başını almak (M. T. Acaroğlu- K) *Kellesini uçurmak*

Вземам и дрехата от гърба- Sırtından rubalarını soymak (K. Pıncı- R) *Soyup soğana çevirmek*

Вземам страна- Kendi yandaşı yapmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) kendi tarafına almak (K. Pıncı- M) *Taraf tutmak*

Вземам страха- Korkunç bir hışırtı (M. T. Acaroğlu- K) *Korku düşmek*

Вземам ума- Deyim çevrilmemiş (K. Pıncı- ÇH) *Aklını almak*

Влиза ми дявола под кожата- Derisinin altına şeytan girmiş (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pıncı- PDe) *Şeytana parmak ısirtmak*

Врязвам се в паметта- Belleğinde iz bırakmak (M. T. Acaroğlu- İn) Hafızasına yerleşmek (K. Pıncı- İn) *Akılda kalmak*

Върви си по работата- Varın işinize gidin (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Burnunu sokmak*

Гледай си работата- Deyim çevrilmemiş (K. Pıncı- TTe) Zararı yok (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pıncı- BA) *İşine bak*

Гледам изпод вежди- Kaş altından bakmak (M. T. Acaroğlu- DG (M. T. Acaroğlu- MM) Kaş çatmak (M. T. Acaroğlu- İn) Dikkatle bakmak (K. Pıncı- İn) *Göz ucuyla bakmak*

Гледам накриво- Deyim yok (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) Boğa gibi bakmak (K. Pıncı- Al) *Yan yan bakmak*

Гледам право в очите- Doğruca gözlerine bakarak (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Açıktan açığa*

Гледам си работата- İşlerine dönmek (M. T. Acaroğlu- G) Deyim çevrilmemiş (K. Pıncı- De) İşine bakmak (M. T. Acaroğlu- BAK) (M. T. Acaroğlu- BVO) İşinin erbabı (K. Pıncı- KU) (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013) İşine daha iyi bakmak (K. Pıncı- DD) *İşini görmek*

Гол като хурка- Son derece yoksul (M. T. Acaroğlu- VGe) Değnek kadar çıplak (K. Pıncı- VGü) *Açıktan nefesi kokmak*

Губя ума и дума- Deyim çevrilmemiş (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM) *Dilini yutmak*

Давам вид, че- Görmezlikten gelmek (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) Görmemezlikten gelmek (K. Pıncı- EEM) *Tavır takınmak*

Давам сметка- Deyim çevrilmemiş (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) *Hesap vermek*

Давам ум- Ögütte bulunmak (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Akıl vermek*

Давам уху- Dinlemek (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM) Kulağını yaklaştırmak (K. Pıncı- TŞ) *Kulak vermek*

Деля мегдан- İtaat etmemek (K. Pıncı- İN) *Boy ölçüşmek*

Джобът ми е пълен- Deyim çevrilmemiş (K. Pıncı- BVO) Bulgarcada deyim iken Türkçede deyim olarak tam karşılığı yoktur.

До немай-къде- Bir yere kadar (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) *Pek çok*

До немай-къде- Bir yere dek (M. T. Acaroğlu- UK) *Pek çok*

До шия, сиромашия- Boğazına dek yoksulluk (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) *Açlıktan nefesi kokmak*

Догде ми паднат калпаците (докато ми падне калпака)- Kalpaklarımız yere düşene kadar (M. T. Acaroğlu- D) *(Bir işin) ilerisine gitmek*

Додето ти очи видят- Çok uzak, gözün görebildiği yere kadar (M. T. Acaroğlu- İBG) *Göz erimi*

Дойде ми часа- Saati gelmek (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Vakti gelmek*

Дохожда ми на ума- Hatırlamak (K. Pıncı- PDe) *Aklına gelmek*

Дума да не става- Onsuz nasıl yaşayabilir (K. Pıncı- DD) *Ne mümkün*

Един дявол знае (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pıncı- BA) *Allah bilir*

Едно на друго (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Üç aşağı beş yukarı*

Едно-друго- Bir bir (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Şunu bunu*

Жив да си- Yaşa (M. T. Acaroğlu- D) *Ömrüne bereket*

Запалила ми се е главата- Baş tutuşmak (M. T. Acaroğlu- D) *Başını yakmak*

Здраве му кажи- Bundan iyisi can sağlığı (M. T. Acaroğlu- KGY 1982) (M. T. Acaroğlu- KGY 2013) *Maşallahı var*

Зная си работата- Ne yaptığını bilmek (K. Pıncı- Ö) *İşini bilmek*

И таз хубава- Buna da maşallah (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (K. Pıncı- Al) *Buyurun cenaze namazına*

Играят ѝ очите - Deyim çevrilmemiş (K. Pıncı- DD) Gözleri kaymak (M. T. Acaroğlu- PD) Gözlerini kırıştırmak (K. Pıncı- PDe) *Gözleri fildır fildir etmek*

Идва ми на ум- Beynine hücum etmek (K. Pınarcı- DD) Kafasına doğmak (K. Pınarcı- DD) Düşünmek (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M) *Aklına gelmek*

Издига ме в собствените ми очи (M. T. Acaroğlu- BGG) *Değer ver(il)mek*

Изкарвам душата- Soluğunu alıvermek (K. Pınarcı- Baş) *Canını çıkarmak*

Излиза ми късмета- *Kısmeti varmış* (M. T. Acaroğlu- TTB) *Kısmeti çıkmak*

Измервам с очи- Gözleriyle süzmek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Tepeden tırnağa süzmek*

Испаднал германец- Sefil patagonyalı (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) *Hırtlamba gibi giyinmek*

Изпод вежди- Kaşları altından (K. Pınarcı- DD) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) *Göz ucuyla bakmak*

Изпод око- Kaş altından bakmak (M. T. Acaroğlu- İn) Göz altından bakmak (K. Pınarcı- İn) Kimseye çaktırmadan gözetlemek (M. T. Acaroğlu- UK), Kapının açılmasını bekleyen (K. Pınarcı-KU) *Yan gözle bakmak*

Изпратя за зелен хайвер- Adamcağızı da yeşil havyar için çağrılan bir yere göndermişsin (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) *Gargaraya getirmek*

Има- няма- Ya geçmiş ya da geçmemişti (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) *Var yok*

Имам (си) работа- İlişkisi olmak (K. Pınarcı- Ald) *İşi olmak*

Имам на главата си- Başında olmak (M. T. Acaroğlu- VGe) Ardında olmak (K. Pınarcı- VGü) *Eline bakmak*

Какъв дявол- Bu şeytan da kimdi (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *İşi ne*

Хубава като капка- Damla gibi güzel (M. T. Acaroğlu- İn) *Bir içim su*

Като орел (орли) на мърша- Kartalın leşe atılması (M. T. Acaroğlu- D) *Hırs bürümek*

Като перо- Tüy gibi (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA) *Öküz arabası gibi*

Блед като платно- Kireç gibi bembeyaz (K. Pınarcı- Al) *Bembeyaz kesilmek*

Като попарен- Haşlanmış gibi (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA) *Şimşek gibi*

Тече като река- Kanlardan dere oluşmak (M. T. Acaroğlu- İn) Koskoca bir nehir (K. Pınarcı- İn) Nehir gibi akmak (K. Pınarcı- İn) *Su gibi akmak*

Като треснат- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- Al) Şaşkın şaşkın iki yana bakmak (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) *Feleğini şaşırmak*

(Обличам се) като циганин- Çingene gibi (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Yırtık pırtık*

Като че от гроб излизаш (като от гроб излязъл)- Mezardan çıkmış birine benziyorsun (M. T. Acaroğlu- D) *Hapishane kaçını gibi*

Кой знае- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- EEM) (K. Pınarcı- İn) Bilinemezdi (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) Ne bileyim (K. Pınarcı- TTe) Belki (K. Pınarcı- DD) Ne bileyim (K. Pınarcı- Baş) *Kim bilir*

Кукувица ми е изпила ума- Aptallaşmak (M. T. Acaroğlu- VGe) Akli tutup yutmak (K. Pınarcı- VGü) Aptallaşmak, ahmaklaşmak (M. T. Acaroğlu- PD) *Aklını peynir ekmekle yemek*

Къде ти са очите- Gözlerin nerede (M. T. Acaroğlu- DG) Nereye bakıyorsun (M. T. Acaroğlu- BAK) *Fark etmemek*

Лъжа като циганин- En görgüsüz çingene gibi ktır atmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) en terbiyesiz çingeneler gibi yalan söylemek (K. Pınarcı- M) *Bir ayak üstünde kırk yalanın belini bükmek*

Между четири очи- Dört göz arası (K. Pınarcı- Ö) *Baş kaşa kalmak*

Давам мило за драго- Serbest kal (K. Pınarcı- R) *Canını vermek*

Минава през ума- Düşünmek (M. T. Acaroğlu- A 1982) (M. T. Acaroğlu- A 2013) *Aklından geçmek*

Минавам под ножа- Hançer altından geçmek (M. T. Acaroğlu- İn) *Kılıçtan geçirmek*

Минавам под огън и под нож- Ateşten kılıçtan geçmek (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn) *Yok etmek*

На (един) косъм остана- Az kalsın (M. T. Acaroğlu- İn) Nasılsa kurtulmak (K. Pınarcı- İn) *Ramak kalmak*

На драго сърце- Rahatça (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) Kalp rahatlığı (K. Pınarcı- B) *Kıvanç duymak*

На Кукувден- Guguk günü (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) Kukuk günü (K. Pınarcı- B) *Balık kavağa çıkınca*

На прага- Eşikte (M. T. Acaroğlu- MM) *Yumurta kapıya dayanmak*

На пръсти- Ayak parmaklarına basa basa (K. Pınarcı- Baş) Parmak ucu (M. T. Acaroğlu- VGe) Ayak ucu (K. Pınarcı- VGü) Parmakları üstünde (M. T. Acaroğlu) Ayak uçlarına basarak (K. Pınarcı- De) *Hırsız gibi*

На устата ми е- Gülüşü dudaklarının ucuna gelmek (K. Pınarcı- K1) *Dilinin ucunda olmak*

Набрало ми се е душата- Kin birikmek (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) *Sıkıntı basmak*

Навеждам очи- Deyim çevrilmemiş (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) (K. Pınarcı- VGü) Bulgarcada deyim olan bu sözcük öbeğinin Türkçede tam karşılığı yoktur. *Başını yere eğmek*

Наострям уши- Sivri kulak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Kulak kesilmek*

Направо в очите- Doğruca yüzüne söylemek (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) yüzüne doğrudan doğruya söylemek (K. Pınarcı- M) *Açıktan açığa*

Не давам дума да се издума- Sözünü bile ettirmemek (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *(Söz) hakkı tanımamak*

Не давам и дума да се каже- İtirazları kabul etmemek (K. Pınarcı- İn) *(Söz) hakkı tanımamak*

Не дай боже- Tanrı korusun (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Allah etmesin*

Не държат краката- Ayakları tutmamak (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Bacakları tutmaz olmak*

Не искам да зная- Bilmek istememek (M. T. Acaroğlu- BAK) *Umurumda değil*

Не пада косъм от главата ми- Başından tek bir saç teli bile düşmemek (M. T. Acaroğlu- İn) Başından bir kıl dahi düşmemeli (K. Pınarcı- İn) Saçından tek bir kıl düşmemek (M. T. Acaroğlu- İn) Başından bir kıl bile düşmemek (K. Pınarcı- İn) *Kılına dokunmamak*

Ни вест ни кост- Adın bataydı, canın çıkaydı (K. Pınarcı- DD) *Haberi olma(ma)k*

Ни жив ни мъртъв- Ne ölü ne diri (K. Pınarcı- Ö) *Dehşete kapılmak*

Не остана ни(то) крак- İzi kalmamak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) *Eser kalmamak*

Няма го майстора- Deyim çevrilmemiş (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013) (K. Pınarcı- KK) *Avucunu yalamak*

Няма ни помен- Eser yok (M. T. Acaroğlu- D) *Zerresi kalmamak*

Нямам работа- Erkek işi değil (K. Pınarcı- K1) *İşi ol(ma)mak*

Нямам си мира- Rahatına koymamak (K. Pınarcı- R) *Huzuru kaçmak*

Нямам сърце- Acımasız (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) İnsafsız (K. Pınarcı- BA) *(Birinde) kalp olmamak*

Нямам цена- Diyecek yok (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013) (K. Pınarcı- KK) *Paha biçilemez*

Обръщам гръб- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- DD) *Sırt çevirmek*

Обръщам се наопак- Baş aşağı dönmek (K. Pınarcı- PDe) *Altını üstüne getirmek*

Обръщам сърцето- Yürek değişmesi (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) Yürekleri insafa gelmek (K. Pınarcı- Al) Yüreği paramparça olmak (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) Kalbi paramparça olmak (K. Pınarcı- SK) *İçi ısınmak*

Одрал съм кожата- Burnundan düşmüş (K. Pınarcı- DD) *Hık demiş burnundan düşmüş*

Оставам в ръцете- Ellerinde tutsak gibi olmak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Eline düşmek*

От кол и въже- İpten kazıktan (M. T. Acaroğlu- İn) Oradan buradan (K. Pınarcı- İn) *Cümbür cemaat*

От само себе си- İçinden (M. T. Acaroğlu- PD) Kendiliğinden (K. Pınarcı- PDe) *Kendi kendine*

От стара коза яре - Yaşlı keçinin oğlağı (M. T. Acaroğlu- BVO), kart keçinin oğlağı (K. Pınarcı-BVO) *Anasının gözü*

От чисто сърце- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- BVO). Bulgarcada deyim iken Türkçede deyim olarak karşılığı yoktur. Yürekten veya temiz yüreklilikle kullanılabilirdi.

Отварям приказка- Konuşmak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Hoşbeş etmek*

Отварям си очите- Gözleri açılmak (K. Pınarcı- Al) *Gözünü dört açmak*

Отварям уста- Ağızdan açmak (K. Pınarcı- Ö) *Ağzını açmak*

Отделям от устата си- Yiyeceğimizden kesmek (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB) Lokma bölmek (K. Pınarcı- TTe) *Boğazımızdan kesmek*

Отива на добре- Fenalaşma(ma)k (K. Pınarcı- De) *İyiye gitmek*

Откривам сърцето си- Kalbi acıya açık bulunmak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Kalbini açmak*

Отпускам глава- Kendini salmak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Ümitsizliğe düşmek*

Отпускам коляно- Diz çökmek (M. T. Acaroğlu- İn) Dizleri gevşemek (K. Pınarcı- İn) *Dizginleri gevşetmek*

Пада ми на сърце- Kalbine tıklılmak (K. Pınarcı- De) Kalbine hakim olmak (K. Pınarcı- A) *Kalbine saplanmak*

Пей давам- Pey vermek (M. T. Acaroğlu- BTB) *Arzu duymak*

Плюли сме си в устата- Yalan söylemek (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU). *Ağız birliği etmek*

Поглеждам изпод око- Kaş altından bakmak (K. Pınarcı- K1) *Yan gözle bakmak*

Поглъщам си думите- Sözlerini yutmak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Suspus olmak*

Под бяло да се засмееш- Kefenler içinde güleydin (K. Pınarcı- DD) *Geber git (Geberip gitmek)*

Подкосяват ми се краката- Ayakları tökezlemek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Ayakları birbirine dolaşmak*

Показвам си гърба- Dayanamamak (K. Pınarcı- DD) Sırtını dönmek ve başka yöne gitmek anlamındadır. Türkçedeki *sırt çevirmek* deyimini ise önem vermemek, ilgisini kesmek, darılmak gibi çok başka anlamlara sahiptir.

Попадам в примката- Tuzağa girmek (K. Pınarcı- M)

Потривам ръце- Ellerini birbirine sürtmek (K. Pınarcı- De) *Ellerini ovuşturmak*

Потурчил се турския султан (пашата)- Türk sultanı Türkleşmiş, yani Müslüman olmuş (M. T. Acaroğlu- D) *Eski hamam eski tas*

Празна работа- Boş iş (K. Pınarcı- Baş) *Havanda su dövmek*

Пред очите- İşlerini izleyen (K. Pınarcı- DD) *Gözü önünde*

Прекарвам през ума си- Kafasında tartmak (K. Pınarcı- Baş) Zihninde tasarlamak (M. T. Acaroğlu- KBÇA) *Aklından geçirmek*

Преминавам като (бял) вятър- Belli belirsiz tebessüm geçmek (K. Pınarcı- K1) *Saman alevi gibi*

Придавам си вид- Hoşnutsuzluk göstermek (M. T. Acaroğlu- İn) Yiğitlik satmak (K. Pınarcı- İn) *Tavır takınmak*

Пълна ми е душата- Gönlü .. dopdolu (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) kalbi dolu (K. Pınarcı- M) Ruhunu doldurmak (M. T. Acaroğlu- PG) *Hoşnutluk duymak*

Ръцете ми са като под камък- Elimiz taş altında kaldı (K. Pınarcı- Ö) *Eli kolu bağlı kalmak*

С една дума- Bir sözle (K. Pınarcı- DD) *Uzun lafın kısıası*

С какви очи- Nasıl gözlerle bakmışsın (K. Pınarcı- K1) *Ne yüzle*

С леко сърце- Deyim yok (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) *Umurunda değil*

Светих маслото- Geberdim onu (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) Kuranını okumak (K. Pınarcı- SK) *Canına ezan okumak*

Свива ми се сърцето- Gönlü taşmak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) Kalbini acı kaplamak (M. T. Acaroğlu- BKÖ)

Свива ми се сърцето- Gönlünü üzüntü sardı (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) Kalbini keder sarmak (K. Pınarcı- M) Kalbi kasılmak (M. T. Acaroğlu- PG) Kalbini acı sarmak (M. T. Acaroğlu- MM) Telaşla (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013), kırık kalbiyle seyretmek (K. Pınarcı- TŞ) Yüreği kısılmak (M. T. Acaroğlu- İn) Kalbi kederle dolmak (K. Pınarcı- İn) Yüreğine ağrı girmek (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) kalbine ağrı girmek (K. Pınarcı- M) Yüreğini acı sarmak (M. T. Acaroğlu- E) *Yüreği daralmak*

Сключва ми се сърцето- Kalp işini bırakmak (M. T. Acaroğlu- İn) Kalbi rahatlamak (K. Pınarcı- İn) *Deferi kapatmak*

Скъсва ми се душата- Soluğu kurumak (K. Pınarcı- Baş) *Canı çıkmak*

Смекчавам сърцето- Yüreği yumuşamak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (M. T. Acaroğlu- G) Kalbi yumuşamak (K. Pınarcı- EEM) (K. Pınarcı- De) *İnsafa gelmek*

Смея се из цяло гърло- Kahkahalarla gülmek (M. T. Acaroğlu- İ) Ağız dolusu gülmek (K. Pınarcı- Ald) *Katıla katıla gülmek*

Стяга ми се душата- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- De) *İçi daralmak*

Счупя рогата- Boynuzunu kırmak (M. T. Acaroğlu- BTB). *Uslu durmak* için zorlamak, mecbur etmek olabilirdi.

Сън не ме хваща- Uyuyamamak (K. Pınarcı- Ö) *Gözüne uyku girmemek*

Тежи ми главата- Başı ağrımak (M. T. Acaroğlu- İBG) *Gözü kararmak*

Тежи ми на душата- İçindeki acıyı dışarı vurmak (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) İçindeki kederi dışarı vurmak (K. Pınarcı- SK) *Eziyet etmek*

Трия си го на главата- Al da başına vur (K. Pınarcı- BA) *Başına çalmak*

Тук-таме- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- İn) (K. Pınarcı- İn) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) O tarafa doğru (K. Pınarcı- İn) *Şurada burada*

Удриям си главата- Başını vurmak (K. Pınarcı- Ö) *Baş vurmak*

Хвърля поглед- Bize doğru bakıp (M. T. Acaroğlu- UK) Şöylece bir bakabilmek (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) *Bakış atmak*

Хвърлям око- Gözleri kıvılcım saçmak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) *Dikkat kesilmek*

Хвърлям се в очите- Hissetmek (K. Pınarcı- DD) *Göze çarpmak*

Ходя като мечка- Ayı gibi gezmek (K. Pınarcı- K1) *Kağrı gibi gitmek*

Хоро ще играя- Horo oynamak (K. Pınarcı- Ö) *Eli mahkum olmak*

Хубава като капка- Güzel (M. T. Acaroğlu- PG) *Bir içim su*

Хубава работа- Deyim çevrilmemiş (K. Pınarcı- BVO) İyi vallahi (M. T. Acaroğlu- D) *İyi iş (doğrusu)*

Час по час- Durmadan (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) Mütemadiyen (K. Pınarcı- m) Her saat başı (M. T. Acaroğlu- PD) Her saat (K. Pınarcı- PDe) *Sık sık*

Червей ми гризе сърцето- Kurt gibi içini kemirmek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *İçine kurt düşmek*

Чупя ръце- Ellerini ovalaya ovalaya (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) *Çaresiz kalmak*

Ясно като бял ден- Aydınlanmıştı (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) sır aydın olmuştu (K. Pınarcı- M) *Gün gibi açık*

AYNI DEYİM VARKEN BAŞKA YAKIN BİR DEYİMLE ÇEVİRİLENLER

Въртя се пред очите- Gözünün önünde olmak (M. T. Acaroğlu- BTB) *Gözünün önünden gitmemek*

Давам ухо- Kulak kabartmak (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- UK) (M. T. Acaroğlu- A 1982) (M. T. Acaroğlu- A 2013)

Кулак кесilmek (K. Pınarcı- Ö) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B) (K. Pınarcı- A) *Kulak vermek*

Дявол да го вземе- Allah kahretsin (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) *Şeytan görsün yüzünü*

Едно-друго- Öte beri (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- UK), *Şunu bunu*

Загубвам си ума- Aklını başından almak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) aklını almak (K. Pınarcı- M) *Aklını kaybetmek*

Идва ми на ума- Aklından geçmek (K. Pınarcı- TŞ) *Aklına gelmek*

Излизам на глава- Hakkından gelmek (K. Pınarcı- K1) *Başa çıkmak*

Наострям уши- Kulak kabartmak (K. Pınarcı- DD) *Kulak kesilmek*

Свива ми се сърцето- Yüreği burkulmak (M. T. Acaroğlu- E) *Yüreği daralmak*

Търся под дърво и камък- Her yerde arayıp taramak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) Burada deyimın bölünerek çevirisinin yapıldığı görülmektedir. *Bucak bucak aramak*

Хвърлям поглед- Göz ucuyla bakmak (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013) *Bakış atmak*

BULGARCADA DEYİM İKEN TÜRKÇEDE DEYİM OLARAK KARŞILIĞI OLMAYANLAR

Бог е дал- Tanrı'nın verdiği (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) Tanrı'nın bahşettiği (K. Pınarcı- SK)

Смея се в очите- Gözlerinde bir şey gülümsemek (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013), gözlerinde parlak bir tebessüm olmak (K. Pınarcı- TŞ)

Господ го белязал- Tanrı kusurlu yaratmış (M. T. Acaroğlu- İn) Allah'ın nişanlı kulu (K. Pınarcı- İn)

Голяма работа- Dünyanın öbür ucunda (K. Pınarcı- Baş) Önemli bir şey değil (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Господ да го порази- Tanrı belasını versin (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Даде бог- Tanrı bereketini kıskanmazsa (K. Pınarcı- Ö) Tanrı verdi (M. T. Acaroğlu- G) Tanrı vermiş (K. Pınarcı- De)

Даде господ- İnşallah (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB) Tanrı kısmet etsin (K. Pınarcı- TTe) Tanrı izin verirse (M. T. Acaroğlu- KBÇA) Tanrı'nın yardımıyla (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB) Tanrı'ya şükür (K. Pınarcı- TTe) Tanrı vermiş (M. T. Acaroğlu- BVO), vermiş yaradan (K. Pınarcı-BVO)

Дал бог- Tanrı vermiş (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) Tanrı bahşetmiş (K. Pıncı- BA)

Джобът ми е пълен- Cepleri dopdolu (M. T. Acaroğlu- BVO)

До дъно- Bir yudumda içmek (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Дохождам си на думата- Lafımıza gelelim (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pıncı- TŞ)

Друг път- Başka bir gün (M. T. Acaroğlu- G) Bir defa (K. Pıncı- De)

Едно време- Bir zamanlar (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pıncı- DD) (M. T. Acaroğlu- DG) (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pıncı- Ald) Bir zamanlar (M. T. Acaroğlu- KBÇA) Eski (K. Pıncı- K1) İken (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pıncı- M) (K. Pıncı- M) Vaktiyle (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pıncı- M) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Завива ми се свят- Olduğu yerde donakalmak (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B)

Затварям вратата- Kapıyı yüzüne kapamak (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B)

Има си хас- Mümkün mü bu (M. T. Acaroğlu- K)

Мало и голямо- Büyük küçük (M. T. Acaroğlu- VGe) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) Büyüğü küçüğü (K. Pıncı- VGü) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM)

Мътната да те вземе- Allah razı olsun (M. T. Acaroğlu- D) Tanrı belanı vermesin (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) Türkçede bedduadır, deyim değildir, ancak Allah tependen baksın daha uygun bir çeviri olabilirdi.

На един дъх- Bir solukta (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

На четири крака- Dört ayak üstünde yürümek (M. T. Acaroğlu- İBG) Dört ayak yürümek (M. T. Acaroğlu- İBG)

Навеждам очи- Gözlerini (yere) dikti (K. Pıncı- BVO) (K. Pıncı- DD) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM) Başını yere eğmek (K. Pıncı- DD) (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) (M. T. Acaroğlu- ÖÖ) Gözünü yere eğmek (M. T. Acaroğlu- VGe) Deyim yok (K. Pıncı- VGü) Deyimin Türkçede deyim olarak karşılığı yoktur. *Başını yere eğmek* daha uygun bir çeviri olurdu.

Наляво и надясно- Sağa sola (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pıncı- B) *Her yönde* daha uygun bir çeviri olurdu.

Не намирам думи- Sözcük bulamamak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Не се обръщам на зад- Arkasına dönüp bakmamak (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Не смея да погледна в очите- Gözlerine bakmaya cesaret edememek (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013) Kendisine bakmaya cesaret edememek (M. T. Acaroğlu-

UK), yüzüne bakmamak (K. Pınarcı-KU). Gözlerine bakmaya cesaret edememek şeklinde çevirisi yapılsaydı daha uygun olurdu.

Нищо не беше турял в устата- Ağzına koymamak (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU)

От чисто сърце- Temiz yürek ile (M. T. Acaroğlu- BVO)

Отде накъде- Ne hakla (K. Pınarcı- Ö)

Отива на добре- İyiye gitmek (M. T. Acaroğlu- G)

Отивам на зле- Durumu kötüleşmek (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA)

Пази боже- Allah göstermesin (K. Pınarcı- DD) Tanrı korusun (M. T. Acaroğlu- VGe) Allah korusun (K. Pınarcı- VGü)

С чисто сърце- Temiz kalpli (M. T. Acaroğlu- PG) (M. T. Acaroğlu- PG)

С широко сърце- Geniş yürekli (M. T. Acaroğlu- BVO), geniş yürekli (K. Pınarcı-BVO)

Тежка работа – Ağır iş (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013) (M. T. Acaroğlu- İD) Sık iş (K. Pınarcı- K1)

Целувам ръка- El öpmek (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn)

BULGARCADA DEYİM DEĞİLKEN TÜRKÇENİN YAPISINDAN DOLAYI, DEYİM OLARAK ÇEVİRİLENLER

Агония- Can çekişme (M. T. Acaroğlu- BGG)

Бия сърце- Kalbi çarpmak (M. T. Acaroğlu- MM)

Бръсвам- Tıraş etmek (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB)

Вдълбочен- İçine kapanık (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013), basiretli (K. Pınarcı- TŞ)

Веднъж и дважд- Bir iki (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn) (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pınarcı- PDe)

Вземам дъщеря- Kız almak (K. Pınarcı- İn)

Всичко на всичко- Topu topu (M. T. Acaroğlu- İBG)

Въздъхвам- Soluk almak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) Nefes almak (K. Pınarcı- M)

Гладни щяха да умрат- Açlıktan ölmek (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Гледам се дело- Davaya bakmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Година две- Bir-iki (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013)

Горя очи– Gözleri parlamak(M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Грее в очи - Gözünde parlamak(M. T. Acaroğlu- E)

Давам дъщеря- Kız vermek (M. T. Acaroğlu- VGe) (K. Pınarcı- VGü)

Давам право- Hak vermek (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU)

Давам хак- Hakkını vermek (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013)

Дай си гърба- Sirtını vermek (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013)

Ден два- Bir iki (K. Pınarcı- R) (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 1982) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 2013) (K. Pınarcı- ÇH)

(От) Ден на ден- Gün günden (M. T. Acaroğlu- PD)

Добре дошел- Hoş geldin (M. T. Acaroğlu- BAK) (M. T. Acaroğlu- BVO) (K. Pınarcı- BVO) (M. T. Acaroğlu- BVO) (M. T. Acaroğlu- İ) (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald) (M. T. Acaroğlu- K) (M. T. Acaroğlu- K) (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- D) Safa geldin (K. Pınarcı- Ald) sefa geldin (K. Pınarcı-BVO)

Добродушен- İyi kalpli (M. T. Acaroğlu- BKÖ) (K. Pınarcı- K1) (M. T. Acaroğlu- MM)

Дойде на глава- Başına gelmek(M. T. Acaroğlu- İ)

Дойде на себе си- Kendine gelmek (M. T. Acaroğlu- K) (M. T. Acaroğlu- K) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Дойде ред- Sıra gelmek (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ)

Дошло беше време- Vakti gelmek (M. T. Acaroğlu- UK), zamanı gelmek (K. Pınarcı-KU) (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı-KU)

Дума съм дал- Söz vermek(M. T. Acaroğlu- DG)

Един- два- Bir- iki (M. T. Acaroğlu- S 1982) (M. T. Acaroğlu- S 2013) (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- R) (M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA) (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013) (K. Pınarcı- KK)

Забелязва- Fark etmek(M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald) (K. Pınarcı- Ald)

Забляскам очи- Gözleri parlamak(M. T. Acaroğlu- DG)

Закръствам се- Haç çıkarmak (M. T. Acaroğlu- İBG)

Залязва слънце- Güneş batmak (K. Pınarcı- DD)

Засвятка очи- Gözleri parlamak (M. T. Acaroğlu- D)

Засяда слънце-Güneş batmak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (M. T. Acaroğlu- İBG)

Извиквам- Çığlık koparmak (M. T. Acaroğlu- TTKMK) (M. T. Acaroğlu- TTB)

Изгрява слънце- Güneş doğmak (M. T. Acaroğlu- BKÖ) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) (K. Pınarcı- İn) (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pınarcı- PDe)

Издавам- Ele vermek (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (K. Pınarcı- Al)

Издигам глас- Sesini yükseltmek (M. T. Acaroğlu- İBG)

Изпищявам- Çığlık koparmak (M. T. Acaroğlu- Bab) (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (M. T. Acaroğlu- İn) Çığlık basmak (K. Pınarcı- EEM)

Изплясквам с ръце- El çırpamak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Изправлям се като свещ- Mum gibi (M. T. Acaroğlu- UK) (K. Pınarcı- KU)

Изсвирвам- Isık çalmak (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Имам право- Hakkı olmak (M. T. Acaroğlu- İBG)

Като агне- Kuzu gibi (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Като вълк- Aç kurt gibi (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Като луд- Deli gibi (K. Pınarcı- Ald)

Като машина- Makine gibi (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (K. Pınarcı- Al)

Кимвам с глава- Baş sallamak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Коленича- Diz çökmek (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- SK 1982) (M. T. Acaroğlu- SK 2013) (K. Pınarcı- SK)

Кораво сърце- Katı yürekli (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013)

Лежа в затвора- Hapis yatmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Лисето му беше жълто- Yüzü solmak (M. T. Acaroğlu- İ) Yüzü sararmak (K. Pınarcı- Ald)

Лицето става като вар- Yüzü kireç gibi olmak (K. Pınarcı- De)

Лъщят очи- Gözleri parlamak (M. T. Acaroğlu- BTB)

Месец- два- Bir iki (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- İBG) (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Миг- два- Bir iki (M. T. Acaroğlu- Ş 1982) (M. T. Acaroğlu- Ş 2013)

Минута две- Bir iki (K. Pınarcı- DD)

Навъсен- Kaş çatmak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Надвечер- Akşam üzeri (K. Pınarcı- Ö)

Надупчвам като решето- Delik deşik etmek (K. Pınarcı- Ald)

Накрай света- Dünyanın sonu (M. T. Acaroğlu- UK), dünyanın öbür ucu (K. Pınarcı-KU)

Наливат очите- Gözleri yaşarmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Направля зло- Kötülük yapmak (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Насам-натам- Öteye beriye (K. Pınarcı- Ald) Şurada burada (M. T. Acaroğlu- İ)

Насам-нататък- Öteye beriye(K. Pınarcı- K1) Şurada burada (K. Pınarcı- DD) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (M. T. Acaroğlu- İD)

Не е май с ума си- Akıllı başında olmak (M. T. Acaroğlu- UK), akıllı yerinde olmamak (K. Pınarcı-KU)

Не забелязва- Görmezlikten gelmek (K. Pınarcı- Ald)

Не можа да се въздържи- Kendini tutamamak (M. T. Acaroğlu- BGG)

Не направлям добре- İyi et(me)mek (K. Pınarcı- Ö)

Нося здраве- Selam söyle (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Нося име- Adını taşımak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Овлажнява очи- Gözleri yaşarmak (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ)

Оправдавам се- Haklı çıkmak (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (K. Pınarcı- M)

Оставам вдовица- Dul kalmak (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ)

От време на време- Ara sıra(M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) Arada sırada (K. Pınarcı- EEM)(M. T. Acaroğlu- ABD 1982) (M. T. Acaroğlu- ABD 2013) (K. Pınarcı- BA) (K. Pınarcı- K1) (M. T. Acaroğlu- G) (K. Pınarcı- De) (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013)(K. Pınarcı- B)arada sırada (K. Pınarcı- M) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (M. T. Acaroğlu- TT 1982)(M. T. Acaroğlu- TT 2013)(M. T. Acaroğlu- İBG) arada sırada (K. Pınarcı- TŞ)Zaman zaman (M. T. Acaroğlu- Bab) (M. T. Acaroğlu- Bab) (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- MM)(M. T. Acaroğlu- ÖÖ)(M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

От ден на ден- Gün günden (M. T. Acaroğlu- İBG)

Отварям път- Yol açmak(M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013)

Открадвам мома- Kız kaçırmak(M. T. Acaroğlu- İ)

Отсам-оттатък- Şurada burada (M. T. Acaroğlu- İBG)

Писано на челото- Alın yazısı (M. T. Acaroğlu- Se 1982) (M. T. Acaroğlu- Se 2013)

Плашило- Bostan korkuluğu (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (K. Pınarcı- Al)

По едно време- Bir ara (K. Pınarcı- De) (K. Pınarcı- Kı) (K. Pınarcı- Ö) (K. Pınarcı- PDe) (M. T. Acaroğlu- İBG) (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pınarcı- İn) (M. T. Acaroğlu- TT 1982) (M. T. Acaroğlu- TT 2013) (K. Pınarcı- TŞ) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

По четири страни- Dört bir yan (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) Dört bir taraf (K. Pınarcı- EEM)

Подчинявам се- Boyun eğmek (M. T. Acaroğlu- M 1982) (M. T. Acaroğlu- M 2013)

Поемам пътя си- Yola revan olmak (M. T. Acaroğlu- İ)

Понаглеждам- Gözden geçirmek (K. Pınarcı- Ald)

Поразбирам от езика- Dilinden anlamak (M. T. Acaroğlu- BAK)

Потъва слънце- Güneş batmak (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 1982) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 2013) (K. Pınarcı- ÇH)

Почерк- El yazısı (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM)

Поя дъх- Nefes almak (M. T. Acaroğlu- E) (M. T. Acaroğlu- KBÇA) Soluk almak (M. T. Acaroğlu- ÖÖ)

Правя баскън- Baskın yapmak (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Пращам хабер- Haber göndermek (M. T. Acaroğlu- İ) (K. Pınarcı- Ald)

Превивам се от смях- Kahkahadan kırılmak (M. T. Acaroğlu- D)

Прекарвам време- Vaktini geçirmek (M. T. Acaroğlu- BGG)

Прекарвам зима- Kışı geçirmek (M. T. Acaroğlu- KBÇA) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 1982) (M. T. Acaroğlu- BÇÖ 2013)

Прекръствам се- Istavroz çıkarmak (K. Pınarcı- DD) (K. Pınarcı- DD) Haç çıkarmak (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pınarcı- EEM) Haç çıkarmak (M. T. Acaroğlu- PD) (K. Pınarcı- PDe) (K. Pınarcı- Ö) (M. T. Acaroğlu- BAK) (M. T. Acaroğlu- KBÇA)

Развиделявам- Ortalık ağarmak (K. Pınarcı- Ald)

Разтварят се очите ми широко- Gözleri fal taşı gibi açılmak (M. T. Acaroğlu- E)

Разширени от ужас очи- Gözlerini fal taşı gibi açmak (M. T. Acaroğlu- MM)

Роят се- (Kovarı) Terk etmek (M. T. Acaroğlu- İ)

Светват очи- Gözleri parlamak (M. T. Acaroğlu- KK 1982) (M. T. Acaroğlu- KK 2013), (M. T. Acaroğlu- İBG) (M. T. Acaroğlu- BGG) (K. Pınarcı- R) (M. T. Acaroğlu- B 1982) (M. T. Acaroğlu- B 2013) (K. Pınarcı- B) (M. T. Acaroğlu- BTB) (M. T. Acaroğlu- PD) (M. T.

Асароғлу- К) (К. Пинарци- Ал) (К. Пинарци- Ін) (М. Т. Асароғлу- С 1982) (М. Т. Асароғлу- С 2013) (М. Т. Асароғлу- КБЧА) (М. Т. Асароғлу- PD) (К. Пинарци- PDe) (М. Т. Асароғлу- VGe) (К. Пинарци- VGü) (К. Пинарци- PDe) (М. Т. Асароғлу- ÖÖ) (М. Т. Асароғлу- К) (М. Т. Асароғлу- KGY 1982) (М. Т. Асароғлу- KGY 2013) (М. Т. Асароғлу- EGK 1982) (М. Т. Асароғлу- EGK 2013) (К. Пинарци- EEM) (М. Т. Асароғлу- Ş 1982) (М. Т. Асароғлу- Ş 2013) (М. Т. Асароғлу- EGK 1982) (М. Т. Асароғлу- EGK 2013) (К. Пинарци- EEM) (М. Т. Асароғлу- BÇÖ 1982) (М. Т. Асароғлу- BÇÖ 2013) (К. Пинарци- ÇH), Gözleri ışıldamak (К. Пинарци- KK) (М. Т. Асароғлу- BTB)

Свивам вежди- Kaş çatmak (М. Т. Асароғлу- TT 1982) (М. Т. Асароғлу- TT 2013) (К. Пинарци- TŞ) (М. Т. Асароғлу- EGK 1982) (М. Т. Асароғлу- EGK 2013) (К. Пинарци- EEM) (К. Пинарци- DD) (М. Т. Асароғлу- Ін) (М. Т. Асароғлу- B 1982) (М. Т. Асароғлу- B 2013) (К. Пинарци- B)

Свирия с уста- Islik çalmak (М. Т. Асароғлу- İ) (К. Пинарци- PDe) (К. Пинарци- Ald) (К. Пинарци- Ald) (М. Т. Асароғлу- İBG)

Себе си- Kendi kendine (М. Т. Асароғлу- B 1982) (М. Т. Асароғлу- B 2013) (К. Пинарци- B) (М. Т. Асароғлу- İBG) (М. Т. Асароғлу- İBG) (М. Т. Асароғлу- Bab)

Сладкодумни- Tatlı dil (М. Т. Асароғлу- M 1982) (М. Т. Асароғлу- M 2013) (К. Пинарци- M)

Смигвам с око- Göz kırpma (М. Т. Асароғлу- PD)

Смръщвам вежди- Kaşlarını çatmak (К. Пинарци- R) (М. Т. Асароғлу- A 1982) (М. Т. Асароғлу- A 2013) (К. Пинарци)

Ставам за смях- Maskara olmak (М. Т. Асароғлу- UK) (К. Пинарци-KU)

Ставам си големец- Adam olmak (М. Т. Асароғлу- BAK)

Стисва сърце- Yüreği sıkışmak (М. Т. Асароғлу- İBG)

Стисвам ръка- El sıkma (М. Т. Асароғлу- BKÖ)

Стори му се- Öyle gelmek (М. Т. Асароғлу- E)

Стоят гладни- Aç kalmak (К. Пинарци- Baş)

Струва пари- Para etmek (К. Пинарци- Ald)

Сякаш звяр- Hayvan gibi (М. Т. Асароғлу- EGK 1982) (М. Т. Асароғлу- EGK 2013) (К. Пинарци- EEM)

Тегля страх- Korku çekmek (М. Т. Асароғлу- D)

Угризение на съвестта- Vicdan azabı çekmek (М. Т. Асароғлу- UK), vicdan azabı duymak (К. Пинарци-KU)

Ума ми е другаде- Akli başka yerde (М. Т. Асароғлу- EGK 1982) (М. Т. Асароғлу- EGK 2013) (К. Пинарци- EEM)

Умирам от смях- Gülmekten katılmak (М. Т. Асароғлу- D)

Унесени в блян- Hülyaya dalmak (M. T. Acaroğlu- BGG)

Уреждам си работата-İşleri yolunda olmak (M. T. Acaroğlu- BTB)

Час- два- Bir iki (K. Pıncı- De) (K. Pıncı- K1) (K. Pıncı- R) (K. Pıncı- K1) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM)

Човек да е- Adam olmak (M. T. Acaroğlu- UK)

Чумеря вежди- Kaşlarını çatmak (M. T. Acaroğlu- İn) (K. Pıncı- İn) (M. T. Acaroğlu- İn)

Ям бой- Dayak yemek (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM)

Ям и пия- Yiyip içmek (M. T. Acaroğlu- BTB) (K. Pıncı- İn) (M. T. Acaroğlu- EGK 1982) (M. T. Acaroğlu- EGK 2013) (K. Pıncı- EEM) (M. T. Acaroğlu- D) (M. T. Acaroğlu- Al 1982) (M. T. Acaroğlu- Al 2013) (K. Pıncı- Al) (K. Pıncı- Al)

İÇİNDE TÜRKÇE SÖZCÜK GEÇEN DEYİMLER

Бастисали по пътя- Baskın yapmak, basmak (Türkçe)- Tekerleklerin Türküsü (Pesenta na Koleletata)

Виждам хаир- Hayır (Arapça)- David Dede (Dyado David)

Деля мегдан- Meydan (Arapça)- İnce (İndje)

Джобът ми е пълен- Cep (Arapça)- Baba ve Oğul (Başta i Sin)

Догде ми паднат калпаците (докато ми падне калпака)- Kalpak (Türkçe)- Düşmanlar (Vragove)

Излиза ми късмета- Kısmet (Arapça)- Telgrafın Telleri Boyunca (Po Jitsata)

Изпратя за зелен хайвер- Havyar (Farsça)- Özel Öğretmen (Çastniyat Uçitel)

Изяждам хака- Hak (Arapça)- Roydü (Roydyu)

Кесията ми е пълна- Kese (Farsça)- Ödeşmek (Platenö)

Не връзвам кусур- Kusura (Arapça)- İnce (İndje)

Не скършвам хатъра- Hatır (Arapça)- Tekerleklerin Türküsü (Pesenta na Koleletata)

Пей давам- Pey (Farsça)- Bir Torba Barut (Edna Torba Barut)

Потурчил се турския султан (пашата)- Sultan (Arapça)- Düşmanlar (Vragove)

Търкулила се тенджерата, та (че) си намерила похлупака- Tencere (Arapça)- Özel Öğretmen (Çastniyat Uçitel)

Халал да ти е- Helal (Arapça)- Senebirli Kardeşler (Senebirskite Bratya), Koruda Bir Çuha Çiçeği Alanı (Na İglikina Polyana)

KAYNAKÇA

1. Abidin Karasu, **Çağdaş Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler, Bulgarca-Türkçe Ortak Söz Varlığı**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBÜ, Kocaeli, 2010.
2. Acaroğlu, Mehmet Türker, “Yordan Yovkov’un Sanatında İnce”, **Türk Dili ve Edebiyatı**, C.21, S.222, 1970, s.515-519.
3. Acaroğlu, Mehmet Türker, “Bulgarca-Türkçe ve Türkçe-Bulgarca Sözlükler”, **Türk Dili Dergisi**, Ankara, 1954, s.28-30.
4. Akar, Ali, **Türk Dili Tarihi**, Dönem- Eser- Bibliyografya, Ötüken, 2005.
5. Akçay, Yusuf, “Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış”, **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S.4, İstanbul, 2011, s.281-333.
6. Akdağ, Erhan, **Türkçe Deyimlerde Ahenk Unsurları**, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, İzmir, 16-18 Aralık 2010.
7. Akgün, Atıf, **Bulgaristan’da Türk Çocuk Edebiyatı**, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir, 2012.
8. Akpınar, Mehmet; Köksal, Süleyman, “Türkiyeli Komünistlerin Bulgaristan Türklerinin Dil ve Eğitimindeki Etkisi”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S.21, 2016, s.251-268.
9. Aksan, Doğan, **Türkçenin Söz Varlığı**, Ankara, Engin Yayınevi, 1996.
10. Aksan, Doğan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2003.

11. Aksoy, Ömer Asım, **Atasözleri Deyimler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1962**, TDK Yay.:217, Ankara 1988.
12. Aksoy, Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, 7. Baskı, Cilt.1,2, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2014.
13. Aktaş, Ayfer, “**Karşılaştırılmalı Dilbilim Açısından Türkçe ve Almanca Deyimlerde Kadın**”, Bildiri Kitabı: Bir Bilim Kategorisi Olarak “KADIN” Uluslararası Sempozyumu. Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, 2008, s.31-37.
14. Altaylı, Seyfettin, “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”, **Karadeniz Araştırmaları**, S.25, 2010, s.125-134.
15. Amanova, Lola, “Türkiye Türkçesindeki Atasözü ve Deyimlerin Özbek Türkçesine Aktarma Problemi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.3, 2014, s.167-177.
16. Arıca Akkök, Elif, “Deyimlerin Anlambilimsel ve Bilişsel Özelliklerine Göre Tahmin Edilebilirliği: Yabancı Dilde Bir Uygulama”, **Dil Dergisi**, S.138, 2007, s.18-33.
17. Arıca Akkök, Elif, “Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi”, **Dil Dergisi**, S.143, Ankara, 2009, s.59-77.
18. Artun, Erman, **Türk Halk Kültürünün Balkanlardaki Rolü**, Avrupa’ya İlk Adım Uluslararası Sempozyumu Bildiri, Gelibolu, 1999.
19. Asım Aksoy, Ömer, “Atasözleri ve Deyimler Hakkında IV”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, C.2, S.17, 1953, s.278-282.
20. Atasoy, Emin, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, **İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi**, S.21, İstanbul, 2010, s.1-17.

21. Ateşman, Ender, “Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.18, S.2, 2001, s.29-35.
22. Aydın, Ayhan, “Bulgaristan Deliorman Bölgesindeki İnanç ve Kültür Yaşamı Üzerine Ali Lütüfi Piroğlu’yla Yapılan Söyleşi”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S.26, 2003, s.25-52.
23. Aydın, Ayşe, “Deyimlerimizde Temizlikle İlgili Kavramlar”, **Turkish Studies**, C.10, S.8, 2015, s. 517-534.
24. Ayvaz, Gülfidan, “Sözcükler, Söz Öbekleri, Deyimler ve Atasözleri’nin Çevirisi ve Çeviri Eylemine Etkisi”, **Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi**, S.2, 2013, s.211-221.
25. Kinev, Ct. B; Klasov, Gençö T; SimeonovParuşev, Paraşkev, **Voenen tursko-bilgarski frazeologičen rečnik**, Sofya, Dirjavno voenno izdatelstvo, 1960.
26. Barbolova, Zoya, **Funktsiyata na tursizmite v bilgarskata frazeologična sistema**, Sait e-spisanie v oblastta na humanitaristikata X-XX yy, Yıl II, S.4, Sofya, 2014.
27. Baş, Bayram, “Söz Varlığı ile İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler”, **TÜBAR**, S.29, 2011, s.25-61.
28. Baş, Bayram, “Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Milli Folklor**, S.93, 2012, s.125-134.
29. Bayat, Nihat; Çetinkaya, Gökhan, “Tanınırlık ve Saydamlık Derecesi Bakımından Deyimlerin Anlaşılabilirliği”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.17, 2014, s.205-232.

30. Behçet Necatigil, “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, **Türk Dili**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., 1978, S.322, .126-154.
31. Bingöl, Zekeriya, “Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, S. 9, Kırgızistan, 2006, s.1-9.
32. Boyadciev, Todor, **Bulgarska leksikologiya**, Sofya, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, 2011.
33. Boztaş, İsmail, “Çeviri Çevirmen Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.10, S.2, 1993, s.55-65.
34. Bratanova, Boryana, “Mejdu iztoka i zapada natsionalni stereotipi v bulgarskata frazeologiya, Slavyanskite etnosi, ezitsi i kulturi v sivrremenniya svyat”, **Veliko Tırnovo, Universitetski izdatelstvo “Sv. Sv. Kiril i Metodiy**, 2013, s.509-517.
35. Burak Nalcı, Handan, **Uşak İl Merkezindeki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımda Deyimleri Kullanma Becerisi**, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2006.
-
36. catalog.library.tnpu.edu.ua:8080 (23.04.2019)
37. Celep, Ömer, **Dillerden Düşmeyen Deyimler ve Öyküleri**, Akis Kitap, İstanbul, 2013.
38. Cesur, Kadriye, “Çağdaş Bulgar Şiirinde Türkçe Unsurlar”, **Balkanlar’da Türk Kültürü**, S.14, 1995, Bursa, s.13-14.
39. Cömertel, Serkan, **Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2016.

40. Çetinkaya, Bayram, **Esnek Yapılı Deyimler Üzerine**, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, İzmir, 16-18 Aralık 2010, s.290-294.
41. Çevik, Mehmet, **Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 2006
42. Çolak, Faruk, “Yerle İlgili Bazı Atasözleri ve Deyimlerin Mitolojik Bağlantısı”, **TÜBAR**, S.28, 2010, s.171-181.
43. Dalkılıç, Leyla Çiğdem, “Kültürdilbilim Çerçevesinde Rus Dilinde “Gibi” Bağlacıyla Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.55, S.1, 2015, s.360-361.
44. Darıcı, Esra; Korkut, Ece, “Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Yer Alan Kalıplaşmış Sözlerin Politik Söylemdeki Yeri”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.32, S.1, Ankara, 2015, s.123-132.
45. Demirezen, Mehmet, “Çeviride Kayıplar Sorunu”, **Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi**, S.1, 1991, s.115-128.
46. Durmuş, Oğuzhan, “Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, C.11, S.26, Erzurum, 2004, s.1-22.
47. Eker, Ümit, “Tarihi Metin Aktarımında Deyimler”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S.1, C.1, 2012, s.124-157.
48. Emeksiz, Abdulkadir, “Nasreddin Hoca Fıkralarının Atasözleri ve Deyimlerle İlgisi”, **Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri** (Saim Sakaoglu Armağanı) (Ed. Metin Ergun), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 325-340.

49. Erciyas, Osman, “Osmanlı’da Batı Dillerine Ait Sözlükler”, **Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Lefke, 2011, s.70-78.
50. Ergene, Oğuz, “Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Hayvan Adlarının Organ Adlarıyla ya da Vücut Bölümlerine İlişkin Adlarla Oluşturduğu Deyim Aktarması Örnekleri”, **Turkish Studies**, C.9, S.6, 2014, Ankara, s.319-365.
51. Göçer, Ali, “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Deyimleri Kullanma Yeterlikleri Üzerine Bir İnceleme”, **Karadeniz**, S.13, 2012, s.96-109.
52. Gökdayı, Hürriyet, “Türkçede Kalıp Sözler”, **Bilig**, S.44, 2008, s.89-110.
53. Göktürk, Akşit, **Çeviri: Dillerin Dili**, 9. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998.
54. Gönen, Sinan, “Balkan Türklerinin Belleğinde Yaşayan Ortak Deyimlerin Günümüze Yansıması”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.25, 2011, s.193-222.
55. Gül, Meltem, “Türkçe Sözlükler Üzerine Bir Deneme”, **International Journal of Social Science**, C.6, S.2, 2013, s.505-530.
56. Hacı, Sadık, **Bulgarca-Türkçe Sesteş Sözcükler**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2013, Ankara.
57. Hamidov, Hayrullah, “Türkçe Deyimlerin Anlam Özellikleri: Konuşma ile İlgili Deyimler”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.22, Ankara, 2006, s.39-45.
58. Hatiboğlu, Vecihe, “Atasözü ve Deyimler”, **Türk Dili**, C.8, S.152, Ankara, 1964, s.468-471.
59. İli, Mehmet, “İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.14, 2015, s.112-125.

60. İşcan, Adem, “Anlam Bilgisi Konularının Öğretimi”, **Turkish Studies**, C.6, S.2, 2011, s.503-522.
61. İvanov Georgiev, Vladimir; Vasilev Duridanov, İvan, **Ezikoznanie**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1972.
62. İvanov Vlahov, Sergey; Petrov Florin, Sider, **Neprevodimoto v prevoda**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1990.
63. İvanova, Diyana, **Ezikıt na Yovkovite staroplanininski legendi- Jiv kato jivota**, Staroplanininski legendi i Bilgarskata natsionalna identiçnost, Sofya, Novi isledvaniya, 2008.
64. Kaçarava, Nana, “Türkçede Göz ile Başlayan Deyimler”, **Türk Dili**, C.93, S.650, Ankara, 2006, s.129-133.
65. Kadıu, Spartak; Abdıu, Xhemile, “Türkçe Yapım Eklerinin Arnavutçada Yapım Eklerine Etkisi”, **Turkish Studies**, C.4, S.3, 2009, s.1230-1231.
66. Kalyuta, Aleksandr, “**Rusça ve Türkçe’deki Hayvan ile İlgili Deyimler**”, 1.Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Mayıs 2011, s.1-9.
67. Karabacak, Esra, “Ahmet Cevdet Paşa’nın Dilbilgisi Kitapları Üzerine”, **Turkish Studies**, C.7, S.2, Ankara, 2012, s.613-620.
68. Karasu, Abidin, Çağdaş **Bulgar Dilindeki Türkçe Kelimeler**, **Bulgarca-Türkçe Ortak Söz Varlığı**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2010,

69. Karasu, Abidin, **Tarihsel Süreç İçinde Balkan Dillerinin Türk Dili ve Kültürüyle İlişkisi (Sırpça-Makedonca-Bulgarca)**, Doktora Tezi, Kocaeli, 2014
70. Kavukçu, Dudu Neşe, **Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi SBÜ, 2018, Çankırı
71. Kaya, Doğan, **Bulgaristan’da Yaşayan Türklerin Düzgü Niteliğindeki Atasözleri ve Deyimleri**, Bulgaristan Türk Folkloru, II. Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyum Bildirileri, 2001, (Haz. İrfan Ünver Nasrattinoğlu, Metin Turan) Ankara, s. 89-112.
72. Kayapınar, Ayşe, “1913 Yılında Basılmış Bir Türkçe-Bulgarca Muhtasar Lügat’e Dair”, **Türk Dünyası Dergisi**, S.39, Ankara, 2015, s. 75-118.
73. Kuvliyova- Mişaykova, Vesa, **Frazeologizmite v bulgarskiya ezik**, Sofya, Narodna prosveta, 1986.
74. Lüle Mert, Esra, “İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarının Öğrencilerin Atasözü ve Deyim Kazanımlarına Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.47, S.1, 2014, s.125-144.
75. Maltepe, Sadet, **Deyimlerin Yapısal Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi SBE, 1997.
76. Meşekov, İvan, **Veçeri v Antimovskiya han, Razkazi ot Yordan Yovkov**, Knigata ot tehni stranitsi (İvan Radoslavov, İvan Meşekov), Veliko Tırnovo, Universitetski izdatelstvo “Sv. Sv. Kiril i Metodiy”, 1996.
77. Mollova, Milena, **Turskoe yazikoznanie v Bolgarii, Voprosi yazikoznaniya**, Godizdaniya, XIII, İzdatelstvo “Nauka”, Moskova, 1964.

78. Mutlu, Yıldız, **Türkiye’de Bulgar Edebiyatı**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara, 2018
79. Nazım H. Polat, “Türkçenin Öğretimi ve Ahmet Cevdet Paşa”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S.13, 2003, s.451-452.
80. Necatigil, Behçet, “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, **Türk Dili**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, TDK Yay., 1978, S.322, s.126-154.
81. Niçeva, Ketı, **Bılgarskafrazeologiya**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1987.
82. Niçeva, Ketı; Spasova-Mihaylova, Siyka; Çolakova, Kristalina, **Frazeologıçen Peçnik Na Bılgarskiya Ezik**, C.1,2, BAN, Sofya, 1974.
83. Ömür, Faik, “Almancada ve Türkçede Hayvan Adlarıyla Yapılmış Deyimlerin Anlam Bakımından Eşdeğerliliği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.5, S.20, 2012, s.81-113.
84. Özkan, Fatma; Şadieva, Gülim, “Somatik Deyimler”, **Bilig**, S.24, 2003, s.135-155.
85. Pilav, Salim, **Türkçede Söz Varlığı Üzerine Yapılan Araştırmalara Dair Bir Değerlendirme**, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, İzmir, 16-18 Aralık 2010, s.754-760.
86. Ruseva, Viyoleta, **Mistiçniyat Yovkov**, Veliko Tırnovo, Abagar, 1998.
87. Sağlam, Musa Yaşar, “Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C.18, S.1, Ankara, 2001, s.45-51.
88. Samardjieva, Vera, **Uçeben Tursko- Bılgarski Frazeologıçen Reçnik**, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”, Sofya, 1992.

89. Sancaktar, Caner, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanlar’daki Kültürel ve Demografik Mirası”, **Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.5, S.2, 2012, s.53-93
90. Sarandev, İvan, **Vsveta na staroplanininski legendi**, Sofya, Nauka i izkustvo, 1980.
91. Seyfullah Türkmen, “Türkçenin Söz Varlığında Nasreddin Hoca’nın Yeri”, **Karadeniz Araştırmaları**, C.5, S.17, Bahar 2008, s.153-159.
92. Sinan, Ahmet Turan, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.18, S.2, Elazığ, 2008, s.91-98.
93. Sinan, Ahmet Turan, “Deyimlerin Yapısı Değişir Mi?”, **Turkish Studies**, C.4, S.8, Ankara, 2009, s.1996-2009.
94. Sinan, Ahmet Turan, **Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi**, Doktora Tezi, Elazığ, 2000.
95. Stankov, İvan, **Şibil- Yovkovoto tvorcestvo**, Veliko Tırnovo, Slovo, 1999.
96. Stomatov, Svetlana, **Rus Dilindeki Deyimlerin Tarihsel (Etimolojik) Açından İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2007.
97. Subaşı Uzun, Leyla, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, **Dilbilim Araştırmaları Dergisi**, 1991, s.29-31.
98. Sussex, Roland; Cubberly, Paul, **The Slavic Languages**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

99. Süleymanoğlu Aksoy, Nergis; Süleymanoğlu, Erhan; Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “Türkçe Deyimlerin Bulgar Dilinin Deyimler Sistemindeki Yeri”, **Dergi Park**, S.17, 2014, s.136-145.
100. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “**Geçmişten Günümüze Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe Sözlükler**”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, Ankara, 2004, s.2721-2731.
101. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “Türkçenin Balkan Dillerine Etkisi Üzerine”, Balkanlar El Kitabı; C. 3, **Dil ve Edebiyat**, 2007, 171-190.
102. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “Yordan Yovkov ve Öykülerindeki İnsan Sevgisi”, **Makaleler** (Hazırlayan Erhan Süleymanoğlu), s.736-743.
103. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “Yordan Yovkov’un Öykülerinde Türk Leksik Unsurları”, **Türk Dil Kurumu Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.15, 2003, s.99-110.
104. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, **Edebiyatımızda Balkan Göçmenlerinin Göç Kaderi**, Ankara, Toplumsal Gelişim Derneği Yayınevi, 2005.
105. Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, **Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Çalışması ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sempozyumu, Bildiriler**, 24-26 Nisan 1996, (Basım:1998), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 367-384.
106. Şen, Serkan, “Standart Türkiye Türkçesinde Deyimlerle Yaşayan Tarihi Sözcükler”, **Türk Dili**, S.681, 2008, s.255-263.

107. Tan, Nail, “Ölümünün Birinci Yılında Prof. Dr. Hayriye Memoğlu Süleymanoğlu Yenisoy”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S.47, Bahar 2019, Ankara, s.277-283.
108. Tekin, Talat, “Köktürk Yazıtlarındaki Deyimler Üzerine I”, **Türk Dili**, C.6, S.67, Ankara, 1957, s.372-374.
109. Tihanov, Galin, **Po jitsata, Diyalog zavvyarata. Opitvırhurazkaz ot Yovkov**, Yovkov Sıvremenni interpretatsiya (Sıstavitel Milena Kirova), VelikoTırnovo, Slovo, 2003.
110. Todorova Todorova, Sofia, **Türkçeden Bulgarcaya Geçen Türkçe Sözcüklerdeki Anlam ve Ses Değişimleri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi EBE, İzmir, 2017.
111. Tüm, Güliden, “Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü”, **Turkish Studies**, C.5, S.4, 2010, s.665-678.
112. Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988.
113. Türközü, S. Göksel; Ferendeci, S. Yeşim, “Türkçe ve Korecedeki "Baş (Kafa)" ve Başta Bulunan Organ Adlarıyla İlgili Deyimlerin İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.44, S.1, 2004, s.93-109.
114. Uç, Tayyibe, “**Deyimlerdeki Eski Öğeler Üzerine**”, Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, 20-22 Ekim 2011, Adana, s.795-810.
115. Usta, Halil İbrahim, “Türk Gramerciliğinin tarihinde “Kavaid” Kitaplarının Yeri”, **Türkoloji Dergisi**, C.11, S.1, Ankara, 1993, s.283-299.

116. Ünal, Fatma, “2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanlarıyla İlgili Atasözü ve Deyimler”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.31, S.2, 2012, s.319-339.
117. Vıtov, Vırban, **Leksikologiya na bulgarskiya ezik**, Veliko Tırnovo, Universitetski izdatelstvo “Sv. Sv. Kiril i Metodiy”,1998.
118. Vitanova, Mariana, **Vınşniyat vid na bulgarina, otrazen v ustoiçivite sravneniya**, tksi.org/SUB/papers/2-2/2-2-40.pdf, s.285-290.
119. Yalçın, Emrullah, “Türk-Bulgar Ortak Kültürü”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.43, 2009, s.555-576.
120. Yaman, Ertuğrul, “Türkçenin Güncel Söz Varlığı”, **Milli Eğitim**, S.210, Bahar 2016, s.85-91.
121. Yavuz, Necla; Baş, Münire Kevser, **Deyimlerin Hikayeleri**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.
122. Yavuz, Nilgün, “Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi”, **Dil Dergisi**, S.147, Ankara, 2010, s.7-21.
123. Yazıcı, Mine, **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, 2. Baskı, İstanbul, Multilingual, 2010.
124. Yovkov, Yordan, **Balkan Efsaneleri**, Çev. Mehmet Türker Acaroğlu, İstanbul, Varlık, 2013.
125. Yovkov, Yordan, **Kuzgun Hanında Geceler**, Çev. Mehmet Türker Acaroğlu, İstanbul, Evrensel, 2014.
126. Yovkov, Yordan, **Tekerleklerin Şarkısı**, Çev. Kemal Pınarcı, İstanbul, Kaknüs, 1999.

127. Yovkov, Yordan, **Tekerleklerin Türküsü**, Çev. Mehmet Türker Acaroğlu, İstanbul, Evrensel, 2013.
128. Yovkov, Yordan, **Tekerleklerin Türküsü**, Çev. Mehmet Türker Acaroğlu, İstanbul, Yazko, 1982.
129. Yüceol Özezen, Muna, “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, **Türk Dili**, C.2, S.600, TDK Yayınları, Ankara, 2001, s.869-879.
130. Zafer, Zeynep, “Balkanlarda Türk Kültürü ve Yordan Yovkov”, **Bilge Dergisi**, S.31, 2001, s.21-25.
131. Zafer, Zeynep, **Bulgarskata literatura v Turtsiya, Balkanite-Ezik, İstoriya, Kultura, Mejdunarodna naučna konferentsiya**, Veliko Tırnovo, Velikotırnovski universitet “Sv. Sv. Kiril i Metodiy”, 2007.
132. Zafer, Zeynep, “Bulgar Edebiyatında Türkçe Sözcükler”, **Bir**, S.8, İstanbul, 1997, s.145-150.
133. Zafer, Zeynep, **İslamla İlgili Gerçek Dışı Klişelere Karşı Çıkan Bir Bulgar Yazarı**, Uluslararası Balkanlar ve İslam, Karşılaşma- Dönüşüm- Kırılma- Devamlılık Sempozyumu, Çanakkale, 03-05 Kasım 2010.
134. Zafer, Zeynep, **Türkçe-Bulgarca Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2018.
135. Zengin, Eyüp, “Türkçenin Diğer Dillerle Etkileşimi ve Sonuçları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.10, S.52, Ekim 2017, s.293-299.
136. **Godişnik na Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski”**, Fakultet po klasičeski i novi filologii, C.104, Sofya, 2011.

137. **Turskoe yazikoznanie v Bolgarii**, Akademiyanauk SSSR, Institut yazikoznaniya, Voprosi yazikoznaniya, God izdaniya, XIII, Izdatelstvo "Nauka", Moskova, 1964.
138. Zafer, Zeynep, "Drugiyat v tvorčestvoto na Yovkov, Balkanite: Nie, sisedite, drugite", **Universitetsko Izdatelstvo Episkop Konstantin Preslavski**, Varna, 2011, s. 71-80.
139. <http://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=548772> (29.10.2019)
140. www.tdk.gov.tr (19.05.2019)

ÖZET

Tez çalışmamızda Bulgar yazar Yordan Yovkov'un Türkçeye çevrilmiş öykülerindeki deyimler ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Türkçe-Bulgarca ve Bulgarca-Türkçe alanında yapılan çalışmalara değinilmiştir. Bu çalışmalar, tarihsel süreç göz önüne alınarak ayrı ayrı bölümlerde incelenmiştir. İkinci bölümde, deyim nedir sorusuna cevap aranmıştır. Deyimin tanımları incelendikten sonra deyimlerin ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. Ardından da Türkçede ve Bulgarcada deyim sistemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde çeviri kavramı ele alınmıştır. Çevirinin tarihsel gelişimi incelendikten sonra, çeviride kayıplar sorununa değinilmiştir ve deyimlerin çevirisi ele alınmıştır. Tezin dördüncü bölümünde öncelikle Yordan Yovkov'un hayatı ve üslubu üzerinde durulmuştur. Türkçeye çevirisi yapılmış öyküler ilk önce orijinal dilde incelenerek deyimleri tespit edilmiştir. Türkçe çevirilerdeki deyimler de incelenerek her iki dildeki deyimler karşılaştırılmıştır. Doğru çevrilen ve çeşitli sebeplerle çevirisinde hata yapılmış olan deyimler ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Çalışmamızın sonuç kısmında tespit edilen tüm veriler değerlendirilmiştir ve bölüm bölüm çıkarımda bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yordan Yovkov, deyim, çeviri, Bulgarca, dil.

ABSTRACT

In our thesis, the idioms of Bulgarian writer Yordan Yovkov's stories which translated into Turkish were discussed. In the first part of the study Turkish-Bulgarian and Bulgarian-Turkish studies are mentioned. These studies have been examined in separate sections considering the historical process. In these condpart, the answer to the question of what the idiom is issought. After examining the definitions of idioms, the emergence of them is emphasized. Then the idiomatic systems in Turkish and Bulgarian were examined. In the third part, the concept of translation is discussed. After examining the historical development of translation, the problem of losses in translation has been addressed and translation of idioms has been addressed. In the fourth part of the thesis, firstly the life and style of Yordan Yovkov is emphasized. The stories which translated into Turkish were first examined in the original language and their idioms were determined. The idioms in Turkish translations were also examined and the idioms in both languages were compared. Correctly translated idioms and for some reasons, idioms that have been translated in correctly are classified separately. All the data determined in the conclusion part of our study were evaluated and partly inferences were made.

Key Words: Yordan Yovkov, idiom, translation, Bulgarian, language.